

วิจัยหญิงยุค

สุชานาถ หิมารัตน์

แรงงานสัมพันธ์ในบทเพลงเพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์

รัฐศาสตร์ ชาติแทน และพิชิตเวช ทองเทศ

ปัญหากระบวนการนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษา นโยบายการแก้ไขปัญหา
ทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ
ในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

พงศธร ปลืคองดู

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่
ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

รัตนภรณ์ เพยพัต อนิสา วัฑโล และณวิญญู เสริฐผล

การจัดการความรู้สึกตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงาในชุมชนแม่กาไร่
ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

กชกร ศรีสูงเนิน วนิดา ประเสริฐสังข์ และณวิญญู เสริฐผล

การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการกลายเป็นสินค้าของคลองแม่ข่าภายใต้บริบท
ของโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยว และการเป็นเมืองสมัยใหม่

กรกนก บุญมา

การแสดงจุดยืนทางการเมืองของบุคคลในวงการบินเชิงในการชุมนุมปี 2563

ชุดิกาญจน์ กฤษณะภูติ

สิทธิมนุษยชนกับความหลากหลายทางเพศ

ธณัฐภา รัตไตรทอง นิรอรฮานา สาและ และฮาซันอักกริม ดงนะเต็ง

ทุนและสถานภาพทางสังคม: ปัจจัยที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจในการแต่งงาน
ณชาภัทร ทองแก้วเกิด

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา

วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับนิสิตนักศึกษา

การเปลี่ยนแปลงภายใต้วงทุนนิยม

วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
ฉบับนิสิตนักศึกษา
การเปลี่ยนแปลงภายใต้วงทุนนิยม

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (พ.ค.-ต.ค. 2567)
ISSN 2408-1876

วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ ฉบับนิสิตนักศึกษา

การเปลี่ยนแปลงภายใต้วัจนทูนนิยม

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (พ.ค.-ต.ค. 2567)

วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์

ฉบับนี้สิตนักศึกษา

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (พ.ค.-ต.ค. 2567)

การเปลี่ยนแปลงภายใต้วัฒนธรรม

บรรณาธิการประจำฉบับ

อนุรัตน์ ฝั้นถึงภูมิ

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรา พงษ์นิล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณภา ทองแดง

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

ภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ รัชชกุล

ภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ จันทร์แดง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธัญญพัทธ์ มุ่งพัฒนสุนทร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทวีป มหาสิงห์

ดร.อทิติยา ดวงอำไพ

ดร.บัญชา พุฒินากุล

อาจารย์ศราวดี วิสาพรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณวิญ เสริฐผล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ไพรินทร์ ชัดิพงษ์

ดร.สุธินี ชูติมากุลทวี

ดร.รักเกียรติ อินทับทัน

ดร.กฤติยา อนุวงศ์

อาจารย์ศิวัฐ วรรณโกมล

ISSN: 2408-1876

ออกแบบปก: อนุรัตน์ ฝั้นถึงภูมิ

ประสานงาน: พรโอบบั้ม วงศ์วิลาศ

จัดพิมพ์โดย

คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

พิมพ์ที่

หจก.โรงพิมพ์เจริญอักษร สาขา 1 58/1 ถ.จอมทอง ต.เวียง อ.เมือง จ.พะเยา 56000 โทร.054-

481994, 086-5966993

บทบรรณาธิการ

วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ฉบับนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา ได้ดำเนินการเผยแพร่ผลงานของนิสิตนักศึกษามาจนถึงปีที่ 6 แล้วโดยช่วงเวลาที่ผ่านมา หัวเรือหัวแรงหลัก คือ อาจารย์สุนทร สุขสรณฤจित แต่เป็นที่น่าเสียดายที่อาจารย์สุนทรลาออกจากการเป็นอาจารย์ ทำให้วารสารเล่มนี้ถูกโอนให้คณะจัดทำวารสาร รวมถึงส่วนเล็ก ๆ อย่างผู้เขียนสานต่อ ดังนั้น ลีลาและท่วงทำนองของวารสารฯ อย่างที่คุ้นเคยจากการทำงานหนักของอาจารย์สุนทรคงไม่มีอีกต่อไป สำหรับผู้เขียนแล้ว การขาดหายไปของอาจารย์สุนทรไปจากวงวิชาการ คือ ความสูญเสียที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ มนุษย์เราต่างรับรู้ถึงลักษณะเช่นนี้กันได้โดยทั่วไป โดยเฉพาะในสังคมร่วมสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งในมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในหลายสิบปีที่ผ่านมา ประเด็น คือ เราจะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงอย่างไร? (ต้องขอบคุณอาจารย์สุนทรอีกครั้ง ที่แม้ตัวไม่อยู่กับวารสารฯ ก็ยังช่วยให้เราได้ข้อคิดในส่วนนี้)

งานที่ปรากฏในวารสารฯ ฉบับนี้ มีความหลากหลายค่อนข้างมาก ทั้งลักษณะของงาน หัวข้อที่สนใจ และแนวทางที่ใช้ในการเขียน แต่ผู้เขียนมองเห็นว่า มีสิ่งหนึ่งที่ถือเป็นลักษณะร่วมของงานเหล่านี้ คือ การสะท้อนถึงความเป็นไปและเปลี่ยนแปลงของทุนนิยมในสังคมไทยร่วมสมัย

ถึงแม้การเปลี่ยนเข้าสู่ระบบทุนนิยมยังเป็นที่ถกเถียงกัน ทั้งในทางทฤษฎี และในการนำทฤษฎีไปใช้อธิบายในพื้นที่ต่าง ๆⁱ รวมถึงในกรณีไทยⁱⁱ เช่น การถกเถียงถึงที่ช่วงเวลาของการเริ่มเป็นทุนนิยม อิทธิพลของปัจจัยภายในหรือปัจจัยภายนอกที่สำคัญมากกว่ากัน หรือชนชั้นใดที่นำการเปลี่ยนแปลงและวางรากฐานของทุนนิยมไทย แต่โดยทั่วไป คนจำนวนไม่น้อยยึดเอาในช่วงเวลาการสร้างรัฐสยามเป็นหมุดหมายตั้งต้นของการสร้างระบบทุนนิยมไทย โดยมีความพิเศษตรงที่ชนชั้นปกครองจากระบบเก่าเป็นผู้นำการเปลี่ยนเข้าสู่ทุนนิยม หลังจากนั้น มีเหตุการณ์สำคัญที่กำกับรูปแบบเฉพาะของทุนนิยมไทยต่อมา เช่น การต่อรองอำนาจในหมู่ชนชั้นนำหลังการปฏิวัติ 2475 สงครามโลกครั้งที่ 2 การต่อสู้ช่วงสงครามเย็นในภูมิภาค การขยายตัวของเศรษฐกิจทุนนิยมในช่วงหลังสงครามเย็นภายใต้ความสัมพันธไมตรีในหมู่ชนชั้นนำ การเติบโตของทุนท้องถิ่นที่ขยายเข้ามาสู่พื้นที่ทางการเมืองระดับชาติ และการเพิ่มเติมของการต่อสู้ทางการเมืองเชิงวัฒนธรรมในช่วงเวลาปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงของทุนนิยมสามารถมองได้หลากหลายแนวทาง ทั้งการมองว่า ทุนนิยมจะไม่ถูกทำลายแต่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบ เช่น อาจจะมีความเป็นเสรีมากขึ้น หรือบ้างก็เสนอว่า จะผูกขาดมากขึ้น หรือการมองไปในทางลบโดยฝ่ายสังคมนิยม คือ ทุนนิยมจะถูกทำลายและถูกแทนที่โดยสังคมนิยม แต่ไม่ว่าจะมองในทางใด ในความเป็นจริง ชนชั้นนำผู้สร้างและประทับประคองทุนนิยมไทยได้สร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งจนอำนาจต่อเนื่อง ทำให้ดูราวกับว่า สังคมทุนนิยมไทยไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนักจากยุคเริ่มแรก หรือเรียกได้ว่า ไปไม่สุด แลดูยักเย้ายักย่นระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่ง

ⁱ ดู Paul Sweezy, *The Transition from Feudalism to Capitalism* (London: Verso, 1978), Wood; Ellen Meiksins Wood, *The Origin of Capitalism: A Long View* (London: Verso, 2002).

ⁱⁱ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “สังคมไทยจากศักดินาสู่ทุนนิยม,” *วารสารธรรมศาสตร์* 11, 2 (2525): 128-164.

ใหม่ไปเหมือนไม่มีวันจบสิ้น แม้ด้านหนึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาแต่ในอีกด้านก็สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นมากมาย

เรื่องสั้น “วิจัยหลงยุค” สะท้อนลักษณะวิถีคิดข้างต้นได้อย่างดี งานวรรณกรรมไม่ว่าจะเป็นบทละคร เรื่องสั้น นิยาย และบทกวี ต่างเป็นส่วนสะท้อนถึงลักษณะสังคมหนึ่ง ๆⁱⁱⁱ เรื่องสั้นวิจัยหลงยุคแสดงให้เห็นถึงมุมมองของผู้ประพันธ์ที่เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เกิดในประวัติศาสตร์กับสภาพในปัจจุบันของสังคมไทย องค์ประกอบของสังคมจำนวนมากเปลี่ยนตามช่วงเวลาการพัฒนา แต่ลักษณะบางประการไม่เปลี่ยน ดังที่ตัวละครหลักสองคนแลกเปลี่ยนกันในเรื่องความยุติธรรม เมื่อดูจะไม่มีทางออก ผู้แต่งเลือกให้มีตัวละครยังอยู่ในอดีตเพื่อแก้ไขสังคม สะท้อนถึงความหมดหนทางในการแก้ปัญหาในสังคมในปัจจุบัน

บทความเรื่อง “แรงงานสัมพันธ์ในบทเพลงเพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์” เป็นอีกงานที่แสดงถึงลักษณะทุนนิยมไทย การพัฒนาอุตสาหกรรมของไทยตั้งแต่ช่วงต้นพุทธทศวรรษที่ 2500 ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคมไทยอย่างมหาศาล ภายใต้แนวทางการพัฒนาแบบทำให้ทันสมัย (modernization) ขณะทีในทางหนึ่งระดับการพัฒนาสูงขึ้นอย่างมาก เริ่มเกิดนายทุนในสาขาการผลิตต่าง ๆ แต่ในอีกทางชนชั้นแรงงานที่อพยพมาทำงานในพื้นที่เมือง ต้องดิ้นรนเพื่อหาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยรัฐเข้าไปจัดการประนีประนอมความขัดแย้งระหว่างแรงงานกับนายจ้าง ซึ่งดูเหมือนรัฐจะเข้าข้างฝ่ายแรกอยู่มาก

ⁱⁱⁱ Milton C. Albrecht, “The Relationship of Literature and Society,” *American Journal of Sociology* 59,5: 425-436.

พลังของชนชั้นนำไทยที่มีอำนาจค่อนข้างสูง นอกจากการรักษาสถานะนำมาตั้งแต่ยุคเริ่มแรกก่อตั้งทุนนิยมแล้ว ยังมาจากการสร้างเครือข่ายในหมู่ชนชั้นนำ^{iv} (คำภา , 2562) ชนชั้นนำทางวัฒนธรรมเดิมร่วมกับชนชั้นใหม่อย่างข้าราชการและนักธุรกิจสร้างเครือข่าย และรักษาการนำในทางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมได้ต่อไป บทความเรื่อง “ทุนและสถานภาพทางสังคม: ปัจจัยที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจในการแต่งงาน” ได้ให้ข้อคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับเงื่อนไขของการเลือกคู่ครอง ซึ่งสามารถนำมาทำความเข้าใจเครือข่ายของชนชั้นนำได้ว่า ส่วนหนึ่ง เครือข่ายชนชั้นนำไทยถูกทำผ่านการแต่งงาน โดยจะตระกูลชนชั้นนำจะหาผู้ที่มีทุนในลักษณะที่ครอบครัวตัวเองยังไม่มีเข้ามาเกี่ยวข้องกันผ่านการแต่งงาน เช่น ครอบครัวตัวเองอาจจะมีทุนทางเศรษฐกิจแต่ไม่มีทุนทางวัฒนธรรมหรือทุนทางสังคม ก็ไปแต่งงานกับคนในครอบครัวชนชั้นนำอื่นที่มีทุนทางวัฒนธรรมและ/หรือทุนทางสังคมเต็มเปี่ยม อย่างที่เราจะเห็นได้จากการแต่งงานไขว้ของบุตรหลานชนชั้นนำ หรือการแต่งงานกับดารานักแสดงของลูกชายของนักการเมืองหรือนักธุรกิจใหญ่ ลักษณะดังกล่าวทำให้ชนชั้นนำและเครือข่ายในสังคมไทยจำนวนมากมีสถานะและอำนาจมากขึ้นต่อเนื่อง ซึ่งบทความเรื่อง “ปัญหากระบวนการนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษา นโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา” ก็แสดงให้เห็นอีกมุม กล่าวคือ การที่ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบยังเป็นสิ่งที่พบเห็นได้เป็นเรื่องปกติในสังคมไทย ความพยายามที่จะใช้กระบวนการนโยบายสมัยใหม่เข้ามาจัดการ ไม่สามารถลดปัญหานี้ได้ ทั้งนี้มาจากความเข้มแข็งของเครือข่ายของชนชั้นนำในแต่ละพื้นที่ที่มีอย่างหลากหลายระดับ และการแทรกซึมไปถึงระดับวัฒนธรรม

---

^{iv} อาสา คำภา, “ความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายชนชั้นนำไทย พ.ศ. 2495-2535,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2562).

ในขณะที่ภาพลักษณ์กรุงเทพมหานคร เมืองหลวงของประเทศ เป็นที่รับรู้ของ คนทั่วไปว่า มีระดับการพัฒนาสูง มีการผลิตสินค้าและบริการที่หลากหลาย ค่าจ้างและ มูลค่าอสังหาริมทรัพย์ที่สูง และมีแนวโน้มที่คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ค่อนข้างดี แต่ เมื่อหันมาพิจารณาในพื้นที่อื่นที่ถูกทิ้งอยู่ข้างหลังจากการลงทุนพัฒนา ในหลายพื้นที่ ปัญหาพื้นฐานอย่างสวัสดิการหรือคุณภาพชีวิตกลับเป็นไปในระดับต่ำกว่ากรุงเทพฯ อย่างเปรียบเทียบไม่ได้ ดังที่บทความ “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้าน รายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอมือง จังหวัดพะเยา” และ “การจัดการความรู้สึกตนเองของผู้สูงอายุมที่มีภาวะความเหงาในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอมือง จังหวัดพะเยา” บรรยายถึงการต้องดิ้นรนของผู้สูงอายุกลุ่มหนึ่งใน ต.แม่กา อ.เมือง จ.พะเยา ที่แม้จะทำงานหนักตลอดชีวิต แต่งานที่ทำของผู้สูงอายุเหล่านี้ ก็ไม่ได้มีความสำคัญในสายตาของชนชั้นนำและรัฐไทยมากพอในระดับที่จำเป็นต้อง สร้างสวัสดิการที่ดีให้

อย่างไรก็ดี ไม่ได้หมายความว่า ภายใต้โครงสร้างที่ชนชั้นนำกำกับทิศทางมิติ ด้านต่าง ๆ ของสังคม คนเล็กคนน้อยจะไม่พยายามหาทางเพื่อใช้กลไกของทุนนิยมเอง ในการสร้างชีวิตที่ดี เช่น การพยายามหาทางเพิ่มทักษะผ่านการศึกาเพื่อหางานที่มี ค่าจ้างและสวัสดิการที่ดี การใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการหาช่องทางในการทำธุรกิจ หรือ แม้กระทั่งการหาพื้นที่ที่รัฐยังควบคุมไม่ถึงหรือควบคุมไม่ได้เต็มที่เพื่อหาผลประโยชน์ ให้แก่ตัวเอง บทความ “การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการกลายเป็นสินค้าของคลองแม่ ข่าภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยว และการเป็นเมืองสมัยใหม่” ทำให้ มองเห็นถึงความพยายามของผู้คนในการสอดแทรกเข้าไปในโครงสร้างที่สร้างขึ้นโดยทุน ระดับโลกร่วมกับนายทุนและรัฐท้องถิ่น ที่สร้างพื้นที่คลองแม่ข่าให้ไปใกล้เคียงกับ สถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงอย่างคลองโอดารุในประเทศญี่ปุ่นเพื่อใช้เป็นจุดเด่น โดย คนเล็กคนน้อยเหล่านี้ใช้ทุนทางวัฒนธรรมของตัวเองอย่างวัฒนธรรมชาติพันธุ์เป็นจุด

ขายในการทำการค้า แม้ในมุมหนึ่ง ทุกฝ่ายจะสมประโยชน์กันไม่มีใครเสีย แต่ความเป็นจริงความขัดแย้งระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ปรากฏให้เห็น (อย่างที่เป็นโดยปกติในระบบทุนนิยม) กล่าวคือ ยังมีความขัดแย้งระหว่างนายทุนกับคนงานในการจ้างงานการผลิตสินค้า จนลามไปถึงการตั้งใจสร้างประเพณีประดิษฐ์ (invented tradition) ที่อธิบายวัฒนธรรมชาติพันธุ์ขึ้นมาใหม่ และให้คนที่อยากจะได้ประโยชน์จากโครงการการท่องเที่ยวนี้ต้องวางตัวเองให้อยู่ในกรอบประเพณีประดิษฐ์นี้

จากที่บรรยายมา เป็นความจริงส่วนหนึ่งที่มีการต่อต้านเครือข่ายชนชั้นนำของชนชั้นที่ถูกกดขี่ในสังคมไทยเป็นไปได้อย่าง และในประวัติศาสตร์ มักถูกปราบ แต่ขบวนการต่อสู้ดูเหมือนจะไม่หยุดยั้งเนื่องจากความขัดแย้งที่เป็นลักษณะพื้นฐานของระบบทุนนิยม แม้เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ และวิธีการของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดขึ้นอาจมีความผิดพลาดบ้าง จนดูไม่ค่อยประสบความสำเร็จ แต่งานบทความ “การแสดงจุดยืนทางการเมืองของบุคคลในวงการบันเทิงในการชุมนุมปี 2563” ทำให้เห็นว่า การต่อสู้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมไทยมีอย่างต่อเนื่อง แม้แต่บุคคลในวงการบันเทิงที่มีผลประโยชน์ร่วมกับชนชั้นนำค่อนข้างมาก จนมีจำนวนไม่น้อยเลือกที่จะอยู่ข้างฝ่ายที่ถือครองอำนาจ แต่ก็ยังมีบางคนที่สำนึกถึงผลประโยชน์ของคนจำนวนมาก และเลือกมาอยู่ฝ่ายก้าวหน้า ภาพลักษณ์ในเชิงบวกในสังคมของคนกลุ่มหลังนี้ยิ่งแสดงให้เห็นถึงพลังแบบประชาธิปไตยของคนจำนวนมากที่ถูกกดขี่ ที่ท้ายที่สุดมีความเป็นไปได้ที่จะมีกำลังเหนือกว่าชนชั้นนำในช่วงเวลาที่เหมาะสม

นอกจากนี้ ความก้าวหน้าของขบวนการเปลี่ยนแปลงในแง่อุดมการณ์ในช่วงเวลาร่วมสมัยมีการพัฒนาทั้งในแง่ความลึกซึ้งของเนื้อหาและขอบเขตจำนวนคนที่มากขึ้น อย่างที่งาน “สิทธิมนุษยชนกับความหลากหลายทางเพศ” แสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนต่อการคำนึงถึงสิทธิพื้นฐานในฐานะมนุษย์ท่ามกลางความ

หลากหลายของวิถีคิดและแนวทางการใช้ชีวิตของผู้คนในช่วงเวลาร่วมสมัย ที่แม้กลุ่มชนชั้นนำอนุรักษ์นิยมค่อนข้าง และมองว่า ไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่ความละเอียดอ่อนดังกล่าว เป็นประเด็นพุดคุยกันในกลุ่มคนฝ่ายก้าวหน้าอย่างน่าสนใจ

ลักษณะเฉพาะของสังคมทุนนิยมไทยที่ส่วนหนึ่งสร้างการพัฒนาในหลายส่วน จนทำให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศชั้นนำของภูมิภาคหรือในบางอุตสาหกรรมอย่าง การท่องเที่ยว แต่ทางตรงข้ามกลับเพิกเฉยกับการลงทุนหรือให้ความสำคัญกับบางการผลิตหรือชนชั้นล่าง หรือในขณะที่เปิดรับเอาความคิดก้าวหน้าในบางเรื่องแต่ในบางส่วน แทบไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีประติฐ์ที่เชื่อมโยงกับสังคมก่อนทุนนิยม ดังที่กล่าวไปแล้วว่า ชนชั้นนำไทยมีเครือข่ายที่มีอำนาจ แต่กระนั้น ระบบทุนนิยมสร้างความขัดแย้งระหว่างกลไกภายในของตัวเอง และสร้างปัญหาในด้านต่าง ๆ อยู่เป็นระยะ ๆ แม้บางคนอาจจะไม่เชื่อเรื่องการล่มสลายของระบบทุนนิยม แต่การเปลี่ยนแปลงเกิดอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงใหญ่อาจจะอยู่ไม่ไกล เมื่อถึงเวลานั้น บทความในวารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ฉบับนี้สันักศึกษาคงจะมีลักษณะงานที่เปลี่ยนไปอย่างน่าสนใจต่อไป

x | วารสารรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
| ฉบับนิสิตนักศึกษา

บรรณานุกรม

Albrecht, M. C. 'The Relationship of Literature and Society'. *American Journal of Sociology*, 59 no.5 (1954): 425-436.

Wood, E. M. *The Origin of Capitalism: A Long View*. London: Verso, 2002.

Sweezy, P., Dobb, M., Takahashi, K., Hilton, R., Hill, C., Lefebvre, G., Giuliano, P., Hobsbawm, E., Merrington, J. *The Transition from Feudalism to Capitalism*. London: Verso, 1978.

สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล. 'สังคมไทยจากศักดินาสู่ทุนนิยม'. *วารสารธรรมศาสตร์*, 11:2 (2525): 128-164.

อาสา คำภา. "ความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายชนชั้นนำไทย พ.ศ. 2495-2535." *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 2562.

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	iii
วิจัยหลงยุค	15
<i>สุชานาถ ทิมารัตน์</i>	
แรงงานสัมพันธ์ในบทเพลงเพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์	27
<i>รัฐศาสตร์ ชาแท่น และพิชิตเวช ทองเทศ</i>	
ปัญหากระบวนการนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษานโยบายการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันและประพจน์มิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา	47
<i>พงศธร ปลื้มคงสุ</i>	
แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	63
<i>รัตนารมย์ เพยพัต อนุสา วัทโล และณวิญ เสริฐผล</i>	
การจัดการความรู้สึกตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงาในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา	81
<i>กษกร ศรีสูงเนิน วนิดา ประเสริฐสังข์ และณวิญ เสริฐผล</i>	
การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการกลายเป็นสินค้าของคลองแม่ข่ายภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยว และการเป็นเมืองสมัยใหม่	95
<i>กรกนก บุญมา</i>	
การแสดงจุดยืนทางการเมืองของบุคคลในวงการบินเชิงในการชุมนุมปี 2563	135
<i>ชุตติกาญจน์ ฤกษ์ฉัตร</i>	

สิทธิมนุษยชนกับความหลากหลายทางเพศ 155

ธณัฐภา รัตไตรทอง นิรุธานา สาและ และฮาซันอักริม ดงนะเด็ง
ทุนและสถานภาพทางสังคม: ปัจจัยที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจในการ
แต่งงาน 171

ณิชวภัทร ทองแก้วเกิด

“...การได้ย้อนเวลาไปในครั้งนี้ไม่เพียงได้ประสบการณ์ที่หาจากที่ไหนไม่ได้และได้
ความรู้กลับมาทำงานวิจัย แต่ยังได้มิตรภาพจากเพื่อนที่ดีอีกด้วย...”

วิจัยหลงยุค

สุชานาถ หิมารัตน์¹

โครม! เสียงฟ้าร้องเสียงดังในวันที่ท้องฟ้าสีครามเหมือนฝนจะตกโพร์ทกอดสมุดโน้ตเล่มโปรดในมือของเขาแน่น พร้อมกับหันไปสบตากับเพื่อนสนิทของเขาแล้วแอบสะดุ้งพร้อมกันเล็กน้อย ทั้งคู่มองหน้ากันอย่างรู้ใจว่า ถึงวันนี้จะต้องเปียกฝนกลับไปแต่ก็ต้องได้ข้อมูลกลับไปทำงานวิจัยของเขาให้ได้ ทั้งคู่เป็นนักศึกษาชั้นปี 4 ที่กำลังทำวิจัยภายใต้หัวข้อ “การเมืองสังคมเศรษฐกิจของสังคมไทยสังคมโลก” ทั้งอดีตและปัจจุบัน เขาจึงชวนเพื่อนไปสังเกตชุมชนที่ติดกับมหาวิทยาลัยหลายชุมชน แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็คิดไม่ออกว่า จะเริ่มเก็บข้อมูลจากตรงไหนก่อน ได้แต่คิดว่า “ไอ้ต้นมะม่วงต้นนั้นมันน่ากินเสียจริง ถ้าลูกมะม่วงหล่นใส่หัวแล้วคิดไอเดียแรงโน้มน้าวได้เหมือน เซอร์ไอแซก นิวตันได้ก็คงจะดี แต่เราไม่ได้สนใจทฤษฎีแรงโน้มน้าวอะไรนั่นหรอก เพราะเราเรียนรัฐศาสตร์ ถ้าลูกมะม่วงหล่นใส่หัว ก็แค่หัวแตกโดนهامไปส่งโรงพยาบาลก่อนจะได้อิเดียก็แค่นั้น”

“ทำหน้าที่เครียดขนาดนี้คิดไอเดียทำวิจัยได้แล้วหรือ?” เพื่อนสนิทเขายืนเอามือเท้าต้นมะม่วงแล้วขมวดคิ้วถามด้วยความสงสัย แต่ความจริงโพร์ทคิดแต่จะปั่นขึ้นไปลักมะม่วงแล้ววิ่งกลับบ้านไปให้มันจบ ๆ แต่ด้วยเลียดความเป็นเด็กรัฐศาสตร์แล้วจะให้ออปปี้ไปแบบนั้นได้ยังไง มันจะต้องสู้กันสักตั้งให้รู้กันไป

“ระดับโพร์ทออกมาดูงานเองทั้งที่...”

“คิดออก?”

“คิดแล้ว คิดอยู่ คิดต่อ”

โพร์ทยืนคิดอยู่ภายในใจอย่างนั้น คล้าย ๆ นโยบายของพรรคการเมืองพรรคหนึ่งก่อนที่จะมีโครงการมาตรการคนละครึ่งท่ามกลางวิกฤติโควิด 19

“เป็นโครงการของลุงเขานี้แหละที่ช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจขึ้นมาได้บ้าง”

---

¹ นิสิตหลักสูตรหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมการบริหาร คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยพะเยา.

โพร์ททำได้ดีตอนนั้นเขาหอบโทรศัพท์ไปสามสี่เครื่องเดินตามคุณย่าแล้วใช้แอปพลิเคชัน “เป่าตัง” จ่ายทีละเครื่อง เขายังแอบตลกตัวเองไม่หายที่พกโทรศัพท์ไปแต่ลืมเติมแพ็คเกจอินเทอร์เน็ต จนถึงอยากจะกรี๊ดออกมาให้ดังลั่นร้านแต่กลัวจะโดนคุณย่าบิตหูขาด นี่แหละชีวิตของโพร์ทที่มักทำเรื่องง่ายให้เป็นเรื่องยากได้ตลอดเวลา แต่ก็นั่นแหละ นโยบายลุงก็ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจได้บ้าง

“ช่วยได้มากกว่าตอนนี้เสียอีก” โพร์ทรำพึงเบา ๆ

เงินดิจิทัลอะไรนั่น เขายังไม่เห็นแม้แต่เงา หรือถ้าเกิดขึ้นมาก็ได้ในอนาคตการใช้ได้ในเขตพื้นที่ที่ใกล้เคเมตรตามบัตรประชาชนอาจจะยากกับคนที่ต้องไปทำงานไกลบ้านไกลภูมิลำเนาของตัวเอง รวมถึงเขาเองที่มาเรียนไกลบ้าน ใครกันหนอที่จะกลับไปใช้เงินในส่วนนี้โดยยอมแลกกับเวลากับรายได้ที่ต้องเสียไปตอนกลางนกลับบ้าน อีกอย่างอาจจะเกิดความเสียหายเงินเพื่อได้อีกด้วย

“ก่อนจะคิดถึงลุง นายช่วยคิดถึงงานวิจัยก่อน โพร์ท จะจบภายในสี่ปีใหม่ ขึ้นอยู่กับงานนี้แล้ว เพื่อนเฮ้ย” เจมส์เพื่อนสนิทเขาตึงสติเด็กหนุ่มกลับมา แต่จะทำยังไงที่จะให้เขาเข้าใจถึงเศรษฐกิจสมัยก่อน

“อยากย้อนเวลากลับไปตอนนั้นเสียจริง ยอมเป็นควายของนายทองเหม็นสมัยบางระจันก็ได้ นอกจากจะได้ย้อนเวลาแล้ว ยังได้ช่วยบ้านช่วยเมืองได้” โพร์ทรำพึง

“เจมส์ งั้นเราไปเดินสำรวจชุมชนแถว ๆ นี้กัน อยู่ตรงนี้ เดี่ยวจะโดนฟ้าผ่าไปเปล่า ๆ ยังไม่ยอมกลงไปนอนกอดรากมะม่วงตอนนี้นะเพื่อน” ทั้งคู่จึงเดินออกมาเดินสำรวจแล้วกดข้อมูลลงไปในสมุดโน้ตพร้อมแผนที่โปรยปรายให้ได้ข่มขำกันไป

“เฮ้ย!!!” โพร์ทตะโกนร้องเสียงดังพร้อมกันขึ้นนิ้วไปทางด้านหลังของเขา สีหน้าท่าทางตกใจนิ่งอึ้งไปชั่วขณะก่อนจะจับหันคอเจมส์หันไปจนแทบเคล็ด เจมส์ไม่สนว่า คอจะเคล็ดอย่างไร เพราะไอ้เจ้าตัวสีดำทะมึนที่วิ่งปรี๊ดตรงมาทางเขา!

“นี่มัน! ควายของนายทองเหม็นหรือเปล่า” ทั้งคู่คิด มันหลุดมาจากไหน มันจะชีวิตพวกเขาแล้ว!

โพร์ทรีบจับข้อมือของเพื่อนแล้ววิ่งหนีควาย แต่เหมือนนายทองเหม็นจะลงโทษเขาเอาเสียแล้ว พอวิ่งมาได้ไม่ถึงสิบก้าว เจ้าควายดำเจ้ากรรมที่ใหญ่ทะมึนราว

ก่อนหिनมที่มาตันหันฟุ้งมาอยู่ผิดที่ผิดทางอะไรตรงนี้ พวกเขาสะดุดมันเข้าไปเต็มแรง ทำพวกเขาสองคนตีสั่งกากระโดดลงไปกลางฟุ้ง หน้าปักเข้ากับโคลนเข้าเต็ม ๆ ราวกับชวนกันลงมามาสก์หน้ากับโคลน นั่นคือ ภาพสุดท้ายที่ทั้งคู่จำได้ก่อนหลับคาโคลนไปพร้อมกัน

นานไปจนแทบจำห้วงเวลาไม่ได้ โพรทกับเจมส์ค่อย ๆ รู้สึกตัว จนลืมตาตื่นขึ้นมาได้กลางฟุ้งนพพร้อมทั้งร่างกายที่เต็มไปด้วยโคลนเต็มตัว ทั้งคู่มองหน้ากันอย่างมีนงง

“ที่จำได้ยังวังหนีควายอยู่นี่นา” ตื่นมาอีกทีชุมชนที่เป็นบ้านคนกลับกลายเป็นท้องนาสีเขียวไปเสียหมด คนที่เดินผ่านไปผ่านมาก็ดูแปลกตาไปมาก

“พ่อหนุ่ม พวกเอ็งมานอนอะไรกันโนนาของเจ้านายข้า? พวกเอ็งเป็นโจรป่ารี” ชายหนุ่มสวมเสื้อนอกเหมือนชายชาวจีนที่เกิดในมลายู ผูกผ้าคาดเอว สวมโจงกระเบน ไว้ผมทรงมหาดไทยเหมือนจะไปงานย้อนยุค แปลกไปจากคนในยุคของพวกเขา คำพูดคำจาที่ไม่เหมือนคนที่บ้าน “ที่นี่ที่ไหนกัน?” ทั้งสองครุ่นคิด

“ไม่ใช่ครับ พวกผมไม่ใช่โจร ที่นี่เป็นนาของของเจ้านายพี่ชายเธอครับ? พวกผมวิ่งหนีควายมาจู่ ๆ พวกผมก็มาโผล่ที่นี่” เจมส์พูดออกไปด้วยสีหน้าจริงจัง

“ควายรี? ที่นี่มีแต่ช้างและม้าเป็นพาหนะใช้เดินทาง พวกเอ็งหนีควายกันมาจากที่ใดกัน?” พี่ชายแปลกหน้าถามขึ้นพลางชักสีหน้ามีนงงแล้วมองหาสิ่งที่พวกเขาพูดถึงแต่ก็ไม่พบแต่อย่างใด

“พวกผมหนีควายมาจริง ๆ ครับ พี่ชาย” โพรทเกาหัวด้วยความมีนงงอะไรกันนี่เขาเริ่มไม่แน่ใจว่า พี่ชายคนนี้เขากำลังพูดเรื่องอะไร ทั้งที่เขาเพิ่งจะวิ่งหนีควายกระโดดหน้าปักโคลนกันมา แต่พี่ชายคนนี้ก็กลับมาบอกว่าไม่ใช่ หรือพวกเขาเขาสติฟั่นเฟือนไปแล้ว

“หากพวกเอ็งไม่ใช่โจรป่า เหตุอันใดจึงทาหน้าดำเช่นนั้น? พวกเอ็งขึ้นมาก่อนเถอะ หากพวกเอ็งเป็นโจร ข้าจักส่งตัวพวกเอ็งให้ทางการลงโทษทัณฑ์ก็ยังมีสาย” พี่ชายแปลกหน้าพูดคาดโทษพวกเขาจบก็เรียกให้คนมาช่วยพวกเขาขึ้นมาจากปลักโคลน

“พวกเอ็งเป็นใครกัน?”

“พวกผมเป็นนักศึกษาครับจากมหาวิทยาลัย”

“นักศึกษา..ที่เรียนวิชาตาบกันนะหรือ?”

“ไม่ใช่ครับไม่ใช่ผมสองคนเป็นนักเรียนมาหาข้อมูลทำวิจัยครับ”

“วิจัยวิจัยอันใดของพวกเอ็ง คำพูดคำจาประหลาดเสียจริง นักเรียนเขาเรียนที่วัดกันมิใช่หรือ? มีเพียงลูกเจ้าลูกนายเขาเรียนใช่หรือไม่? พวกเอ็ง”

“ก็คล้าย ๆ แบบนั้นแหละครับ แล้วพี่ชื่ออะไรครับ? แล้วตรงนี้ คือ ที่ไหนหรือครับ?”

“ขำรี? ขำชื่อเดช ที่นี่ คือ กรุงเทพมหานคร ส่วนขำนะเป็นคนของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ท่านเป็นเจ้านายขำ”

“รัชกาลที่ 4!” ทั้งคู่ทันทพร้อมกันเสียงดังลั่นไปทั่วบริเวณ ก่อนจะหงายหลังลงไปอีกครั้ง พวกเขาเพิ่งจะรู้ว่า ตัวเองหลงยุคมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4 แถมคนที่ช่วยเหลือยังเป็นคนของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์อีก ท่านดำรงตำแหน่งสมุหกลาโหมเต็มตำแหน่งแล้วท่านก็ได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ใช้ทั้งตราคชสีห์และตราครุฑสำหรับตำแหน่งสมุหพระกลาโหม ในการเข้ารับตำแหน่งนี้ทำให้ท่านมีบทบาทสำคัญในการปกครองประเทศมากเลยทีเดียว

“พวกเอ็งมาจากที่ไหนกันรี? ขำจะพาไปส่ง เอ๊ะหรือพวกเอ็งจักเป็นไอ้พวกโจรป่าอย่างที่ว่า?” พี่ชายแปลกหน้าถามซ้ำ

“ไม่ใช่ใช้อย่างนั้นครับ! ผมไม่มีบ้านที่นี้หรือครับ พี่ชาย พวกผมหลงมา”

“จริงรี พวกเอ็งเป็นคนที่ใดกัน? ขำหาคุนหน้าเอ็งไม่”

“เช่นนั้นขำจักพาพวกเอ็งไปฝากตัวกับท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เอ็งจะได้มีที่อยู่กัน พวกเอ็งสนใจหรือไม่?”

พวกเขาตอบตกลงอย่างไม่มีทางเลือก หากเขาหลงยุคมาจริง ๆ ก็คงจะไม่มีที่ให้ไป ทั้งคู่จึงได้ตอบตกลงแล้วเดินตามไปจนถึงเรือน พี่ชายหาผ้าผืนให้โพรท์กับเจมส์ พลังชี้ทางไปที่อาบน้ำก่อนพาไปพบเจ้านายของตัวเอง

“บ้าจริง! นี่พวกผมต้องอาบน้ำตรงนี้จริงหรือ? ที่เดช” เจมส์หันไปพูดกับพี่เดชที่ยืนอยู่ด้านหลังพร้อมกับกวาดตามองผู้คนที่พายเรือผ่านไปผ่านมา

“หากเอ็งมีอาบน้ำตรงนี้ก็ห้ามที่อื่นให้เอ็งอาบน้ำ ธิบ ธิบ ธิบ เอ็งเสี่ยเอะจะดีไปพบท่านเจ้าพระยากับข้า” ทั้งคู่รีบอาบน้ำอาบทำแล้วจึงตามพี่เดชขึ้นไปหาท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์บนเรือน

“ไอ้เดช เอ็งพาใครมารี?”

“พวกเอ็งรีบไหว้ท่านเจ้าพระยา” เดชสั่ง “ไอ้สองคนนี่ มันพลัดถิ่นมาขอรับกระผมจึงพามาพึ่งใบบุญท่านเจ้าพระยาขอรับ ช่วยเมตตาฉันสองคนเถิดขอรับ”

“เอาละ ธิ ข้างจักรับไว้เป็นคนในเรือนข้าพามาฉันไปลงทะเบียนเสียให้เรียบร้อยแล้วมาช่วยงานข้า” ท่านเจ้าพระยาพูดบอกกับว่าคนสนิทก่อนเดินกลับไปห้องทำงาน เจมส์และโพร์ลงทะเบียนเป็นไพร่ของเรือนท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์แล้วจึงตามพี่เดชเข้าไปที่ห้องทำงานของท่านด้วย

“พวกเอ็งรู้ตัวหนังสือหรือไม่?” ท่านเจ้าพระยาเอ่ยถาม

“เออ...พอรู้บ้างขอรับ” เจมส์ตอบอย่างยำเกรงแทบไม่กล้ามองหน้า

“ดีเสียจริงต่อไปนี่เอ็งสองคนคอยตามข้าไปราชการทุกวันไปช่วยงานข้าได้หรือไม่วะ?” ท่านหันมาพูดด้วยท่าทีสุขุมสมกับตำแหน่งสมุหพระกลาโหม ท่านให้เขาทั้งคู่นั่งอ่านตัวอักษรสมัยโบราณเพื่อทดสอบความรู้ ตัวอักษรอริยกะหรือภาษาบาลีค่อนข้างยากแต่เพราะเขาทั้งคู่เคยเรียนมาจึงพออ่านไปวัดไปมาได้บ้าง

“ไม่เลว พวกเอ็งอ่านได้มากโขเลยทีเดียว”

“ขอบพระคุณขอรับ”

“ไอ้เดช เอ็งพาพวกมันไปหาที่นอนเถิดข้างจักไปพัก วันพรุ่ง พวกเอ็งมาหาข้า หากมาสายข้างจักให้ไอ้เดชลงหวายที่หลังพวกเอ็ง” ทั้งคู่สะดุ้งเล็กน้อย “การลงโทษของสมัยนี้โหดเสียจริง” โพร์ทิดพร้อมลูบแขนตัวเองเบา ๆ เพียงได้ยินก็ขนลุกไปทั่วทั้งแขน

“ขอรับ” พวกเขาตอบรับก่อนจะเดินตามพี่เดชออกมาเช่นเดิม ทั้งคู่เดินไปที่พักของตัวเองพร้อมเสื้อหนึ่งผืนกับหมอนหนึ่งใบ พวกเขาหันมองหน้ากันแล้วกระพริบตาปริบ ๆ จะนอนอย่างไรไม่ให้ถูกยุ่งห้ามไปเสียก่อนโพร์ทิดทำหน้าราวกับว่า จะร้องไห้

ออกมา ทำได้เพียงกอดแขนแจมส์ผู้ร่วมชะตากรรมอยู่อย่างนั้น เรื่องนี้มันเกิดขึ้นเร็วมากจนพวกเขาปรับตัวไม่ทัน

“ไหน ๆ เรื่อย่อนกลับมาสสมัยรัชกาลที่ 4 เราก็คือว่ามาเรียนรู้สังคมเศรษฐกิจที่นี่ง้อย่าเศร้าไปเลย เราว่า มันอาจจะเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เราทำงานออกมาได้ดีก็ได้นะ” แจมส์ปลอบ

“จริงด้วย แต่เราคิดถึงคุณย่ามากที่สุดเลย ปกติเรากับย่าตัวติดกันตลอดเวลา ไม่รู้ว่าตอนนี้คุณย่าจะทานอะไรหรือยังนะ”

“เอาน่าอย่าเศร้าเลยเดี๋ยวถึงเวลาก็คงได้กลับไปเอง เรามาใช้เวลาที่อยู่ที่นี่อย่างคุ้มค่ากันเถอะ นอนเกาะโพธิ์ท เดี่ยวพรุ่งนี้ถ้าตื่นสายโดนเขียนหลังลายเหมือนในหนังแน่ ๆ เลยแค่คิดก็ขนลุกไปทั้งตัวแล้ว”

เช้าวันต่อมา พวกเขาตื่นเช้ารีบอาบน้ำแต่เช้ามีดริบแต่งเนื้อแต่งตัวตามพี่เดชขึ้นไปหาท่านเจ้าพระยาบนเรือนทันที ทั้งคู่เดินเข้าไปช่วยยกของสำหรับไปราชการ

เพลิง!! เสียงร่าวกกับว่ามีใครทำแจกันแตกทุกสายตาทันไปจับจ้องบ่าวที่ถอยหลังไปชนแจกันจนตกลงมาแตก

“ว้าย! แจกันของฉันที่คุณหญิงแหมมอบให้ข้า นางเย็น!! มึงมีปัญญาขอใช้หรือไม่ เบี้ยไถ่ตัวมึงยังมีพอขอใช้เลย” เสียงคุณหญิงภรรยาท่านเจ้าพระยาโวยขึ้นเสียงดัง

“คุณหญิง บ่าวขอโทษเจ้าค่ะ”

“ไอ้เดช เอามันไปเขียนหนึ่งยก บัดเดี๋ยวนี้!” คุณหญิงออกคำสั่งด้วยความโมโหพลางสั่งให้คนมาเก็บกวาดเศษแจกันที่แตก บ่าวรับใช้ที่โดนทำโทษก็ต้องจำยอมอย่างซัดไม่ได้

“อะไรกันแค่ทำแจกันแตกก็ต้องทำโทษกันแล้วหรือ” โพรททิมพ่า

“เอ็งมิเข้าใจหรอกว่าไพร่ทำอะไรซัดใจเจ้านายก็ถูกเขียนกันได้ง่าย ๆ พวกเอ็งระวังไว้ให้ดี พวกเอ็งถามมากจะโดนท่านทำโทษเอา” เดชที่ทันได้ยินหันกลับมากำชับทั้งคู่ พวกเขาไม่กล้าถามอะไรต่อ และแทบจะตลอดเวลาหลังจากนี้ พวกเขาไม่กล้าจะทำอะไรนอกคำสั่งได้แต่ฟังเจ้านายคุยกันตอนตามท่านไปเท่านั้น

“แล้วหนึ่งยกที่ว่า มันกี่ที่หรือครับ? พี่เดช”

“หนึ่งยกกว่ากันง่าย ๆ ก็ 30 ที”

“โอ้โห! หลังไม่ลายเหมือนปลาข้างไปเลยหรอเนี่ย” โพรทพูดกับตัวเองเบา ๆ พลางก้มยกของไปใส่เรือและจัดเสิร์ฟเรียบร้อย

“วันนี้พวกเอ็งทั้งสองไปกับข้าแล้วกัน ไอ้เดช เอ็งไปลงหาหยวนงเย็นเสร็จแล้วก็ไปหาไหลทาให้มันด้วย” ท่านเจ้าพระยาสั่ง

“ขอรับ”

โพรทและเจมส์ตามเจ้าพระยาไปถึงที่ จึงทำให้รู้ว่าสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เริ่มเข้ารับราชการในตำแหน่งต่าง ๆ มาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 จนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ท่านจึงมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ มากมาย ในเรื่องบทบาท การเป็นขุนนางผู้ซื่อสัตย์จงรักภักดีและรักษาความยุติธรรมอันแน่วแน่จนท่านเซอร์จอห์น เบาริง บันทึกไว้ว่า "เป็นคนมีความรู้สุขุมดีกว่าผู้ใดที่พวกเราได้พบ มีกิริยามรรยาทละมุนละม่อมเป็นผู้ดี พูดจาที่เหมาะสม พูดอย่างง่าย ๆ ถ้อยคำของเขาสมกับเป็นผู้ที่รักษาตัวอย่างยิ่ง" ในช่วงที่ท่านทำหน้าที่ผู้สำเร็จราชการในขณะที่พระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ยังทรงพระเยาว์ ก็มีข้อโต้แย้งกันบ้างแต่ก็ผ่านไปโดยเรียบร้อย

โพรทและเจมส์ยังได้รู้อีกว่า ท่านมีทั้งความสามารถและความเด็ดขาด ในการจัดการปัญหาเมื่อเกิดสถานการณ์ที่ยากลำบากโดยเฉพาะในช่วงผลิตแผ่นดิน เช่น เมื่อราวปี พ.ศ. 2411 ช่วงผลิตแผ่นดินจากรัชกาลที่ 4 ไปสู่อารยราชที่ 5 นายเฮนรี่ อะลาบัสเตอร์ ผู้รักษาการณ์กงสุลอังกฤษ กล่าวหาว่า สยามไม่ปฏิบัติตามสนธิสัญญาถึงขนาดลดธงชาติอังกฤษลงครึ่งเสาเพื่อแสดงให้เห็นว่า ได้ตัดพระราชไมตรีกับสยาม ท่านก็เข้ารับเหตุการณ์ได้รวดเร็วไม่ลุกลามจนอาจกลายเป็นข้ออ้างให้ต่างชาติใช้เข้าแทรกแซงกิจการภายในและความมั่นคง ลักษณะดังกล่าวทำให้ท่านเป็นขุนนางผู้ทรงอิทธิพลที่สุดแห่งรัตนโกสินทร์ ท่านได้รับยศศักดิ์จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพิ่มเติม และในปี พ.ศ. 2416 พระองค์ทรงสถาปนาเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ขึ้นเป็น สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

ตลอดระยะเวลาหลายเดือนที่ติดตามเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ โฟร์ท และเจมส์มีข้อมูลมากมายสำหรับทำงานวิจัย แต่ที่สำคัญกว่า คือ ไม่รู้ว่าพวกเขาจะกลับมายังยุคปัจจุบันเพื่อทำงานวิจัยได้อย่างไร แต่การที่พวกเขาได้หลงยุคมา มันก็ราวกับได้เกิดใหม่เลยทีเดียว ทั้งคู่เริ่มผูกพันกับผู้คนและสถานที่ในยุคสมัยนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ

“เจมส์ นายอยากกลับบ้านไหม” โฟร์ทถามเพื่อนตรง ๆ

“เราว่า ใช้ชีวิตอยู่ที่นี่ มันก็สนุกดีนะ เรายังอยากหาคำตอบในอีกหลาย ๆ อย่างเลย เราไม่เข้าใจว่า คนสมัยนี้ทำไมถึงลงโทษกันด้วยการเขียนต้อย่างโหดร้ายทารุณ ถ้าหากเป็นสมัยเรา คงได้แจ้งตำรวจขึ้นโรงขึ้นศาลกันอูดลุด่วนวายกันไปหมด”

“แต่นายก็อย่าลืมนะแค่มิเงินมีทองมีอำนาจแล้วก็ซื้อความยุติธรรมได้นะ สมัยเรานั้นนะ แค่คนรวยเอาเงินพาดหัวพวกเราหรือคนที่มียอำนาจก็ซื้อใจตำรวจบางคนได้เลย ยุคของเรา ความจนมันน่ากลัว”

“ที่นายพูดมามันก็ถูกแต่เราแค่อยากอยู่ช่วยพวกที่ที่เป็นบ่าวไม่ให้โดนเขียนตีได้บ้างมันก็ดีไม่ใช่หรอ ถ้าเราคนใดคนหนึ่งได้กลับไปสัญญาาก่อนว่า จะทำให้สังคมเรามีความเท่าเทียมมีความยุติธรรมมากกว่านี้ ถ้าเราไม่ได้กลับไป เราก็จะทำให้ที่นี่มีความเท่าเทียม คนในชนชั้นล่างจะได้ไม่ถูกรังแก”

“ทำไมเราไม่กลับพร้อมกันล่ะพูดแบบนี้แสดงว่า นายไม่อยากกลับใช้ไหม” โฟร์ทถามขึ้นแต่เจมส์นิ่งเงียบไม่ได้ตอบอะไรกลับมา เย็นวันนั้นไม่รู้มีอะไรจิตใจให้ทั้งคู่เดินเล่นกลับมาถึงทุ่งนาที่นำพวกเขามายังสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เจมส์นอนราบไปบนพื้นนอนมองท้องฟ้าสีครามอยู่อย่างนั้น ครุ่นคิดถึงบทสนทนาเมื่อตอนกลางวัน

“เฮ้อ...” โฟร์ทถอนหายใจออกมาอย่างสิ้นหวังแล้วทิ้งตัวไปข้างเพื่อน ทันใดนั้น ท้องฟ้าสีสดใสเริ่มมืดครึ้มลง กลุ่มเมฆเริ่มเปลี่ยนเป็นสีทึบหม่นเข้มเหมือนฝนจะตกลงมาอย่างไถ่อย่างงั้น ทั้งคู่เห็นท่าไม่ดีจึงลุกขึ้นชวนกันเดินกลับเรือนสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ดั้งเดิม

“เปรี๊ยะ!!” เสียงฟ้าร้องราวแผ่นดินจะถล่มดังขึ้นอย่างไม่มีปี่มีขลุ่ย ทำเอาทั้งคู่สะดุ้งโหยงและรีบก้าวเท้าเดินกลับเรือน แต่ดูเหมือนยิ่งเดินระยะทางกลับก็ยิ่งไกล ยิ่งเดินยิ่งมองไม่เห็นทาง ทั้งลมทั้งฝนทำตาพร่ามัวเศษดินเศษหญ้าปลิววนทั่วไปหมด

“เฮ้ย! ควาย” เจมส์ตะโกนลั่น

“อะไร เจมส์มาตำเราทำไม”

“ไม่! ควายตัวเดิม”

“ว้าก! หนี! เจมส์ วิ่งเร็ว!”

ทั้งคู่พากันวิ่งหนีควายตัวเดิมที่พวกเขาเคยเจอเมื่อสามเดือนก่อนที่เป็นต้นเหตุให้เขาต้องมาที่นี่ “ปัก!” แต่เจ้ากรรมโพร์ทวิ่งสะดุดก้านทางมะพร้าวกลิ้งลงไปบนปลักโคลนเช่นเดิม

นานไปเท่าใดไม่อาจทราบได้ โพร์ทเริ่มรู้สึกตัว พลังสำรวจเนื้อตัวของตัวเองจนคว้าเจอสมุดไนต์เล่มโปรดอยู่ข้างตัว เขาปรับสายตาแล้วสำรวจภูมิทัศน์รอบตัว “กลับมายุคของเราแล้ว!” โพร์ทตะโกนลั่น แถมขอบคุณเจ้าควายตัวนั้นไม่หยุดทีไหนที่สุดก็ปรากฏตัวและพาเขากลับมาสู่ช่วงเวลาปัจจุบัน

“หนูเป็นอะไรไหมลูก?” ผู้หญิงท่าทางใจดีที่กำลังกำลังจ้องเขาไม่ละสายตาเอ่ยถามขึ้น

“ขอโทษนะครับคุณน้า ผมเป็นอะไรหรือครับ?” โพร์ทตอบกลับ

“หนูเดินตกไปในนาของน้า สลอบไปเกือบครึ่งชั่วโมงนะ เป็นอะไรรีเปล่า? น้าพาไปหาหมอไหม?”

“อ้อ ไม่ใช่ไรครับคุณน้า ขอขอบคุณมากนะครับที่ช่วยผม” โพร์ทพูดขอบคุณคนที่มาช่วยเหลือ ก่อนจะมองซ้ายมองขวาหาเจมส์เพื่อนของเขาแต่ก็ไร้แวว นี่เขาได้กลับมาแค่คนเดียวจริง ๆ อย่างนั้นหรือ

โพร์ทเดินออกมาเพื่อเดินทางกลับบ้าน เขารู้สึกเศร้าใจ เจมส์ที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเขามาตลอดหลายเดือนในยุคอดีตไม่ได้กลับมาพร้อมกัน แต่ถึงอย่างนั้น เขาก็ไม่ลืมคำพูดของเจมส์ที่ว่า เขาอยากจะทำให้สังคมเรามีความเท่าเทียมมีความยุติธรรมมากกว่านี้ ความมุ่งมั่นนั้นกระมังที่ทำให้เจมส์ยังคงอยู่ในยุคสมัยอดีต

หลายวันต่อมา โพร์ทนั่งทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น เขาเริ่มคลายความเสียใจจากการเสียเพื่อน แล้วเริ่มมองในแง่ดี การที่เขาได้ย้อนไปในครั้งนี้ไม่เพียงแต่ได้ประสบการณ์ที่หาจากที่ไหนไม่ได้และได้ความรู้กลับมาทำงานวิจัยแต่ยังได้มิตรภาพที่ดีจากเจมส์เพื่อน

รัก โฟร์ทกลับไปยังทุ่งนาจุดเริ่มและจุดสุดท้ายของเหตุการณ์ครั้งนี้ เขามองไปยังปลักโคลน คืดทบทวนและเชื่อว่า เจมส์เพื่อนของเขาจะมีส่วนทำให้บ้านเมืองเกิดความเท่าเทียมได้บ้างไม่มากก็น้อย และที่สำคัญเจมส์จะอยู่ในใจเขาตลอดไป “เพื่อนรัก”

บรรณานุกรม

วิภา จิรภาไพศาล, “สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ขุนนางผู้ ‘ทรงอิทธิพล’ แห่งรัตนโกสินทร์,” 5 มกราคม 2564, https://www.matichon.co.th/prachachuen/prachachuenscoop/news_2523818 (สืบค้นเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2567).

“...ปัญหาของสังคมแรงงานนับตั้งแต่อดีตตลอดห้วงเวลาของบทเพลงที่ถูกประพันธ์
ขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและยังคงมีให้เห็นอยู่ตลอด
หน้าประวัติศาสตร์...”

แรงงานสัมพันธ์ในบทเพลงเพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์

รัฐศาสตร์ ชาแทน¹ และพิชิตเวช ทองเทศ²

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เป็นการศึกษาแรงงานสัมพันธ์ที่ปรากฏในบทเพลงเพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ โดยศึกษาไปที่บทเพลงต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและสะท้อนถึงความต้องการและปัญหาต่าง ๆ ของแรงงานสัมพันธ์ที่ปรากฏออกมาในบทเพลงและนำมาวิเคราะห์ตามกรอบทฤษฎีแรงงานสัมพันธ์และไตรภาคีสัมพันธ์แรงงาน โดยพิจารณาถึงทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) เป็นสำคัญ

จากการศึกษาพบว่า มี 4 บทเพลงที่เกี่ยวข้องและสะท้อนถึงแรงงานสัมพันธ์ อันได้แก่ “เรียนและงาน” (2530) “พ่อเป็นกรรมกร” (2535) “เสมอ” (2535) และ “เจ้านาย” (2537) ที่ต่างถูกประพันธ์ออกมาเพื่อให้เห็นถึงความลำบากและความต้องการของแรงงานในระบบแรงงานสัมพันธ์ โดยในบทความฉบับนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าระบบไตรภาคีสัมพันธ์แรงงาน สามารถนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทเพลงประพันธ์เพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ได้

คำสำคัญ: บทเพลงเพื่อชีวิต, แรงงานสัมพันธ์, พงษ์สิทธิ์ คำภีร์

Abstract

This article examines the labor relations themes found in the folk songs of Phongsit Kamphree. The study is concentrated on a number of songs that are relevant to and represent the issues and demands of labor relations as they arise in the songs. Abraham H. Maslow's theory of the

---

¹ นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

² นิสิตหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

hierarchy of needs serves as the primary guide while doing the analysis in accordance with the labor relations tripartite theory and framework. After the songs were analyzed, it was discovered that four of the songs—Study and Work (1987), Father is a Laborer (1992), Always (1992), and Boss (1994)—relate to and depict labor relations. Each one was created to illustrate the struggles and requirements faced by employees within the labor relations framework. In this piece, the investigator

Keyword: folk songs, Labor relations, Pongsit Kampee

บทนำ

บทเพลงเป็นสื่อในเชิงบทประพันธ์ประเภทหนึ่งที่สะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของผู้ประพันธ์ รวมถึงสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของผู้คนร่วมสมัยตลอดจนความเป็นไปของสังคมในแต่ละยุค บทเพลงเปรียบได้กับวรรณกรรมประเภทหนึ่งแต่มีความลึกซึ้งและเข้าถึงจิตใจของผู้ฟังมากกว่า เพราะเป็นวรรณกรรมที่ประกอบขึ้นกับดนตรี³ นอกจากบทเพลงจะสะท้อนฉากทัศน์ของสังคมในแต่ละยุคสมัยแล้ว ยังสะท้อนถึงชีวิตและความเป็นอยู่ของชนชั้นแรงงานของไทยโดยเฉพาะบทเพลงเพื่อชีวิตที่มีอยู่หลายวงในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นวงคาราวาน วงคาราบาว รวมถึงวงของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ที่มักถูกประพันธ์ขึ้นเพื่อให้เห็นถึงความทุกข์ยาก และการใช้ชีวิตของชนชั้นแรงงานภายใต้ระบบทุนนิยม ที่หยิบยื่นโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับผู้ใช้แรงงาน แต่ในขณะเดียวกัน ทุนนิยมก็เป็นระบบที่มีการเอารัดเอาเปรียบแรงงานผ่านการจ้างงานที่นายจ้างต้องการหวังผลกำไรเป็นเป้าหมายสูงสุด โดยละเลยคุณภาพชีวิตของลูกจ้างหรือแรงงานในองค์การของตน

---

³ ศิริรัตน์ พิสัยเลิศ, “การสื่อสารทางการเมืองผ่านบทเพลงของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2534-2555,” *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง* 6:1 (2560): 92.

แรงงานสัมพันธ์ หรือเรียกอีกอย่างว่า อุตสาหกรรมสัมพันธ์ มีขอบเขตของความหมายถึงปฏิสัมพันธ์ของการจ้างงานภายในองค์กร บางครั้งก็เรียกว่า พนักงานสัมพันธ์ เป็นภาพสะท้อนของพนักงานคอปขาว (unionized white collar employees) ที่อยู่ในส่วนของภาคบริการในระบบเศรษฐกิจ นอกจากนี้แรงงานสัมพันธ์ยังถูกใช้ในความหมายที่เข้มงวดครอบคลุมปฏิกริยาสัมพันธ์ที่มีความหมายแคบและเป็นทางการ หรือเป็นกลุ่ม เกี่ยวพันกับตัวแปรด้านความสัมพันธ์ คือ สหภาพแรงงานที่เป็นสื่อกลางของปฏิสัมพันธ์ ในอีกทางยังมีความหมายแบบกว้าง ที่รวมเอาปฏิสัมพันธ์ในระดับปัจเจกชน คือ ฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างในเชิงปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการด้วย⁴

ในปฏิสัมพันธ์ของแรงในระบบอุตสาหกรรม จึงถูกสะท้อนผ่านการสื่อสาร โดยสื่อประเภทหนึ่งนั่นคือ บทเพลงเพื่อชีวิตที่ถูกนำมาใช้ในบริบทที่หลากหลาย รวมถึงบริบททางการเมืองเป็นการสื่อสารประเภทหนึ่งที่ต้องการถ่ายทอดหรือส่งต่อประเด็นที่ต้องการสื่อสารไปยังผู้รับสาร เพื่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิดคล้ายตามบทเพลงที่กำลังสื่อสารนั้น⁵ ปฏิกริยาของแรงงานสัมพันธ์จึงถูกสะท้อนผ่านบทเพลงเพื่อชีวิตของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ อันเนื่องด้วยเป็นการสื่อสารที่เข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของชนชั้นแรงงาน ไม่ว่าจะเป็นความยากลำบาก โอกาส ต้นทุน รวมถึงคุณภาพชีวิตของลูกจ้างในระบบแรงงานสัมพันธ์ ในหลาย ๆ ครั้งบทเพลงของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ถูกประพันธ์ขึ้นในช่วงที่เกี่ยวข้องด้วยเหตุการณ์ทางการเมือง เช่น การลุกขึ้นประท้วงของนักศึกษาและแรงงาน บทเพลงจึงสะท้อนความรู้สึกและความต้องการของแรงงาน ตลอดจนปลุกเร้าบุคคลที่เกี่ยวข้องหรืออยู่ในสภาวะการณ์เดียวกันให้ลุกขึ้นมาต่อสู้ หรือแสดงออกในปฏิกริยาของแรงงานสัมพันธ์ บทความนี้จึงเป็นการศึกษาถึงบทเพลงของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ที่สะท้อนปฏิกริยาของแรงงานสัมพันธ์ อย่างไรก็ตาม บทเพลงของพงษ์สิทธิ์มีมากถึง

⁴ สังคีต พิริยะรังสรรค์. *แรงงานสัมพันธ์ ทฤษฎีและการปฏิบัติ*, (กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 17-18.

⁵ จีรวัดน์ ดิวะรัตน์ และโพลิน ภูจินาพันธ์, “สาระสำคัญของบทเพลงกับการสื่อสารทางการเมืองไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 จนถึงปัจจุบัน,” *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์* 10, 1 (2562): 1-32.

190 บทเพลง ดังนั้น ในบทความฉบับนี้จะหยิบยกมาศึกษาเพียงบางบทเพลงที่มีเนื้อหาหรือใจความสำคัญ ตลอดจนประวัติศาสตร์การประพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานสัมพันธ์เท่านั้น และนำมาวิเคราะห์ตามกรอบทฤษฎีแรงงานสัมพันธ์และไตรภาคีสัมพันธ์แรงงาน กอปรด้วยทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ มาสโลว์ (A.H. Maslow) และทฤษฎีทวีปัจจัยของ เฮิร์ซเบิร์ก (F. Herzberg) เป็นต้น

พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ : บทเพลงเพื่อชีวิตที่สะท้อนการเมืองสังคมและแรงงาน

พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ เป็นศิลปินเพื่อชีวิตที่สะท้อนปัญหาของสังคมผ่านการประพันธ์บทเพลงไว้หลากหลาย เป็นศิลปินที่ได้รับการยอมรับให้เป็นระดับตำนานของบทเพลงเพื่อชีวิต รุ่นที่ 3 ที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางจากบทเพลงในอัลบั้มเสื้อ 11 ตัว ในปี พ.ศ. 2534 และบทเพลงที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในยุคดังกล่าวคือ บทเพลง “ตลอดเวลา”⁶ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ มีความชื่นชอบดนตรีเพื่อชีวิตมาตั้งแต่ช่วงวัยเยาว์ โดยมีศิลปินเพื่อชีวิตที่เป็นแรงบันดาลใจในระดับป๊อปบุคคล ไม่ว่าจะเป็น สุรชัย จันทิมาธร (หงา คาราวาน) และปรีชา ชนะภัย (เล็ก คาราบาว) ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นนักประพันธ์บทเพลงเพื่อชีวิตในระดับตำนานของไทยแทบทั้งสิ้น เส้นทางชีวิตด้านดนตรีของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ เริ่มต้นขึ้นหลังจบการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น โดยตัดสินใจเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เริ่มต้นอาชีพนักร้องจากการเป็นมือกีตาร์แบ็กอัพให้กับวงคาราวานตามทัวร์ต่าง ๆ ก่อนจะมีโอกาสได้ทำอัลบั้มแรกเป็นของตัวเองในชื่อ “ถึงเพื่อน” ในปี พ.ศ. 2530 ก่อนจะกลายเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางจากอัลบั้มถัดมาคือ “เสื้อตัวที่ 11” ในปี พ.ศ. 2533 ภายหลังพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ก็ประพันธ์

---

⁶ ศิริรัตน์ พิสัยเลิศ, *อ่วงแล้ว*, หน้า 95-96.

บทเพลงอีกหลายชุดอัลบั้ม รวมถึงทัวร์คอนเสิร์ตเพื่อมอบบทเพลงและความรู้สึกให้กับผู้ฟังมาจนถึงปัจจุบัน⁷

นับจากปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ได้ประพันธ์และถ่ายทอดบทเพลงออกมาสู่สาธารณชนมากมาย ในแต่ละบทเพลงต่างสะท้อนปัญหาและความเป็นไปของสังคม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำ การค้าประเวณี อาชญากรรม การคอร์รัปชัน ธรรมชาติที่ถูกทำลาย ตลอดจนการปลุกสำนึกให้คนในชาติเกิดความสมัครสมานสามัคคี⁸ นอกจากนี้บทเพลงของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ยังสะท้อนถึงความทุกข์ยากและชีวิตของแรงงานไม่ว่าจะเป็น บทเพลง “เรียน

---

⁷ THE STANDARD POP TEAM, “2 พฤศจิกายน 2510 – วันเกิดปู-พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ตำนานเพลงเพื่อชีวิตรุ่นที่ 3,” *THE STANDARD*, เผยแพร่เมื่อ 2 พฤศจิกายน 2562, <https://thestandard.co/poponthisday02112510/> (สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2567).

⁸ ศิริรัตน์ พิสัยเลิศ, *อ่วงแล้ว*, หน้า 102.

และงาน”⁹ “พ่อเป็นกรรมกร”¹⁰ “เสมอ”¹¹ “เจ้านาย”¹² ล้วนแต่เป็นบทเพลงที่สะท้อนชีวิตแรงงานภายใต้ระบบแรงงานสัมพันธ์และระบบทุนนิยมแทบทั้งสิ้น

แม้ว่าบทเพลงเพื่อชีวิตของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ คุณค่ายจะเป็นการปลุกเร้าให้แรงงานลุกขึ้นมาต่อสู้ภายใต้การกดขี่ของระบบทุนนิยม หรือจะสะท้อนความทุกข์ระทมของแรงงานที่ปรากฏออกมาในเนื้อหาของบทเพลง เช่น “...หัวใจร่ำมันร้องว่าเหนื่อยเหลือหลาย เจ้านายเจ้าข้า...” จากบทเพลง “เสมอ” อัลบั้มมาตามสัญญา หรือ “...ก็อยู่เมืองไทยค่าแรงรายได้ต่ำ (จะทำก็ทำได้อย่างไร) ดิ้นรนกันไปสิทธิ์เสียงแทบไม่มี (เสียงของเราไม่มีความหมาย) พ่อยิ้มสู้ไว้เพื่อครอบครัวอยู่ดี (อยู่ดีไม่ได้อยู่เมืองไทย) อยู่เมืองไทย อยู่เมืองไทย อยู่ดีไม่ได้อยู่เมืองไทย...” จากบทเพลง “พ่อเป็นกรรมกร” อัลบั้ม

---

⁹ เนื้อเพลง เรียนและงาน - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, *meemodel*, https://xn--72c9bva0i.meemodel.com/%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%87/%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99_%E0%B8%9E%E0%B8%87%E0%B8%A9%E0%B9%8C%E, (สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2567).

¹⁰ เนื้อเพลง พ่อเป็นกรรมกร - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, *smule*, https://www.smule.com/song/karaoke-lyrics/5859451_5859451/arrangement, (สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2567).

¹¹ เนื้อเพลง เสมอ - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ อัลบั้มมาตามสัญญา, *meemodel*, <https://xn--72c9bva0i.meemodel.com/%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%87/%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B9%8C%20%E0%B8%8>, (สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2567)

¹² เนื้อเพลง เจ้านาย - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, *meemodel*, https://เพลง.meemodel.com/เนื้อเพลง/เจ้านาย_พงษ์สิทธิ์%20คำภีร์, (สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2567)

มาตามสัญญา แต่ส่วนหนึ่งกลับแปรเปลี่ยนเป็นการปลอมประโลมความทุกข์ยากของแรงงานในระบบแรงงานสัมพันธ์ของไทยเสียมากกว่า บทเพลงของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ จึงเป็นบทเพลงเพื่อชีวิตที่สะท้อนสังคมแรงงาน และคอยปลอบเร้าผู้คนให้คลายความเหนื่อยล้าจากการถูกใช้แรงงานในแต่ละวันของชีวิต และสะท้อนความเป็นไปของระบบแรงงานสัมพันธ์ที่ควรจะเป็น

บทเพลงเพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ และแรงงานสัมพันธ์

บทเพลงเพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ มีหลายบทเพลงที่สะท้อนสภาพการณ์และปัญหาของการเมือง และสังคม รวมถึงแรงงานสัมพันธ์ของไทย ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่า บทเพลงเพื่อชีวิตเป็นสื่อเชิงวรรณกรรมที่เข้าถึงความรู้สึก อารมณ์ เข้าถึงจิตใจของผู้รับสาร บทเพลงเพื่อชีวิตจึงเป็นบทเพลงที่สะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของแรงงานได้เป็นอย่างดี ดังเนื้อหาของบทเพลงที่สะท้อนปัญหาสังคมแรงงานที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

1) บทเพลง “เรียนและงาน”

“ออกเดินจากบ้านสู่เมืองฟ้า สู่เมืองทเวาเมืองบางกอก เดินทางเดียวดายจากบ้านนอก มาเล่ามาเรียนมาศึกษา เจอะคนทั้งแบบนี้แบบนี้ เจอะทั้งแมงวันทั้งจิ้งจอก เจอะทั้งคนดีคนกลับกลอก คนหวังปอกลอกมีมากมาย ตั้งใจร่ำเรียนทุกค่าเช่า ถึงหนักถึงเบาไม่ร้องบอก อยู่ไปวัน ๆ เหมือนมีปลอก ลากคอให้เดินตามทาง ซี้ให้ฉันทนไปทางไหน จะเร่งรีบไปตามคุณบอก หัวใจเฉื่อยชาแต่ข้าชอก แดกหักยับเยิน ปน ปี้ ซี้ให้ฉันทนเขียนฉันทนเขียน ซี้ให้ฉันทนเรียนให้ฉันทนสอบ แข่งขันกันไปหลาย รอบ เหมือนเลือกเอาหมาพันธุ์ดี ทำเพื่อหนทางที่วาดหวัง ริดเค้นพลังฟุ้งพวยออก ก็ตามประสาคนจนตรอก หวังงานทำเงินเลี้ยงครอบครัว จวบจนฉันทนจบการศึกษา รับใบปริญญาที่ฉันทนชอบ สุขใจแค่ไหนไม่ต้องบอก ยืมพลางเดินพลางสบายดี รีบเดินย่ำต๊อกหางาน ความสดชื่นบานที่เคยมี เริ่มหดเริ่มหายลงทุกที ไม่มีไม่มีไม่มี งานรับคน15 คนทำงาน เด็กฝากเด็กท่านเอาหนึ่งโหล ที่เหลือหมิ่นพันร้องไห้โฮ ระบบทางแก้ ไม่มี หลายที่หลายแห่งคนทำงาน เข้าขามเย็นขาม 2 ชั้นปี แต่คนขยันทำงานดี ไม่มีไม่มีไม่มีมอง มา ยังงี้เมื่อไหร่บ้านเมืองไทย

เจริญก้าวหน้าไปทัดเทียมกัน นานาประเทศดังคำขวัญ ที่เขียนเอาไว้สวยดี อุดล้ำร่ำเรียนมา เทบตาย แต่ผลสุดท้ายต้องตกงาน หมดเงินหมดแรงอยู่ตั้งนาน วิมานพังไร้ชิ้นดี แม่จำ ลูกกลับมาแบบเนาว่า กลับสู่บ้านเราซ้ำชอกทุ่มเทกายใจให้บ้านนอก หลังถูกจับขังหลาย ปีแม่จำลูกกลับมาแบบเนาว่า กลับสู่บ้านเราซ้ำชอก ทุ่มเทกายใจให้บ้านนอก หลังถูกจับ ขัง หลายปี... ”¹³

“เรียนและงาน” เป็นอีกหนึ่งบทเพลงที่สะท้อนชีวิตสังคมแรงงานโดยเฉพาะ ตลาดแรงงานของกลุ่มคนที่เพิ่งจบการศึกษาและเป็นแรงงานใหม่ในตลาดแรงงาน โดย เนื้อหาของบทเพลงสะท้อนถึงแรงงานที่เพิ่งจบการศึกษาและกำลังหางานทำตาม หน่วยงานหรือบริษัทต่าง ๆ แต่ก็ต้องพบเจอกับปัญหาของระบบอุปถัมภ์หรือที่เรียกกัน ทั่วไปว่า ระบบเด็กฝากหรือระบบเส้นสาย ส่งผลให้แรงงานใหม่เกิดความลำบากและ เกิดความท้อแท้ สะท้อนปัญหาและความรู้สึกออกมาผ่านบทเพลง

ระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่ไม่เท่าเทียมระหว่างสองฝ่าย คือ ฝ่ายที่มีสรรพกำลังและทรัพยากรที่มากกว่ากับฝ่ายที่มีน้อยกว่า ภายใต้ปฏิสัมพันธ์ที่ ฝ่ายแรกให้ความอุปถัมภ์ช่วยเหลือดูแล และฝ่ายที่สองให้ความจงรักภักดีและการเชื่อ ฟังเป็นการตอบแทน ด้วยอุดมคติที่เราเรียกว่า การแสดงความกตัญญูทดเวทิตี¹⁴ ระบบ อุปถัมภ์จึงเป็นปัญหาภายใต้ระบบแรงงานสัมพันธ์เพราะด้านลบของระบบอุปถัมภ์ คือ การเลือกปฏิบัติต่อคนที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มคนภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นการเอื้อ ประโยชน์ต่อพวกพ้อง รักษาผลประโยชน์ให้อยู่ภายในเฉพาะกลุ่มโดยที่สังคมส่วนรวม หรือคนส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนในผลประโยชน์เหล่านั้น¹⁵ ในระบบแรงงานสัมพันธ์ระบบ

¹³ เนื้อเพลง เรียนและงาน - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, *อ้างแล้ว*.

¹⁴ กิติพัฒน์ นนทปัทมตระกูลย์, “การศึกษาาระบบอุปถัมภ์กับปัญหาสังคมไทย: การประยุกต์ใช้ของนัก สังคมสงเคราะห์วิชาชีพ,” *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์* 23,1 (2558): 177-197.

¹⁵ สุพัชชา อินทุโสภณ, “ระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ที่ไม่มีวันเท่าเทียม,” *The Active*, 26 ธันวาคม 2565, <https://theactive.net/read/patronage-chaebol-relation>, (สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2567)

อุปถัมภ์จึงเป็นการทำลายผลประโยชน์ของสังคมส่วนร่วม และฉุดรั้งความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ดังส่วนหนึ่งจากเนื้อหาในบทเพลงที่ว่า “*ยังจำเมื่อไหร่บ้านเมืองไทย เจริญก้าวไปทัดเทียมกัน*” “เรียนและงาน” จึงเป็นบทเพลงที่สะท้อนปัญหาระบบอุปถัมภ์ในระบบแรงงานสัมพันธ์ ทั้งยังเป็นบทเพลงที่ช่วยประโลมเร้าสังคมให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวของแรงงาน

เมื่อพิจารณาถึงทฤษฎีลำดับขั้นของอับราฮัม มาสโลว์ จากเนื้อหาบทประพันธ์ของเพลงจะพบว่า เป็นความสอดคล้องกับลำดับความต้องการขั้นที่ 2 คือความต้องการความมั่นคงปลอดภัย คือมนุษย์ต้องการการตอบสนองด้านความมั่นคงปลอดภัยในหน้าที่การงาน และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ¹⁶ เมื่อแรงงานจะบรรลุถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้ แรงงานจึงจำเป็นต้องให้ได้มาซึ่งงานที่มีความมั่นคง อย่างไรก็ตามระบบอุปถัมภ์ภายใต้โครงสร้างเชิงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมส่งผลให้แรงงานจบใหม่ต้องขาดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน และไม่สามารถบรรลุถึงลำดับขั้นความต้องการในลำดับถัดไปได้

2) บทเพลง “พ่อเป็นกรรมกร”

“ทุกครั้งที่ท้องหยุดทิว ทุกครั้งที่ทิว ฉันคิดถึงพ่อ พ่อฉันเป็นกรรมกร พ่อต้องจากจรไปแดนไกล ต้องจาก บ้านไป ไปขายแรงงาน พ่อจาก บ้านไป ไปขายแรงงาน เคยมีเพื่อนฝูงหลายคน แต่ในยามจนกลับหายหมด ก็ใครเล่าใครอยากจน ใครอยากอดทน ซินขมดวงใจ จากบ้าน ห่างเมือง ไปทำไม ทุกข์กาย ทุกข์ใจ ไปทำไม ก็อยู่เมืองไทย ค่าแรงรายได้ต่ำ (จะทำก็ทำได้อย่างไร) ดิ้นรนกันไปสิทธิ์เสียงแทบไม่มี (เสียงของเราไม่มี ความหมาย) พ่อยิ้มสู้ไว้เพื่อครอบครัวอยู่ดี (อยู่ดีไม่ได้อยู่เมืองไทย) อยู่เมืองไทย อยู่เมืองไทย อยู่ดีไม่ได้อยู่เมืองไทย ก็อยู่เมืองไทยค่าแรงรายได้ต่ำ (จะทำก็ทำได้อย่างไร) ดิ้นรนกันไปสิทธิ์เสียงแทบไม่มี (เสียงของเราไม่มี ความหมาย) พ่อยิ้มสู้ไว้เพื่อครอบครัวอยู่ดี (อยู่ดีไม่ได้อยู่เมืองไทย) อยู่เมืองไทย อยู่เมืองไทย อยู่ดีไม่ได้อยู่เมืองไทย พ่อฉันเป็น

¹⁶ สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, *หลักรัฐประศาสนศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎี* (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวสต์เทรค ประเทศไทย, 2548), หน้า 205.

กรรมกร พ่อฉันเป็นกรรมกร (พ่อฉันเป็นกรรมกร) พ่อฉันเป็นกรรมกร พ่อฉันเป็นกรรมกร (พ่อฉันเป็นกรรมกร) พ่อฉันเป็นกรรมกร พ่อฉันเป็นกรรมกร (พ่อฉันเป็นกรรมกร) พ่อฉันเป็นกรรมกร (พ่อฉันเป็นกรรมกร) พ่อฉันเป็นกรรมกร (พ่อฉันเป็นกรรมกร) พ่อฉันเป็นกรรมกร (พ่อฉันเป็นกรรมกร) ”¹⁷

จากเนื้อเพลงข้างต้น สะท้อนถึงปัญหาในเรื่องของการได้รับค่าตอบแทนหรือรายได้ต่ำ รวมถึงเมื่อแรงงานสะท้อนปัญหาหรือความต้องการออกไป กลับกลายเป็นเสียงที่ไม่มี ความหมาย ในบทเพลงดังกล่าวนี้ แม้จะมีปัญหาในเรื่องของรายได้ต่ำและเสียงหรือปัญหาที่สะท้อนออกไปนั้น ไม่ได้ความสนใจหรือแก้ไข ปัญหาเลย แต่แรงงานต้องดิ้นรนและย่ำสู้ทนต่อการทำงานที่ทำให้ครอบครัวของเขาอยู่ดีมีกินต่อไป จากส่วนหนึ่งของเนื้อเพลงที่ว่า “...ก็อยู่เมืองไทยค่าแรงรายได้ต่ำ (จะทำก็ทำได้อย่างไร) ดิ้นรนกันไปสิทธิ์เสียงแทบไม่มี (เสียงของเราไม่มี ความหมาย) พ่อย่ำสู้ไว้เพื่อครอบครัวอยู่ดี...” ไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่า “เงิน” หรือ “ค่าตอบแทน” เป็นแรงผลักดันให้แรงงานทำงานที่จะได้ชิ้นงานที่มีคุณภาพที่ดี ดึงองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจของ เฮิร์ซเบิร์ก (F. Herzberg) ที่มีส่วนที่สำคัญ คือ เงินเดือน เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานของแรงงาน¹⁸ บทเพลงพ่อฉันเป็นกรรมกร จึงพยายามสะท้อนถึงปัญหาค่าแรงที่ไม่เพียงพอ รวมถึงปัญหาสิทธิและเสียงที่หายไปของแรงงานลูกจ้าง

ภายใต้กรอบทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของอับราฮัม มาสโลว์ เราจะเห็นได้ว่า สี่อันดับในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการหรือเงิน เป็นลำดับขั้นของความ ต้องการขั้นที่หนึ่งภายใต้ระบบแรงงานสัมพันธ์ เพราะความต้องการทางกายภาพเป็น ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะขาดไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่มหรือ ยารักษาโรค¹⁹ ล้วนเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ต้องใช้เงินในการแลกเปลี่ยน บทเพลง

---

¹⁷ เนื้อเพลง พ่อเป็นกรรมกร - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, *อ้างแล้ว*.

¹⁸ เกษมสันต์ วิลาวรรณ, *แรงงานสัมพันธ์ หลักการ กฎหมาย และการบริหาร* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ วิญญูชน, 2553)

¹⁹ สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, *อ้างแล้ว*.

“พ่อเป็นกรรมกร” จึงเป็นการบทเพลงที่สะท้อนความต้องการของแรงงานชั้นพื้นฐาน ผ่านการมองตามกรอบทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการพื้นฐานของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) เมื่อรายได้ของแรงงานภายใต้ระบบแรงงานสัมพันธ์ต่ำ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์จึงเป็นไปได้ยาก จากบทเพลง จะเห็นได้ว่า แรงงานต้องจากไปไกลเพื่อขายแรงงานเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนและคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม

3) บทเพลง “เสมอ”

“ก็วันเดือนปี ผ่านพานชีวิต หลากหลาย ซอกซอนซ้ำซ้ำ ไค้งไค้งซ้ำซ้ำ วนวน หลีกหนีไม่พ้นไม่หลงทางทางเก่าซ้ำซ้ำ ไม่พ้นเดิมเดิม จากเช้าจนค่ำยันอีกวัน ขวนขวายหากินทำงาน รับผิดชอบ ทัวใจร่ำมันร้องว่าเหนื่อยเหลือหลาย เจ้านายเจ้าชา มีแต่เธอสม่าเสมอ ถึงซ้ำเดิม หัวใจไม่เคยว่า คอยอยู่เคียงข้างกันเสมอ และเป็นเธอคนเดิมเสมอ ทุกเวลา หลีกหนีไม่พ้นไม่หลงทาง ทางเก่าซ้ำซ้ำ ไม่พ้นเดิมเดิม จากเช้าจนค่ำยันอีกวัน ขวนขวายหากินทำงาน รับผิดชอบ ทัวใจร่ำมันร้องว่าเหนื่อยเหลือหลาย เจ้านายเจ้าชา มีแต่เธอสม่าเสมอ ถึงซ้ำเดิม หัวใจไม่เคยว่า คอยอยู่เคียงข้างกันเสมอ และเป็นเธอคนเดิมเสมอ ทุกเวลา ก็วันเดือนปี ผ่านพานชีวิต หลากหลาย ซอกซอนซ้ำซ้ำ ไค้งไค้งซ้ำซ้ำ วนวน คอยอยู่เคียงข้างกันเสมอ และเป็นเธอคนเดิมเสมอ ทุกเวลา”²⁰

บทเพลง “เสมอ” เป็นบทเพลงรักคลาสสิกที่สื่อถึงความปรารถนาที่ถึงคนรักที่เคียงข้างในยามยากลำบาก ตลอดจนการให้กำลังใจต่อกลุ่มคนใช้แรงงาน แต่เนื้อเพลงก็พรรณนาถึงความทุกข์ยากลำบากในการตรากตรำทำงานของแรงงาน และความต้องกรขั้นพื้นฐานของแรงงานที่จะมีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน ไม่ใช่เพียงแค่การทำงานเพื่อยังชีพไปเพียงวันต่อวัน สอดคล้องกับทฤษฎีของมาสโลว์ ที่มนุษย์มีความต้องการขั้นพื้นฐานและมีความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองต่อความต้องการนั้น ใน

²⁰ เนื้อเพลง เสมอ - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, อ่างแล้ว.

ความต้องการของมนุษย์มีความต้องการที่มีระดับที่สูงขึ้น ความต้องการที่จะสำเร็จในหน้าที่การงานตามอุดมคติที่ตั้งไว้²¹ การสะท้อนความต้องการขั้นพื้นฐานของแรงงานจึงถูกถ่ายทอดผ่านบทเพลงที่เสมือนเป็นการพร่ำบ่นความไม่ก้าวหน้าและความซ้ำซากเดิม ๆ ในหน้าที่การงานที่ต้องทำในระบบแรงงานสัมพันธ์

อย่างไรก็ตามอาจพิจารณาได้ว่าบทเพลงเสมอเป็นบทประพันธ์ที่สะท้อนถึงลำดับขั้นความต้องการขั้นที่ห้าของ อับราฮัม มาสโลว์ คือความต้องการในการประจักษ์ในคุณค่าของตัวเอง ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต ทำในสิ่งที่ตนวาดฝันไว้²² ความรักที่ดี นับว่าเป็นความปรารถนาขั้นสูงสุดของมนุษย์แม้ว่าในบทเพลงเสมอแรงงานจะไม่ได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีไม่อาจบรรลุถึงความดับขั้นความต้องการขั้นที่สอง แต่ความปรารถนาอันเกิดจากความรักที่ดีกลายเป็นลำดับขั้นความต้องการขั้นสูงสุดที่ถูกบทประพันธ์ของเพลงสะท้อนออกมาได้อย่างคลาสสิกที่สุดในบทเพลงหนึ่งของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์

4) บทเพลง “เจ้านาย”

“บ้านเรา ตั้งอยู่ บน แผ่นดินนี้ ที่นา ที่ทำกินอยู่ตรงนี้ แต่มีอะไรล่อใจอยู่
เจ้านายผู้รูดอกมีโรงงานใหญ่อยากซื้อ ที่ดินไป แล้วจะได้ทำงาน ในโรงงานนั้น ชีวิตที่
เคยเจอตลอดมาเจ้านายก็หาไม่เคยอาศัย เรื่องเวลาพึ่งพาไก่ จุงควายเดินตามถนน พอ
ออกไปสู่นาอากาศแจ่มใส ดินโคลนปลักควาย ที่เคยไหลหลงวิถีชีวิต บัดนี้มาเปลี่ยนไป
จากเคยสบาย กลับกลายเป็นเร่งร้อน เข้าทำงานเป็นกะเป็นเวลา ชูดขวามา
เปลี่ยนเป็นแบบฟอร์มกลิ้งไอดินไอหญ้าเคยดมดม เปลี่ยนเป็นสารเคมี จากปล่องควัน
ร้อน ๆ เพื่อนของฉันทลับไปแล้วไม่ยอมตื่นเจ้านายบอกว่า มันป่วยตายไปเอง... เพื่อน
ของฉันทลับไปแล้วไม่ยอมตื่น เจ้านายบอกว่า มันป่วยตายไปเอง... วิถีชีวิต บัดนี้มา
เปลี่ยนไป จากเคยสบาย กลับกลายเป็นเร่งร้อน เข้าทำงานเป็นกะเป็นเวลา ชูดขวามา
มาเปลี่ยนเป็นแบบฟอร์ม กลิ้งไอดินไอหญ้าเคยดมดม เปลี่ยนเป็นสารเคมี จากปล่อง

---

²¹ เกษมสันต์ วิลาวรรณ, *อ้างแล้ว*, หน้า 18.

²² สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, *อ้างแล้ว*, หน้า 206.

ควันร้อน ๆ เพื่อนของฉันทหลับไปแล้วไม่ยอมตื่น เจ้านายบอกว่า มันป่วยตายไปเอง... เพื่อนของฉันทหลับไปแล้วไม่ยอมตื่น เจ้านายบอกว่า มันป่วยตายไปเอง... เพื่อนค่อยทยอยตายตามกันไป ผู้หลักผู้ใหญ่ท่านไม่เร่งร้อน อยากให้เมืองรุ่งเรือง ก่อน ส่วนสิ่งแวดล้อม จะเป็นยังไง ค่อยตามคอยแก้ ไป ลูกหลานรุ่นใหม่ เชิญมารับกรรมต่อ”²³

เนื้อเพลงเป็นการกล่าวถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างนายทุนกับผู้ใช้แรงงาน ที่แม้ว่าจะมีทรัพยากรเป็นของตนเอง คือ ที่ดิน แต่เพื่อความต้องการความก้าวหน้าในชีวิตการทำงานจึงต้องขายที่ดินดังกล่าวให้กับนายทุนไป และพลันเปลี่ยนตนเองเข้ามาสู่ระบบแรงงาน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงคุณภาพชีวิตของแรงงานที่ทำงานภายใต้บริษัทของกลุ่มทุนเหล่านั้น ดังส่วนหนึ่งในเนื้อเพลงที่ว่า “..กลิ่นไอดินไอหญ้าเคยดมดม เปลี่ยนเป็นสารเคมี จากปล่องควันร้อน ๆ เพื่อนของฉันทหลับไปแล้วไม่ยอมตื่น เจ้านายบอกว่า มันป่วยตายไปเอง... เพื่อนของฉันทหลับไปแล้วไม่ยอมตื่น เจ้านายบอกว่า มันป่วยตายไปเอง..” เป็นการสะท้อนถึงความต้องการคุณภาพชีวิตที่ดี และการทำงานที่ปลอดภัยเป็นหนึ่งในลำดับขั้นความต้องการของ มาสโลว์²⁴ สิ่งที่ขาดหายไปจากเนื้อหาที่บทเพลงสะท้อนออกมา คือ ระบบไตรภาคีสัมพันธ์ ที่สภาพแรงงานและภาครัฐไม่ได้เข้าไปใส่ใจต่อคุณภาพชีวิตของลูกจ้าง เมื่อลูกจ้างตายไปจึงเป็นเพียงความเห็นของนายจ้างแต่เพียงฝ่ายเดียว ระบบไตรภาคีสัมพันธ์นั้นเป็นระบบที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสามฝ่าย คือ ลูกจ้าง นายจ้าง และรัฐบาลที่แสวงหาประโยชน์ร่วมกันทั้งในระยะกลางและระยะยาว²⁵ เมื่อระบบไตรภาคีเข้มแข็งการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของแรงงานก็จะมีความเข้มข้นขึ้นไปด้วยตามลำดับ บทเพลง “เจ้านาย” จึงเป็นบทเพลงที่สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมและสะท้อนแนวทางในการจัดการปัญหาของระบบแรงงานสัมพันธ์ที่ควรจะเป็น นอกจากปัญหาเชิงโครงสร้างส่วนบนแล้ว ปัญหาเชิงรายได้ในระบบแรงงานสัมพันธ์ก็เป็นหนึ่งปัญหาที่ถูกสะท้อนผ่าน

²³ เนื้อเพลง เจ้านาย - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, *อ้างแล้ว*.

²⁴ เกษมสันต์ วิลาวรรณ, *อ้างแล้ว*.

²⁵ สังคีต พิริยะรังสรรค์, *อ้างแล้ว*, หน้า 522.

บทเพลงเพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ เช่นกันโดยปรากฏในเนื้อหาของบทเพลง “พ่อเป็นกรรมกร” อัลบั้ม มาตามสัญญา

บทเพลงของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ จึงกลายเป็นบทเพลงเพื่อชีวิตที่สะท้อนปัญหาต่าง ๆ ของแรงงาน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ปัญหาค่าจ้างตอบแทน ปัญหาของระบบอุปถัมภ์ และปัญหาความต้องการพื้นฐานของแรงงาน นอกจากสะท้อนปัญหาแล้วบทเพลงยังสื่อถึงการเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมภายใต้ระบบแรงงานสัมพันธ์ และยังปลอบประโลมบรรเทาแรงงานที่อยู่ภายใต้การใช้แรงงานของระบบทุนนิยม บทเพลงกลายเป็นสื่อกลางระหว่างลูกจ้าง ที่สะท้อนปัญหาไปยังนายจ้างและภาครัฐ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งจากโครงสร้างส่วนบนลงมา และโครงสร้างส่วนล่างขึ้นไป อย่างไรก็ตามระบบไตรภาคีสัมพันธ์ดูเหมือนว่าจะข้อเสนอที่ดีที่สุดที่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นผ่านการสะท้อนของเนื้อหาในบทเพลง เพราะเป็นระบบที่ทำให้เกิดการเจรจาต่อรองหาข้อตกลงร่วมกันของสามฝ่ายได้เป็นอย่างดี

แม้ว่าบทเพลงเพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ จะผ่านช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ทั้งสังคม และการเมืองมาอย่างยาวนานหลายปี และขึ้นแท่นของการเป็นบทคลาสสิกเพื่อชีวิตในตำนาน แต่ก็ยังได้รับความนิยมจากกลุ่มผู้ฟังที่หลากหลายช่วงอายุและถูกนำมาขับขานในสังคมหลายครั้ง ส่วนหนึ่งเพราะเป็นบทเพลงที่สะท้อนชีวิตสังคม และการเมืองได้วนซ้ำ ๆ ได้เป็นอย่างดี สะท้อนว่าแม้จะผ่านกาลเวลามากสักเท่าใด ปัญหาแรงงาน สังคม และการเมืองก็ยังคงมีอยู่ในทุกยุคทุกสมัยมาจนถึงปัจจุบัน

ระบบไตรภาคีสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาแรงงานในบทเพลงของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์

ปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏในเนื้อหาของบทเพลงของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของแรงงานที่อยู่ภายใต้ระบบแรงงานสัมพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการแก้การกดทับแรงงานจากโครงสร้างส่วนบน ปัญหาค่าตอบแทนที่ไม่เป็นธรรม ปัญหาสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของแรงงาน ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่สื่อสารออกมาผ่านบทประพันธ์หรือบทเพลงทั้งสิ้น หนึ่งในทางออกของปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างแรงงานกับ

นายจ้าง คือ ระบบไตรภาคีสัมพันธ์แรงงาน เป็นระบบที่จะช่วยให้เกิดกลไกการแก้ไขปัญหาผ่านชุดความคิดเชิงคุณค่าประชาธิปไตยและแนวทางแห่งสันติวิธี

คุณค่าแห่งระบบไตรภาคีสัมพันธ์แรงงานได้รับการยืนยันจากคำประกาศแห่งฟิลาเดลเฟีย (Declaration of Philadelphia) ในปี ค.ศ. 1944 กล่าวถึงวัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของ ILO ที่จะพยายามอย่างไม่สิ้นสุดในการพัฒนาและส่งเสริมให้ลูกจ้างและนายจ้างมีความเท่าเทียมกับผู้แทนของรัฐบาล และต้องส่งเสริมให้ทั้งสามฝ่ายแสดงความคิดเห็นได้อย่างเป็นอิสระบนพื้นฐานของระบบประชาธิปไตยที่สามารถตัดสินใจเพื่อบรรลุถึงสวัสดิการของส่วนรวมได้ รากฐานของอุดมการณ์ไตรภาคีเป็นการประสานผลประโยชน์ของสามฝ่ายที่แตกต่างกัน และปฏิเสธลัทธิการต่อสู้ทางชนชั้นที่กล่าวหาว่าระบบทุนนิยมว่า ไม่สามารถถูกควบคุมได้²⁶ ระบบไตรภาคีสัมพันธ์จึงเป็นระบบที่เข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาของแรงงานในบทเพลงของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ได้ เช่น ปัญหารายได้ของแรงงานที่ปรากฏในบทเพลง “พ่อเป็นกรรมกร” หรือปัญหาเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม หรือระบบอุปถัมภ์ในบทเพลง “เรียนและงาน” ระบบไตรภาคีสัมพันธ์จะเข้าไปหนุนเสริม โดยเฉพาะในส่วนของสหภาพแรงงาน เมื่อระบบไตรภาคีถูกนำมาใช้จะทำให้เกิดการเจรจาตกลงของทั้งสามฝ่าย ทำให้แรงงานบรรลุข้อตกลงที่จะส่งผลต่อค่าตอบแทนและคุณภาพชีวิตของแรงงานที่ดีขึ้น

ไตรภาคีสัมพันธ์จึงเป็นระบบที่ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระบบแรงงานสัมพันธ์ได้ แม้ว่าจะไม่ใช่วิธีทางออกของปัญหาทั้งหมดเพราะหลายครั้งระบบไตรภาคีสัมพันธ์ไม่สามารถหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ ดังจะพบได้จากการนัดหยุดงานของลูกจ้างหรือการปิดงานของนายจ้างอยู่หลายครั้ง แต่อย่างไรก็ตามระบบไตรภาคีสัมพันธ์ก็เป็นแนวทางสันติวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง เพราะการจะบรรลุเป้าหมายของข้อตกลงระหว่างนายจ้างและลูกจ้างต้องอาศัยความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย ในการเข้าสู่กระบวนการเพื่อให้บรรลุถึงข้อตกลงอันพึงพอใจของสองฝ่าย โดยมีผู้แทนจากรัฐบาลเป็นเสมือนตัวกลางคอยไกล่เกลี่ยเพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ของการเจรจา

²⁶ สังคีต พิริยะรังสรรค์, *อ้างแล้ว*, หน้า 521-522.

บทสรุป

บทเพลงเพื่อชีวิตของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ นอกจากจะสะท้อนสังคมการเมืองแล้วยังสะท้อนถึงความทุกข์ยากและความต้องการของแรงงานในระบบแรงงานสัมพันธ์ บทเพลง “เรียนและงาน” สะท้อนถึงระบบอุปถัมภ์ในสังคมของแรงงานที่ส่งผลกระทบต่อแรงงานใหม่ในตลาดแรงงาน ทำให้แรงงานที่จบใหม่ประสบปัญหาการแข่งขันทางโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกันอันเนื่องมาจากระบบที่เอื้อต่อเครือข่ายระบบพวกพ้อง บทเพลง “พ่อเป็นกรรมกร” ต้องการชี้ให้เห็นถึงความยากลำบากและความต้องการสิ่งที่จะมาช่วยยังปัจจัยสี่ในการเลี้ยงชีพ คือ “เงิน” อันเป็นหน่วยแลกเปลี่ยนในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม และแรงงานหรือกรรมกรต้องทำงานหนักเพื่อให้มีเงินเพียงพอเลี้ยงชีพของตนและครอบครัวแม้จะได้ค่าตอบแทนที่ไม่เป็นธรรมก็ตาม บทเพลง “เสมอ” แม้จะเป็นบทเพลงรักคลาสสิกแต่ก็สะท้อนความยากลำบากของแรงงาน ความต้องการขั้นพื้นฐานผ่านการโยหยากำลังใจจากคนรักของตน ในขณะที่บทเพลง “เจ้านาย” แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างทางอำนาจในสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันโดยเฉพาะโครงสร้างทางเศรษฐกิจ แม้ว่าคนที่อยู่ในส่วนล่างสุดของระบบโครงสร้างจะมีทรัพยากรอย่างที่ดินในการทำกินแต่ก็ต้องขายให้กับนายทุนเพื่อหวังจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน แต่ท้ายที่สุดแล้วก็ต้องประสบกับความยากลำบากอันเนื่องมาจากความเอารัดเอาเปรียบของระบบทุนนิยม

ปัญหาต่าง ๆ ที่บทเพลงเพื่อชีวิตของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ นำเสนอขึ้นมาคือปัญหาของสังคมแรงงานที่นับตั้งแต่อดีตตลอดช่วงเวลาของบทเพลงที่ถูกประพันธ์ขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงและยังคงมีให้เห็นอยู่ตลอดหน้าประวัติศาสตร์ ผู้ศึกษาบทความฉบับนี้เห็นควรว่าไตรภาคีสัมพันธ์แรงงาน เป็นทางออกที่เหมาะสมของการจัดการปัญหาในระบบแรงงานสัมพันธ์ อันเนื่องมาจากการเจรจาตกลงของทั้งสามฝ่ายคือ รัฐบาล นายจ้าง และแรงงาน เป็นระบบที่หากเกิดขึ้นอย่างจริงจังจะช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทเพลงประพันธ์ของ พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ได้อย่างไรก็ตามบทเพลงก็คือสื่อประพันธ์ประเภทหนึ่งเท่านั้นที่สะท้อนและปลุกเร้าอารมณ์ความรู้สึกของผู้คน แต่การแก้ไขปัญหามาจริง ๆ นั้นต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาดังกล่าวนั้น

บรรณานุกรม

THE STANDARD POP TEAM, “2 พฤศจิกายน 2510 – วันเกิดปู-พงษ์สิทธิ์ คำภีร์
ตำนานเพลงเพื่อชีวิตรุ่นที่ 3,” *THE STANDARD*, เผยแพร่เมื่อ 2
พฤศจิกายน 2562, <https://thestandard.co/poponthisday02112510/>
(สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2567).

เกษมสันต์ วิลาวรรณ. *แรงงานสัมพันธ์ หลักการ กฎหมาย และการบริหาร*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2553.

เนื้อเพลง เจ้านาย - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, meemodel, https://meemodel.com/เนื้อเพลง/เจ้านาย_พงษ์สิทธิ์%20คำภีร์ (สืบค้นเมื่อ 6
กรกฎาคม 2567)

เนื้อเพลง เรียนและงาน - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, meemodel, https://xn--72c9bva0i.meemodel.com/%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%87/%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99_%E0%B8%9E%E0%B8%87%E0%B8%A9%E0%B9%8C%E (สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2567).

เนื้อเพลง เสมอ - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์ อัลบั้มมาตามสัญญา, meemodel, https://xn--72c9bva0i.meemodel.com/%E0%B9%80%E0%B8%99%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%A5%E0%B8%87/%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B8%AD_%E0%B8%9E%E0%B8%87%E0%B8%A9%E0%B9%8C%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B9%8C%20%E0%B8%8 (สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2567)

เนื้อเพลง พ่อเป็นกรรมกร - พงษ์สิทธิ์ คำภีร์, smule, <https://www.smule.com/song/karaoke->

lyrics/5859451_5859451/arrangement (สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2567).

กิติพัฒน์ นนทปัทมเดชุลย์. "การศึกษาระบบอุปถัมภ์กับปัญหาสังคมไทย: การประยุกต์ใช้ของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ." *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการบริหารสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 23 (2558): 177-197.

จิรวัดน์ ติวะรัตน์ และไพลิน ภูจินาพันธ์. "สาระสำคัญของบทเพลงกับการสื่อสารทางการเมืองไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 จนถึงปัจจุบัน." *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*. 10 (2562): 1-32.

ศิริรัตน์ พิสัยเลิศ. "การสื่อสารทางการเมืองผ่านบทเพลงของพงษ์สิทธิ์ คำภีร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2534-2555." *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 6 (2560): 88-121.

สังคิต พิริยะรังสรรค์. *แรงงานสัมพันธ์ ทฤษฎีและการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์. *หลักรัฐประศาสนศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวลด์เทรต ประเทศไทย, 2548.

สุพัชชา อินทุโสภณ, "ระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ที่ไม่มีวันเท่าเทียม," *The Active*, 26 ธันวาคม 2565, <https://theactive.net/read/patronage-chaebol-relation>, (สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2567)

“...กระบวนการนโยบายว่าด้วยการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
ทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำยังมีปัญหาในหลายขั้นตอน...มีความจำเป็นต้อง
ปรับปรุงกระบวนการนโยบาย...เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล
ในการดำเนินนโยบายในอนาคต...”

ปัญหากระบวนการนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษานโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและ
ประพฤตินิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำในรัฐบาล
พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

พงศธร ปลีคงจู้¹

บทคัดย่อ

บทความปัญหากระบวนการนโยบายสาธารณะ: กรณีศึกษา นโยบายการ
แก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤตินิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการ
ประจำ ในรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1) เพื่อศึกษา
ข้อมูลและกระบวนการนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤตินิชอบในวงราชการทั้ง
ฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ และ 2) เพื่อศึกษาปัญหาในกระบวนการนโยบาย
การแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤตินิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการ
ประจำ โดยผลการศึกษาพบว่า นโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤตินิชอบในวง
ราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ เป็นหนึ่งในนโยบายของรัฐบาลพลเอก
ประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยมีการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 25
กรกฎาคม พ.ศ. 2562 เป็นการดำเนินการนโยบายตามยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-
2580 แผนปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤตินิ
ชอบ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และ
นโยบายและแผนระดับชาติด้านความมั่นคง พ.ศ. 2561-2565 โดยมีผลการประเมิน
คุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and
Transparency Assessment: ITA) ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2566 อยู่ในช่วง 75-90
คะแนน จาก 100 คะแนน แต่ผลคะแนนตลอดคอร์รัปชันของประเทศไทยกลับอยู่ใน
ช่วงระหว่าง 35-36 คะแนน ซึ่งผิดจากที่กำหนดไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทย
จะต้องติดอันดับ 1 ใน 54 อันดับ หรือได้คะแนนตลอดคอร์รัปชันไม่ต่ำกว่า 50 คะแนน

---

¹ นิสิตภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาของกระบวนการนโยบายแล้วพบว่า ในกระบวนการระบุปัญหา ได้เกิดการระบุปัญหาที่ไม่ครอบคลุมเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นกระบวนการกำหนดนโยบาย สาธารณะที่ขาดการแสวงหาทางเลือกนโยบายและการวิเคราะห์ทางเลือกนโยบาย ทำให้นโยบายออกมาในรูปแบบเป็นภาพกว้างแต่ไม่ได้เจาะจงหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาเฉพาะด้านจนทำให้กระบวนการนำนโยบายมาปฏิบัติเกิดความไม่ชัดเจนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติ และกระบวนการสุดท้าย คือ การประเมินผลนโยบาย ที่ไม่ได้มีการประเมินถึงความจำเป็นของนโยบายหรือโครงการ และการประเมินกระบวนการของนโยบาย นอกจากนี้การใช้การประเมินจากบุคลากรภายในหน่วยงานของรัฐทำให้เกิดการเอนเอียงของผลการประเมินนโยบายได้

คำสำคัญ: กระบวนการนโยบายสาธารณะ , นโยบายการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน , ข้าราชการฝ่ายการเมือง , ข้าราชการประจำ

Abstract

This article addresses issues in the process of policy implementation, using a case study of the policy to combat corruption and misconduct in both political and bureaucratic sectors under the administration of General Prayut Chan-o-cha's government. The objectives of the study are: 1) to examine the information and process of policy implementation regarding the fight against corruption and misconduct in political and bureaucratic sectors, and 2) to analyze the problems within the policy process.

The study reveals that the policy to combat corruption and misconduct in both political and bureaucratic sectors is a hallmark of the Prayut Chan-o-cha government era. This policy was announced to the Parliament on Thursday, July 25, 2019, in alignment with the National Strategy (B.E. 2561-2580), the 12 th National Economic and Social Development Plan (B.E. 2560-2564), and national security policies (B.E.

2561-2565). According to the Integrity and Transparency Assessment (ITA) of state agencies for the fiscal years B.E. 2561-2566, the scores ranged from 75 to 90 out of 100, while Thailand's Corruption Perceptions Index (CPI) score ranged from 35 to 36 points. The target set for Thailand in B.E. 2565 was to achieve first place among 54 countries or a CPI score of no less than 50 points.

Regarding issues in the policy process, it was found that problem identification did not encompass various incidents. The policy formulation process lacked alternative policy options and impact analyses, leading to policies that were broad rather than specific in addressing the problems. This ambiguity resulted in unclear implementation guidelines for relevant agencies, and ultimately, the policy evaluation did not adequately assess the necessity of the policies or projects. Additionally, the use of evaluations conducted by state agency personnel could introduce bias into the policy assessment outcomes.

Keywords: Public Policy Process, Anti-Corruption Policy, Political official, Government official

บทนำ

ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้ประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาทางการเมือง ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ที่เป็นปัญหาที่มีมาอย่างยาวนาน ในระบบการบริหารราชการแผ่นดินทั้งในฝ่ายการเมืองและฝ่ายข้าราชการประจำของประเทศไทย โดยจากข้อมูลดัชนีชี้วัดคะแนน พลอตคอร์รัปชัน ที่จัดทำโดยองค์กร Transparency International พบว่า ตั้งแต่ปี

พ.ศ. 2555-2562 คะแนนพลอตคอร์รัปชันของประเทศไทย อยู่ในช่วงระหว่าง 35-38 คะแนน²

จากลักษณะดังกล่าว ทำให้รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งเป้าหมายให้การแก้ปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำเป็น 1 ใน 12 นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลตามคำแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา โดยมีรายละเอียดว่า จะเร่งรัดการดำเนินมาตรการทางการเมืองควบคู่ไปกับมาตรการทางกฎหมายเมื่อพบผู้กระทำผิดอย่างเคร่งครัด นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเฝ้าระวังการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างจริงจังและเข้มงวด และเร่งรัดดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายเมื่อพบผู้กระทำผิดอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ภาครัฐปลอดการทุจริตและประพฤติมิชอบโดยเร็วที่สุด พร้อมทั้งให้ภาคสังคมภาคเอกชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและเฝ้าระวังการทุจริตประพฤติมิชอบ³

แต่หลังจากนั้นดัชนีชี้วัดคะแนนพลอตคอร์รัปชันของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2564 ได้ลดตกต่ำลง โดยได้คะแนน 35 คะแนน นับเป็นค่าต่ำที่สุดในรอบ 10 ปี ปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยได้คะแนน 36 คะแนน และอยู่ในอันดับ 101 จาก 180 ประเทศ ถึงแม้ว่า คะแนนจะสูงขึ้นจากปีก่อนหน้าเล็กน้อย แต่ยังคงอยู่ในระดับต่ำ และเมื่อปี

---

² Today, “คอร์รัปชันไทยดิ่งในรอบ 10 ปี สวนทางยุทธศาสตร์ชาติ,” *Today*, https://workpointtoday.com/corruption-220127-cpi/#google_vignette, (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2567)

³ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา*, 2562, https://www.thaigov.go.th/uploads/document/66/2019/07/pdf/Doc_20190725085640000000.pdf, (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2567).

พ.ศ. 2566 ได้คะแนน 35 คะแนน และอยู่ในอันดับ 108 จาก 180 ประเทศ⁴ สวนทาง
กับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีที่ตั้งเป้าหมายให้ได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 50 คะแนนภายในปี
พ.ศ. 2565⁵

สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ความรุนแรงของการทุจริตคอร์รัปชัน
ในประเทศไทยยังเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข รวมถึงยังเป็นการสะท้อนถึงปัญหา
ของกระบวนการนโยบายสาธารณะว่าด้วยการแก้ปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวง
ราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ ทั้งในขั้นตอนการก่อรูปนโยบาย
สาธารณะ การกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ
จนทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของนโยบายได้ ดังนั้นการศึกษาระบบการก่อ
รูปนโยบายสาธารณะ การกำหนดนโยบายสาธารณะ และการนำนโยบายสาธารณะไปสู่
การปฏิบัติ ของนโยบายการแก้ปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่าย
การเมืองและฝ่ายราชการประจำ จะช่วยให้นำข้อมูลที่ได้รับไปประยุกต์ใช้กับ
กระบวนการนโยบายอื่น ๆ อีกต่อไปได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการนโยบายการแก้ปัญหาทุจริตและ
ประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ
2. เพื่อศึกษาปัญหาในกระบวนการนโยบายการแก้ปัญหาทุจริตและประพฤติ
มิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ

ขอบเขตของเนื้อหา

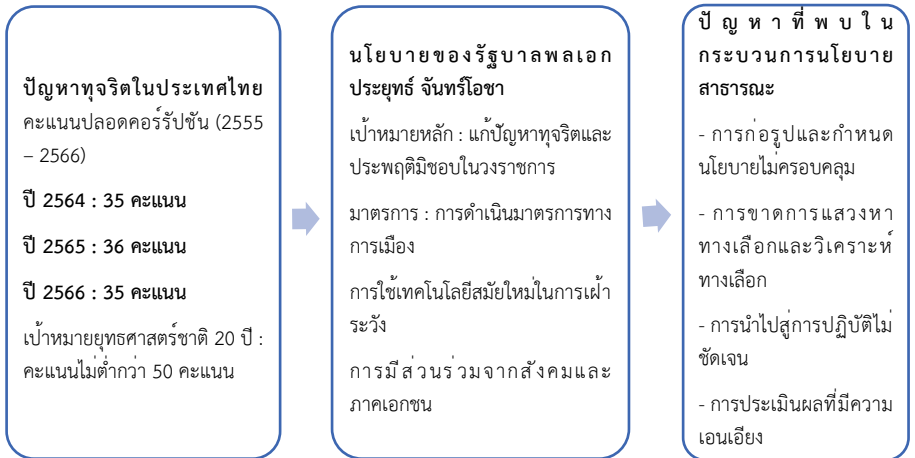
---

⁴ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, *ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสใน
การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ รายกระทรวง*, 2567,
<https://itas.nacc.go.th/report/rpt0302?isPublic=True>, (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2567).

⁵ Today, อ้างแล้ว.

1. ข้อมูลนโยบายการแก้ปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ
2. กระบวนการนโยบายการแก้ปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ

แผนภาพปัญหาการทุจริตในประเทศไทยและกระบวนการนโยบายในสมัยรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

นโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ

นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันทั้งในฝ่ายการเมืองและฝ่ายข้าราชการประจำ โดยจากข้อมูลดัชนีชี้วัดคะแนนปอดคอร์รัปชัน ที่จัดทำโดยองค์กร Transparency International พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555-2560 คะแนนปอดคอร์รัปชันของประเทศไทย อยู่ในช่วงระหว่าง 35-38 คะแนน⁶ จน

⁶ Today, อ้างแล้ว.

ทำให้ในปี พ.ศ. 2560 ปัญหาการทุจริตได้ถูกบรรจุไว้เป็นหมายในยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า ประเทศไทย มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยในยุทธศาสตร์ที่ 6 ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ประเด็นที่ 6 ที่มีเป้าหมายในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบ ซึ่งครอบคลุม 4 ประเด็นย่อย ได้แก่

1) ประชาชนและภาคีต่าง ๆ ในสังคมร่วมมือกันในการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ 2) บุคลากรภาครัฐยึดมั่นในหลักคุณธรรม จริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต 3) การปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบมีประสิทธิภาพมีความเด็ดขาด เป็นธรรม และตรวจสอบได้ และ 4) การบริหารจัดการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างเป็นระบบแบบบูรณาการ⁷ รวมทั้งได้กำหนดตัวชี้วัดภายใต้ยุทธศาสตร์นี้ไว้ว่า มุ่งพัฒนาให้คะแนนพลอดคอร์รัปชันของประเทศไทยมีคะแนนไม่น้อยกว่า 73 คะแนนภายในปี พ.ศ. 2580 โดยแบ่งระยะคะแนนในช่วงปี พ.ศ. 2561-2565 มีคะแนนไม่ต่ำกว่า 50 คะแนน ในช่วงปี พ.ศ. 2566-2570 มีคะแนนไม่ต่ำกว่า 57 คะแนน และในช่วงปี พ.ศ. 2571-2575 มีคะแนนไม่ต่ำกว่า 62 คะแนน⁸

นอกจากนั้นยังมีแผนปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบได้กำหนดผลอันพึงประสงค์ตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 258 ของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ ด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและ

---

⁷ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)*, 2561, https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF, (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2567).

⁸ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *แผนปฏิบัติการป้องกันและต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการขับเคลื่อนคุณธรรม จริยธรรม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2564*, 2564, https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20210924133515.pdf, (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2567).

ประพจน์มิชอบไว้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการป้องกัน/เฝ้าระวัง โดยมุ่งส่งเสริมสนับสนุน และให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการทุจริตประพจน์มิชอบ 2) ด้านการป้องปราบ โดยมุ่งสนับสนุนให้มีมาตรการควบคุม กำกับ ติดตาม การบริหารจัดการของหน่วยงาน ภาครัฐ และภาคเอกชน 3) ด้านการปราบปราม โดยมุ่งยกระดับการบังคับใช้มาตรการ ทางวินัย มาตรการทางปกครอง หรือมาตรการทางกฎหมายต่อเจ้าพนักงานของรัฐที่ถูก กล่าวหาว่าประพจน์มิชอบหรือกระทำการทุจริตและประพจน์มิชอบอย่างเคร่งครัด และ 4) ด้านการบริหารจัดการ โดยมุ่งสนับสนุนให้มีกลไกที่เหมาะสมในการประสานงาน ป้องกันและปราบปรามการทุจริต⁹

นอกจากนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ในยุทธศาสตร์ที่ 6 เรื่องการบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริต ประพจน์มิชอบและธรรมาภิบาลในสังคมไทย ยังได้กำหนดวัตถุประสงค์ครอบคลุมเรื่อง การลดปัญหาการทุจริตและประพจน์มิชอบของประเทศและได้กำหนดเป้าหมายในการ พัฒนาที่ 3 ไว้ว่า เพื่อเพิ่มคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริตให้สูงขึ้น และนโยบายและแผน ระดับชาติด้านความมั่นคง พ.ศ. 2561-2565 ภายใต้นโยบายที่ 9 เสริมสร้างความมั่นคง ของชาติจากภัยทุจริต รองรับวัตถุประสงค์ 3.4.5 เพื่อพัฒนาศักยภาพของภาครัฐและ ส่งเสริมบทบาทและความเข้มแข็งของทุกภาคส่วน ในการรับมือกับภัยคุกคามทุก รูปแบบที่ กระทบกับความมั่นคงซึ่งประกอบด้วยเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ที่ว่า หน่วยงานภาครัฐมีระบบป้องกันและแก้ไขปัญหาการทุจริตและประชาชนไม่เพิกเฉยต่อ การทุจริตของหน่วยงานภาครัฐ¹⁰

จนทำให้ในปี พ.ศ. 2562 ในสมัยของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มีการแถลงนโยบายต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2562 โดยได้มี นโยบายเร่งด่วนในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพจน์มิชอบ และ กระบวนการยุติธรรม โดยมีสาระสำคัญที่ว่า ต้องแก้ไขปัญหาทุจริตและประพจน์มิชอบ

---

⁹ เฟิ่งอ้อาง.

¹⁰ เฟิ่งอ้อาง.

โดยจัดให้มีมาตรการและระบบเทคโนโลยีนวัตกรรมที่ช่วยป้องกันและลดการทุจริต
ประพฤติมิชอบอย่างจริงจังและเข้มงวดรวมทั้งเป็นเครื่องมือในการติดตามการแก้ไข
ปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างเป็นระบบพร้อมทั้งเร่งสร้างจิตสำนึกของคนใน
สังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและเฝ้าระวังการทุจริตประพฤติมิชอบ และ
นโยบายหลักของรัฐบาลในการ “เร่งรัดการดำเนินมาตรการทางการเมืองควบคู่ไปกับ
มาตรการทางกฎหมายเมื่อพบผู้กระทำความผิดอย่างเคร่งครัด นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการ
การเฝ้าระวังการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างจริงจังและเข้มงวด และเร่งรัดดำเนินการ
ตามขั้นตอนของกฎหมายเมื่อพบผู้กระทำความผิดอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ภาครัฐปลอดการ
ทุจริตและประพฤติมิชอบโดยเร็วที่สุดพร้อมทั้งให้ภาคสังคม ภาคเอกชน และประชาชน
เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและเฝ้าระวังการทุจริตประพฤติมิชอบ”¹¹

กระบวนการนำนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้ง ฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำไปสู่การปฏิบัติ

ภายหลังจากรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา
ในการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่าย
ราชการประจำ อันเป็นการดำเนินการนโยบายตามยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)
ในยุทธศาสตร์ที่ 6 แผนปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและ
ประพฤติมิชอบ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)
ยุทธศาสตร์ที่ 6 ในเป้าหมายในการพัฒนาที่ 3 และนโยบายและแผนระดับชาติด้าน
ความมั่นคงพ.ศ. 2561-2565 ภายใต้นโยบายที่ 9 เสริมสร้างความมั่นคงของชาติจาก
ภัยทุจริต รองรับตามวัตถุประสงค์ 3.4.5¹²

นอกจากนั้นคณะรัฐมนตรีได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ.
2561 ระบุให้หน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานให้ความร่วมมือและเข้าร่วมการประเมิน
คุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and

¹¹ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, อ้างแล้ว.

¹² สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, อ้างแล้ว.

Transparency Assessment: ITA) ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2564 โดยใช้แนวทางและเครื่องมือการประเมินที่สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) กำหนด ซึ่งประกอบด้วย 10 ตัวชี้วัด คือ 1) การปฏิบัติหน้าที่ 2) การใช้งบประมาณ 3) การใช้อำนาจ 4) การใช้ทรัพย์สินของทางราชการ 5) การแก้ไขปัญหาการทุจริต 6) คุณภาพการดำเนินงาน 7) ประสิทธิภาพการสื่อสาร 8) การปรับปรุงระบบการทำงาน 9) การเปิดเผยข้อมูล และ 10) การป้องกันการทุจริต¹³ โดยตัวชี้วัดที่ 1-5 เป็นการประเมินจากบุคลากรภายในหน่วยงานของรัฐนั้น ๆ และตัวชี้วัด 6-10 เป็นการประเมินจากบุคลากรภายนอกที่เข้ามาติดต่อบริการราชการในหน่วยงานนั้น ๆ ทำให้หน่วยงานราชการตั้งแต่ระดับกระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ นำนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำไปบรรจุเข้าเป็นแผนปฏิบัติการราชการประจำปีในรูปแบบของแผนปฏิบัติการป้องกันและต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ และนำเข้าสู่การปฏิบัติในหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในหน่วยงานภาครัฐ คือ ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านการทุจริต (ศปท.) ในหน่วยงานต่าง ๆ ที่ถูกตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีได้เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2556¹⁴ โดยมีหน้าที่ดำเนินการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบ ตามนโยบายที่อยู่ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ และแผนต่าง ๆ นอกจากนั้นต้องมีเข้าร่วมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2564 เพื่อทำการประเมินและสรุปผลในการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในปีงบประมาณนั้น เพื่อนำไปปรับปรุงแผนในปีถัดไป

---

¹³ เฟิงอ้าง.

¹⁴ เฟิงอ้าง.

ผลการดำเนินนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ

หลังจากการนำนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำไปสู่การปฏิบัติในหน่วยงานราชการ กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ พบว่า ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561-2566 พบว่า จากคะแนน 100 คะแนน มีคะแนนอยู่ในช่วง 75-90 คะแนน เมื่อมองในภาพรวมจะพบว่า ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับ B ถึงระดับ A¹⁵

อย่างไรก็ดี จากข้อมูลดัชนีชี้วัดคะแนนปลอดคอร์รัปชัน ที่จัดทำโดยองค์กร Transparency International พบว่า ในปี พ.ศ. 2562-2566 คะแนนปลอดคอร์รัปชันของประเทศไทย อยู่ในช่วงระหว่าง 35-36 คะแนน ทำให้สวนทางกับยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 แผนปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่กำหนดไว้ว่าในปี พ.ศ. 2565 ประเทศไทยจะต้องติดอันดับ 1 ใน 54 อันดับ หรือได้คะแนนปลอดคอร์รัปชันไม่ต่ำกว่า 50 คะแนน นอกจากนี้ยังปรับคะแนนเป้าหมายสูงขึ้นทุก 5 ปี และกำหนดว่าเมื่อครบตามยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 แล้วจะต้องเป็นประเทศที่ได้คะแนนปลอดคอร์รัปชันต้องติดอันดับ 1 ใน 20 อันดับ และได้คะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 73 คะแนน ในปี พ.ศ. 2580¹⁶ (Today, 2565)

แม้ว่าผลการประเมินดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านโยบายที่นำไปปฏิบัติยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบได้อย่างแท้จริง

---

¹⁵ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, อ้างแล้ว.

¹⁶ Today, อ้างแล้ว.

ปัญหากระบวนการนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ

ผลจากการประเมินขององค์กรภายนอกแสดงให้เห็นว่า นโยบายที่นำไปปฏิบัติยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบได้อย่างแท้จริง และกระบวนการนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ มีปัญหาเกิดขึ้นในบางกระบวนการ

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ ในกระบวนการแรก คือ กระบวนการระบุปัญหา โดยมีการระบุปัญหาไว้ว่า ประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันทั้งในฝ่ายการเมืองและฝ่ายข้าราชการประจำแต่ถึงกระนั้นการระบุปัญหาการทุจริตที่เกิดขึ้นยังไม่ครอบคลุมเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการทุจริตได้ เช่น ความสัมพันธ์ทางส่วนตัว ความสัมพันธ์ระหว่างอดีตผู้บังคับบัญชา หรือการใช้อ้างอิงอื่น ๆ ในการโน้มน้าวให้เกิดการทุจริต เป็นต้น ข้อบกพร่องนี้เกิดจากความสามารถหรือมุมมองของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการระบุปัญหานโยบาย

ในกระบวนการที่สอง คือ การกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยในการกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำนั้น พบว่า ได้ขาดการแสวงหาทางเลือกนโยบายและการวิเคราะห์ทางเลือกนโยบาย โดยเมื่อมีการระบุปัญหาทุจริตที่เกิดขึ้นแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้น คือ การนำปัญหามาเป็นนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำเพื่อนำไปปฏิบัติอย่างผิวเผินไม่มีรายละเอียดเพิ่มเติม ทำให้นโยบายออกมาในรูปแบบเป็นภาพกว้างไม่ได้เจาะจงเป็นทางเลือกในการแก้ไขปัญหาการทุจริตที่เกิดขึ้นในเฉพาะด้าน

เมื่อนโยบายออกมาในรูปแบบเป็นภาพกว้าง ทำให้การนำนโยบายมาสู่การปฏิบัติเกิดความไม่ชัดเจนสำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ ทั้งในหน่วยงานภาครัฐและฝ่ายการเมือง โดยนโยบายได้ระบุว่า ให้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการเฝ้าระวังการทุจริตประพฤติมิชอบอย่างจริงจังและเข้มงวด แต่การ

ดำเนินการของแต่ละหน่วยงานกลับมิได้นำมาปฏิบัติอย่างจริงจังมากนัก โดยจะใช้แผนปฏิบัติการป้องกันและต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบที่แต่ละหน่วยงานราชการมีเป็นตัวกำกับหลักในการปฏิบัติในการเฝ้าระวังการทุจริตประพฤติมิชอบ

และในขั้นตอนสุดท้าย คือ การประเมินผลนโยบายเราจะพบว่า มีการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment: ITA) หรือเป็นการประเมินผลลัพท์ โดยการประเมินจะเกิดขึ้นจากบุคลากรภายในหน่วยงานของรัฐนั้น ๆ และจากบุคลากรภายนอกที่เข้ามาติดต่อกับราชการในหน่วยงานนั้น ๆ โดยไม่ได้มีการประเมินถึงความจำเป็นของนโยบายหรือโครงการ และที่สำคัญ คือ การประเมินกระบวนการของนโยบายเพื่อวิเคราะห์จุดเด่น-จุดบกพร่องของนโยบาย เพื่อนำไปแก้ไขกระบวนการการดำเนินนโยบายให้เหมาะสม นอกจากนี้การใช้การประเมินจากบุคลากรภายในหน่วยงานของรัฐมีโอกาสที่จะทำให้เกิดการเอนเอียงของผลการประเมินนโยบายได้

บทสรุป

เมื่อรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา แลงนโยบายต่อรัฐสภาในการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำ ซึ่งเป็นการดำเนินงานภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 แผนปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และนโยบายและแผนระดับชาติด้านความมั่นคง พ.ศ. 2561-2565 ทำให้หน่วยงานราชการตั้งแต่ระดับกระทรวง ทบวงกรม และหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ นำนโยบายดังกล่าวเข้าไปบรรจุในแผนปฏิบัตินโยบายประจำปี โดยเฉพาะแผนปฏิบัติการป้องกันและต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ ซึ่งนำเข้าสู่การปฏิบัติในหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐอยู่ในระดับ 75-90 คะแนน อย่างไรก็ตาม คะแนนตลอดคอร์รัปชันของประเทศไทยกลับอยู่ในช่วง 35-36 คะแนน ซึ่งไม่บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาลึกลงไป พบว่ากระบวนการนโยบายว่าด้วยการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำยังมีปัญหาในหลายขั้นตอน ตั้งแต่การระบุปัญหาที่ไม่ครอบคลุมเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากข้อจำกัดด้านความสามารถหรือมุมมองของหน่วยงานที่รับผิดชอบ กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ขาดการแสวงหาทางเลือกและการวิเคราะห์ทางเลือกนโยบาย ทำให้นโยบายออกมาในลักษณะทั่วไป ไม่เจาะจงเป็นทางเลือกที่แก้ไขปัญหาเฉพาะด้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติก็มีความไม่ชัดเจน ส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สามารถปฏิบัติตามนโยบายอย่างจริงจัง นอกจากนี้ การประเมินผลนโยบายยังไม่ได้ ประเมินถึงความจำเป็นของนโยบายหรือโครงการ รวมถึงการประเมินกระบวนการของนโยบาย ซึ่งการประเมินจากบุคลากรภายในหน่วยงานของรัฐเองจนอาจทำให้เกิดความเอนเอียงในผลการประเมิน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการนโยบายการแก้ไขปัญหาทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายราชการประจำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินนโยบายในอนาคต

บรรณานุกรม

- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *แผนปฏิบัติการป้องกันและต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบและการขับเคลื่อนคุณธรรม จริยธรรม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2564*, 2564, https://www.nesdc.go.th/article_attach/article_file_20210924133515.pdf, (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2567).
- สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, *ผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ รายการกระทรวง*, 2567, <https://itas.nacc.go.th/report/rpt0302?IsPublic=True>, (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2567).
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)*, 2561, https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF, (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2567).
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา*, 2562, https://www.thaigov.go.th/uploads/document/66/2019/07/pdf/Doc_20190725085640000000.pdf, (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2567).
- Today, “คอร์รัปชันไทยตั้งในรอบ 10 ปี สวนทางยุทธศาสตร์ชาติ,” *Today*, https://workpointtoday.com/corruption-220127-cpi/#google_vignette, (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2567)

“...ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการทำงานอยู่ยังมีความต้องการในการอยากสร้างอาชีพ
และรายได้ให้กับตนเอง...”

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

รัตนภรณ์ เพยพัต¹ อนิสา วัทโล² และณวิญ เสริฐผล³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) ข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้าจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ คุณภาพชีวิต และการสร้างรายได้ ในเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย 2) ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งเป็นข้อมูลที่รวบรวมจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีผู้สูงอายุจำนวน 10 คน เพศหญิงจำนวน 8 คน เพศชายจำนวน 2 คน ที่มีคุณสมบัติให้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตและรายได้ของตนเองได้ครบถ้วน

ผลการวิจัยพบว่า จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ที่เหมาะสม แบ่งเป็น 2 แนวทาง 1. การส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ คือ การส่งเสริมวิธีการเลี้ยงไก่ไข่ การส่งเสริมจักรสานหน้าคา การส่งเสริมการเย็บปักถักตัดยัดนุ่น 2. การส่งเสริมวิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ให้กับผู้สูงอายุ คือ การออมเงิน การใช้จ่ายอย่างปลอดภัย การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การหลีกเลี่ยงการใช้สิ้นเปลือง การดูแลส่งเสริมด้านรายได้จากบุตรหลานของผู้สูงอายุ และการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐของผู้สูงอายุ

---

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

² นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, ผู้สูงอายุ, รายได้, ชุมชนบ้านแม่กาไร่

บทนำ

สถานการณ์การเกิดของประชากรทั่วโลกมีแนวโน้มที่จะลดลง บวกกับการที่ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้นเนื่องจากการรักษาพยาบาลในปัจจุบันมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น โดยอ้างอิงข้อมูลขององค์การอนามัยโลก มีการคาดการณ์ว่า จำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะเพิ่มร้อยละ 3 ต่อปี จาก 1,000 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2573 โดยทวีปเอเชียจะมีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก สำหรับประเทศไทยเริ่มก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุ (Aging Society) โดยนับตั้งแต่ ในปี พ.ศ. 2548 และได้เป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” (Aged society) ในปี พ.ศ. 2565 มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป 12.9 ล้านคน หรือ 20% ของประชากรทั้งหมด คิดเป็นสัดส่วน 1 ใน 6 ของประชากรไทยทั้งประเทศ⁴ เป็นอันดับ 3 ในทวีปเอเชียรอง จากประเทศญี่ปุ่นและประเทศสิงคโปร์ มีแนวโน้มว่าในปี พ.ศ. 2576 ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่การเป็น “สังคมสูงอายุอย่างเต็มที่” (Super-Aged Society) มีสัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ในอัตราร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด⁵ เมื่อแบ่งพื้นที่ตามภูมิภาคต่าง ๆ พบว่า พื้นที่ภาคเหนือมีอัตราผู้สูงอายุสูงสุด 21.2% เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้ว (Aged society) ต่อมาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 18.9% ภาคตะวันตก 18.6% ภาคกลาง 17.9% ภาคใต้ 14.5% ภาคตะวันออก 13.3%⁶

---

⁴ วิชช์ เกษมทรัพย์, “ไทยพร้อมหรือไม่กับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์,” *Mahidol*, 2564, <https://op.mahidol.ac.th/>.

⁵ สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ, “ผู้สูงอายุไทยต้องปรับตัวอย่างไร? เพื่อพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุดระดับสุดยอด (Active Again),” *NXPO*, 2564, <https://www.nxpo.or.th/>.

⁶ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, “รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2561,” 2561, <https://thaitgri.org/>.

ผู้สูงอายุในประเทศไทยส่วนใหญ่ เป็นกลุ่มที่ไม่มีเงินเกษียณอายุบำเหน็จ บำนาญหรือเงินประกันสังคม ส่งผลให้ไม่มีเงินออมที่เพียงพอในการเกษียณอายุ และใช้จ่ายในบั้นปลายชีวิต ปัญหาด้านเศรษฐกิจ พบว่า เมื่อประชากรผู้สูงอายุมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ประชากรวัยแรงงานจะมีสัดส่วนที่ลดลง เศรษฐกิจของประเทศไทยต้องพึ่งพาแรงงานข้ามชาติ ผู้ประกอบการต้องแบกรับอัตราค่าแรงที่เพิ่มสูงขึ้น สาเหตุเพราะการขาดแคลนวัยแรงงานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสังคม พบว่า ประชากรวัยแรงงาน จะต้องรับภาระการดูแลผู้สูงอายุในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ครอบครัวต้องประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่าปกติ⁷ สะท้อนภาพความเปราะบางของผู้สูงอายุ ไม่เว้นแม้แต่ปัญหาในเรื่องของความเหลื่อมล้ำและยากจน จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พบว่า ผู้สูงอายุมียค่าใช้จ่ายในการบริโภคจำนวนกว่า 142,000 บาทต่อปี หรือ 11,830 บาทต่อเดือน ซึ่งไม่สัมพันธ์กับรายได้ผู้สูงอายุที่น้อยกว่ารายจ่าย⁸

แนวทางการแก้ไขปัญหา เป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน อาทิ การจัดหาแนวทางการสร้างอาชีพให้กับผู้สูงอายุที่ต้องการ เป็นการทำให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางรายได้ และแก้ไขปัญหาภาวะการณขาดแคลนประชากรวัยแรงงาน รวมทั้งลดภาวะพึ่งพิงสวัสดิการภาครัฐของผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียวได้⁹ ควบคู่ไปกับการรณรงค์หรือส่งเสริมให้ภาคประชาชนทั่วไป ปรับเปลี่ยน เร็ยเรียนรู้ ไม่มีทัศนคติเชิงลบต่อการทำงานของผู้สูงอายุ มีจุดยืนอยู่บนหลักความเท่าเทียมเสมอภาค¹⁰ และเข้าใจความเป็นผู้สูงอายุ

---

⁷ กรมประชาสัมพันธ์, “ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม เมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ,” 2565,

<https://rayong.prd.go.th/>.

⁸ กรมกิจการผู้สูงอายุ, *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2565*, กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ คอร์, 2566.

⁹ สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, อ้างแล้ว.

¹⁰ กรมกิจการผู้สูงอายุ, “อุปสรรคในการทำงานของวัยสูงอายุ,” 2665, <https://www.dop.go.th/th/news/>.

จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็น 1 ใน 5 จังหวัดภาคเหนือที่มีประชากรผู้สูงอายุมากที่สุด จำนวน 99,116 คน หรือร้อยละ 21.26 จากจำนวนประชากรทั้งหมด 466,220 คน และในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นพื้นที่ 1 ใน 6 อำเภอของจังหวัดพะเยา ที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้ว มีจำนวนประชากรในพื้นที่ 878 คน หรือ 111 ครัวเรือน แบ่งเป็นประชากรผู้สูงอายุได้ 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคม 150 คน 2) ผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน 27 คน รวมทั้งสิ้น 177 คน¹¹ พบว่า ผู้สูงอายุอยู่ในความดูแลของบุตรหลานที่เป็นวัยแรงงาน ที่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุในชุมชนมีรายได้หลักจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เดือนละ 600-1,000 บาท ซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ บนพื้นฐานของการมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ น่าสนใจว่าหากต้องการให้ผู้สูงอายุมีรายได้เพิ่มขึ้น ต้องใช้แนวทางใดแก้ไขปัญหารายได้ให้เหมาะสมต่อพื้นที่ชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีความจำเป็นพื้นฐานที่เหมาะสมเพียงพอในการใช้ชีวิต ที่อยู่อาศัย อาหารเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ตามความต้องการหรือความพึงพอใจของแต่ละบุคคล

ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ในพื้นที่ชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

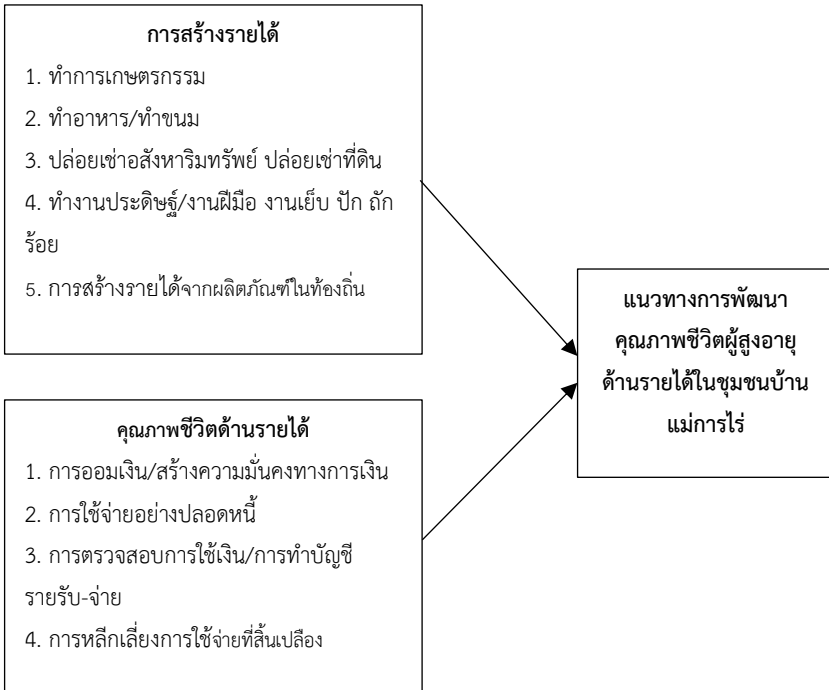
¹¹ กระทรวงสาธารณสุข, “รายงานข้อมูลตำบลแม่กา พ.ศ.2567,” 2567, <https://3doctor.hss.moph.go.th/main/>.

รายได้ หมายถึง เงินที่ได้รับจากการทำงาน หรือการสนับสนุน การบริจาค จากบุคคลหรือองค์กรภาครัฐ

คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านรายได้ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุมีเงิน ที่เหมาะสม เพียงพอตามความจำเป็นพื้นฐานหรือความต้องการ ความพึงใจในการดำเนินชีวิต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ ผู้สูงอายุ คุณภาพชีวิต รายได้ และมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 5 เรื่อง 1) งานวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในตำบลคลองอู่ตะเภา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 2) งานวิจัยเรื่องชีวิตภายหลังเกษียณ: ประสบการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย จังหวัดกรุงเทพมหานคร 3) งานวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในหมู่บ้านดอนซ่ง ตำบลบางแพ อำเภอเมือง บางแพ จังหวัดราชบุรี 4) งานวิจัยเรื่องปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในเขตเมือง จังหวัดกรุงเทพมหานคร 5) งานเรื่องการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการสร้างรายได้ให้ตนเองของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ชายแดนจังหวัดพะเยา โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้สูงอายุ 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป แบ่งเป็นเพศหญิง จำนวน 2 คน เพศชาย จำนวน 8 คน ที่มีคุณสมบัติให้ ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตและรายได้ของตนเองได้ครบถ้วน รวมจำนวน 10 คน โดยมี ชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอมือง จังหวัดพะเยาเป็นพื้นที่ของการศึกษา งานวิจัยนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) ส่วนการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกเรื่องข้อมูลส่วนตัวของผู้สูงอายุ 2) ส่วนการสัมภาษณ์เรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ และวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์ ส่วนประกอบ 5 ขั้นตอน และนำเสนอข้อมูล ในเชิงพรรณนา

การวิเคราะห์ส่วนประกอบ 5 ขั้นตอน

1. การเลือกข้อมูล (การจัดชุดข้อมูลใส่ตาราง) คือ ขั้นตอนการรวบรวมและจัดระเบียบข้อมูลที่เกี่ยวข้องในรูปแบบที่สามารถวิเคราะห์ได้ง่าย
2. การวิเคราะห์แยกส่วนประกอบข้อมูลแต่ละชุด (การเปรียบเทียบข้อมูล) คือ ขั้นตอนการแยกส่วนประกอบและเปรียบเทียบข้อมูลแต่ละชุด
3. การประมวลผลข้อมูลแต่ละชุด คือ ขั้นตอนการประมวลผลข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องตรงตามความต้องการสามารถนำไปใช้ต่อไปได้
4. การจัดทำตารางเปรียบเทียบข้อมูล คือ ขั้นตอนการสร้างตารางเพื่อแสดงผลเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้
5. การเปรียบเทียบและเลือกข้อมูลที่เป็นกุญแจสำคัญ คือ ขั้นตอนการเปรียบเทียบข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลที่สำคัญตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกต (Observation) กับกลุ่มเป้าหมายผู้สูงอายุจำนวน 10 คน เพศหญิงจำนวน 8 คน เพศชายจำนวน 2 คน ที่มีคุณสมบัติที่ยังให้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต และรายได้ของตนเองได้ครบถ้วน โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ 2 ส่วน ส่วนที่ 1 คือ ส่วนของการสัมภาษณ์เรื่องข้อมูลส่วนตัว ได้แก่ ชื่อ เพศ อายุ สมาชิกในครอบครัว ส่วนที่ 2 คือ การสัมภาษณ์เรื่องอาชีพ รายได้ คุณภาพชีวิตด้านรายได้ ได้แก่ 1) อาชีพที่สร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุ 2) วิธีออมเงินของผู้สูงอายุ 3) วิธีใช้จ่ายเงินของผู้สูงอายุ 4) วิธีการจัดบันทึกรายรับ-รายจ่ายของผู้สูงอายุ 5) วิธีการหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจะขอเสนอผลการวิจัยแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านรายได้ ดังนี้

แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่

พบว่า มีผู้สูงอายุ 3 คน ที่มีอาชีพหลักที่ทำอยู่แล้ว ได้แก่ 1) อาชีพการเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าว การปลูกข้าวโพด การปลูกผัก 2) อาชีพการค้าขาย เช่น การขายของชำ การขายอาหาร แต่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีรายได้มาจากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพียงช่องทางเดียว ไม่มีอาชีพเป็นของตัวเอง เงินที่จะใช้จ่ายจึงไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ที่เหมาะสม แบ่งเป็น 2 แนวทางด้วยกัน 1. แนวทางการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ 2. แนวทางการส่งเสริมวิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ให้กับผู้สูงอายุ

1. แนวทางการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ

1.1 การส่งเสริมวิธีการเลี้ยงไก่ไข่ พบว่า พ่อ น. (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...เมื่อสามปีก่อนนี้กะมี มหาวิทยาลัยพะเยามาอบรมเรื่องการเลี้ยงไก่ไข่ การฉีดยาให้ไก่ การเพาะพันธุ์ไก่ อันนั้นคนสนใจ แล้วเป็นกะเอาลูกไก่พันธุ์มาให้อู รู้สึกว่าตอนนั้นแจกคนละห้าตัว ให้เอาไปเลี้ยง แล้วเป็นกะมาติดตามผลอันนี้เกิดประโยชน์ แล้วกะหายไปเลยไม่มีมาอีกเลย...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภายในชุมชนบ้านแม่กาไร่ เคยมีการเข้ามาอบรมสร้างอาชีพการเลี้ยงไก่ไข่ให้กับผู้สูงอายุแต่การอบรมไม่ต่อเนื่อง ถ้าหากมีการต่อยอดจะก่อให้เกิดประโยชน์ได้มาก เพราะผู้สูงอายุมีความสนใจที่จะเรียนรู้การสร้างอาชีพที่เพิ่มรายได้ให้กับตนเอง อย่างวิธีการเลี้ยงไก่ไข่ ผู้สูงอายุมองว่าเกิดประโยชน์อย่างมากต่อตัวผู้สูงอายุเอง

1.2 การส่งเสริมจักรสานหญ้าคา พบว่า แม่ ต. (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...ที่สาวเอาหญ้าคามาให้ ก็सानเองทำเป็นหลังคา แต่ไม่ได้ทำขายทำไว้ใช้เอง เพราะที่สาวแคเอามาให้สานก็ทำเป็นทำตั้งแต่เด็ก แต่แม่ก็ได้ยินจากผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาว่าในหมู่บ้านเขากำลังจะรวมกลุ่มกันทำจักสานนะ...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ มี

ศักยภาพในงานฝีมือด้านการจักสานหญ้าคา แต่ไม่มีการส่งเสริมสนับสนุนสร้างอาชีพให้กับกลุ่มผู้สูงอายุภายในชุมชน จึงควรมีการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ใช้ศักยภาพของตนเอง ในการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับตนเอง

1.3 การส่งเสริมเย็บปักตุ๊กตายัดนุ่น พบว่า แม่ ผ. (นามสมมุติ)

กล่าวว่า “...พวกเย็บตุ๊กตาทำได้ เพราะว่ามันเบา แต่ถ้าเอาไปนั่งรวมกลุ่มกัน นั่งเมิน ๆ บ่าได้เจ็บหัวเข่า ถ้ารับเอามาทำที่บ้านได้อยู่ พวกเย็บตุ๊กตาพวกคุณแจกจะได้อยู่ ทำแบบนี้จะดีกว่า...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีความสนใจในการเย็บปักตุ๊กตายัดนุ่น เพราะมองว่าการเย็บปักตุ๊กตายัดนุ่นหรือการทำพวกคุณแจกต่าง ๆ สามารถรับมานั่งทำได้ที่บ้าน ไม่ต้องออกไปนั่งรวมกลุ่มกันทำที่ไกล ๆ สามารถสร้างรายได้ตนเองในขณะที่อยู่บ้านได้ เป็นอีกหนึ่งอาชีพเสริมให้กับผู้สูงอายุ

2. แนวทางการส่งเสริมวิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ให้กับผู้สูงอายุ

2.1 การออมเงิน พบว่า แม่ พ. (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...ฝากออม

บ่ามีละ บ่าได้ฝากออมละ กะมีแคเก็บเล็ก ๆ น้อย ๆ ไว้กับตัวไว้ซื้อกิน...” ซึ่งแม่ ว. (นามสมมุติ) ได้กล่าวเช่นกันว่า “...เงินฝาก เงินออมบ่ามีที่ฝากธนาคาร กะบ่ามีบ่ามีสักบาท บ่ามีเลย เก็บไว้ที่ตัว ซื้อกับข้าว...” แต่ในส่วนของแม่ ด. (นามสมมุติ) กล่าวว่า “มีออมทรัพย์หมู่บ้าน เดือนละห้าร้อย สามปีเขาจะปันผลให้ แล้วแต่ว่าใครจะเข้า เขาคิดเป็นหุ้นหุ้นละร้อย แต่แม่เข้าห้าหุ้นก็ห้าร้อย...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแมก้าไรส่วนใหญ่ไม่ได้เก็บออมเงิน แม้ผู้สูงอายุบางคนจะมีเงินออมทรัพย์หมู่บ้าน แต่รายได้ไม่ได้มีมากเพียงพอที่เก็บออมไว้ใช้ในจำนวนที่มากได้ จึงควรมีการอบรมส่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการเก็บออมเงินให้ผู้สูงอายุอย่างถูกวิธี แม้จะมีรายได้น้อย ก็มีเงินเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็นได้

2.2 การใช้จ่ายอย่างปลอดภัย พบว่า พ่อ จ. (นามสมมุติ) “...ถ้ามี

เงินร้อย แบ่งใช้ได้หลายวันนะ ส่วนมากซื้อกับข้าวกิน มีือชวบาท มีือสามสิบบาท ถ้า

เราใช้มันหมดทีเดียวมื้ออื่นกะป่าไต่กินละ...” แต่ในส่วนของแม่ ป. (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...อย่างว่า ด้ร้อย ถ้าเป็นมาขายของ ซ้อหื้อหลานกินหมดเลย กะเป็นมาขายของ ละอ่อนมันล่นมาหาหม่อน เขาก็จำเป็นต้องซ้อหื้อหลานมันกิน บางเตี้ยก็เหลือเก็บชวบาท...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ มีการใช้จ่ายเงินส่วนใหญ่มากับค่าวัตถุดิบมาทำอาหาร เช่น เนื้อสัตว์ ปลา ไข่ไก่ แบ่งไว้กินได้อีกหลายมื้อ แต่ถ้าผู้สูงอายุคนไหนที่มีบุตรหลาน จะต้องใช้จ่ายเงินค่าขนมให้บุตรหลานด้วย จึงเหลือเก็บน้อยกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีบุตรหลาน

2.3 การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย พบว่า แม่ บ. (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...เฮืองบัญชีรายรับรายจ่ายบ่ามีหรือกะจ่ายนั้นจ่ายนี้ไป...” แม่ส. (นามสมมุติ) ได้กล่าวเช่นกันว่า “...บ่ามีบันทึกรายรับ-รายจ่าย บ่ามีอะไรสักอย่าง เงินที่ได้กะต้องหื้อหลานไปโรงเรียน เข้ากะสามสิบบาท ตัวแม่มีอียังกะกินไป...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ส่วนใหญ่ไม่มีการจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายเพราะการไม่มีเงินรายได้ที่มากเพียงพอเมื่อผู้สูงอายุมีรายได้เข้ามาจะต้องมีค่าใช้จ่ายเลย เช่น ค่าอาหาร ค่าขนมบุตรหลาน สุดท้ายจึงไม่มีเงินเก็บเป็นก้อน ที่มากเพียงพอถึงขนาดต้องจดบันทึก รายรับ-รายจ่าย

2.4 การหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายที่สิ้นเปลือง พบว่า แม่ พ. (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...เฮารายได้น้อย กะต้องซ้อแค่พอใช้ น้ำยาซักผ้า ไข่ไก่ น้ำพริก น้ำปลา...” แม่ ผ. (นามสมมุติ) กล่าวเหมือนกันว่า “บ่าค้อยซ้อของฟุ่มเพื่อยประหยัดเอา ผักเฮากะปลูกกินคนเดียว” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ มีวิธีการหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น โดยการใช้จ่ายตามความจำเป็นจริง ๆ เช่น ซือน้ำยาซักผ้า ไข่ไก่ น้ำพริก น้ำปลา ปลูกผักกินเอง ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย และประหยัด

2.5 การดูแลส่งเสริมด้านรายได้จากบุตรหลานของผู้สูงอายุ พบว่า แม่ ว. (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...ลูกก็มีส่งหื้ออยู่แต่ ส่งหื้อบ่านัก บางคนพัน บางคนก็สองพันแล้วแต่เขา ไม่เคยโทรขอ...” แม่ ต. (นามสมมุติ) กล่าวคล้ายกันว่า “...

ลูกหลานกะเมิน ๆ นาน ๆ เขากะทื่อ เขาทำงานไกล ถ้ามาเขากะทื่อปั่นหนึ่ง ปอใจก่อ ป่าปอ รายจ่ายนั๊ก...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ได้รับเงินจากบุตรหลานเป็นบางครั้ง แล้วแต่บุตรหลานจะให้ใช้จ่าย ผู้สูงอายุไม่ได้มีการขอบุตรหลานเพิ่มเติม เพราะบุตรหลานก็มีค่าใช้จ่ายที่มากเช่นเดียวกัน

2.6 การเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐของผู้สูงอายุ พบว่า แม่ ด. (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...รายได้กะมาจากเบี้ยผู้สูงอายุ และเงินบำนาญเดือนละสามพันจากการเป็นครู...” แม่ ว. (นามสมมุติ) กล่าวว่าคล้ายกันว่า “...มีรายได้จากเบี้ยผู้สูงอายุ เดือนละเจ็ดร้อยบาท บัตรสวัสดิการกะมีได้มาสามร้อย ถามเงินผู้สูงอายุมันป่าพอใช้...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2567) ซึ่งจากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ทุก ๆ คน มีรายได้จากเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุบางคนก็ได้รับทั้งเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุกับเงินบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ส่วนผู้สูงอายุบางคนก็ได้รับเงินบำนาญหลังเกษียณอายุ

สรุป จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ที่เหมาะสม แบ่งเป็น 2 แนวทางด้วยกัน 1) การส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ คือ การส่งเสริมวิธีการเลี้ยงไก่ไข่ การส่งเสริมจักรสานหญ้าคา การส่งเสริมการเย็บปักตุ๊กต้ายัดนุ่น 2) การส่งเสริมวิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ให้กับผู้สูงอายุ คือ การออมเงิน การใช้จ่ายอย่างปลอดภัย การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การหลีกเลี่ยงการใช้สิ้นเปลือง การดูแลส่งเสริมด้านรายได้จากบุตรหลานของผู้สูงอายุ และการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐของผู้สูงอายุ

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบล แม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ การวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า มีแนวทางการพัฒนา

คุณภาพชีวิตด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ที่เหมาะสม เป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ แบ่งเป็น 3 ข้อด้วยกัน 1. การส่งเสริมวิธีการเลี้ยงไก่ไข่ 2. การส่งเสริมการจากรสานหญ้าคา 3. การส่งเสริมการเย็บปักตุ๊กต้ายัดนุ่น ซึ่งเป็นแนวทางหลักที่ผู้สูงอายุในชุมชนต้องการให้มีการส่งเสริมสนับสนุน ศักยภาพของผู้สูงอายุที่ยังมีความต้องการในการทำงานอยู่ โดยอาจจะมาจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าว ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องใกล้เคียงกับงานวิจัยของ สุภาวดี เทียนธาดา และคณะ¹² เรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการสร้างรายได้ ให้ตนเองของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ชายแดนจังหวัดพะเยา” ที่พบว่า แนวทางการส่งเสริมการสร้างรายได้ให้ตนเองของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ชายแดนจังหวัดพะเยาต้องอาศัยการมีศักยภาพด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1. ผู้นำชุมชนมีจิตอาสา 2. การมีส่วนร่วมของเครือข่ายกับชุมชน 3. การสร้างคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ 4. การมีทรัพยากรในท้องถิ่น 5. การได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐ 6. การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 7. การคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ 8. การจัดจำหน่ายส่งตลาด 9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบการณ์ของผู้สูงอายุ 10. การได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการทำงานอยู่ยังมีความต้องการในการอยากสร้างอาชีพและรายได้ให้กับตนเอง โดยยังไปสอดคล้องใกล้เคียงกับงานวิจัยของ วิโรจน์ เจริญลักษณ์ และศตพร เพียรวิมังสา¹³ เรื่อง “คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในหมู่บ้านดอนซ่ง ตำบลบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” ซึ่งพบว่า ผู้สูงอายุมีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการเรียนสอนอาชีพ หรือโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงการที่

---

¹² สุภาวดี เทียนธาดา, สุชาติ ลีตระกูล, ณรงค์ศักดิ์ ศรีสม และปิวัฒนา ลีตระกูล, “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการสร้างรายได้ให้ตนเองของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ชายแดน จังหวัดพะเยาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน,” *วารสารนาคบุตรปริทรรศน์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา* 13, 2 (2564): 212.

¹³ วิโรจน์ เจริญลักษณ์ และศตพร เพียรวิมังสา, “คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในหมู่บ้านดอนซ่ง ตำบลบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี,” *Veridian E-Journal Silpakorn University* 11,1 (2561): 3144.

ผู้สูงอายวยังมีความต้องการในการเรียนรู้แนวทางการสร้างอาชีพให้กับตนเองอยู่ เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมืองจังหวัดพะเยา ที่มีความต้องการเข้าร่วมฝึกอบรมแนวทางการสร้างรายได้ ถ้าหากมีการเข้ามาฝึกอบรมสอนภายในชุมชนบ้านแม่กาไร่ด้วยความเต็มใจ

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุด้านรายได้ในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ยังพบว่า ต้องมีการส่งเสริมวิธีการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ให้กับผู้สูงอายุ มุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตด้านรายได้ที่ดี มีเงินเหมาะสมเพียงพอตามความจำเป็นที่เป็นพื้นฐานหรือความต้องการความพึงใจในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ แบ่งเป็น 6 ข้อด้วยกัน 1. การออมเงิน 2. การใช้จ่ายอย่างปลอดภัย 3. การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย 4. การหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายที่สิ้นเปลือง 5. การดูแลส่งเสริมด้านรายได้จากบุตรหลานของผู้สูงอายุ 6. การเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นแนวทางที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากตัวของผู้สูงอายุ ครอบครัวบุตรหลานของผู้สูงอายุ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้สูงอายุในการมีวิธีการออมเงิน การใช้จ่ายอย่างปลอดภัย การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย การหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายที่สิ้นเปลือง การดูแลของบุตรหลานด้านรายได้ของผู้สูงอายุ การเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตด้านรายได้ที่ดี ทั้งการมีเงินที่เหมาะสมเพียงพอ ตามความจำเป็นที่เป็นพื้นฐานหรือความต้องการ ความพึงใจในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุเอง ซึ่งการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ พบว่า ผู้สูงอายุมีการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐทั่วถึงทุกคน ในเรื่องของสวัสดิการเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุบางคนก็ได้รับทั้งเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุกับเงินบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีความแตกต่างกับงานวิจัยของ วัลยา ตูพานิช, สุธีกาญจน์ ไชยลาก และกิตติ ไชยลาก¹⁴ เรื่อง “ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในเขตเมือง กรุงเทพมหานคร” ซึ่งมีการพบว่า กลุ่ม

¹⁴ วัลยา ตูพานิช, สุธีกาญจน์ ไชยลาก และกิตติ ไชยลาก, “ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในเขตเมือง,” *วชิรเวชและวารสารเวชศาสตร์เขตเมือง* 63(ฉบับเพิ่มเติม) (2562): 88-89.

ผู้สูงอายุยังมีปัญหาและความต้องการด้านสวัสดิการ รวมถึงความช่วยเหลืออยู่อีกมาก โดยเฉพาะปัญหาด้านเข้าถึงสิทธิและข่าวสารของผู้สูงอายุ อาจเพราะผู้สูงอายุในเขตเมืองของกรุงเทพมหานคร มีการใช้ชีวิตแบบครอบครัวเดี่ยวมากกว่าผู้สูงอายุในเขตเมืองต่างจังหวัด ที่มีการติดต่อสื่อสารกันในกลุ่มชนแบบระบบเครือญาติ พบปะใกล้ชิดกันมากกว่าพื้นที่ชุมชนเขตเมืองในกรุงเทพมหานคร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ให้กับผู้สูงอายุให้ชุมชนอื่นได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานงานภาครัฐในท้องถิ่น ควรจัดทำนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพหรือรายได้ ตามความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ มีรายได้ที่เพียงพอที่จะเลี้ยงชีพของตนเอง

2. การจัดทำนโยบายหรือกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น ควรมีการวางแผน การทำงานในระยะยาว ส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาให้ลึกมากยิ่งขึ้น ในเรื่องการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้ข้อมูลแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านรายได้ที่หลากหลาย ชัดเจน ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. “อุปสรรคในการทำงานของวัยสูงอายุ.” 2665, <https://www.dop.go.th/th/news/>.
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2565*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์ คอร์. 2566.
- กระทรวงสาธารณสุข. “รายงานข้อมูลตำบลแม่กา พ.ศ.2567.” 2567. <https://3doctor.hss.moph.go.th/main/>.
- กรมประชาสัมพันธ์. “ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม เมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ.” 2565. <https://rayong.prd.go.th/>
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. “รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2561.” 2561. <https://thaitgri.org/>.
- วิชช์ เกษมทรัพย์. “ไทยพร้อมหรือไม่กับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์.” *Mahidol*. 2564. <https://op.mahidol.ac.th/>.
- วิโรจน์ เกษภูถักฉิม และศตพร เพียรวิมังสา. “คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในหมู่บ้านดอนเซ่ง ตำบลบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี.” *Veridian E-Journal Silpakorn University* 11,1 (2561): 3144.
- วัลยา ตูพานิช, สุธีกาญจน์ ไชยลาภ และกิตติ ไชยลาภ. “ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในเขตเมือง.” *วชิรเวชและวารสารเวชศาสตร์เขตเมือง* 63(ฉบับเพิ่มเติม) (2562): 88-89.
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ. “ผู้สูงอายุไทยต้องปรับตัวอย่างไร? เพื่อพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Active Again).” *NXPO*. 2564. <https://www.nxpo.or.th/>.
- สุภาวดี เทียนธาดา, สุชาติ ลีตระกูล, ณรงค์ศักดิ์ ศรีสม และปวีณา ลีตระกูล. “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการสร้างรายได้ให้ตนเองของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่

ชายแดน จังหวัดพะเยาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน.” *วารสารนาค
บุตรปริทรรศน์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา* 13, 2 (2564): 212.

“...สถานการณ์ที่ทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่รู้สึกเหงา คือ ลูกออกไปทำงานไกลบ้าน มีความคิดถึงลูกอยู่ตลอดเวลา ลูกไปทำงานไกล ๆ และไม่คอยได้กลับมาหา...”

การจัดการความรู้สึกตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงาในชุมชนแม่กาไร่ ตำบล แม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

กชกร ศรีสูงเนิน¹ วนิดา ประเสริฐสังข์² และณวิญ เสริฐผล³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะความเหงาของผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ และเพื่อศึกษาวิธีการจัดการความรู้สึกตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงาในชุมชนแม่กาไร่ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา จำนวน 10 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์แบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้รูปแบบพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่วางไว้

ผลการวิจัยพบว่า 1. ลักษณะความเหงาของผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา พบว่า มี 2 ประเภท ประกอบด้วย ความเหงาครั้งคราว (Transient Loneliness) และความเหงาที่มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น (Situation Loneliness) และไม่พบ 1 ประเภท คือ ความเหงาชนิดเรื้อรัง (Chronic Loneliness) 2. วิธีการจัดการความรู้สึกตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงา พบว่า มี 4 วิธีการ หนึ่ง ออกไปพบปะกับเพื่อนบ้าน สอง เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน สาม อยู่กับสัตว์เลี้ยง และ สี่ ทำงานอดิเรก

---

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

² นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

⁴ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

คำสำคัญ: การจัดการความรู้สึกตนเอง, ความเหงา, ผู้สูงอายุ

บทนำ

ความเหงาเป็นความรู้สึกที่บุคคลขาดสัมพันธ์ภาพที่มีความหมายกับบุคคลอื่น ซึ่งเป็นประสบการณ์ความไม่สบายใจอันเกิดจากความบกพร่องในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทั้งในด้านคุณภาพหรือปริมาณก็ได้ และเป็นความรู้สึกที่ทำให้เกิดความทุกข์ใจอย่างมาก ความเหงาของผู้สูงอายุไทยจากผลสำรวจล่าสุดในปี พ.ศ. 2562 ระบุว่าประเทศไทยมีสถิติคนเหงาพุ่งสูงถึง 26.57 ล้าน นอกจากนี้เมื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,126 คน พบว่า ผู้สูงอายุมีความเหงาถึง 24.5%

สังคมไทยนับได้ว่า เป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์แล้ว ปัญหาหนึ่งที่คู่ขนานกับความเป็นผู้สูงวัยนั่นคือ ความเหงา ปัจจัยต้นเหตุความเหงาของผู้สูงอายุในไทยเป็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุไทยหลายประการ สภาพสังคมไทยในปัจจุบันและในอนาคตมีแนวโน้มที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีอารมณ์เหงาเพิ่มขึ้นทุก ๆ วัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้สูงวัยแบบองค์รวมและอาจนำไปสู่การเกิดภาวะซึมเศร้าและพฤติกรรมของผู้สูงวัยที่เปลี่ยนไป

จากงานวิจัยพบว่า ในผู้ที่อายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป จะเผชิญกับสถานการณ์ความเหงาเฉลี่ยพลันได้ 1 ใน 10 คน เรื่องของสุขภาพจิตก็เป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้สูงอายุ เพราะเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงในชีวิตหลายสิ่ง อารมณ์และความรู้สึกของผู้สูงอายุอาจแปราะบางเป็นพิเศษ จนส่งผลให้สุขภาพจิตย่ำแย่ กลายเป็นภาวะซึมเศร้า สาเหตุของสภาวะความเหงาไม่ได้มาจากการที่บุคคลนั้นอยู่ตัวคนเดียวอย่างที่ผู้คนทั่วไปเข้าใจกัน หากแต่ความเหงาเกิดจากการที่บุคคลนั้น อาจเกิดความรู้สึกถึงการขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหรือเกิดความรู้สึกถึงความบกพร่องในการมีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น ส่งผลให้รู้สึกเหงาได้แม้จะอยู่ในพื้นที่ที่ผู้คนรยล้อมก็ตาม

ผลกระทบที่เกิดจากความเหงาไม่เพียงแต่ส่งผลด้านจิตใจให้เกิดความทุกข์ใจเท่านั้น แต่ความเหงาที่เกิดขึ้นในระดับรุนแรงหรือ ความเหงาเรื้อรัง ยังส่งผลเชื่อมโยงไปยังสุขภาพของบุคคล ตั้งแต่ความสมดุลของร่างกายในการทำงานของอวัยวะภายใน

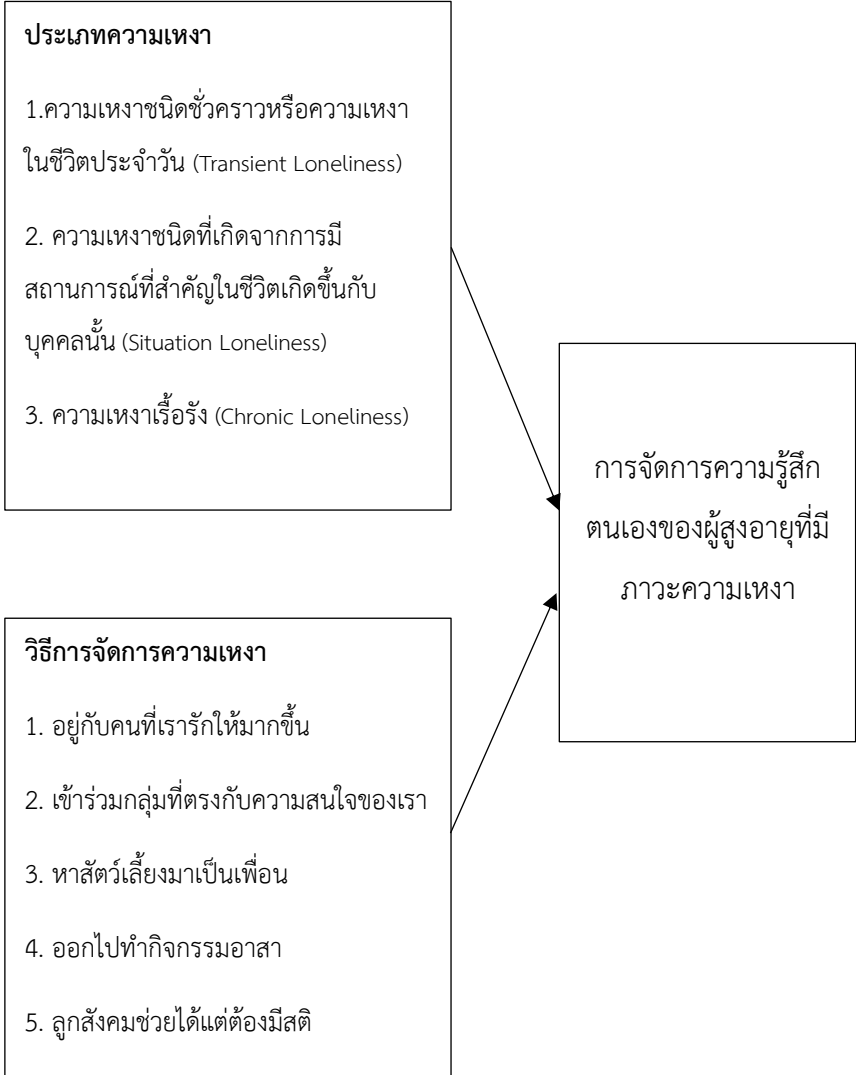
ทำให้มีภูมิต้านทานน้อยลง ผู้ที่ต้องเผชิญกับความเหงาจึงมีร่างกายอ่อนแอ ไม่แข็งแรง เกิดโรคร้ายง่าย

จังหวัดพะเยาได้เข้าสู่สังคมสูงวัยมาตั้งแต่ปี 2548 และปัจจุบันได้กลายเป็น "สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์" เรียบร้อยแล้ว ในขณะที่ประชากรวัยแรงงานและประชากรวัยเด็กลดลง ทำให้ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานจะต้องทำงานมากขึ้นและต้องรับภาระดูแลผู้สูงอายุในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งในปัจจุบันชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีจำนวนผู้สูงอายุประสบปัญหาเกี่ยวกับภาวะความเหงา เนื่องจากในชุมชนแม่กาไร่ไม่ใช่เขตเศรษฐกิจและไม่ค่อยมีที่ประกอบอาชีพจึงทำให้ผู้คนในวัยทำงานต้องออกไปทำงาน ทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่บ้านเพียงลำพัง ผู้สูงอายุจึงมีภาวะความเหงาหนักไปจนถึงขั้นเป็นโรคซึมเศร้าได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะความเหงาของผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่
2. เพื่อศึกษาวิธีการจัดการความรู้สึกลดตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้สึกลึกตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงาในชุมชนแม่กาไร่ ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการศึกษาวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงาในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป และกลุ่มตัวอย่าง มีจำนวน 10 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ โดยสร้างกรอบคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยตามกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่วางไว้ โดยเครื่องมือที่ใช้มีการสร้างกรอบในการวิเคราะห์เนื้อหาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

ผลการวิจัย

1. ลักษณะความเหงาของผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

1.1 ความเหงาชั่วคราวหรือความเหงาในชีวิตประจำวัน จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา มีความรู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยวเวลาอยู่คนเดียว โดยจะเกิดขึ้นในผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงคนเดียวหรือสมาชิกในครอบครัวจำนวนไม่เกิน 4 คน เป็นความเหงาชั่วคราวหรือความเหงาในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ดังเช่น นาง ง (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...ประเภทความเหงา คือ เวลาอยู่คนเดียวมีความรู้สึกอ้างว้าง โดดเดี่ยว อยากออกไปเที่ยวเป็นบางครั้ง มีความกังวลใจเกี่ยวกับเรื่องของลูกหลานในอนาคตข้างหน้า วิธีการ

จัดการความเหงา คือ จะออกไปพูดคุยกับเพื่อนบ้าน หรือทำงานบ้าน ดูทีวีคลายเหงา สัตว์ที่เลี้ยงไว้คลายเหงาไม่มี อีกรั้งไม่มีที่ไรทำการเกษตร ไม่สามารถไปทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนได้เพราะตาไม่ค่อยดี ไม่มีโทรศัพท์ จะดูทีวีคลายเหงาเวลากลางคืน และติดต่อกุ๊กทางหลานชาย ชอบออกไปพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2567)

1.2 ความเหงาที่มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา มีเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่รู้สึกเหงา คือ ลูกออกไปทำงานไกลบ้าน มีความคิดถึงลูกอยู่ตลอดเวลา ลูกไปทำงานไกล ๆ และไม่ค่อยได้กลับมาหา หรือภรรยาและลูกหนีจากไปและทิ้งให้อยู่คนเดียว เป็นความเหงาที่มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้นของผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ดังเช่น นาย ข (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...ประเภทความเหงา คือ มีเหตุการณ์ที่ทำให้กระทบกระเทือนจิตใจ เพราะอาศัยอยู่บ้านคนเดียว ลูกและภรรยาทิ้ง ทำให้คิดถึงลูกและภรรยาอยู่ตลอดเวลา วิธีการจัดการความเหงา คือ จะออกมาพูดคุยกับเพื่อนบ้าน และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอยู่บ่อยครั้ง แต่ก่อนเคยเลี้ยงหมาแมวไว้คลายเหงา แต่ตอนนี้ไล่หนีไปแล้ว กิจกรรมในชุมชนถ้าให้เข้าร่วมก็ไป ถ้าไม่ได้ให้เข้าร่วมก็จะไม่ได้ไป มีโทรศัพท์ใช้โทรเข้า-ออกอย่างเดียว กลางคืนจะดูทีวีไว้คลายเหงาบ้าง...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2567) และ นาง ข (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...ประเภทความเหงา คือ เวลาอยู่คนเดียวไม่มีมีความรู้สึกโดดเดี่ยวแต่มีเหตุการณ์ที่ทำให้คิดถึงลูกหลานเพราะลูกหลานไปทำงานอยู่ไกล ใน 1-2 ปี ได้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมาตลอด มีลูก 3 ไม่ได้อาศัยอยู่บ้านเดียวกันแต่ก็จะมาหาอยู่เรื่อย ๆ และมีหลานที่ไปทำงานไกลบ้านที่คิดถึงที่สุดเพราะเลี้ยงมาตั้งแต่เด็ก วิธีการจัดการความเหงา คือ ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เวลาว่างจะเย็บปักถักร้อย เข้าร่วมกลุ่มแม่บ้านเย็บดอกไม้ ทำผ้าเช็ดเท้า ไม่มีโทรศัพท์และกลุ่มไลน์ จะติดต่อหาหลานทางสามี...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2567)

2. วิธีการจัดการความรู้สึกตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงา

2.1 ออกไปพบปะเพื่อนบ้าน จากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา เวลาที่ผู้สูงอายุในชุมชนมีความรู้สึกเหงาก็จะออกไปพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ดังเช่น นาง ฉ (นามสมมุติ) กล่าวว่า “... วิธีการจัดการความเหงา คือ เวลาารู้สึกโดดเดี่ยวก็จะเปิดทีวีดูหรือฟังวิทยุ และออกมาหาเพื่อนบ้านอยู่บ่อยครั้ง ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ ลูกหลานไปทำงานต่างจังหวัดมาหาแค่ปีละครั้ง รู้สึกคิดถึงลูกมากและนอนร้องไห้ มีโทรศัพท์โทรเข้า-ออกได้อย่างเดียว ตอนกลางคืนจะดูรายการเพลงคลายเหงา...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2567) และ ดังเช่น นาง ง (นามสมมุติ) “...วิธีการจัดการความเหงา คือ จะออกไปพูดคุยกับเพื่อนบ้าน หรือทำงานบ้าน ดูทีวีคลายเหงา สัตว์ที่เลี้ยงไว้คลายเหงาไม่มี อีกทั้งไม่มีที่ไร่ทำการเกษตร ไม่สามารถไปทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนได้เพราะตาไม่ค่อยดี ไม่มีโทรศัพท์ จะดูทีวีคลายเหงาเวลากลางคืน และติดต่อลูกทางหลานชาย ขอบออกไปพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2567)

2.2 เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน จากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา มีผู้สูงอายุที่สามารถออกไปทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนอยู่บ่อยครั้ง หรือตลอดที่ชุมชนจัดขึ้น ดังเช่น นาย ช (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...วิธีการจัดการความเหงา คือ จะออกมาพูดคุยกับเพื่อนบ้าน และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอยู่บ่อยครั้ง แต่ก่อนเคยเลี้ยงหมาแมวไว้คลายเหงา แต่ตอนนี้ไ้หนีไปแล้ว กิจกรรมในชุมชนถ้าให้เข้าร่วมก็ไปถ้าไม่ได้ให้เข้าร่วมก็จะไม่ได้ไป มีโทรศัพท์ใช้โทรเข้า-ออกอย่างเดียว กลางคืนจะดูทีวีไว้คลายเหงาบ้าง...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 มกราคม 2567)

2.3 อยู่กับสัตว์เลี้ยง จากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา มีผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียวชอบเลี้ยงสัตว์เลี้ยงไว้แก้เหงา หรือผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กันเป็นครอบครัวก็ชอบเลี้ยงสัตว์เลี้ยง ดังเช่น นาง ซ (นามสมมุติ) กล่าวว่า “...วิธีการจัดการความเหงา คือ นอนและทำงานบ้าน เพราะไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้เลยเพราะผ่าเอวมาทำให้นั่งได้ไม่นาน ตอนนี้มีโรค

ประจำตัวและทานยาหมोजิตเวชอยู่ มีหมาเลี้ยงไว้ 1 ตัว ว่างหลายเหงา มีไลน์ไว้สำหรับให้ลูกโทรหา...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2567)

และดังเช่น นาง ด (นามสมมติ) กล่าวว่า “...วิธีการจัดการความเหงา คือ ถ้าอยู่คนเดียวก็จะออกไปหาเพื่อนบ้าน จะหาอะไรทำอยู่ตลอดเวลาเพื่อไม่ให้ตัวเองรู้สึกว่างเหงา เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนบางกิจกรรม เลี้ยงหมาไว้แก่เหงา มีโทรศัพท์โทรเข้า-ออกอย่างเดียว...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2567)

2.4 ทำงานอดิเรก จากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา มีผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนมีการเข้าร่วมกลุ่มแม่บ้านเย็บปักถักร้อยและผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรงก็ยังคงบอกอีกว่าถ้าสุขภาพแข็งแรงก็จะไปเข้าร่วมกับชุมชนแน่นอน ดังเช่น นาง ข (นามสมมติ) กล่าวว่า “...วิธีการจัดการความเหงาคือ ออกไปทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน เวลาว่างจะเย็บปักถักร้อย เข้าร่วมกลุ่มแม่บ้านเย็บดอกไม้ ทำผ้าเช็ดเท้า ไม่มีโทรศัพท์และกลุ่มไลน์ จะติดต่อหาหลานทางสามี...” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2567)

อภิปรายผล

1. ประเภทความเหงาของผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่

1.1 ความเหงาชั่วคราวหรือความเหงาในชีวิตประจำวัน

จากการสรุปผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนบ้านแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา เวลาอยู่คนเดียวมีความความรู้สึกอ้างว้างโดดเดี่ยวจะเกิดขึ้นในผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงคนเดียวหรือสมาชิกในครอบครัวจำนวนไม่เกิน 4 คน เป็นความเหงาชั่วคราวหรือความเหงาในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดธวัชชัย ธวัชชยเมธี (มั่งมีเพชร)⁴ พบว่า ความเหงาชนิดชั่วคราว (Transient Loneliness) หรือความเหงาในชีวิตประจำวัน

---

⁴ พระครูปลัดธวัชชัย ธวัชชยเมธี (มั่งมีเพชร), “แนวทางการดูแลผู้สูงอายุให้ห่างไกลจากความเหงา,” สหวิทยการนวัตกรรมการบริหารศน 5, 2 (2565): 187-196.

(Everyday Loneliness) เป็นความเหงาที่พบมากที่สุด จะเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว และเกิดขึ้นไม่นานนักก็จะหายไปเอง อาการที่เกิดจะไม่รุนแรง และส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตน้อยมาก

1.2 ความเหงาที่มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น

จากการสรุปผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา มีเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ทำให้ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่รู้สึกเหงา คือ ลูกออกไปทำงานไกลบ้าน มีความคิดถึงลูกอยู่ตลอดเวลา ลูกไปทำงานไกล ๆ และไม่คอยได้กลับมาหา หรือภรรยาและลูกหนีจากไปและทิ้งให้อยู่คนเดียว เป็นความเหงาที่มีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้นของผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ คงพล แววรวิทย์⁵ พบว่า ความเหงาจากสถานการณ์ (Situational Loneliness) เป็นความเหงาที่มักจะเกิดขึ้นหลังเผชิญกับเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อนชีวิต เช่น การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก การหย่าร้าง การจบความสัมพันธ์กับใครสักคน หรือการย้ายถิ่นฐานของคนที่มีความผูกพันต่อกัน

2. วิธีการจัดการความรู้สึกตนเองของผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงาในชุมชนแม่กาไร่

2.1 ออกไปพบปะกับเพื่อนบ้าน

จากการสรุปผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา เวลาที่ผู้สูงอายุในชุมชนมีความรู้สึกเหงาก็จะออกไปพูดคุยกับเพื่อนบ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ อังคณา เกิดทองมี⁶ พบว่า สร้างความสัมพันธ์อัน

---

⁵ คงพล แววรวิทย์, “เข้าใจความเหงา,” 2566, https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/loneliness-2?fbclid=IwAR2fFxB52CavD_W_36GjPrXLGzfduudbBFyB58eyN9iffHjSiti15TbhQuze.

⁶ อังคณา เกิดทองมี, “วิธีเอาชนะความรู้สึกเหงา,” 2566, https://www.istrong.co/single-post/how-to-be-alone-without-being-lonely?fbclid=IwAR3-jNU_Yx7SLWI2ESEV0EY4-44wmNKMTd2V3e2_lm73uyNkfslt9Ri4dfL8.

ดีกับบุคคลอื่น ไม่ว่าคุณจะเป็นคนประเภท Introvert หรือ Extrovert ทุกคนล้วนต้องการการเชื่อมโยงกับบุคคลอื่น ต้องการความรู้สึกมีส่วนร่วม ได้รับการยอมรับ และได้รับความใกล้ชิดด้วยกันทั้งนั้น การมีเพื่อน หรือ ครอบครัวที่เราจะสามารถแบ่งปันความรู้สึกได้ จะทำให้เรารู้สึกดีขึ้น เราสามารถเริ่มต้นในการเชื่อมต่อกับคนอื่นได้โดยการ เริ่มโทรหา หรือ เริ่มเข้าไปพูดคุยกับคนอื่นก่อนก็ได้

2.2 เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน

จากการสรุปผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา มีผู้สูงอายุที่สามารถออกไปทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนอยู่บ่อยครั้งหรือทุกครั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทมา ช่างสลัก⁷ พบว่า เข้าร่วมกลุ่มทางสังคมที่ตรงกับความสนใจของเราถ้าอยู่คนเดียวแล้วเหงา และคนที่เราอยากอยู่ด้วยก็ไม่ว่างเราก็ไปหาเพื่อนใหม่เสียเลยสิคะ ทั้งการเข้าคอร์ส on-site ที่เราสนใจ หรือคอร์ส online ที่พอได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ บ้าง เพราะการเข้าร่วมกลุ่มทางสังคมนั้นนอกจากจะทำให้เรามีความรู้เพิ่มขึ้น ได้พัฒนาความสามารถแล้ว เรายังได้เพื่อนใหม่อีกด้วย

2.3 อยู่กับสัตว์เลี้ยง

จากการสรุปผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา มีผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียวชอบเลี้ยงสัตว์เลี้ยงไว้แก่เหงา หรือผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กันเป็นครอบครัวก็ชอบเลี้ยงสัตว์เลี้ยง สอดคล้องกับงานวิจัยของ คงพล แววรวิทย์⁸ พบว่า เลี้ยงสัตว์เลี้ยง การมีสัตว์เลี้ยงสักตัวจะทำให้เกิดความผูกพัน เกิดความสัมพันธ์ที่มีความหมายและช่วยลดความเหงาลงไปได้

2.4 ทำกิจกรรมยามว่าง

---

⁷ จันทมา ช่างสลัก, “กลยุทธ์พิชิตความเหงา,” 2566, https://www.istrong.co/single-post/5-strategy-overcome-loneliness?fbclid=IwAR2r2gDXpZUKU72_TG0smeW8kbLD0_uvRU6O_wRnbjRgHUjc7Lr-6Nx7hg.

⁸ คงพล แววรวิทย์, อ้างแล้ว.

จากสรุปผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนแม่กาไร่ ตำบลแม่กา จังหวัดพะเยา มีผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนมีใจรักสามัคคีเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้นทุก อย่าง และแม้ในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรงยังให้ข้อมูลว่า หากสุขภาพ แข็งแรงก็จะไปเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนแน่นอน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทมา ช่างสลัก⁹ พบว่า ถึงแม้ความเหงาจะเป็นเรื่องไม่ดี แต่การออกไปทำกิจกรรม จิตอาสาเพื่อคลายความเหงาทำให้เราสามารถสร้างความดีได้ โดยการออกจากห้อง ออกจากบ้านไปเป็นจิตอาสาต่าง ๆ ค่ะ ทั้งอาสาดูแลเด็กกำพร้า อาสาดูแลผู้สูงอายุ อาสาจราจร อาสาปลูกต้นไม้ อาสาดูแลสัตว์จร เป็นต้น ซึ่งการทำงานจิตอาสา นั้น นอกจากจะทำให้เราได้พบปะผู้คนมากมายแล้ว ยังทำให้เรารู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ต่อผู้อื่น และเห็นความสำคัญของผู้อื่นเพิ่มมากขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุสามารถเอา ผลการวิจัยวิธีการจัดการความเหงาไปจัดกิจกรรมดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะความเหงา

1.2 ให้มีการจัดตั้งกลุ่มสนับสนุนหรือชมรมผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อให้ ผู้สูงอายุได้มีโอกาสพบปะพูดคุยทำกิจกรรมร่วมกัน

1.3 มีบริการให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาหรือการบำบัดที่เน้นไปที่การ จัดการความรู้สึกเหงาและมีการพัฒนากลยุทธ์ในการดูแลสุขภาพจิตตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

2.1 ควรศึกษาประเภทความเหงาและวิธีการจัดการความเหงาที่มีความ หลากหลายมากขึ้น

2.2 ควรศึกษากลุ่มเป้าหมายที่เป็นวัยทำงาน เพราะในงานวิจัยที่ ผู้ทำวิจัยทำขึ้น กลุ่มนี้มีความเหงาที่สูงกว่ากลุ่มอื่นๆ

---

⁹ จันทมา ช่างสลัก, อ้างแล้ว.

2.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนแม่กาไร่กับชุมชนอื่น ๆ
ที่มีลักษณะใกล้เคียงหรือแตกต่างกัน เพื่อหาข้อค้นพบที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ใน
การจัดการความเหงาในบริบทที่หลากหลาย

บรรณานุกรม

คงพล แววารวิทย์, “เข้าใจความเหงา,” 2566, https://www.psy.chula.ac.th/th/feature-articles/loneliness-2?fbclid=IwAR2fFxBS2CavD_W_36GjPrXLGzf_duudbBFyB58eyN9ifHjSItnl5TbhQuzE.

จันทมา ช่างสลัก, “กลยุทธ์พิชิตความเหงา,” 2566, https://www.istrong.co/single-post/5-strategy-overcome-loneliness?fbclid=IwAR2r2gDXpZUKU72_TG0sme_W8kbLD0_uvRU6O_wRnbjRgHUjc7Lr-6Nx7hg.

พระครูปลัดธวัชชัย ธวชชยเมธี (มั่งมีเพชร), “แนวทางการดูแลผู้สูงอายุให้ห่างไกลจากความเหงา,” สหวิทยาการนวัตกรรมการบริหารศัน 5, 2 (2565): 187-196.

อังคณา เกิดทองมี, “วิธีเอาชนะความรู้สึกเหงา,” 2566, https://www.istrong.co/single-post/how-to-be-alone-without-being-lonely?fbclid=IwAR3-jNU_Yx7SLWI2ESEV0EY4-44wmNKMTd2V3e2_lm73uynKfslt9Ri4dfL8.

“...การเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกได้สร้างความตระหนักรู้ในการเป็นโลกใบเดียวกัน...
อัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้ต่อสู้และต่อรองกับกระแสของโลกาภิวัตน์ในหลากหลายมิติ...”

การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการกลายเป็นสินค้าของคลองแม่ข่าภายใต้บริบทของ โลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยว และการเป็นเมืองสมัยใหม่

กรรณก บัญญา⁷¹

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ได้นำเอาความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology) มาใช้จนทำให้เกิดความทันสมัยทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสารโดยได้พัฒนาและมีความความก้าวหน้าไปทั่วโลก คลองแม่ข่าเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจแหล่งใหม่ของจังหวัดเชียงใหม่ที่ได้มีการไหลทางวัฒนธรรมระดับโลก (Cultural Flows) จนทำให้เกิดพหุอัตลักษณ์ และพหุวัฒนธรรมที่สามารถผนวกเข้ากันได้อย่างลงตัว ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงกระแสของโลกาภิวัตน์หรือกระแสโลก (Global Trends) ที่ได้เคลื่อนตัวหรือแผ่ตัวเข้ามาครอบคลุมประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กระแสโลกได้ส่งผลให้คลองแม่ข่ากลายเป็นพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ (Identity) โดดเด่นและไม่เหมือนพื้นที่อื่นใดในจังหวัดเชียงใหม่ การเกิดขึ้นของคลองแม่ข่าทำให้พื้นที่ในย่านกำแพงดินได้กลายมาเป็นเมืองสมัยใหม่ (Modern City) เพราะมีจุดตัดของกระแสการค้าและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) ที่ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ (Space) ของคลองแม่ข่าโดยได้ใช้อัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นคลองสมัยใหม่ทั้งต้นแบบจากต่างประเทศ (Global) อย่างประเทศญี่ปุ่นกับความเป็นท้องถิ่น (Local) การปะทะกันนี้ในเขตชุมชนใจกลางเมืองเชียงใหม่สามารถดึงดูดผู้คนทั้งในและนอกประเทศให้เข้ามาท่องเที่ยวและบริโภคสินค้าทางตรงและทางวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็ว

จากที่มาข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษาการเกิดขึ้นและกลไกของกระแสโลกาภิวัตน์หรือกระแสโลก (Global Trends) ที่ได้เคลื่อนตัวหรือแผ่ตัวเข้ามาครอบคลุมประเทศไทย พบว่า กระแสโลกนั้นส่งผลให้พื้นที่ในย่านกำแพงดินที่อยู่ใจกลางเมืองเชียงใหม่จน

---

⁷¹ นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเชิงพื้นที่โดยได้สร้างอัตลักษณ์ กล่าวคือ พัฒนาคลองแม่ช่าให้กลายเป็นคลองสมัยใหม่เพื่อดึงดูดผู้คนจากทั่วทุกมุมโลก จนกระทั่งคลองแม่ช่าได้กลายเป็นพื้นที่ที่แสดงอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า, ม้ง และลาหู่ รวมถึงได้กลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม (Commodification of culture) อย่างแยบยล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของคลองแม่ช่าภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยว และการเป็นเมืองสมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาถึงพื้นที่ อัตลักษณ์ และกระบวนการกลายเป็นสินค้าของคลองแม่ช่าภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยว และการเป็นเมืองสมัยใหม่

คำถามของการวิจัย

1. พื้นที่ของคลองแม่ช่ากลายเป็นรูปแบบของการเป็นเมืองสมัยใหม่ (Modern City) อย่างไร?
2. คลองแม่ช่าผ่านกระบวนการกลายเป็นสินค้า (Commodification) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) อย่างไร?

ทบทวนวรรณกรรม

อัศนี หลีเจริญ⁷² ศึกษาเรื่อง “พื้นที่มหาวิทยาลัย: การกลายเป็นสินค้าในกระแสนิยม” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ก่อนกระแสนิยม การนิยามความหมายและการให้คุณค่าของพื้นที่มหาวิทยาลัย มี 3 ความหมาย ได้แก่ พื้นที่เฉพาะ พื้นที่วิชาการ และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใช้สำหรับกิจกรรมด้านการเรียนการสอน

---

⁷² อัศนี หลีเจริญ, “พื้นที่มหาวิทยาลัย: การกลายเป็นสินค้าในกระแสนิยม,” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา, 2559.

เท่านั้น อนึ่ง พื้นที่มหาวิทยาลัยจะห้ามไม่ให้บุคคลภายนอกเข้า-ออกได้ตามอัธยาศัย เว้นแต่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน แต่ภายหลัง ในกระแสนิยมนั้น การให้ความหมายและคุณค่าของพื้นที่มหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนแปลงไป โดยได้เพิ่มขึ้นมาเป็น 4 ความหมาย ได้แก่ พื้นที่กึ่งวิชาการ พื้นที่ทางสังคม พื้นที่สาธารณะ และพื้นที่เชิงธุรกิจ โดยเฉพาะพื้นที่เชิงธุรกิจจะเป็นพื้นที่ที่ทำให้มหาวิทยาลัยกลายเป็นสินค้าอย่างสมบูรณ์ ยกตัวอย่างเช่น มีร้านสะดวกซื้อ 24 ชั่วโมง, มีร้านขายกาแฟสด, มีร้านถ่ายเอกสาร, มีตลาดเกษตร และมีถนนคนเดิน ที่อำนวยความสะดวกและความทันสมัยให้กับนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัย อนึ่ง ผู้วิจัยจะนำวรรณกรรมนี้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เรื่องของการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของคลองแม่ข่าย ในยุคก่อนกระแสนิยมและในกระแสนิยม

ธัญพัชร ศรีมาร์ตน์⁷³ ศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับกระบวนการกลายเป็นสินค้า: กรณีศึกษา โรงแรมปิงนครา บูติก โฮเทล แอนด์ สปา เชียงใหม่” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมล้านนาได้ถูกนำมาแปรรูปดัดแปลงให้เป็นสินค้าที่สามารถให้คุณค่าแก่ผู้บริโภค และยังสามารถเพิ่มมูลค่าให้แก่ผู้ประกอบการ ไม่เพียงแต่เท่านั้น สัญญาทุกสัญญาที่ปรากฏตัวอยู่ในโรงแรมทั้งหมดถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความหมายและสร้างคุณค่าให้กับธุรกิจโรงแรม อีกทั้งยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์และคุณค่าให้แก่ผู้บริโภคโดยอาศัยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ธรรมชาติและวัฒนธรรม ที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าที่ผ่านการเลือกสรรของผู้ประกอบการ สถาปนิก และนักออกแบบ ดังนั้น กระบวนการแปรรูปอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าจึงได้สะท้อนให้เห็นถึงการบริโภคทางภาพลักษณ์มากกว่าความเป็นจริง ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ ถือเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดที่สามารถสร้างความโดดเด่นและแตกต่าง โดยจะใช้กลวิธีในการสร้างประสบการณ์ ความพึงพอใจ อารมณ์ ความรู้สึกที่

---

⁷³ ธัญพัชร ศรีมาร์ตน์, “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับกระบวนการกลายเป็นสินค้า: กรณีศึกษาโรงแรมปิงนคราบูติกโฮเทลแอนด์สปา เชียงใหม่,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558.

ใช้ดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคให้ได้มากที่สุด อนึ่ง ผู้วิจัยจะนำวรรณกรรมนี้ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เรื่องของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคลองแม่ข่า ที่ได้พัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เป็นคลองสมัยใหม่แบบประเทศญี่ปุ่น เพื่อดึงดูดผู้คนทั้งในและนอกมาประเทศให้มาท่องเที่ยวและบริโภคสินค้าเชิงวัฒนธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม

กฤตชฌน จงบริรักษ์⁷⁴ ศึกษาเรื่อง “วิวัฒนาการเชิงอัตลักษณ์ในย่านนิมมานเหมินท์” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ย่านนิมมานเหมินท์เป็นอัตลักษณ์ของเมืองและชุมชนในด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ โดยการเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์เมืองและชุมชนในย่านนิมมานเหมินท์มีวิวัฒนาการอย่างรวดเร็วซึ่งเกิดจากปัจจัยหลายด้านตามแต่ละช่วงเวลาต่าง ๆ กล่าวคือ อัตลักษณ์ความเป็นย่านที่พักอาศัย (High-end Residential) เป็นผลจากรูปแบบของที่พักอาศัยที่ได้รับการออกแบบในสไตล์โมเดิร์นจากกลุ่มผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ที่จบการศึกษาสูงและมีฐานะ ถัดมา อัตลักษณ์ความเป็นย่านศิลปะ (Artistic) ที่เกิดขึ้นในยุคถัดมา จากการรวมตัวของคนในชุมชนและการริเริ่มกิจกรรมงานแฟร์ (NAP) เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่ประเทศประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และสุดท้าย อัตลักษณ์ของความเป็นย่านสากลแบบผสมผสาน (Global Mixed) ในปัจจุบัน ทั้งนี้มาจากความสำเร็จทางเศรษฐกิจ การลงทุน และความต้องการที่หลากหลายของกลุ่มผู้ใช้งานใหม่ ๆ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการในย่านนิมมานเหมินท์ รวมไปถึงการวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์เมืองซึ่งเป็นพื้นฐานต่อการทำความเข้าใจในความเป็นเมือง ตลอดจนประเด็นสำคัญต่อการอนุรักษ์ลักษณะเฉพาะที่มีคุณค่า โดยเป็นประโยชน์ทั้งต่อการพัฒนาและอนุรักษ์ย่านนิมมานเหมินท์ และพื้นที่อื่นที่มีลักษณะเดียวกัน อนึ่ง ผู้วิจัยจะนำวรรณกรรมนี้มาเป็นแนวทาง

---

⁷⁴ กฤตชฌน จงบริรักษ์, “วิวัฒนาการเชิงอัตลักษณ์ในย่านนิมมานเหมินท์,” *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ* 10, 3 (กันยายน-ธันวาคม 2560): 2750-2760, <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/download/115836/136016/>.

ในการวิเคราะห์เรื่องของการเปลี่ยนแปลงของย่านกำแพงดิน ที่ได้พัฒนาคลองแม่ข่าย เพื่อตอบรับการเกิดขึ้นของกระแสโลกาภิวัตน์และการเป็นเมืองสมัยใหม่ (Global City)

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์⁷⁵ ศึกษาเรื่อง “เมืองเชียงใหม่กับโลกาภิวัตน์ที่หลากหลาย” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า โลกาภิวัตน์ได้เข้ามายังเมืองเชียงใหม่และดินแดนล้านนาตั้งแต่ยุคอาณานิคม โลกาภิวัตน์ในล้านนาช่วงนั้น เป็นของชนชั้นสูงคหบดี และพ่อค้าวานิชผู้มั่งคั่งที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับชาวตะวันตก ดังนั้น การเข้ามาของกระแสโลกาภิวัตน์จึงได้ทำให้สังคมของเมืองเชียงใหม่ กลายเป็นแบบตะวันตก (Westernization) หรือเป็นกระบวนการระดับโลกของบรรดาชาติมหาอำนาจตะวันตก ที่พยายามจะสร้างจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมแบบตะวันตกให้เกิดขึ้นในที่ต่าง ๆ ทั่วโลก จนทำให้ปัจจุบัน ชีวิตประจำวันของชาวล้านนาสามัญได้ถูกจัดระเบียบและวางโครงสร้างความสัมพันธ์ใหม่ โดยอาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลเชื่อมโยงชาวล้านนาและความเป็นล้านนาเข้าไว้กับความเป็นสากลระดับโลกมากขึ้นในกลุ่มของชาวล้านนาทุกชนชั้นทุกชาติพันธุ์ ทุกฐานะ ทุกระดับการศึกษา ทุกวัย และทุกเพศ โดยประเด็นสำคัญที่ได้เน้นย้ำไว้ คือ โลกาภิวัตน์ได้ไหลเข้ามาในดินแดนล้านนาและเมืองเชียงใหม่ในรูปของโครงสร้างพลังอำนาจขนาดใหญ่ในสังคม และการแทรกซึมเข้าสู่สำนึกในระดับชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคลชาวล้านนา โดยอิทธิพลของโลกาภิวัตน์มีรูปแบบและระดับที่แตกต่างกันไปตามบริบทเงื่อนไข ประสบการณ์ชีวิต วิธีคิดที่เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลผู้ซึ่งนิยามตัวตน ความเป็นล้านนา และความเป็นเชียงใหม่ อนึ่ง ผู้วิจัยจะนำวรรณกรรมนี้ มาวิเคราะห์ในเรื่องของกระแสโลกาภิวัตน์ (Global Trends) กับ การพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์คลองแม่ข่าย ที่ได้ทำให้เกิดเป็นความทันสมัยขึ้น (Modernization) ในยุคปัจจุบัน

---

⁷⁵ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, “เมืองเชียงใหม่กับโลกาภิวัตน์ที่หลากหลาย,” วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 32, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563): 11-38, <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jss/article/view/240195/166089>.

สายชล แก้วบริสุทธิ์⁷⁶ ศึกษาเรื่อง “เทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว” ผลการศึกษาพบว่า เทศกาลกินเจหาดใหญ่มีการประดิษฐ์สร้างประเพณีหลายด้าน ยกตัวอย่างเช่น ด้านพื้นที่ ได้มีการเนรมิตพื้นที่สาธารณะที่เคยเป็นที่พักผ่อนออกกำลังกายให้กลายเป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวภายใต้ชื่อ “เทศกาลกินเจหาดใหญ่” โดยได้กำหนดให้ใช้พื้นที่นี้จัดกิจกรรมต่าง ๆ จนส่งผลให้พื้นที่นี้ได้สร้างความผูกพันให้กับผู้คนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเป็นแหล่งรายได้ แหล่งศักดิ์สิทธิ์ แหล่งบริการ และแหล่งท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกัน ผู้คนที่มาเข้าร่วมเทศกาลกินเจหาดใหญ่ก็ได้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไปตามความรู้สึกนึกคิดและฐานะของตนเอง ดังนั้น การจัดกิจกรรมกินเจหาดใหญ่จึงถือเป็นการสร้างขึ้นใหม่เพื่อเป็นแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยว เช่น พื้นที่สาธารณะ ที่เคยเป็นที่พักผ่อน ออกกำลังกาย ได้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยถือเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ถูกบรรจุด้วยเหตุการณ์อันแสดงให้เห็นถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ถูกเติมแต่ง เสริมสร้าง ตัดทอน เพื่อการท่องเที่ยวอันตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มนายทุน โดยใช้กลืนอายุของความเป็นชุมชนเชื้อสายจีนสร้างอัตลักษณ์และมูลค่าทางเศรษฐกิจให้เทศกาลกินเจหาดใหญ่ อนึ่ง ผู้วิจัยจะนำวรรณกรรมนี้ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เรื่องของพื้นที่คลองแม่ข่าในฐานะของการเป็นพื้นที่แห่งการบริโภค (Space of Consumption) ด้วยอีกนัยหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นว่า การบริโภคไม่ได้หมายถึงแค่การซื้อสินค้าและบริการเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการบริโภคสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากสินค้าและบริการด้วย เช่น บรรยากาศ สถานที่ และสภาพแวดล้อม เป็นต้น

---

⁷⁶ สายชล แก้วบริสุทธิ์, “เทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา, 2556.

ฉัตรมงคล มูลนิลตา⁷⁷ ศึกษาเรื่อง “ร้านน้ำชา: พื้นที่แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมุสลิมพม่าภายใต้สภาวะการเป็นชายขอบ กรณีศึกษา ชุมชนข้างคลาน จังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่าชาวมุสลิมพม่าที่ถูกนิยามให้เป็นคนชายขอบได้พยายามต่อสู้กับสภาวะดังกล่าวโดยใช้พื้นที่ร้านน้ำชาเป็นเครื่องมือในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่ม โดยพื้นที่ของร้านน้ำชาถูกตีความและให้ความหมายตามการเข้าไปใช้งานของชาวมุสลิมพม่า ยกตัวอย่างเช่น เมื่อชาวมุสลิมพม่าเข้าไปใช้พื้นที่ร้านน้ำชา พวกเขาได้กำหนดหน้าที่ให้พื้นที่ดังกล่าวนั้น อาจจะเป็นพื้นที่แห่งการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเป็นพื้นที่ในการสร้างระบอบความสัมพันธ์ภายในกลุ่มที่ใช้เพื่อต่อรองกับอำนาจที่เหนือกว่า ดังนั้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมุสลิมพม่าจึงได้ถูกถ่ายทอดผ่านร้านน้ำชาทั้งในแง่ของการเป็นพื้นที่ทางกายภาพ ได้แก่ ท่าเลที่ตั้ง ลักษณะภูมิทัศน์ และสินค้าบริการภายในร้าน และการเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ประกอบไปด้วย ผู้คน ชีวิตประจำวัน และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) อีกด้วย อนึ่ง ผู้วิจัยจะนำวรรณกรรมนี้มาวิเคราะห์ในเรื่องของอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ของคลองแม่ข่าย ที่เปรียบเสมือนพื้นที่ในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ยกตัวอย่างเช่น การที่กลุ่มแม่ค้าชาวอาข่า มักจะชอบสนทนากับลูกค้าในขณะที่เข้ามาซื้อของอย่างจริงจัง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ถือเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมแบบวิถีชีวิตการค้าขายสองฝั่งคลองแม่ข่าย ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ของคนอาข่า (กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า) ในเมืองสมัยใหม่ได้อย่างชัดเจน

---

⁷⁷ ฉัตรมงคล มูลนิลตา, “ร้านน้ำชา: พื้นที่แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมุสลิมพม่าภายใต้สภาวะการเป็นชายขอบ กรณีศึกษา ชุมชนข้างคลาน จังหวัดเชียงใหม่,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.

สิริกานต์ ทองพูน, คัมภีร์ ทองพูน, และคงทัต ทองพูน⁷⁸ (2563) ศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านลานคา จังหวัดสุพรรณบุรี” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ชุมชนบ้านลานคา ได้ใช้วิธีการสร้างและนำเสนอเพื่อปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ (Identity) รูปแบบใหม่ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การจัดการสภาพแวดล้อม การปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยว รวมไปถึงการสร้างตราสินค้าของชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านลานคา จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น อนึ่ง ผู้วิจัยจะนำวรรณกรรมนี้ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เรื่องของการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ (Identity) ของคลองแม่ข่า ตั้งแต่เริ่มมีการพัฒนาพื้นที่ของคลองแม่ข่าให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว การจัดการสภาพแวดล้อมของคลองแม่ข่า การปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของคลองแม่ข่า การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวของคลองแม่ข่า ตลอดจนการสร้างเอกลักษณ์ให้แตกต่างไปจากที่อื่น ๆ

ชวิตรา ตันติมาลา⁷⁹ ศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ที่สืบทอดของตลาดนัดนานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ตลาดนัดเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นเมืองและชีวิตชุมชน ผ่านการรับรู้ของคนในตลาดทั้งผู้ผลิต/ผู้ขาย ผู้บริโภค และคนในมหาวิทยาลัย ในขณะเดียวกัน พื้นที่และพฤติกรรมของคนในตลาดก็มีส่วนในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของตลาดนัด เช่น พฤติกรรมดูแลสุขภาพ หรือ “กินคลีน” ทำให้ร้านค้าต่างปรับตัว และจำเป็นต้องยกระดับคุณภาพของร้านตนเองเพื่อให้ตอบสนองมาตรฐานของลูกค้า นอกจากนี้ยังมีชาวต่างชาติมากโดยเฉพาะลูกค้าชาวญี่ปุ่น ทำให้มีการผสมผสานความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นการใช้พื้นที่ให้

---

⁷⁸ สิริกานต์ ทองพูน, คัมภีร์ ทองพูน, และคงทัต ทองพูน, “อัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านลานคา จังหวัดสุพรรณบุรี,” *การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 11*, หน้า 948-953, สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, 2563.

⁷⁹ ชวิตรา ตันติมาลา, “อัตลักษณ์ที่สืบทอดของตลาดนัดนานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,” *ปริญญาานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 2559.

เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจต่อมหาวิทยาลัยและเชิงสังคมวัฒนธรรมต่อชุมชน
ลักษณะเช่นนี้ถือเป็นการปะทะกันของความเป็นท้องถิ่น (Local) กล่าวคือ ตลาดนัด
แบบไทย และ ความเป็นสากล (Global) คือ ตลาดนัดแบบสากล เช่น ตลาดนัดอ็อกไกนิคแบบ
ญี่ปุ่น ที่ได้เกิดการปะทะกัน จนทำให้เกิดการผสมผสานความเป็นโลกกับความ
ท้องถิ่นเอาไว้ (Glocalization) ผ่านการเป็นตลาดนัดนานาชาติของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ-
โรฒ อนึ่ง ผู้วิจัยจะนำวรรณกรรมนี้ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เรื่องของการปะทะ
กันของความเป็นท้องถิ่น นั่นคือ วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น (อาข่า) กับความ
เป็นสากล นั่นคือ วัฒนธรรมญี่ปุ่น ที่ปะทะกันจนทำให้เกิดการผสมผสานความเป็นโลก
กับความเป็นท้องถิ่นเอาไว้ (Glocalization) ผ่านการเป็นคลองแม่ข่ายที่มีลักษณะ
ผสมผสานเหมือนกับคลองโอตารุ ประเทศญี่ปุ่น แต่อีกทางหนึ่ง ก็ยังคงเป็นคลองแม่ข่าย
แบบกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น (อาข่า) เอาไว้อย่างลงตัว

ซูโวกะห์ โตะตะทายง⁸⁰ ศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของ
คนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นฐานมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา ชุมชน
มุสลิม เสรีไทยซอย 4” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูใน
ชุมชนมุสลิมเสรีไทย ซอย 4 ประกอบไปด้วย อัตลักษณ์ทางสังคมและอัตลักษณ์ทาง
วัฒนธรรมดังนี้ อัตลักษณ์ทางสังคมของชุมชนมุสลิมฯ คือ อัตลักษณ์ทางด้านภาษา อัต
ลักษณ์ทางด้านการแต่งกาย อัตลักษณ์ทางด้านอาหาร โดยอัตลักษณ์ทางสังคมดังกล่าว
มีการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนเพื่อให้เข้ากับบริบทของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ใน
กรุงเทพฯ ดังนั้น จึงพบว่า การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (ชาติพันธุ์มลายู) ล้วน
แล้วแต่มีการปรับเปลี่ยน สั้นไหล ไปตามบริบทของสังคม โดยมีลักษณะที่จะต้อง
ปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม อนึ่ง ผู้วิจัยจะนำวรรณกรรมนี้ มาเป็นแนวทางใน
การวิเคราะห์เรื่องของการเปลี่ยนแปลงและการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ใน

---

⁸⁰ ซูโวกะห์ โตะตะทายง, “อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นฐานมา
ตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4,” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2561.

แง่ที่ว่า ในสมัยอดีต กลุ่มชาติพันธุ์อาช่าจะอาศัยอยู่บนพื้นที่สูง โดยจะมีวิถีชีวิตที่ทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ดังนั้น อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อาช่า คือ อัตลักษณ์ทางด้านการทำเกษตรกรรมที่แสดงถึงการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แบบดั้งเดิม (Primitive Culture) แต่ภายหลัง เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ได้อพยพลงมาอยู่ในพื้นที่บริเวณคลองแม่ช่า ส่วนหนึ่งยังคงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางอย่างเอาไว้ เช่น เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และอาหาร แต่วัฒนธรรมบางอย่าง เช่น วิถีชีวิต (Way of life) ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมโลก ต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมจากประกอบเกษตรกรรมมาเป็นการค้าขาย ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง การเป็นชาติพันธุ์เมืองภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) และทุนนิยม (Capitalism)

ทิพวรรณ อินันทนานนท์⁸¹ ศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมชนเผ่าอาช่ากับเศรษฐกิจสร้างสรรค์” ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า จากนโยบายเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทางหน่วยงานภาครัฐเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาประเทศด้วยการสร้างรายได้แก่ชุมชน ดังนั้น ภาครัฐจึงให้กลุ่มชนเผ่าอาช่าได้พัฒนาตนเองโดยการสร้างรายได้จากวัฒนธรรมของชนเผ่าตนเอง รวมไปถึงสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เพื่อที่จะได้นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทว่า กลุ่มชนเผ่าอาช่าไม่ได้มองเรื่องรายได้แต่เพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่กลุ่มชนเผ่าอาช่ายังมองที่คุณค่า ซึ่งคุณค่าที่ว่านี้เองที่ถือเป็นหัวใจสำคัญของวิถีชีวิตที่เป็นพื้นฐานสำคัญในสังคมของกลุ่มชนเผ่าอาช่า ซึ่งประกอบไปด้วย การมีไมตรีและการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ รวมไปถึงความรักในศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเผ่าอาช่า การเปิดรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมก็เปรียบเสมือนจุดเชื่อมต่อของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ อนึ่ง ผู้วิจัยจะนำวรรณกรรมนี้ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์เรื่องของการสร้างและนำเสนอวัฒนธรรมอาช่า ผ่านแนวคิดเรื่องตัวตน (Identity) ที่ก่อรูปให้เป็นอัต

---

⁸¹ ทิพวรรณ อินันทนานนท์, “วัฒนธรรมชนเผ่าอาช่ากับเศรษฐกิจสร้างสรรค์,” *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์*, 1, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2557): 80-96, <http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2070/1/.pdf>.

ลักษณะทางชาติพันธุ์ (Personal Identity) อย่างเป็นเอกลักษณ์ เช่น การมีไมตรี ในการค้าขายกับลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมคลองแม่ข่าย การมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ เช่น การอาศัยอยู่สองฝั่งคลองแม่ข่ายที่มีสภาพแวดล้อมโดยรอบเป็นต้นไม้สูงทั้งนี้ ยังรวมถึง ความรักในศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ที่ถ่ายทอดออกมาผ่านเครื่องแต่งกาย, ที่อยู่อาศัย (อาคารบ้านเรือน), อาหาร, การละเล่น และเครื่องประดับ ที่เป็นเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มอาข่าอย่างมีคุณค่า

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องพื้นที่ (Space)

ในทัศนะของ Lefebvre⁸² มองว่า พื้นที่ คือ สิ่งที่ถูกผลิตเสมือนเป็นเครื่องมือของความคิดและการกระทำ พื้นที่จึงอยู่ในฐานะที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่บรรจุไปด้วยความหมาย ซึ่งความหมายของการผลิตพื้นที่ คือ การควบคุมหรือการครอบงำทางอำนาจ ดังนั้น พื้นที่ในแต่ละกลุ่มคน หมายถึง การแสดงความเป็นเจ้าของพื้นที่ที่นำไปสู่การใช้ประโยชน์ของพื้นที่นั้น ๆ Foucault⁸³ จำแนกพื้นที่ได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. พื้นที่ในอุดมคติ (The Utopias) เป็นพื้นที่ในจินตนาการ ที่อาจเชื่อมโยงหรือขัดแย้งกับพื้นที่จริงในสังคม โดยเป็นพื้นที่ที่ไม่มีที่ตั้งจริงในสังคม (The Unreal space)
2. พื้นที่แบบพิเศษ (Heterotopias) เป็นพื้นที่อีกชนิดหรืออีกแบบ (Other spaces) ที่แตกต่างไปจากพื้นที่จริงหรือพื้นที่ที่สังคมสร้างขึ้น โดยเป็นพื้นที่เชื่อมโยงสะท้อน หรืออยู่ระหว่างพื้นที่ในอุดมคติและพื้นที่จริง (Real spaces) ด้วยเหตุนี้ พื้นที่พิเศษจึงมีทั้งมิติของพื้นที่จริงและมิติของพื้นที่ในอุดมคติรวมอยู่ด้วยกัน ดังนั้นพื้นที่ชนิดนี้จึงเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของพื้นที่ชนิดอื่น ทั้งนี้สามารถสรุปหลักการสำคัญของพื้นที่ ได้ 6 ประการ

---

⁸² อ้างถึงใน อัครนิ หลีเจริญ, *อ้างแล้ว*, หน้า 12.

⁸³ อ้างถึงใน อัครนิ หลีเจริญ, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 15-16.

ประการแรก พื้นที่ชนิดนี้มีอยู่ในทุกสังคม ทุกวัฒนธรรมในโลกของเราเพียงแต่ว่า ในแต่ละสังคมแต่ละยุคสมัย ต่างมีวิธีคิดเกี่ยวกับพื้นที่ชนิดพิเศษนี้แตกต่างกันออกไป

ประการที่สอง ในแต่ละสังคมสร้างและกำหนดบทบาท หน้าที่ให้กับพื้นที่ชนิดนี้แตกต่างกันออกไป

ประการที่สาม พื้นที่ชนิดพิเศษเหล่านี้ สามารถอยู่ร่วมกันกับพื้นที่แบบอื่น ๆ ในสังคมได้แม้ว่าจะขัดแย้งกันหรือไปด้วยกันไม่ได้ก็ตาม ขณะเดียวกับพื้นที่พิเศษเหล่านี้จะมีหน้าที่เฉพาะของตัวเองด้วย

ประการที่สี่ เป็นพื้นที่ชนิดพิเศษที่ไม่ค่อยผูกพันกับเวลา วิธีคิดเกี่ยวกับเวลาแบบที่เป็นอยู่ ที่แยกอดีต ปัจจุบัน และอนาคตออกจากกัน แต่มีระบบเวลาของตัวเอง (Heterochrony)

ประการที่ห้า พื้นที่แบบพิเศษนี้จะทำงานภายใต้ระบบเปิดและปิดไปพร้อม ๆ กัน กล่าวคือ ไม่ใช่พื้นที่หรือสถานที่สาธารณะที่ใคร ๆ จะเข้าไปก็ได้ ขณะเดียวกันก็ไม่ใช่พื้นที่ปิดที่เข้าได้เฉพาะคนบางกลุ่ม

ประการที่หก พื้นที่พิเศษเหล่านี้ ทำหน้าที่เชื่อมโยงพื้นที่ชนิดอื่น ๆ ในสังคมเข้าด้วยกัน โดยเป็นทั้งการทำหน้าที่ในการที่จะสร้างพื้นที่บางชนิดขึ้นมา ขณะเดียวกันก็สร้างพื้นที่จริงขึ้นมาพร้อมกันด้วย

2. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity)

2.1. ความหมายของอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (Identity)⁸⁴ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะบุคคล สังคมชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ อาจรวมถึง เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น และศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากลกับสังคมอื่น ๆ หรือเป็นลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ

---

⁸⁴ สิริกานต์ ทองพูน, คัมภีร์ ทองพูน, และคงทัต ทองพูน, *อ้างแล้ว*, หน้า 950.

2.2. ประเภทของอัตลักษณ์

สุจรรยา โชติช่วง⁸⁵ ได้สรุปประเภทอัตลักษณ์ว่า แบ่งได้เป็น 2 ประเภทโดยพิจารณา จากสิ่งที่ใช้ในการแสดงออกของลักษณะบุคคลได้แก่

1. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงการรู้จักตนเอง การรับรู้ตนเอง การยอมรับตนเอง ความมั่นใจในตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเอง ที่เกิดขึ้นจาก ปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยสามารถพิจารณาจากการแสดงออกผ่านทางตัวตน ความมีตัวตน ในรูปแบบของสถานะของบุคคล เพศ สภาพตำแหน่ง หน้าที่ บทบาททางสังคม ฯลฯ

2. อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงผลของการขัดเกลา ทางสังคม กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และระบบการศึกษา ทั้งนี้สิ่งที่แสดงออกมาจะปรากฏในรูปของวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ และแบบแผนพฤติกรรม นอกจากนี้ยังแสดงออกผ่านสัญลักษณ์อะไรบางอย่างที่มีความหมายเป็นที่เข้าใจร่วมกันและการแสดงออกผ่าน พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ตำนาน เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ ฯลฯ

2.3. อัตลักษณ์ชุมชน

ชลธิชา มาลาหอม⁸⁶ กล่าวว่า อัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง รากเหง้าหรือวัฒนธรรมทางสังคมที่ถูกหลอมให้เกิดขึ้นมาและใช้ในการยึดเป็นภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีในการปฏิบัติในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความโดดเด่นหรือความแตกต่างกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในสังคมอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มชุมชน

---

⁸⁵ อ้างถึงใน ชูไวยะห์ โตะตาหยง, *อ้างแล้ว*, หน้า 8-9.

⁸⁶ อ้างถึงใน สิริกานต์ ทองพูน, คัมภีร์ ทองพูน, และคงทนต์ ทองพูน, *อ้างแล้ว*, หน้า 950.

3. แนวคิดเกี่ยวกับทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ (Capitalism and Globalization)

Karl Marx⁸⁷ ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยการผลิตจะอยู่ในรูปของทุนก็ต่อเมื่อปัจจัยการผลิตนั้นตกอยู่ในมือของชนชั้นนายทุนที่นำเอาปัจจัยการผลิตนั้น ๆ มาขูดรีดผู้ใช้แรงงานเพื่อก่อให้เกิดมูลค่าส่วนเกินจากการผลิตหรือที่เรียกว่า ผลกำไร ทั้งนี้เพื่อแสวงหากำไรให้แก่ นายทุนผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ในขณะที่ผู้ใช้แรงงานได้รับผลตอบแทนเป็นเพียงผลผลิตส่วนเกินเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือค่าจ้างแรงงานเท่านั้น ทุนในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจึงก่อให้เกิดการแบ่งชนชั้นระหว่างนายทุนผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับชนชั้นแรงงานผู้ทำการผลิต ซึ่ง Marx ได้มองย้อนกลับไปถึงทุนในยุคชุมชนบุพกาล พบว่า ผู้ผลิตย่อมเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต นั่นคือ ชาวนาย่อมเป็นเจ้าของที่ดินและเป็นเจ้าของแรงงานการผลิตในครอบครัวของตนเอง เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคศักดินา ที่ดินได้กลายเป็นของภาครัฐซึ่งมอบส่วนเกินให้แก่รัฐด้วยส่วนหนึ่ง แต่เมื่อเข้าสู่ยุคทุนนิยม ที่ดินได้เป็นปัจจัยการผลิตของนายทุน ส่วนชาวนากลายเป็นชนชั้นผู้ใช้แรงงานผู้ไร้ที่ดิน ดังนั้น การสะสมทุนในเศรษฐกิจระบบทุนนิยมจึงเกิดขึ้นเฉพาะในกลุ่มนายทุนหรือเจ้าของที่ดินเท่านั้น เป็นกระบวนการในระดับปัจเจกบุคคลที่เน้นการผลิตเพื่อก่อให้เกิดกำไร และนำมูลค่าส่วนเกินหรือกำไรนั้น ๆ ไปลงทุนต่อหรือสะสมทุนของตนเองต่อไป ซึ่ง Marx⁸⁸ เรียกว่า วิถีจักรการหมุนเวียนของทุน ซึ่งสอดคล้องกับทองแดง นาดจัน⁸⁹ ที่กล่าวไว้ว่า ทุนนิยมขั้นที่ 4 คือ ขั้น Globalization เป็นการพัฒนาทุนนิยมขั้นสูงขึ้นใหม่ โดยคงไว้ซึ่งแก่นแท้ของทุนนิยมที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะอยู่ในขั้นใด ซึ่งประกอบไปด้วย ประการที่ 1 คือ มุ่งการพัฒนาที่วัตถุ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่มนุษย์ ประการที่ 2 คือ ปลูกฝังค่านิยมที่เน้นผลประโยชน์ส่วนบุคคลมากกว่าส่วนรวม ประการที่ 3 คือ ส่งเสริมการอุปโลกปรีโลกที่ไร้ขอบเขตหรือลัทธิบริโภคนิยม

---

⁸⁷ อังถึงโน อัครนิ หลีเจริญ, *อ้างแล้ว*, หน้า 24-25.

⁸⁸ อังถึงโน อัครนิ หลีเจริญ, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 25.

⁸⁹ อังถึงโน อัครนิ หลีเจริญ, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 30-31.

ประการที่ 4 คือ มีความสามารถในการทำลายอย่างแผ่กระจายแบบยล คือ ทำลายคุณค่า จิตวิญญาณทำลายคุณธรรม ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายตัวเอง ฯลฯ และประการที่ 5 คือ ระบบทุนนิยมมีความขัดแย้งที่มีลักษณะทำลายตัวเอง โดยเกิดเป็นโลกาภิวัตน์ทาง วัฒนธรรม (Cultural Globalization) ตามแนวคิดของ Malcolm Waters⁹⁰ ที่ได้มองว่า โลกที่ผ่านกระบวนการโลกาภิวัตน์แล้วจะกลายเป็นสังคมเดียวและมีวัฒนธรรมโลก เกิดขึ้น โดยที่สังคมไม่ได้หลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกันและอาจมีแนวโน้มที่จะมีความ หลากหลาย มีศูนย์กลางหลายศูนย์ และมีความไกลห่าง ทั้งนี้ สิ่งที่สำคัญ คือ “อาณา เขต” นั้นจะหายไป เกิดเป็นหลักการใหม่สำหรับสังคมและวัฒนธรรม นั่นคือ สังคมที่ ปราศจากขอบเขตทางพื้นที่ โดยปฏิกริยาทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการโลกา ภิวัตน์นั้น จะเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของยุคไร้พรมแดนของโลกจากกระแส ของโลกาภิวัตน์ที่ได้เข้ามาครอบงำสังคมโลกและได้แพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion)⁹¹ จนทำให้เกิดความเป็นท้องถิ่น (Localization) และความเป็น สากล (Globalization) ที่ทั้งปะทะและผสมผสานกันเป็น วัฒนธรรมระดับโลกกับ วัฒนธรรมระดับท้องถิ่น (Glocalization)⁹² ในแง่ของการเป็นจักรวรรดินิยมทาง วัฒนธรรมตามแนวคิดของ Tomlinson⁹³ ทั้ง 4 แบบ ได้แก่ จักรวรรดินิยมทางการ สื่อสาร (Media Imperialism) จักรวรรดินิยมในแง่ว่าทรรรมเกี่ยวกับความเป็นชาติ (Sense of Belonging) จักรวรรดินิยมในแง่วิพากษ์วิจารณ์ทุนนิยมระดับโลก (Global Capitalism) และ จักรวรรดินิยมในแง่ของความทันสมัย (Modernity) โดยจะใช้ความ เป็นชาติของชาติใดชาติหนึ่งใช้อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในการยึดครองพื้นที่

---

⁹⁰ อ่างถึงใน ภัทรมน ติวานนท์, “เว็บไซต์บันเทิงเกาหลีและเว็บไซต์แฟนคลับดาราเกาหลีในประเทศไทยกับโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550, หน้า 8-14.

⁹¹ ภัทรมน ติวานนท์, *เพิ่งอ้าว*, หน้า 14-15.

⁹² ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *โลกาภิวัตน์*. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560, หน้า 111.

⁹³ อ่างถึงใน ภัทรมน ติวานนท์, *อ้าวแล้ว*, หน้า 20-21.

ในการสื่อสารระดับโลกในการแพร่กระจายวัฒนธรรมของตนและจะครอบงำทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม รวมไปถึงพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตของท้องถิ่น (Way of Life) หรือชาติอื่น เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบทุนนิยม⁹⁴

กรอบคิดและทฤษฎี

1. แนวคิดเรื่องพื้นที่ (Space)

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องพื้นที่ตามมุมมองของ Lefebvre และ Foucault มาใช้ในการศึกษาและอธิบายพื้นที่ของคลองแม่ข่า ที่ตั้งอยู่บนย่านกำแพงดิน โดยถือเป็นพื้นที่พิเศษหรือพื้นที่เฉพาะท่ามกลางกระแสทุนนิยม อนึ่ง นักคิดทั้งสองมีมุมมองดังนี้

“พื้นที่” กับ “คน” มีความสัมพันธ์กัน มีอาจแยกออกจากกันได้ พื้นที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้น การพบปะของผู้คน การให้ความหมาย การช่วงชิงความหมายพื้นที่ในแต่ละแบบหรือแต่ละแห่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตที่แตกต่างกันออกไป ความสัมพันธ์ในพื้นที่จึงไม่ได้หยุดนิ่งตายตัวหรือเป็นไปโดยธรรมชาติ แต่มีการช่วงชิงการสร้างกฎเกณฑ์หรือนิยามความหมายอยู่ตลอดเวลา ซึ่งหากจะนำมาศึกษาในเรื่องของ “พื้นที่” อัตลักษณ์ และการนำเสนอคลองแม่ข่าเพื่อการท่องเที่ยวภายใต้บริบทโลกาภิวัตน์และการเป็นเมืองสมัยใหม่” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดเรื่องพื้นที่ (Space) มาใช้วิเคราะห์ถึงพื้นที่ของคลองแม่ข่าที่ได้ถูกผลิตขึ้นให้เป็นพื้นที่ชนิดพิเศษ (Heterotopia) หรือเป็นพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่น สร้างบรรยากาศและสถานที่ของชุมชนคลองแม่ข่าให้มีกลิ่นอายของความเป็นญี่ปุ่น ได้แก่ การสร้างและออกแบบร้านค้าให้เป็นแบบญี่ปุ่น การสร้างทางเดิน (Pathway) สองฝั่งคลองแบบคลองญี่ปุ่น (โอตารุ) การปรับฝาท่อระบายน้ำให้มีลวดลายที่เป็นรูปภาพที่สื่อถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนคลองแม่ข่า การสร้างบรรยากาศและสถานที่ให้ดูเป็นแหล่งธรรมชาติ เช่น ปลูกพันธุ์ต้นไม้เล็ก ๆ (Pathway) เอาไว้ตลอดทางเดินทั้งสองฝั่งคลอง การปรับน้ำที่เน่าเสียให้ดีขึ้นเสมือนแหล่งน้ำที่มาจากธรรมชาติ เป็นต้น ดังนั้น

---

⁹⁴ เพิ่งอ้าง.

จากแนวคิดในเรื่องพื้นที่ (Space) นี้ ผู้วิจัยจะนำมาใช้วิเคราะห์ถึงพื้นที่ของคลองแม่ข่ายที่ถูกประดิษฐ์ เสริม หรือเติมแต่ง เพื่อให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรูปแบบของเมืองสมัยใหม่ (Modern City) ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization)

2. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity)

ผู้วิจัย จึงได้ใช้แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์มาเป็นส่วนสนับสนุนในการวิเคราะห์ อัตลักษณ์ของคลองแม่ข่าย ในแง่ของการสร้างคลองแม่ข่ายโดยการผสมเอาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ ณ คลองแม่ข่ายกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ขึ้น โดยจะเน้นโปรโมทให้คลองแม่ข่ายมีสัญลักษณ์ที่ทั้งแสดงให้เห็นถึงคลองแบบโมเดิร์นญี่ปุ่น (คลองโอตารุ) และคงความเป็นท้องถิ่นไว้ภายใต้วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองแม่ข่าย อัตลักษณ์ทางสังคมนี้ทำให้คลองแม่ข่ายมีลักษณะโดดเด่นและแตกต่างไปจากคลองของที่อื่น ๆ ดังนั้น การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์เช่นนี้ จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ด้านการพัฒนาคลองแม่ข่ายภายใต้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ที่กำลังผลักดันการกลายเป็นเมืองสมัยใหม่ (Modern City) เอาไว้อย่างมีนัยสำคัญ

3. แนวคิดเกี่ยวกับทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ (Capitalism and Globalization)

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ตามมุมมองของ Karl Marx และ Malcolm Waters มาเป็นส่วนสนับสนุนในการวิเคราะห์ว่าคลองแม่ข่ายเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือของระบบทุนนิยม ที่มีกลุ่มของนายทุนเข้ามากำกับและควบคุม (Manipulate) โดยต้องการพยายามสร้างค่านิยมหลักในสังคม (Doxa or Ideology) ผ่านกระแสการท่องเที่ยวสมัยใหม่ที่ใช้โมเดลแบบคลองโอตารุ ประเทศญี่ปุ่นมาเป็นคลองต้นแบบของการเป็นคลองสมัยใหม่ (Modern Canal) โดยได้เนรมิตให้คลองแม่ข่ายมีกลิ่นอายของความเป็นโมเดิร์นต้นแบบ (Global) ซ่อนอยู่ภายใต้การเป็นคลองแม่ข่ายที่สะท้อนถึงคลองของชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ ชุมชนคลองแม่ข่าย (Local) ที่กำลังเกิดขึ้นจากการเข้าครอบงำ (Domination) ของระบบทุนนิยมผ่านการใช้อำนาจของกลุ่มนายทุนที่มีรัฐบาลท้องถิ่น (เทศบาลนครเชียงใหม่) เข้ามาสนับสนุนให้เกิดการ

พัฒนาเพื่อตอบรับการเกิดขึ้นของกระแสโลกาภิวัตน์อย่างแยกย่อย ทั้งนี้การเป็นคลองน้ำแบบท้องถิ่นของคลองแม่ข่า (Localization) และการเป็นคลองน้ำแบบสากลหรือแบบญี่ปุ่น (Globalization) ได้เกิดการผสมผสานหรือปะทะกันขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมระดับโลกกับวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น (Glocalization) ภายใต้การควบคุมของเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberalism) สร้างวาทกรรมโลกาภิวัตน์ (Disjuncture of globalization)⁹⁵ สร้างอิทธิพลต่อความนิยมต่อสินค้าและวัฒนธรรมโลกเพื่อกระตุ้นความเป็นจริง (Realities of a world/local worlds) ของชีวิตประจำวันที่ยังอยู่ภายใต้กรอบความเป็นชาติ (Nation) และความเป็นท้องถิ่น (Local) เอาไว้ภายใต้การพัฒนาและสร้างพื้นที่ของคลองแม่ข่า ทำให้มองได้ว่า เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่มีนัยทางการเมืองแฝงไว้ (Political Economy) ผ่านการใช้อำนาจของรัฐบาลท้องถิ่นที่ต้องการเวนคืนที่ดิน มีผลทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น เช่น อาข่า ม้ง และลาหู่จำต้องปรับตัว (Adaptation) และยอมเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิม (Original Way of Life) ให้กลายเป็นวิถีชีวิตใหม่ (New normal) เพื่อความอยู่รอดในสังคมของการเป็นเมืองสมัยใหม่ (Modern City) อย่างจำนน

ระเบียบวิธีของการศึกษา

1. ขอบเขตการศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย

1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตพื้นที่ ที่ใช้ในการศึกษานี้ คือ คลองแม่ข่า ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

1.2 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานี้ คือ กลุ่มผู้ประกอบการและกลุ่มนักท่องเที่ยว ณ คลองแม่ข่า ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

---

⁹⁵ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *ความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงที่ไม่ลงตัวกัน (Disjuncture)* [เอกสารประกอบการสอน]. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2565, หน้า 66.

2. หน่วยในการวิเคราะห์

การศึกษา “การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการกลายเป็นสินค้าของคลองแม่ข่าภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยว และการเป็นเมืองสมัยใหม่” ผู้วิจัยได้ใช้หน่วยในการวิเคราะห์ระดับกลุ่ม (Group Unit) กล่าวคือ ศึกษาจากผู้ประกอบการและกลุ่มนักท่องเที่ยว ณ คลองแม่ข่า ตำบลช้างคลาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่โดยมีพิจารณาจากลักษณะด้านอายุ อาชีพ ทัศนคติ และพฤติกรรมการบริโภค (เที่ยว/ซื้อ/ขาย) ณ คลองแม่ โดยผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ตามคุณสมบัติทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. คุณสมบัติเฉพาะตัว (Absolute Properties) คือ การวิเคราะห์จาก เพศ อายุ และอาชีพ
2. คุณสมบัติสัมพันธ์ (Relational Properties) คือ การวิเคราะห์จากความสัมพันธ์ที่ต้องการมาค้าขายหรือท่องเที่ยว ณ คลองแม่ข่า เช่น
กลุ่มผู้ประกอบการ ต้องการมาค้าขายที่คลองแม่ข่าเพราะรู้จักคลองแม่ข่าจากครอบครัว หรือส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ หรือเป็นคนในละแวกใกล้เคียง เป็นต้น
กลุ่มนักท่องเที่ยว ต้องการมาเที่ยวคลองแม่ข่าเพราะรู้จักคลองแม่ข่าจากกลุ่มเพื่อน โซเชียลมีเดีย สื่อท้องถิ่น หรือเคยอาศัยอยู่ในละแวกใกล้เคียงคลองแม่ข่า เป็นต้น
3. คุณสมบัติเปรียบเทียบ (Comparative Properties) คือ การนำแนวคิดเรื่องพื้นที่ (Space) อัตลักษณ์ (Identity) และ ทฤษฎีและโลกาภิวัตน์ (Capitalism and Globalization) มาเปรียบเทียบถึงพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง กล่าวคือ กลุ่มผู้ประกอบการและกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่มาค้าขาย หรือ ท่องเที่ยวเที่ยวที่คลองแม่ข่า ว่ามีความแตกต่างและมีความเหมือนกันด้านใดบ้าง เพื่ออธิบายถึงพื้นที่ อัตลักษณ์ และการนำเสนอคลองแม่ข่าเพื่อการท่องเที่ยวภายใต้บริบทโลกาภิวัตน์และการเป็นเมืองสมัยใหม่
4. คุณสมบัติบริบท (Contextual Properties) คือ ความต่างหรือเอกลักษณ์ของกลุ่มผู้ประกอบการและกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ของคลองแม่ข่า เช่น

กลุ่มผู้ประกอบการ มาค้าขาย ณ คลองแม่ข่าเพราะคลองแม่ข่าถูกพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวที่นำเสนอทางสัญลักษณ์ (Signifier) ว่าเป็นเสมือนคลองไอบตารู

กลุ่มนักท่องเที่ยว มาเที่ยวที่คลองแม่ข่าเพราะอยากมาเห็นวิถีชีวิตของผู้คนชุมชนคลองแม่ข่าในปัจจุบันว่าแตกต่างไปจากอดีตอย่างไร หรือมาเที่ยวเพียงตามกระแสสังคม เป็นต้น

3. วิธีการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์

3.1 การสังเกตการณ์

ผู้วิจัยได้ลงไปสังเกตในพื้นที่และสถานที่จริง โดยเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้ทำวิจัยได้ทำการสังเกตในเรื่องของพื้นที่ ผู้คน การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในพื้นที่ บรรยากาศสภาพแวดล้อม และร้านค้าต่าง ๆ ในขอบเขตประเด็นศึกษาที่กำหนดไว้ อนึ่ง การสังเกตได้เริ่มตั้งแต่สภาพแวดล้อมของสถานที่ที่ได้ไปลงพื้นที่ รวมถึงเก็บรายละเอียดต่าง ๆ เช่น ลักษณะของผู้คนที่มาค้าขายหรือท่องเที่ยวที่คลองแม่ข่า เช่น การเป็นคนในท้องถิ่นหรือคนต่างจังหวัด ประเภทของอาหารและเครื่องดื่มที่จำหน่าย การทำกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างมาเที่ยวคลองแม่ข่า ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายรูป ซื้อของที่ระลึก นวดและรับประทานอาหารท้องถิ่น วิธีการตกแต่งร้านค้า และลักษณะของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน เป็นต้น

3.2 ประวัติชีวิต

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการสัมภาษณ์โดยการพูดคุยถึงเรื่องราวชีวิตต่าง ๆ ของผู้ให้สัมภาษณ์โดยจะหลัก ๆ แล้วผู้วิจัย จะเน้นพูดคุยถึงประวัติความเป็นมาของผู้ให้สัมภาษณ์ที่ไม่ได้ลงลึกจนเกินไป ยกตัวอย่างเช่น ผู้วิจัยจะถามว่าเป็นคนจังหวัดไหน อำเภอไหน พื้นที่ใด และประกอบอาชีพอะไร เป็นต้น เพื่อเป็นการทำความเข้าใจบริบทสังคมและวัฒนธรรมของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้รับรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติของผู้ให้สัมภาษณ์ได้มากยิ่งขึ้น

3.3 การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยจะเลือกช่วงเวลาในการลงพื้นที่ภาคสนามโดยจะแบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 จำนวนระยะเวลา 3 เดือน ในระหว่าง วันอังคาร ที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 ถึง วันอาทิตย์ ที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ จำนวน 4 คน และนักท่องเที่ยว จำนวน 2 คน รวมเป็นจำนวนทั้งหมด 6 คน

ช่วงที่ 2 จำนวนระยะเวลา 3 เดือน ในระหว่าง วันอาทิตย์ที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2566 ถึงวันเสาร์ ที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2566 โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ จำนวน 4 คน และนักท่องเที่ยว จำนวน 2 คน

รวมทั้ง 2 ช่วงเวลา ตลอดระยะเวลา 6 เดือนตามช่วงเวลาที่ได้ระบุไว้ข้างต้น มีผู้ให้สัมภาษณ์ จำนวนทั้งหมด 12 คน

ผลการศึกษา

ในอดีต “น้ำแม่ข่าย” หรือ “คลองแม่ข่าย” เป็นลำน้ำธรรมชาติ ก่อกำเนิดขึ้นจากลำน้ำ ลำห้วยของอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุยที่ได้ไหลผ่านเมือง โดยจะอ้อมผ่านเมืองเชียงใหม่มีปลายสายเป็นน้ำไหลลงสู่ “แม่น้ำปิง” ด้วยระยะทางกว่า 30 กิโลเมตร ทั้งนี้ คลองแม่ข่ายแห่งนี้ ยังถือเป็น “1 ในชัยมงคล 7 ประการ” หรือในความเข้าใจที่ว่า “มีทองจุกที่ตี” ดังนั้น จึงทำให้พญามังรายได้ตัดสินใจเลือกชัยภูมิบริเวณนี้ในการสร้างเวียงหรือสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นในปี พ.ศ. 1839⁹⁶ แต่ในยุคปัจจุบัน การขยายตัวของผู้คนในด้านที่อยู่อาศัยได้ส่งผลกระทบต่ออย่างเลวร้ายต่อคลองแม่ข่าย ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาลำคลองคับแคบลง น้ำสะอาดไหลผ่านได้น้อยหรือไหลผ่านไม่สะดวก มีสิ่งปฏิกูลหรือของเสียไหลลงสู่ลำคลองจำนวนมาก เป็นต้น ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงส่งผลให้น้ำในลำคลองแม่ข่ายเกิดการเน่าเสียอย่างรุนแรงจนทำให้เกิดวิกฤตการณ์น้ำเน่าเสียที่

---

⁹⁶ เทศบาลนครเชียงใหม่. “คลองแม่ข่าย,” 18 พฤศจิกายน 2565, <http://www.cmcity.go.th/list/page/519/คลองแม่ข่าย/> (สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2566).

คลองแม่ข่า จากเหตุการณ์ทั้งหมดข้างต้นจึงได้นำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์
คลองแม่ข่าขึ้นในปี พ.ศ. 2565 เพื่อฟื้นคืนชีวิตของแหล่งน้ำธรรมชาติให้กลับมาสะอาด
เพื่อลดปัญหาจากมลพิษทางกลิ่นของแหล่งน้ำ เทศบาลนครเชียงใหม่ (รัฐบาลท้องถิ่น)
หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรอิสระ และนักวิชาการทุกสาขาที่เกี่ยวข้องได้
ปรึกษาหารือและเปิดโครงการพัฒนาฟื้นฟูแม่น้ำคลองแม่ข่า รวมถึงพัฒนาย่านกำแพง
ดิน ที่จะ “พัฒนาขึ้นให้เป็นแหล่งเศรษฐกิจแห่งใหม่ตามแผนการพัฒนาเมืองเชียงใหม่
ปี พ.ศ.2566-2570 ภายใต้แนวคิด นครแห่งชีวิตและความมั่งคั่ง (City of Life and
Prosperity)”⁹⁷

นอกจากนี้ความมุ่งหมายของการปรับปรุงยังต้องการสร้างคลองแม่ข่าให้เป็น
แหล่งเศรษฐกิจแห่งใหม่ของเมืองเชียงใหม่ในการรับนักท่องเที่ยว เพื่อตอบรับความเป็น
สากลของการเป็นคลองสมัยใหม่ โดยได้นำคลองโอดารู ประเทศญี่ปุ่น มาเป็นต้นแบบ
ของการพัฒนา ในอดีตคลองโอดารูเป็นใช้ในการขนส่งสินค้า แต่เมื่อมีกระแสโลกาภิวัตน์จึงได้
พัฒนาให้คลองโอดารูเป็นคลองแบบยุโรป (สากล) มากขึ้น ในแง่นี้ สามารถวิเคราะห์ได้ว่า
คลองโอดารูได้ผนวกการเป็นคลองในแบบญี่ปุ่น (Local) กับการเป็นคลองแบบยุโรป
(Global) เพื่อพัฒนาคลองให้มีเอกลักษณ์โดยนำเอาความเป็นท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้คือ
ความเป็นคลองท้องถิ่นแบบญี่ปุ่นผสมผสานเข้ากับความเป็นยุโรป เช่น อาคาร
บ้านเรือนและทางเดินจะเป็นในลักษณะแบบญี่ปุ่น (ท้องถิ่นเดิม) และฝาท่อระบายน้ำ
จะมีการวาดภาพที่สื่อถึงเมืองฮอกไกโดหรือจะเล่าประวัติศาสตร์ของเมืองฮอกไกโด
เอาไว้ แต่สิ่งที่ประดับตกแต่ง เช่น เสาไฟบริเวณทางเดิน ร้านค้าในบางร้านจะทำให้ดูมี
ความเป็นยุโรปมากขึ้น เป็นต้น

จากต้นแบบของคลองโอดารู ประเทศญี่ปุ่นข้างต้น คลองแม่ข่าได้ผนวกการ
เป็นคลองในแบบท้องถิ่นดั้งเดิมกับการเป็นคลองแบบญี่ปุ่นเพื่อพัฒนาคลองให้มี

---

⁹⁷ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, “แผนพัฒนา
เชียงใหม่ 2566-2570,” 24 สิงหาคม 2565, [https://www.chiangmai.go.th/
managing/public/D2/2D24Aug2022155450.pdf](https://www.chiangmai.go.th/managing/public/D2/2D24Aug2022155450.pdf). (สืบค้นเมื่อ 30 สิงหาคม 2566).

เอกลักษณ์โดยนำเอาความเป็นท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้คือ ความเป็นคลองท้องถิ่นแบบล้านนา (กลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น เช่น อาข่า ม้ง และลาหู่) ผสมผสานเข้ากับความเป็นญี่ปุ่น เช่น อาคารบ้านเรือน จะเป็นในลักษณะบ้านไม้แบบกลุ่มชาติพันธุ์แต่สิ่งที่ประดับตกแต่ง เช่น ทางเดินจะเป็นในลักษณะแบบญี่ปุ่น ฝาท่อระบายน้ำของคลองแม่ข่ายจะมีการวาดภาพที่สื่อถึงเมืองเชียงใหม่ หรือจะเล่าประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่เอาไว้บนฝาท่อระบายน้ำ เฉากเช่นเดียวกับฝาท่อระบายน้ำของคลองโอดารุที่ประเทศญี่ปุ่นที่จะมีการวาดภาพที่สื่อถึงเมืองฮอกไกโดหรือจะเล่าประวัติศาสตร์ของเมืองฮอกไกโดเอาไว้บนฝาท่อระบายน้ำ รวมถึงร้านค้าในบางร้านจะทำให้ดูมีความเป็นญี่ปุ่นมากขึ้น เป็นต้น

จากการพัฒนาฟื้นฟูแม่น้ำคลองแม่ข่าย รวมถึงพัฒนาย่านกำแพงดินให้เป็นแหล่งเศรษฐกิจแห่งใหม่สอดคล้องกับงานของกฤตชนน จงบริรักษ์⁹⁸ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “วิวัฒนาการเชิงอัตลักษณ์ในย่านนิมมานเหมินทร์” โดยสอดคล้องในแง่ที่ว่า เมืองเชียงใหม่กำลังถูกกระแสของโลกาภิวัตน์ (Globalization) เข้ามาควบคุมและจัดการให้เป็นไปตามลักษณะของการเป็นเมืองแบบ Global City ที่จะเน้นให้ย่านนิมมานเหมินทร์กลายเป็นแหล่งเศรษฐกิจหลักของเมืองเชียงใหม่⁹⁹ ซึ่งในแง่นี้สามารถสอดคล้องในบริบทที่ว่า ณ ปัจจุบันเมืองเชียงใหม่กำลังทำให้อำเภอกำแพงดินซึ่งเป็นที่ตั้งของคลองแม่ข่ายกลายเป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญแห่งใหม่อีกแห่ง โดยการสร้างคลองแม่ข่ายให้เป็นพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งเสนอคล้ายกับงานของสายชล แก้วบริสุทธิ์¹⁰⁰ (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “เทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว” ทั้งนี้การประดิษฐ์พื้นที่ของคลองแม่ข่ายก็เพื่อสะท้อนเอกลักษณ์ (Identity) ของการเป็นคลองสมัยใหม่ ณ ชุมชนคลองแม่ข่าย สอดคล้องกับงานของสิริกานต์ ทองพูน, คัมภีร์ ทองพูน, และคงทัต ทองพูน¹⁰¹ (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านลานคา จังหวัดสุพรรณบุรี” ในการสร้างอัต

⁹⁸ กฤตชนน จงบริรักษ์, *อ้างแล้ว*.

⁹⁹ กฤตชนน จงบริรักษ์, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 2760.

¹⁰⁰ สายชล แก้วบริสุทธิ์, *อ้างแล้ว*, หน้า 5.

¹⁰¹ สิริกานต์ ทองพูน, คัมภีร์ ทองพูน, และคงทัต ทองพูน, *อ้างแล้ว*, หน้า 951-953.

ลักษณะ ของชุมชนเพื่อตั้งตูดนักท่องเที่ยวยุบายใต้แนวคิดการกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น ของเมือง (จังหวัด) นั้น ๆ ให้เกิดการพัฒนาก้าวไปสู่การเป็นเมืองสมัยใหม่ ดังนั้น ในงาน การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการกลายเป็นสินค้าของคลองแม่ข่าภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยว และการเป็นเมืองสมัยใหม่

สรุปการสัมภาษณ์ในกลุ่มผู้ประกอบการ

จากแนวคิดเรื่องพื้นที่ กลุ่มผู้ประกอบการไม่ต้องการให้พื้นที่ของคลองแม่ข่า ถูกผลิตขึ้นให้เป็นพื้นที่ชนิดพิเศษตามแนวคิดของ Foucault หรือเป็นพื้นที่ประดิษฐ์ เพื่อการท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่น สร้างบรรยากาศและสถานที่ของชุมชนคลองแม่ข่าให้มีกลิ่นอายของความเป็นญี่ปุ่น แต่ในทางกลับกัน ในกลุ่มผู้ประกอบการต้องการที่จะให้ คลองแม่ข่าเป็น “พื้นที่” กับ “คน” ที่มีความสัมพันธ์กันโดยมีอาจแยกออกจากกันได้ ในแง่ก็คือ พื้นที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้น เช่น การพบกับผู้คน การคงสภาพของ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่นดั้งเดิมไม่ให้หายไปเป็นแบบญี่ปุ่น

ทั้งนี้ ยังสามารถอธิบายได้ถึงแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) ได้ว่า ในกลุ่ม ผู้ประกอบการมองว่า อัตลักษณ์ของคลองแม่ข่า คือ คงสภาพทางวัฒนธรรมและ วิถีชีวิตเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ ณ ชุมชนคลองแม่ข่า (อาข่า ม้ง และลาหู่) ที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมที่ได้ทำให้คลองแม่ข่านั้นมีเอกลักษณ์ แตกต่างไปจากคลองในที่อื่น ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่อย่างโดดเด่น

นอกจากนี้ ในแนวคิดสุดท้าย คือ แนวคิดเกี่ยวกับทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ (Capitalism and Globalization) ในกลุ่มผู้ประกอบการมองว่า ไม่ต้องการให้กลุ่ม ของผู้มีอำนาจ เช่น นายทุนและรัฐบาลท้องถิ่น (เทศบาลนครเชียงใหม่) ทำให้คลองแม่ ข่ากลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่มีนัยทางการเมืองแฝงไว้ (Political Economy) ผ่านการใช้อำนาจ (Exercise of power) ของรัฐบาลท้องถิ่น (เทศบาลนครเชียงใหม่) ที่ต้องการเวนคืนที่ดินจากกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น เช่น อาข่า ม้ง และ ลาหู่ และสร้าง

คลองแม่ข่ายขึ้นมาใหม่โดยได้มีการเล่นการเมืองของการตั้งชื่อ (Politics of Naming)¹⁰² ว่า “คลองโตนารูเมืองไทย” เพื่อที่จะสร้างพื้นที่ “คลองแม่ข่าย” ให้กลายเป็นพื้นที่ของการจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น โดยการตั้งชื่อนี้ก็เพื่อสกัดกั้น (Foreclosure)¹⁰³ ความจริงในเรื่องของการเป็นคลองน้ำเน่าเสียที่เคยถูกละเลยจากรัฐบาลท้องถิ่น (เทศบาลนครเชียงใหม่) อนึ่ง การสกัดกั้นอีกประการเกิดขึ้นภายหลังจากที่กลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่นเริ่มค้าขายในบริเวณคลองแม่ข่าย โดยพบการปิดกั้นเอาไว้อย่างมิดชิดในประเด็นพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism) กล่าวคือ นายทุนที่ใช้คลองแม่ข่ายเป็นแหล่งเศรษฐกิจพยายามสร้างค่านิยมและปลูกฝังกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าให้แสดงออกว่ามี “ความสามัคคีหรือความกลมเกลียวกัน” เพื่อสร้างภาพลักษณ์บวกให้กับคลองแม่ข่าย ในฐานะ “คลองโตนารูเมืองไทย” ทั้งที่ไม่มีมาก่อน และเป็นเพียง “ความสามัคคีหรือความกลมเกลียวแบบจอมปลอม (False Harmony)” ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่กลุ่มนายทุนจัดลำดับ (Hierarchy) ของตนเองให้เป็นชนชั้นที่สูงกว่าและกดหรือข่มพวกกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า และกลุ่มชาติพันธุ์นี้มีหน้าที่ที่ต้องเชื่อฟังคำสั่งของนายทุนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้คลองแม่ข่าย ซึ่งกระบวนการนี้เอง ที่แสดงให้เห็นถึงการขูดรีดของกลุ่มนายทุนผ่านการสกัดกั้นความจริงที่ไม่เข้ากันกับการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของคลองแม่ข่าย อันเป็นการโปรโมตตัวเองเพื่อออกสู่สายตาชาวโลกและการเน้นนโยบายทางการเมืองของการหากินเพื่อความอยู่รอดของตัวเมือง (คลองแม่ข่าย) ลักษณะดังกล่าว สามารถมองได้ว่า การสร้างเมืองให้เป็น Globalizing City ต้องผ่านกระบวนการสกัดกั้นความจริงหลายประการ ซึ่งทั้งนโยบายสำคัญแอบแฝงให้เห็นมากมาย

สรุป ผู้วิจัยพบว่า ผู้ประกอบการที่คลองแม่ข่ายรู้จักคลองแม่ข่ายก่อนการพัฒนา เพราะส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่หรือเป็นคนในละแวกใกล้เคียงที่ภายหลังได้เข้ามาเป็น

¹⁰² ไพโรจน์ คงศักดิ์, *โลกาภิวัตน์กับการเมืองในการตั้งชื่อเรียกขาน (Politics of naming)* [เอกสารประกอบการสอน], ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2565, หน้า 14-20.

¹⁰³ ไพโรจน์ คงศักดิ์, *การสกัดกั้น (Foreclose)* [เอกสารประกอบการสอน], ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2565, หน้า 18.

ผู้ประกอบการ โดยจะทำการค้าขายสินค้าจำพวกอาหารเป็นหลัก ส่วนอาชีพบริการหรืองานบริการที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่นั้น มักจะเป็นการรับ-ฝากรถ ออโต้ ก่อนหน้าที่จะกลายมาเป็นผู้ประกอบการที่คลองแม่ข่านั้น จะมีอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขายในพื้นที่อื่น ขยายของชำ และรับราชการ เป็นต้น สิ่งที่ผู้ประกอบการอยากเห็นภาพของคลองแม่ข่านั้น พบว่า ผู้ประกอบการทุกคน (จากการสุ่มสัมภาษณ์ในครั้งนี้) ไม่อยากให้สภาพของคลองแม่ข่าเปลี่ยนไปจากวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเดิม แต่กลับกัน ผู้ประกอบการอยากให้เปลี่ยนในเชิงภูมิทัศน์และสภาพของน้ำเน่าเสียที่เป็นปัญหามลพิษทางกลิ่น รวมไปถึงต้องการให้รัฐบาลท้องถิ่น (เทศบาลนครเชียงใหม่) เข้ามาแก้ไขและควบคุมในเรื่องของปัญหาเสพติดในชุมชนให้หมดไปมากกว่าที่จะต้องเปลี่ยนเป็นวิถีชีวิตใหม่ภายใต้การเป็นเสรีนิยมใหม่ที่ต้องการให้เป็นเหมือนต้นแบบอย่างคลองโอตารุของประเทศญี่ปุ่น

สรุปการสัมภาษณ์ในกลุ่มนักท่องเที่ยว

จากแนวคิดเรื่องพื้นที่มาอธิบายได้ว่า นักท่องเที่ยวในต่างช่วงอายุคิดดังนี้

ในกลุ่มวัยรุ่น (Gen Z) ต้องการให้พื้นที่ของคลองแม่ข่าถูกผลิตขึ้นให้เป็นพื้นที่ชนิดพิเศษ (Heterotopia) ตามแนวคิดของ Foucault หรือ เป็นพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่น สร้างบรรยากาศและสถานที่ของชุมชนคลองแม่ข่าให้มีกลิ่นอายของความเป็นญี่ปุ่นให้น่าดึงดูดโดดเด่นมากขึ้นกว่า สิ่งที่เป็นปัจจุบัน เป็นต้น

ในกลุ่มคนวัยทำงาน (Gen Y) ไม่ต้องการให้พื้นที่ของคลองแม่ข่าถูกผลิตขึ้นให้เป็นพื้นที่ชนิดพิเศษ (Heterotopia) ตามแนวคิดของ Foucault หรือ เป็นพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว ยกตัวอย่างเช่น สร้างบรรยากาศและสถานที่ของชุมชนคลองแม่ข่าให้มีกลิ่นอายของความเป็นญี่ปุ่น แต่ในทางกลับกัน ในกลุ่มผู้ประกอบการต้องการที่จะให้คลองแม่ข่าเป็น “พื้นที่” กับ “คน” ที่มีความสัมพันธ์กันโดยมีอาจแยกออกจากกันได้ ในแง่นี้คือ พื้นที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้น เช่น การพบปะกับผู้คน การคงสภาพของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่นดั้งเดิมไม่ให้หายไปเป็นแบบญี่ปุ่น

ในแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ได้ว่า ในกลุ่มนักท่องเที่ยว

ในกลุ่มวัยรุ่น (Gen Z) มองว่าอัตลักษณ์ของคลองแม่ฆ่า คือ การที่มีสิ่งปลูกสร้างในลักษณะที่มีความเป็นญี่ปุ่น เช่น ร้านค้าที่มีลักษณะการตกแต่งแบบญี่ปุ่น สะพานเหลืองที่มีรูปทรงแบบสะพานญี่ปุ่น เป็นอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ของคลองแม่ฆ่า

ในกลุ่มคนวัยทำงาน (Gen Y) มองว่าอัตลักษณ์ของคลองแม่ฆ่า คือ สินค้าท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น (อาข่า , ม้ง และลาหู่) เป็นอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ของคลองแม่ฆ่า

ในแนวคิดสุดท้าย คือ แนวคิดเกี่ยวกับทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ยังสามารถอธิบายได้ว่า ในกลุ่มนักท่องเที่ยว

ในกลุ่มวัยรุ่น (Gen Z) ต้องการให้คลองแม่ฆ่ามีความเป็นญี่ปุ่นมากขึ้นกว่าเดิม หรือ อาจจะผนวกเอาความเป็นญี่ปุ่นกับการเป็นคลองแม่ฆ่าแบบเดิมเอาไว้ให้เป็นสากลมากขึ้น ทั้งนี้ในกลุ่มวัยรุ่น (Gen Z) ยังต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกล่าวคือ กลุ่มของผู้มีอำนาจ ที่ประกอบไปด้วย นายทุนและรัฐบาลท้องถิ่น (เทศบาลนครเชียงใหม่) ให้เข้ามาพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ของคลองแม่ฆ่าให้เป็นเหมือนกับคลองโอดารุ ที่ประเทศญี่ปุ่นอันเป็นคลองต้นแบบ

ในกลุ่มคนวัยทำงาน (Gen Y) ต้องการให้คลองแม่ฆ่ามีความเป็นท้องถิ่นแบบเดิมมากกว่าการกลายเป็นแบบญี่ปุ่นเพราะในกลุ่มคนวัยทำงานมองว่า วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น (อาข่า , ม้ง และลาหู่) คืออยู่แล้ว ดังบทสัมภาษณ์ที่ยกมาข้างต้น

“ผมอยากเห็นภาพวิถีชีวิตและวัฒนธรรมริมฝั่งแม่น้ำ (คลอง) ของชาวอาข่า ที่อาศัยกันแบบชาวบ้าน ๆ ไม่ต้องมีพิธีรีตองอะไรมาก คือ เองง่าย ๆ ผมไม่อยากจะมันเปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบญี่ปุ่นอะไรมากนักอะนะครับ คือ ของเดิมมันคืออยู่แล้ว ผมว่าสำหรับผม ไม่จำเป็นต้องไปทำให้เป็นแบบประเทศอื่นหรอก เรายังดีของเราอยู่แล้ว ถ้าไปพยายามทำให้เหมือนญี่ปุ่นขนาดนั้น ผมว่าเราจะไม่มีวัฒนธรรมเป็นของตัวเองเลยนะ เพราะอะไร ๆ อะอะก็จะไปยืมเขามาหมด ผมว่าอยากให้เขาอนุรักษ์วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมเอาไว้ดีกว่า เพราะมันดีของมันอยู่แล้วครับ อย่าไป

ทำให้เป็นญี่ปุ่นจำเลย เราจะโดนกลืนวัฒนธรรมเอานะครับ” (พีเอ็ม (นามสมมติ), สัมภาษณ์วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2566)

สรุป ผู้วิจัยพบว่า ในช่วงของวัย (Generation) ที่แตกต่างกันทำให้มีทัศนคติหรือมุมมองต่อคลองแม่ข่าแตกต่างกันออกไป สำหรับคลองแม่ข่าในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ผู้วิจัยได้สุ่มสัมภาษณ์นั้น มีทั้งรู้จักมาก่อนและไม่เคยรู้จักมาก่อน ทั้งนี้ส่วนใหญ่จะรู้จักคลองแม่ข่าทางโซเชียลมีเดีย สื่อท้องถิ่น และกลุ่มเพื่อน นอกจากนี้ ยัง รู้จักเพราะเคยเป็นคนละแวกใกล้เคียง โดยรวมแล้ว กลุ่มนักท่องเที่ยวทั้ง 2 กลุ่ม มักจะมาเที่ยวคลองแม่ข่ากันเพราะกระแสสังคม หนึ่งในกลุ่มวัยรุ่น (Gen Z) จะอยากให้คลองแม่ข่าเป็นภาพของความเป็นสากลมากกว่ากลุ่มคนวัยทำงาน (Gen Y) โดยกลุ่มวัยรุ่นนี้ (Gen Z) อยากเห็นภาพของคลองแม่ข่าเป็นแบบโมเดลของความเป็นญี่ปุ่น แต่ในทางกลับกันพบว่า กลุ่มวัยทำงาน (Gen Y) อยากที่จะอนุรักษ์ความเป็นคลองแม่ข่าในแบบท้องถิ่นดั้งเดิมเอาไว้ แต่ถ้ามองในภาพรวม จะเห็นได้ว่า กลุ่มคนทั้งสองกลุ่มอยากเห็นภาพการพัฒนาคลองแม่ข่าที่ดีขึ้นมากกว่าเดิม ทั้งนี้หากกระแสของคลองแม่ข่าลดลงหรือหมดไป นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ก็ยังไม่อยากกลับมาเที่ยวซ้ำเพราะคลองแม่ข่ามีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเดิมที่เป็นเอกลักษณ์อีกทั้งยังเห็นด้วยในแนวทางของการส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชน อย่างเช่น กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ม้ง และลาหู่ ได้มีอาชีพและมีรายได้เพียงพอต่อครอบครัว ชุมชน และเมืองเชียงใหม่ในระยะยาวอย่างมั่นคง ตลอดจนเห็นด้วยกับการส่งเสริมและพัฒนาคลองแม่ข่าให้เป็นคลองสมัยใหม่ตามกระแสของโลก (Global Trends) และ โลกาภิวัตน์ที่กำลังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สรุป

คลองแม่ข่าถือเป็นการเปลี่ยนแปลงตามการเกิดขึ้นของกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) โดยถูกโลกาภิวัตน์เข้ามาเปลี่ยนแปลงทางด้านพื้นที่ (Space) โครงสร้างทางด้านสังคม (Social Structure) วิถีชีวิต (Way of Life) ความคิดและมุมมองของผู้คน (Attitude) การเกิดขึ้นของคลองแม่ข่าเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นเมือง

สมัยใหม่¹⁰⁴ (Urbanization) โดยได้สัมพันธ์กับโลกาภิวัตน์ (Globalization) ในแง่ของการแผ่ตัวของ การกระทำทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม จนทำให้คลองแม่ข่ายกลายเป็นพื้นที่หนึ่งของเมืองที่ได้สอดคล้องกับลักษณะของเมือง 3 รูปแบบ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 คือ เมืองแบบ Global City¹⁰⁵ กล่าวคือ “คลองแม่ข่าย” จะเน้นไปทางด้านเศรษฐกิจ ที่กระตุ้นกลุ่มคนในชุมชน (กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า) ให้มีอาชีพเพื่อสร้างรายได้ รวมไปถึงสร้างเศรษฐกิจแหล่งใหม่ให้กับเมืองเชียงใหม่ จากเดิมคนในชุมชน (กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า) จะต้องออกไปค้าขายไกลจากหมู่บ้านหรือชุมชนที่พวกเขาอาศัยอยู่ โดยพวกเขาต้องเดินทางไปค้าขายที่ตลาดไนท์บาซาร์เชียงใหม่ แต่พอมีการเกิดขึ้นของคลองแม่ข่ายทำให้พวกเขามีอาชีพและรายได้เกิดขึ้นภายในชุมชนของพวกเขาเอง และไม่จำเป็นต้องออกไปค้าขายที่ไกลจากบ้านเหมือนในอดีตอีกต่อไป ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า คลองแม่ข่ายถือเป็นพื้นที่หนึ่งของเมืองที่มีลักษณะแบบ Global City อย่างเต็มรูปแบบ เพราะได้เปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมของผู้คนในชุมชนให้เกิดอาชีพและรายได้ รวมไปถึงเกิดเศรษฐกิจแหล่งใหม่ในพื้นที่ของเมืองเชียงใหม่ขึ้นอีกด้วย

ลักษณะที่ 2 คือ เมืองแบบ Globalizing City¹⁰⁶ กล่าวคือ คลองแม่ข่ายจะเน้นไปทางด้าน การโปรโมต ตัวเองเพื่อออกสู่สายตาชาวโลก และจะเน้นนัยทางการเมืองของการหากินเพื่อความอยู่รอดของตัวเมือง อนึ่ง คนในชุมชน (กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า) ที่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองแม่ข่ายมีการ “การสกัดกั้น (Foreclosure)” และ พยายามทำให้ตัวเองไม่ตกอยู่ในสภาวะแบบแปลกแยก (Anomie) กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าหันมาค้าขายเพื่อที่จะได้ “สัญชาติไทย” เพราะแต่เดิม กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า มักจะมีอาชีพเกษตรกรรม โดยจะปลูกชาหรือกาแฟบนพื้นที่ภูเขาสูง แต่เมื่อมีการเกิดขึ้นของกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าจึงได้อพยพและย้ายถิ่นฐานลงมาอยู่พื้นที่ราบเพื่อ

---

¹⁰⁴ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เมืองกับความทันสมัยใหม่* [เอกสารประกอบการสอน]. ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2565, หน้า 1-55.

¹⁰⁵ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *ทฤษฎีการเป็นเมือง* [เอกสารประกอบการสอน]. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2565, หน้า 83.

¹⁰⁶ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพ็ญอ่วง*, หน้า 83.

ความอยู่รอดของกลุ่มตน หนึ่ง จากการอพยพและย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่บริเวณชุมชน
คลองแม่ข่านั้น ก็เนื่องมาจากการอยากเป็นที่ยอมรับจากกลุ่มคนไทยหรือคนที่ไม่ใช่กลุ่ม
ชาติพันธุ์ รวมไปถึงต้องการหลีกเลี่ยงสถานะคนชายขอบ (Marginal People) ที่คน
นอก (Etic Approach: ประชาชนไทยกลุ่มอื่น) มักจะมองคนใน (Emic Approach:
ชาติพันธุ์อาข่า) ว่าเป็นพวกชนกลุ่มน้อยที่โง่เขลาเบาปัญญา ไม่มีความรู้ และไม่คบ
หา ซึ่งจากเหตุนี้เองที่ต้องทำให้กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและลีซู ต้องตกไปอยู่ในสถานะคน
ชายขอบมาอย่างเนิ่นนาน แต่เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าได้รับโอกาสจากคนนอกแล้วนั้น
กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าจึงได้หลุดพ้นจากสถานะทั้งสอง นั่นคือ สถานะแบบแปลกแยกและ
สถานะคนชายขอบ เนื่องจากคนในได้หันมาค้าขายที่ชุมชนคลองแม่ข่าแทนการเป็น
เกษตรกรไร่ชาหรือไร่กาแฟ ดังนั้นจึงทำให้ภาพลักษณ์ด้านลบที่อื้อฉาวในแบบเดิม ๆ ว่า
เป็น พวกโง่เขลาเบาปัญญา อาศัยอยู่ในบริเวณน้ำสกปรกเน่าเหม็น ได้ถูกเปลี่ยนไป
ในทางที่ดีขึ้น จนทำให้กลายเป็นภาพลักษณ์ใหม่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์อาข่านั้นมีอัตลักษณ์
ทางวัฒนธรรมที่น่าภูมิใจ นั่นคือ พ่อค้าแม่ค้าที่ขายสินค้าท้องถิ่นของเชียงใหม่ที่คลอง
แม่ข่า ไม่เพียงแต่เท่านั้น เมื่อทางรัฐบาลท้องถิ่น (เทศบาลนครเชียงใหม่) ได้ทราบเรื่องนี้
จึงได้มีการเล่นการเมืองของการตั้งชื่อ (Politics of Naming)¹⁰⁷ ว่า คลองโตนู
เมืองไทย เพื่อที่จะสร้างพื้นที่คลองแม่ข่าให้กลายเป็นพื้นที่ของการจำหน่ายสินค้า
ท้องถิ่น โดยการตั้งชื่อนี้ก็เพื่อสกัดกันความจริงในเรื่องของการเป็นคลองน้ำเน่าเสีย ที่
ถูกละเลยจากรัฐบาลท้องถิ่น (เทศบาลนครเชียงใหม่) ที่ได้เคยเกิดขึ้นภายในบริเวณ
ชุมชนคลองแม่ข่า หนึ่ง การปิดกั้นในอีกบริบทหนึ่ง ที่ได้เกิดขึ้นภายหลังจากที่กลุ่มชาติ
พันธุ์อาข่าได้เริ่มค้าขายในบริเวณคลองแม่ข่านั้น ได้พบถึงข้อเสียประการสำคัญ ที่ถูก
ปิดกั้น (Foreclosure) เอาไว้อย่างมิดชิด โดยในแง่นี้ จะอธิบายเชื่อมโยงให้เห็นถึงการ
เกิดขึ้นของอุดมการณ์ (Cultural Pluralism) ในบริบทที่นายทุน (Entrepreneur) จาก
กลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้คลองแม่ข่าเป็นแหล่งเศรษฐกิจ ได้มีการสร้างค่านิยม

---

¹⁰⁷ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *โลกาภิวัตน์กับการเมืองในการตั้งชื่อเรียกขาน (Politics of naming)*, หน้า
14.

และปลูกฝังให้กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า มี “ความสามัคคีหรือความกลมเกลียวกันแบบ
จอมปลอม (False Harmony)”¹⁰⁸ เพื่อที่จะได้กดหรือข่ม (Diversity and Dignity) ให้
กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า นั้น ต้องหลอมหลวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน (Assimilation)¹⁰⁹ เพื่อ
สร้างภาพลักษณ์ให้เป็น “คลองโอตารูเมืองไทย” หรือ “คลองแม่ข่าย” โดยพวกกลุ่ม
นายทุน (Entrepreneur) จะจัดลำดับ (Hierarchy) ของตนเอง ให้เป็นชนชั้นที่สูงกว่า
พวกกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า และกลุ่มชาติพันธุ์นี้ก็ต้องมีหน้าที่ที่ต้องเชื่อฟังคำสั่งของ
นายทุน (Entrepreneur) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้คลองแม่ข่าย
อีกด้วย ซึ่งกระบวนการนี้เอง ที่แสดงให้เห็นถึงการขูดรีดของกลุ่มนายทุน
(Entrepreneur) ที่ได้ปิดกั้น (Foreclosure) ข้อเสียที่ถือได้ว่า เป็นความลับขององค์กร
ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ (Identity) ของคลองแม่ข่าย ดังนั้น จาก
การโปรโมต (Promote) ตัวเองเพื่อออกสู่สายตาชาวโลก และ การเน้นนัยทางการเมือง
ของการหากิน เพื่อความอยู่รอดของตัวเมือง (คลองแม่ข่าย) นั้น จึงถือเป็นลักษณะของ
การเป็นเมืองแบบ Globalizing City ที่ได้เกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญแอบแฝง

ลักษณะที่ 3 คือ เมืองแบบ Cosmopolitan city¹¹⁰ หรือ Cosmopolis¹¹¹
กล่าวคือ คลองแม่ข่าย จะเน้นไปทางด้านวัฒนธรรมความเป็นสากล โดยจะเป็นเมืองใจ
กว้างที่รับได้กับคนและวัฒนธรรมทุกประเภท หรือเป็นเหมือนเมืองของทุกคนบนโลกใบ
นี้ที่ยินดีต้อนรับกับทุกวัฒนธรรม อนึ่ง ในแง่นี้ “คลองแม่ข่าย” ได้ผลักดันและส่งเสริมใน
เรื่องของวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในเชียงใหม่ โดยจะเน้นขายเสื้อผ้าหรือสิ่งของที่
เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic) ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ “การ
นำเสนอวัฒนธรรมแบบชุมชนคลองแม่ข่าย” ผ่านการขายวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน (กลุ่ม
ชาติพันธุ์อาข่า, ม้ง และลาหู่) ที่เกิดจากการถูกกระแสของโลกาภิวัตน์เข้ามาจำกัด
ปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของผู้คนในชุมชน (กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า, ม้ง และลาหู่) โดยได้

¹⁰⁸ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 242-243.

¹⁰⁹ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 243.

¹¹⁰ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *ทฤษฎีการเป็นเมือง*, หน้า 83.

¹¹¹ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 83.

สร้างความสำคัญใหม่ (Repositioning and Representation) ให้คลองแม่ข่าเป็นเสมือนภาพตัวแทนคลองโอตารูของประเทศญี่ปุ่น ที่ได้นำเสนอวิถีชีวิตของผู้คนริมคลองโอตารู จนกลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวของประเทศญี่ปุ่นอย่างโด่งดัง และในทางเดียวกันคลองแม่ข่าจึงต้องการถูกแสดงออกถึงความเป็นสากลจากการเกิดขึ้นของ Global Urban Restructuring¹¹² โดยได้ใช้วิธี 2 ประการ ดังนี้

วิธีที่ 1 คือ การปรับภายใน¹¹³ กล่าวคือ ในที่นี้คลองแม่ข่าได้ปรับโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างทางพื้นที่ ตัวคน (สัดส่วนประชากร การใช้พื้นที่ นิสัยความคิดของคนในพื้นที่ให้เปลี่ยนไป) โดยแรกเริ่ม รัฐบาลท้องถิ่น (เทศบาลนครเชียงใหม่) จะเวนคืนที่บริเวณริมคลองแม่ข่าแล้วให้ผู้คนในชุมชนออกไปอาศัยอยู่ที่อื่นแทน แต่ผลที่จะได้ คือ ชุมชนคลองแม่ข่าจะไม่มีผู้อยู่อาศัยเลยเพราะคนในชุมชนนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าที่มีฐานะยากจน ปัญหาที่จะตามมา คือ ปัญหาคนไร้บ้าน (Homeless Problem) เทศบาลนครเชียงใหม่จึงได้ปรึกษากับทีมนักวิชาการ และได้เกิดโครงการปรับภูมิทัศน์คลองแม่ข่าขึ้น โดยผลักดันและส่งเสริมให้ผู้คนในชุมชนคลองแม่ข่าได้มีอาชีพทำกิน และเปลี่ยนจากการเวนคืนเป็นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวหรือแลนด์มาร์คแห่งใหม่ของเมืองเชียงใหม่ขึ้น โดยได้ปรับความคิดให้กลุ่มชาติพันธุ์อาข่ารักและภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเพื่อที่จะภูมิใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของคนเชียงใหม่ที่ทำให้เชียงใหม่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่โด่งดังไปทั่วโลก ดังนั้น ลักษณะเช่นนี้จึงถือเป็นการปรับภายในครั้งยิ่งใหญ่ของเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2565 ตามแผนการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้กลายเป็นเมืองสมัยใหม่อย่างมั่งคั่ง

วิธีที่ 2 คือ การปรับภายนอก¹¹⁴ กล่าวคือ ในที่นี้ “คลองแม่ข่า” ได้ใช้วิธีการสร้างภาพแทนใหม่ (Re-representation) โดยได้ปรับปรุงภูมิทัศน์ของคลองแม่ข่าจากเดิมที่เคยเป็นคลองน้ำเน่าเสียให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือเป็นแลนด์มาร์ค

---

¹¹² ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพ็ญอ่าว*, หน้า 84.

¹¹³ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพ็ญอ่าว*, หน้า 84.

¹¹⁴ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพ็ญอ่าว*, หน้า 84.

แห่งใหม่ของเมืองเชียงใหม่ ที่เป็นเสมือนภาพตัวแทนของความเป็นสากลเช่นเดียวกับเมืองอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น การให้คลองแม่ข่ายเป็นเสมือนภาพตัวแทนคลองโอตารูของประเทศญี่ปุ่น ที่ได้นำเสนอวิถีชีวิตของผู้คนริมคลองโอตารูจนกลายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวของประเทศญี่ปุ่นอย่างโด่งดัง และในทางเดียวกันคลองแม่ข่ายจึงเปรียบเสมือนคลองโอตารูเมืองไทย ที่เปรียบเสมือนกับการตกอยู่ในโลกของภาพลักษณ์และสัญลักษณ์หรือโลกที่นิยมสร้างภาพ (Re-presentation)¹¹⁵ มาขายให้กับนักท่องเที่ยวตามกระแสการเกิดขึ้นของโลกาภิวัตน์ (Globalization) อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการกลายเป็นสินค้าของคลองแม่ข่ายภายใต้บริบทของโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยว และการเป็นเมืองสมัยใหม่” เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกที่ได้สร้างความตระหนักรู้ในการเป็นโลกใบเดียวกัน (Homogenizing Process) ผ่านการเกิดขึ้นของกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเดิม โดยได้ใช้คลองแม่ข่ายเป็นจุดยุทธศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ที่เกิดจากการร่วมมือกันของกลุ่มของนายทุนและรัฐบาลท้องถิ่นโดยได้เข้ามา พัฒนา ปรับปรุง และปรับภูมิทัศน์ จากการเป็น “คลองน้ำเน่าเสีย” กลายเป็น “สถานที่ท่องเที่ยวแหล่งใหม่” ของจังหวัดเชียงใหม่ ผลักดันคลองแม่ข่ายให้เป็น “คลองสมัยใหม่ (Modern Canal)” เหมือนคลองต้นแบบ กล่าวคือเหมือนคลองโอตารู ประเทศญี่ปุ่นโดยจะนำเสนออัตลักษณ์ของท้องถิ่นผ่านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น (อาข่า ม้ง และลาหู่) ที่มีการต่อสู้และต่อรองกับกระแสของโลกาภิวัตน์ในหลากหลายมิติ ซึ่งจะปรากฏให้เห็นผ่านลักษณะที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นบริบทของชุมชน สินค้า และวิถีชีวิตของผู้คนที่ถือเป็นบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ดั้งเดิมเอาไว้ แต่ในขณะเดียวกัน ก็จะผนวกเอาความเป็นสากลที่ได้เกิดขึ้นผ่านมุมมองของ มิติทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม การบริโภคนิยม และกระแสของโลกาภิวัตน์ ที่เป็นตัวการสำคัญในการขับเคลื่อน (Dynamic Interplay)¹¹⁶

¹¹⁵ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพ็ญอ่าว*, หน้า 84.

¹¹⁶ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพ็ญอ่าว*, หน้า 98.

ของพลังระดับท้องถิ่นของตัวเมืองเชียงใหม่ (คลองแม่ข่า) กับพลังเศรษฐกิจ-การเมืองระดับโลก ที่ได้ดูดซับโลกาภิวัตน์เข้ามาเป็นเนื้อหา¹¹⁷ ของตน และสะท้อนออกมาผ่านภาพความเป็นเมืองเชียงใหม่ ยกตัวอย่างเช่น คำโฆษณาในเว็บไซต์ของชาวธุรกิจว่า “คลองแม่ข่า คลองโอตารูเมืองไทย เทียวเชียงใหม่อีกแลนด์มาร์คที่ไม่ควรพลาด”¹¹⁸ อนึ่ง การเกิดขึ้นนี้ ถือเป็นพลวัตความเปลี่ยนแปลงของเมืองเชียงใหม่ในการแสดงออกเชิงพื้นที่ (Spatial Expression) โดยจะเปลี่ยนไปตามกระแสนั้น ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งกระแสนี้จะเรียกว่าโลกนิยมกระแส (Global Trends) ที่เมืองเชียงใหม่กำลังเปิดกว้างให้กับอิทธิพลระดับโลกในด้านต่าง ๆ ¹¹⁹ (Cities are increasingly open to global influences) ไม่เพียงแต่เท่านั้น เชียงใหม่ยังถือเป็น “เมืองมหานคร” อีกเมืองหนึ่งในประเทศไทย ที่เปิดกว้างให้กับ Global Influences¹²⁰ เมืองเชียงใหม่กำลังถูกโลกาภิวัตน์ใช้เป็นจุดยุทธศาสตร์เพื่อทำให้โลกกลายเป็นสังคมแบบโลกาภิวัตน์มากขึ้น (Cities serve as the strategic sites of a globalizing world)¹²¹ ลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นถึง การขับเคลื่อนของพลังระดับท้องถิ่นของตัวเมืองเชียงใหม่เองกับพลังเศรษฐกิจการเมืองระดับโลกที่ได้ไหลเข้ามาปะทะกันภายในตัวเมืองอย่างเป็นพลวัต คลองแม่ข่าถือเป็นผลของการเล็งเห็นในแนวโน้มทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในระดับโลก ดังคำกล่าวที่ว่า “Appreciation of economic, political and cultural trends is a prerequisite for understanding urban changes around the world”¹²²

---

¹¹⁷ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 87.

¹¹⁸ กรุงเทพธุรกิจ, “คลองแม่ข่า คลองโอตารูเมืองไทย เทียวเชียงใหม่อีกแลนด์มาร์คที่ไม่ควรพลาด,” 25 ตุลาคม 2565, [https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/travel/1034039?](https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/travel/1034039?สื่อบันเมื่อ) (สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2566).

¹¹⁹ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 92.

¹²⁰ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 98.

¹²¹ ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 98.

¹²² อ้างถึงใน ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, *เพิ่งอ้าง*, หน้า 92.

และได้ทำการปรับตัวให้เข้ากับการเป็นเมืองสมัยใหม่ โดยใช้ “คลองแม่ข่า” เป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อตอบรับกระแสของการท่องเที่ยว ในยุคของโลกาภิวัตน์อย่างแยบยล

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. พื้นที่ของคลองแม่ข่าที่ผู้วิจัยไปลงพื้นที่ยังอยู่ในช่วงที่พัฒนาไม่สมบูรณ์ (ปี พ.ศ.2565-2566) น้ำในคลองยังสกปรกอยู่เล็กน้อย แต่ถือว่าพัฒนาขึ้นมากเมื่อเทียบกับอดีต (ปี พ.ศ.2564 ย้อนขึ้นไป) ทั้งนี้ หากนำไปวิจัยต่อ แนะนำให้ไปหลังการพัฒนาที่สมบูรณ์แล้ว
2. การวิจัยในครั้งต่อไป ควรไปช่วงเทศกาลเพราะคลองแม่ข่าจะมีการจัดกิจกรรมตามเทศกาลสำคัญ ซึ่งเหมาะแก่การลงพื้นที่ภาคสนามมากกว่าช่วงปกติ

บรรณานุกรม

- กรุงเทพมหานคร. “คลองแม่ข่า คลองโตนูเมืองไทย เทียบเชียงใหม่อีกแลนด์มาร์คที่ไม่ควรพลาด.” 25 ตุลาคม 2565. [https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/travel/1034039? \(สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2566\).](https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/travel/1034039? (สืบค้นเมื่อ 2 กุมภาพันธ์ 2566).)
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่. “แผนพัฒนาเชียงใหม่ 2566-2570.” 24 สิงหาคม 2565. [https://www.chiangmai.go.th/managing/public/D2/2D24Aug 2022 155450.pdf. \(สืบค้นเมื่อ 30 สิงหาคม 2566\).](https://www.chiangmai.go.th/managing/public/D2/2D24Aug 2022 155450.pdf. (สืบค้นเมื่อ 30 สิงหาคม 2566).)
- กฤตชนน จงบริรักษ์. “วิวัฒนาการเชิงอัตลักษณ์ในย่านนิมมานเหมินท์.” วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 10, 3 (กันยายน-ธันวาคม 2560): 2750-2760. [https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/download/115836/136016/.](https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/download/115836/136016/)
- ฉัตรมงคล มุลนิลดา. “ร้านน้ำชา: พื้นที่แสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของมุสลิมพม่า ภายใต้สภาวะการเป็นชายขอบ กรณีศึกษา ชุมชนข้างคลาน จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2559.
- ชวีตรา ตันติมาลา. “อัตลักษณ์ที่สั่นไหวของตลาดนัดนานาชาติ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2559.
- ชูไวยะห์ โต๊ะตาหยง. “อัตลักษณ์ และการรักษาอัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมลายูที่ย้ายถิ่นฐานมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา ชุมชนมุสลิม เสรีไทยซอย 4.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2561.

- ทิพวรรณ อินันนันทานนท์. “วัฒนธรรมชนเผ่าอาข่ากับเศรษฐกิจสร้างสรรค์.” *วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์*. 1, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2557): 80 - 96 .<http://www.repository.rmutt.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2070/1/.pdf>.
- เทศบาลนครเชียงใหม่. “คลองแม่ข่าย.” 18 พฤศจิกายน 2565. [http://www.cmcity.go.th/list/page/519/คลองแม่ข่าย/\(สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2566\)](http://www.cmcity.go.th/list/page/519/คลองแม่ข่าย/(สืบค้นเมื่อ 27 มกราคม 2566)).
- ชญพัชร์ ศรีมารัตน์. “อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกับกระบวนการกลายเป็นสินค้า: กรณีศึกษาโรงแรมปิงนคราบูติกโฮเทลแอนด์สปา เชียงใหม่.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*. 2558.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. *โลกาภิวัตน์*. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2560.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. “เมืองเชียงใหม่กับโลกาภิวัตน์ที่หลากหลาย.” *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 32, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563): 11-38. <https://so04.tcithaijo.org/index.php/jss/article/view/240195/166089>.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. *ทฤษฎีการเป็นเมือง* [เอกสารประกอบการสอน]. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2565
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. *การสกัดกั้น (Foreclose)* [เอกสารประกอบการสอน]. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2565.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. *ความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงที่ไม่ลงตัวกัน (Disjuncture)* [เอกสารประกอบการสอน]. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2565.
- ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. *เมืองกับความทันสมัยใหม่* [เอกสารประกอบการสอน]. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2565.

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. *โลกาภิวัตน์กับการเมืองในการตั้งชื่อเรียกขาน (Politics of naming)* [เอกสารประกอบการสอน]. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2565.

ภัทรমন ติวานนท์. “เว็บไซต์บันเทิงเกาหลีและเว็บไซต์แฟนคลับดาราเกาหลีในประเทศไทย กับโลกาภิวัตน์ทางวัฒนธรรม.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 2550.

สายชล แก้วบริสุทธิ. “เทศกาลกินเจหาดใหญ่: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา*. 2556.

สิริกานต์ ทองพูน. คัมภีร์ ทองพูน, และคงทัต ทองพูน. “อัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านลานคา จังหวัดสุพรรณบุรี.” *การประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 11*. หน้า 948-953. สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. 2563.

อัศนี หลีเจริญ. “พื้นที่มหาวิทยาลัย: การกลายเป็นสินค้าในกระแสทุนนิยม.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา*. 2559

“...จากทิศทางการเมืองของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้กลุ่มคนในวงการบันเทิง ฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่เห็นด้วยกับรัฐบาลอภิวัตน์วิจารณ์และไม่ได้รับการสนับสนุน ผลงานจากประชาชนที่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้องในการชุมนุม แต่ประชาชนจะร่วมกัน สนับสนุนผู้ที่ออกมาแสดงจุดยืนตรงข้ามกับฝ่ายรัฐ...”

การแสดงจุดยืนทางการเมืองของบุคคลในวงการบันเทิงในการชุมนุมปี 2563

ชุตติกาญจน์ กฤษณะภูติ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาพฤติกรรมการเมืองของบุคคลในวงการบันเทิงในการแสดงจุดยืนทางการเมืองในการชุมนุมของคณะราษฎรปี 2563 ที่เมื่อแสดงจุดยืนในทิศทางการเมืองใดทิศทางหนึ่งและส่งผลให้เกิดผลกระทบที่ตามมาทั้งจากภาครัฐและจากฝ่ายประชาชนที่มีอิทธิพลในการตัดสินใจที่จะออกมาแสดงจุดยืนทางการเมืองของบุคคลในวงการบันเทิง โดยจะนำเสนอทั้งในส่วนของบุคคลในวงการบันเทิงที่ออกมาเรียกร้องเช่นเดียวกับฝั่งผู้ชุมนุมหรือไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรงในการสลายการชุมนุมของรัฐบาล อีกทั้งส่วนที่ไม่เห็นด้วยกับการชุมนุมของคณะราษฎร 2563 แต่สนับสนุนรัฐบาลให้การควบคุมการชุมนุม รวมไปถึงการกดดันจากประชาชนที่เรียกร้องให้บุคคลในวงการบันเทิงออกมาแสดงจุดยืนให้ชัดเจนว่าสนับสนุนฝ่ายรัฐหรือประชาชน ข้อเสนอของบทความนี้คือ การชี้ให้เห็นว่าจากทิศทางการเมืองของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้กลุ่มคนในวงการบันเทิงฝ่ายอนุรักษ์นิยมที่เห็นด้วยกับรัฐบาลถูกวิพากษ์วิจารณ์และถูกไม่สนับสนุนผลงาน จากประชาชนที่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้องในการชุมนุม แต่ประชาชนจะร่วมกันสนับสนุนผู้ที่ออกมาแสดงจุดยืนตรงข้ามกับฝ่ายรัฐ ซึ่งการออกมาแสดงจุดยืนของทั้งสองฝ่ายอาจส่งผลให้โอกาสได้งานในวงการบันเทิงลดน้อยลงหรือกระทั่งถูกยุติบทบาทได้

คำสำคัญ: บุคคลในวงการบันเทิง การแสดงจุดยืนทางการเมือง การชุมนุมปี 2563

---

¹ นิสิตสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

บทนำ

การแสดงจุดยืนทางการเมืองของบุคคลมีชื่อเสียงในสังคมไทยมีมาตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬปี 2535 ผ่านเนื้อเพลง ศิลปะ หรือการแต่งกาย รวมไปถึงการร่วมชุมนุมและปราศรัย การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของศิลปินดารามักถูกมองว่าอาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ ซึ่งบางครั้งอาจมีการควบคุมจากหน่วยงานรัฐหรือกลุ่มที่มีอิทธิพลในวงการ อย่างไรก็ตาม การใช้โซเชียลมีเดียในปัจจุบันทำให้ศิลปินดาราสื่อสารและแสดงความคิดเห็นได้อิสระมากขึ้นโดยไม่ได้รับการควบคุมจากต้นสังกัด และการแสดงจุดยืนนั้นมักเกิดขึ้นในสถานการณ์พิเศษหรือเหตุการณ์เฉพาะ เช่น การชุมนุมหรือปัญหาการบริหารของรัฐบาลในการจัดการกับโรคโควิด-19 เป็นต้น²

จากการเลือกตั้งในปี 2566 ที่มีเหล่าดารานักแสดง รวมไปถึงนักร้องหลายคนที่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคต่าง ๆ ตามอุดมการณ์ทางการเมืองของแต่ละคน พบว่า ผู้ที่สังกัดพรรครัฐบาลเดิมนั้นไม่มีใครได้รับเลือกจากประชาชนเลย แต่ผู้ที่สังกัดพรรคฝ่ายค้านเดิกลับได้รับเลือกตั้งทั้งในแบบแบ่งเขตและแบบบัญชีรายชื่อ หรือหากไม่ชนะก็ได้คะแนนมากเป็นอันดับที่สองในเขตนั้น ๆ แสดงให้เห็นว่า แม้จะเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงการบันเทิง แต่หากมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ไม่สอดคล้องกับทิศทางทางการเมืองในสังคม ก็จะไม่ได้รับความสนใจเพราะอิทธิพลอุดมการณ์การเมืองของประชาชน

จากลักษณะดังกล่าว จึงทำให้ผู้เขียนบทความมีความต้องการที่จะย้อนกลับไปมองเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญที่สามารถกล่าวได้ว่า เป็นจุดเริ่มหนึ่งของการมีบุคคลในวงการบันเทิงหันมาสนใจเล่นการเมืองมากขึ้น นั่นคือ เหตุการณ์การชุมนุมทางการเมืองในปี 2563 โดยต้องการที่จะศึกษาทั้งพฤติกรรมการแสดงออก รวมไปถึงกระแสสังคมที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางการเมือง เพื่อต้องการทราบถึงผลกระทบต่อ

---

² บัณฑิต จันทร์โรจน์กิจ และ นน ศุภสาร, “การคอลเอากับการเมืองไทย,” *สถาบันพระปกเกล้า*, http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การคอลเอากับการเมืองไทย#_ftn12, (สืบค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม 2567).

ของการออกมาแสดงจุดยืนทางการเมืองของคนในวงการบิน ทั้งด้านงานในวงการบิน และการวิพากษ์วิจารณ์ของประชาชนที่มีต่อคนในวงการบินทั้งฝ่ายที่ต่อต้านรัฐบาลและฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาล

ความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าวนำมาสู่การตั้งคำถามว่า การที่บุคคลในวงการบินออกมาแสดงจุดยืนทางการเมืองในเหตุการณ์การชุมนุมทางการเมืองปี 2563 นั้นได้รับผลกระทบอย่างไรบ้าง และเพื่อที่จะตอบคำถามประเด็นนี้ นำมาสู่การนำเสนอหัวข้อได้แก่

- 1) บริบทการเมืองไทยในปี 2563 ที่จะกล่าวถึงขบวนการของการชุมนุมและเหตุการณ์การชุมนุม
- 2) การแสดงจุดยืนของคนในวงการบินไทยต่อเหตุการณ์การชุมนุม
- 3) เสียงสะท้อนจากประชาชนต่อการแสดงจุดยืนของคนในวงการบิน
- 4) ผลกระทบต่อคนในวงการบินหลังจากแสดงจุดยืนทางการเมือง

บริบทการเมืองปี 2563

ความตื่นตัวทางการเมืองที่มากขึ้นของประชาชนเริ่มเห็นได้ชัดในช่วงของการหาเสียงเลือกตั้งในปี 2562 จากการมาของพรรคหน้าใหม่อุดมการณ์ชัดเจนอย่างพรรคอนาคตใหม่ ที่นำโดย นายธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ นักธุรกิจอดีตรองประธานบริษัทชิ้นส่วนยานยนต์รายใหญ่ในไทยอย่างบริษัทไทยซัมมิท³ และยังเป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งจะเห็นผ่านการเข้าร่วมการชุมนุมเรียกร้องประชาธิปไตยในอดีตอยู่หลายครั้ง ทั้งกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในช่วงปี 2549 และกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) หรือกลุ่มคนเสื้อแดง ในปี 2553⁴ ก่อตั้งพรรคร่วมกับ นายปิยบุตร แสงกนกกุล อดีตอาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

---

³ ศุทธิกานต์ มีจัน, “พรรคอนาคตใหม่,” *สถาบันพระปกเกล้า*, <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=พรรคอนาคตใหม่> (สืบค้นเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2567)

⁴ Workpoint TODAY, “ธนาธร: ชัดเจน ผมเคยชุมนุมร่วมกับทั้งกลุ่มพันธมิตรและนปช.,” *Workpoint*, 16 กุมภาพันธ์ 2562, <https://workpointtoday.com/ธนาธรชุมนุม>.

และร่วมกับกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองในการสนับสนุนประชาธิปไตยและต่อต้านการสืบทอดอำนาจของคณะรัฐประหาร⁵ โดยมีกลยุทธ์การหาเสียงแบบเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ง่ายผ่านการใช้สื่อสังคมออนไลน์ อธิบายปัญหาของประเทศไทยเชิงโครงสร้างเพื่อเข้าใจได้โดยง่ายและชี้ให้เห็นหนทางการแก้ไข เห็นความนิยมได้ชัดจากกระแสของ “ฟ้ารักพอ” ที่มีต่อนายธนาธรเป็นการปลุกกระแสของคนรุ่นใหม่ให้หันกลับมาสนใจกับการเมือง รวมถึงกลุ่ม New Voter ที่อาจจะยังไม่มีพรรคในดวงใจ ก็เป็นกลุ่มเป้าหมายของพรรคอนาคตใหม่เช่นกัน เป็นการสร้างความหวังที่จะพัฒนาประเทศไทยให้หลุดพ้นจากการสืบทอดอำนาจและการเกิดรัฐประหาร ซึ่งส่งผลให้การเลือกตั้งในปี 2562 พรรคอนาคตใหม่ได้รับคะแนนเสียงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากประชาชนไปกว่า 6 ล้านเสียง ทำให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบเขตและแบบบัญชีรายชื่อรวมกัน 81 คน⁶ เข้าไปทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชนในรัฐสภา ถือเป็นปรากฏการณ์ที่น่าจับตามองที่พรรคใหม่อย่างพรรคอนาคตใหม่ที่ไม่มีนักการเมืองเก่าที่มีอิทธิพลในสังกัด สมาชิกผู้แทนล้วนเป็นบุคคลที่ไม่มีประสบการณ์การดำรงตำแหน่งทางการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาก่อน แต่ก็ได้รับคะแนนเสียงไปอย่างล้นหลามเอาชนะหลายพรรคใหญ่ในการเลือกตั้งได้

อย่างไรดีพรรคที่ได้จัดตั้งรัฐบาลยังคงเป็นพรรคพลังประชารัฐที่สนับสนุนพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรีต่อด้วยคะแนนเสียงแบบปริ่มน้ำ และการวางแผนทางการเมืองการสืบทอดอำนาจของคณะรัฐประหารทำการกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาทั้ง 250 คน (ที่มาจากการแต่งตั้งของ คสช.) สามารถลงคะแนนเสียงเลือกนายกรัฐมนตรีได้ รวมไปถึงการตัดสิทธิ์ทางการเมืองของนายธนาธร หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่และแคนดิเดตนายกรัฐมนตรีในคดีความผิดตามมาตรา 151 กรณีถือหุ้นสื่อ

---

⁵ ศุทธิกานต์ มีจั่น, อ้างแล้ว.

⁶ BBC News ไทย, “ผลเลือกตั้ง 2562: กต. แถลงผลเลือกตั้ง 100% คะแนนมหาชนของ พปชร. พุ่งเป็น 8.4 ล้านเสียง,” *BBC*, 28 มีนาคม 2562, <https://www.bbc.com/thai/thailand-47730271>.

ในขณะที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง⁷ ที่แม้มีสมาชิกในพรรคฝ่ายรัฐบาลเข้าข่ายกระทำผิดในกรณีนี้เช่นกันแต่กลับไม่โดนตัดสิทธิ์ทางการเมือง จึงเกิดการตั้งข้อครหาจากฝ่ายประชาธิปไตยและประชาชนที่กำลังสนใจการเมืองกันเป็นจำนวนมาก ด้วยความตระหนักรู้ทางการเมืองมากขึ้นของประชาชน อีกทั้งปัญหาโรคระบาดโควิด-19 ที่รัฐบาลไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากพอ สภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำลงทำให้เกิดความไม่พอใจของประชาชนขึ้นตามมาเรื่อย ๆ ความสนใจกลับมาที่พรรคฝ่ายค้านหน้าใหม่อย่างพรรคอนาคตใหม่ที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงการบริหารงานของรัฐบาลทั้งในสภาและนอกสภา และจนเกิดเหตุสำคัญนั่นคือ ศาลรัฐธรรมนูญมีคำตัดสินยุบพรรคอนาคตใหม่ในคดีกักเงินหัวหน้าพรรค ส่งผลให้กรรมการบริหารพรรคถูกตัดสิทธิ์ทางการเมืองเป็นเวลา 10 ปี⁸

เหตุการณ์การเมืองดังกล่าว ส่งผลให้เป็นชนวนเหตุของการเกิดการชุมนุมขึ้นโดยประชาชนผู้สนับสนุนพรรคอนาคตใหม่เกิดความไม่พอใจในคำตัดสินของศาลเป็นอย่างมาก จนเกิดเป็นแฟลชม็อบของกลุ่มนักศึกษาตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศ ช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ในการเรียกร้องประชาธิปไตย การชุมนุมนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการชุมนุมในหลายครั้งต่อ ๆ มาตลอดทั้งปี 2563 ต่อมาเมื่อนายวันเฉลิม สัตย์ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ลี้ภัยทางการเมืองถูกอุ้มหายในขณะที่พักอยู่ในกัมพูชาทำให้เกิดการชุมนุม “ทวงความเป็นธรรมให้วันเฉลิมและผู้ลี้ภัยทุกคน #saveวันเฉลิม” ที่หน้าหอศิลป์กรุงเทพฯ โดยเพนกวิน พิริขันธ์ นักเคลื่อนไหวทางการเมือง กับเกิดเหตุการณ์จับกุมผู้ถือป้ายประท้วงนายกรัฐมนตรีนขณะปฏิบัติงานที่จังหวัดระยอง ทำให้เกิดการนัดชุมนุมครั้งใหญ่ขึ้นที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยโดยกลุ่มที่มีชื่อว่า “เยาวชนปลดแอก” โดยมีข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล 3 ประการคือ 1) หยุดคุกคามประชาชน 2) เรียกร้องให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และ 3) ยุบสภา นอกจากการชุมนุมใหญ่ที่อนุสาวรีย์

⁷ PPTV Online, “ย้อนรอย! คดี “ธนาธร” ปมความผิดอาญา มาตรา 151 จากการถือหุ่นสื่อ,” PPTV, 7 มิถุนายน 2566, <https://www.pptvhd36.com/news/การเมือง/198108>.

⁸ นิยม รัฐอมฤต, “คณะราษฎร 2563,” *สถาบันพระปกเกล้า*, http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=คณะราษฎร_2563, (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2567).

ประชาธิปไตยแล้วยังเกิดการชุมนุมขึ้นในหลายจังหวัดทั่วประเทศ โดยนัดรวมตัวกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ด้วยชื่อเรียกร่องเช่นเดียวกันกับกลุ่มเยาวชนปลดแอก

ต่อมามีการชุมนุมที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่มีการนำปราศรัยโดยทนายอานนท์ นำภา ในเรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นครั้งแรก โดยมีเนื้อหากล่าวถึงงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ที่มาจากเงินภาษีประชาชน มีการตั้งคำถามว่า เป็นการจัดสรรงบประมาณที่มากเกินไปจนจำเป็นหรือไม่ รวมไปถึงการชุมนุมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เพิ่มชื่อเรียกร่องในการปฏิรูปสถาบัน 10 ประการ ในขณะที่การชุมนุมในต่างจังหวัดบางจังหวัดก็เห็นด้วยกับการปฏิรูปสถาบันใหม่ หลายจังหวัดไม่เห็นด้วยโดยยึดมั่นในชื่อเรียกร่อง 3 ประการไว้คงเดิม

การชุมนุมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาผ่านชื่อเรียกร่องหลักและยังมีอีกหลายกลุ่มที่มีชื่อเรียกร่องในความต้องการของตน เช่น ‘กลุ่มนักเรียนเลว’ ที่เรียกร่องให้ยกเลิกกฎระเบียบที่ล้าสมัย ‘กลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์และการชุมนุม’ ที่ยื่นหยุดในการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ และในวันที่ 19-20 กันยายนในปีนั้นเอง เป็นครั้งแรกของการชุมนุมที่มีการค้างคืนเพื่อจัดทำพิธีฝังหมุดคณะราษฎร 2563 หลังจากนั้นเริ่มมีการตอบโต้จากฝ่ายรัฐในการสกัดกั้นผู้ชุมนุมในการเคลื่อนขบวนโดยตำรวจและเจ้าหน้าที่ควบคุมฝูงชน เมื่อมีผู้ชุมนุมบางกลุ่มกล่าวอ้างถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ก็มีกลุ่มคนจากอีกขั้วความเห็นที่ออกมาปกป้องสถาบันฯ เช่น ‘กลุ่มไทยภักดี’ นำโดยนายแพทย์วรรงค์ เดชกิจวิกรม ที่มีการรวมตัวคนเสื้อเหลืองครั้งใหญ่ในรอบหลายปีในการออกมาต่อต้านกับกลุ่มผู้ชุมนุมฝ่ายแรก และศูนย์กลางประสานงานนักศึกษาอาชีวะประชาชนปกป้องสถาบันที่มีการจัดแรลลี่ไปยังตึกไทยซัมมิเพื่อขับไล่นายธนาธรออกจากประเทศ⁹

---

⁹ BBC News, “แพลตฟอร์มนักศึกษา ถึง ชุมนุมใหญ่ของ “คณะราษฎร 2563” ลำดับเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองปี 2563,” *BBC News ไทย*, 30 ตุลาคม 2563, <https://www.bbc.com/thai/thailand-54741254>.

เหตุการณ์สำคัญที่เป็นสาเหตุของการออกมาแสดงจุดยืนของเหล่านักบินวงการบิน นั้นคือเหตุการณ์สลายการชุมนุมที่เริ่มต้นขึ้นในวันที่ 13 ตุลาคม ที่มีการชุมนุมใหญ่ที่จัดขึ้นที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ตำรวจและเจ้าหน้าที่ควบคุมฝูงชนเข้ารีดและล้อมเวทีปราศรัยของผู้ชุมนุม โดยผู้ชุมนุมได้มีการสาธิตยื่นเงินใส่เจ้าหน้าที่เพื่อเป็นการตอบโต้ ในท้ายที่สุดมีผู้ชุมนุมกว่า 20 คนถูกควบคุมตัวเพื่อไปคุมขังที่เรือนจำพิเศษ¹⁰ และ 1 ใน 20 คนที่ถูกควบคุมตัวดังกล่าวก็มี แอมมีแห่งวง The Bottom Blue นักร้อง นักแต่งเพลง ที่เข้าร่วมการชุมนุมในครั้งนี้ด้วย วันรุ่งขึ้นกลุ่มผู้ชุมนุมกลับมีจำนวนที่มากขึ้นในการรวมตัวเพื่อเคลื่อนขบวนไปปักหลักยังทำเนียบรัฐบาลเพื่อเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออก ร่างรัฐธรรมนูญใหม่ และปฏิรูปสถาบันฯ

วันที่ 15 ตุลาคม พลเอกประยุทธ์ ออกประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินพร้อมประกาศว่า จะไม่ลาออกและมีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่เข้าสลายการชุมนุม อีกทั้งมีการจับกุมแกนนำทั้ง 3 คนคือ นายอานนท์, เพนกวิน, พิรัชฐู, รุ่ง ปันยญา และในวันที่ 16 ตุลาคม มีการนัดชุมนุมที่แยกปทุมวัน มีประชาชนมาร่วมชุมนุมเป็นจำนวนมาก เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจประกาศเตือนให้ยุติการชุมนุมแต่ผู้ชุมนุมยังคงปักหลักชุมนุมอยู่ จนเจ้าหน้าที่ตำรวจเริ่มมีการฉีดน้ำแรงดันสูงที่ผสมสารเคมี ใช้แก๊สน้ำตา และใช้คลื่นเสียงความถี่สูงรบกวนใส่ผู้ชุมนุมเพื่อเป็นการสลายการชุมนุม ทำให้มีประชาชนบางส่วนได้รับบาดเจ็บและมีผู้ชุมนุมถูกจับกุมตัวกว่าร้อยคน ในวันที่ 17 ตุลาคม มีการจัดแฟลชม็อบนัดชุมนุมแบบไม่ปักหลักค้างคืนอยู่เช่นเดิม แต่เปลี่ยนชื่อจาก ‘คณะราษฎร 2563’ เป็น ‘กลุ่มราษฎร’ ที่แสดงให้เห็นถึงการไม่มีแกนนำในการชุมนุมครั้งนี้ เนื่องจากแกนนำเดิมถูกควบคุมตัวไปหมดแล้ว ประกอบกับความหวาดกลัวของผู้ชุมนุม หากตั้งแกนนำขึ้นมาใหม่ก็จะถูกเพ่งเล็งและถูกควบคุมตัวไปอีกเช่นเดิม จึงดำเนินการชุมนุมด้วยแนวคิดที่ว่า “ทุกคนคือแกนนำ” ส่งผลให้เกิดการกระจายตัวในการจัดการชุมนุมรวมตัวในกรุงเทพมหานคร 3 จุดใหญ่ เกิดแฟลชม็อบทั่วประเทศตาม

¹⁰ iLaw, “วันนี้เมื่อปี 63: #ม็อบ13ตุลา จุดเริ่มต้นของมหากาพย์ “ล้อมจับ” ประชาชนเข้าเรือนจำ,” iLaw, 12 ตุลาคม 2565, <https://www.ilaw.or.th/articles/10207>.

ต่างจังหวัด¹¹ และยังมีกรสลายการชุมนุมโดยการฉีดน้ำแรงดันสูงร่วมกับการใช้แก๊สน้ำตาเช่นเดิม ในวันที่ 18 ยังคงมีการจัดแฟลชม็อบบริเวณห้าแยกลาดพร้าว โดยประชาชนมีมาตรการรับมือกับการสลายการชุมนุมมากขึ้นโดยเตรียมเสื้อกันฝน ร่ม แวนตาเพื่อป้องกันน้ำแรงดันสูงและแก๊สน้ำตา ทั้งการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ในการแจ้งข่าวสาร¹² การชุมนุมของผู้เรียกร้องประชาธิปไตยและความรุนแรงของการสลายการชุมนุมโดยเจ้าหน้าที่รัฐนั้นยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกและปล่อยตัวผู้ชุมนุมที่ถูกควบคุมตัวตลอดทั้งเดือนตุลาคมในปีนั้น จากการสลายการชุมนุมที่มีความรุนแรงมากเช่นนี้ทำให้เกิดความสนใจจากทั่วโลก ดารานักแสดงไทยบางส่วนได้มีการเคลื่อนไหวในสื่อของตนในทำนองเดียวกันว่าให้หยุดทำร้ายประชาชน การชุมนุมนี้สามารถจบลงได้อย่างสันติวิธีโดยการที่ฝ่ายรัฐรับฟังปัญหาจากฝ่ายประชาชน และกระแสนักเคลื่อนไหว #WhatHappeninginThailand เป็นต้น

การแสดงจุดยืนของคนในวงการบันเทิงไทยต่อเหตุการณ์การชุมนุม

การสลายการชุมนุมในปี 2563 นี้ ถือว่ามีความรุนแรงเป็นอย่างมากเพราะทางฝั่งประชาชนผู้ชุมนุมเองนั้นไม่มีอาวุธใด ๆ มีเพียงเสียงที่เรียกร้องความยุติธรรมจากรัฐบาล แต่ฝ่ายรัฐกลับใช้ความรุนแรงที่ทำให้ประชาชนได้รับบาดเจ็บ การแสดงจุดยืนของคนมีชื่อเสียงที่สนับสนุนหรือปกป้องผู้ชุมนุมจากการถูกคุกคามจากรัฐนั้นเหมือนเป็นการช่วยเหลือในการกระจายข่าวสารและเป็นการสร้างความกดดันแก่รัฐบาล ซึ่งจะเห็นได้จากความรุนแรงที่มากขึ้นทั้งจำนวนผู้เข้าร่วมการชุมนุมทั้งการสลายฝูงชนและควบคุมตัวผู้ชุมนุม นอกจากการแสดงจุดยืนของดาราศิลปินจากฝั่งที่

---

¹¹ BBC News, “แฟลชม็อบนักศึกษา ถึง ชุมนุมใหญ่ของ “คณะราษฎร 2563” ลำดับเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองปี 2563,”.

¹² PPTV Online, “เกิดอะไรขึ้นบ้าง ในวันที่ 16 ตุลา 63 บันทึก “สลายการชุมนุม” ม็อบคณะราษฎร – ม็อบคนรุ่นใหม่,” PPTV, 17 ตุลาคม 2563, <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/135039>.

สนับสนุนประชาธิปไตยแล้วนั้น ยังมีอีกฝ่ายที่แสดงจุดยืนไม่เห็นด้วยกับการชุมนุม เรียกร้อง ซึ่งส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้ให้เหตุผลว่า อีกฝ่ายมีความคิดที่จะล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งพวกตนรับไม่ได้กับการกระทำดังกล่าว

คนในวงการบินที่สนับสนุนประชาธิปไตยและไม่เห็นด้วยกับการกระทำที่เป็นการใช้ความรุนแรงของรัฐ มีทั้งที่แสดงจุดยืนมาตั้งแต่การกลับมาของกระแสการเมืองในการหาเสียงเลือกตั้ง เหตุการณ์การใช้ความรุนแรงในการควบคุม และสลายการชุมนุมในวันที่ 16 ตุลาคม คนในวงการบินที่มีการแสดงจุดยืนมาตั้งแต่การชุมนุมในครั้งแรก ๆ อาทิ แอมมี The Bottom Blue นักร้อง นักแต่งเพลงที่มีความสนใจด้านการเมืองที่เริ่มจากการเป็นผู้ร่วมชุมนุมจนผันตัวมาเป็นแกนนำในการร้องเพลงบนเวที และถูกจับกุมตัวไปในที่สุด¹³ เพชร กรุณพล ที่มีการเข้าร่วมการชุมนุมตั้งแต่วันแรก ๆ เช่นกัน และเคยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐบาลชุดนี้ว่าเป็นการสืบทอดอำนาจของกลุ่มรัฐประหาร ซึ่งเมื่อออกมาแสดงจุดยืนเช่นนี้ทำให้งานในวงการบินน้อยลง ถูกปฏิเสธจ้างงานในวงการบิน และถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยมีเหตุผลมาจากแนวคิดทางการเมือง แต่เพชรกลับได้รับแรงสนับสนุนจากประชาชนที่อยู่ฝ่ายประชาธิปไตยในกิจการร้านเบเกอรี่จนมียอดขายเพิ่มมากขึ้น¹⁴ กรณิทราย เจริญปุระ ดารานักแสดงที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ของตนอยู่เสมอ ทั้งยังเป็นแรงสนับสนุนด้านอาหารและยาให้แก่ผู้ร่วมชุมนุมจนเป็นที่ยอมรับจากกลุ่มผู้ชุมนุม แต่ก็ถูกตั้งข้อหาหมิ่นพระบรมเดชานุภาพเพียงเพราะเป็นแหล่งเสปียงแก่ผู้ชุมนุม¹⁵ ส่วนคนที่มี

¹³ มติชน ออนไลน์, “‘แอมมี’ เล่าจุดเริ่มต้นสนใจการเมือง สู่อำนาจคดี ม.112 ล่าสุดศาลเลื่อนนัดพร้อมไป ม.ค.67,” *มติชน*, 18 ธันวาคม 2566, https://www.matichon.co.th/politics/news_4336240.

¹⁴ ไทยรัฐออนไลน์, “ประวัติ เพชร กรุณพล เทียนสุวรรณ จากนักแสดงจ๊อแก้ว สู่นักการเมืองในสภา พรรคก้าวไกล,” *ไทยรัฐ*, 15 พฤษภาคม 2566, <https://www.thairath.co.th/lifestyle/men/2694162>.

¹⁵ อิสสรียา พรายทองแยม, “ทราย เจริญปุระ: ราคาชีวิตที่ต้องจ่ายแลกหมายเรียก 112,” *BBC News ไทย*, 18 ธันวาคม 2563, <https://www.bbc.com/thai/thailand-55354288>.

ชื่อเสียงในวงการบันเทิงที่ออกมาแสดงจุดยืนหลังเกิดเหตุการณ์สลายการชุมนุมวันที่ 16 ตุลาคม ก็มีเพิ่มมากขึ้นมาก โดยส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ที่ไม่ออกมาก่อนหน้านี้เพราะยังเป็นการชุมนุมที่ได้รับความรุนแรงอยู่ อีกเหตุผล คือ เกรงกลัวต่ออำนาจรัฐ และอาจทำให้สูญเสียหน้าที่การงานจากการเลิกจ้างถ้าหากมีการแสดงจุดยืนทางการเมืองไปในที่สาธารณะ แต่เมื่อรัฐเริ่มมีการใช้ความรุนแรงกับประชาชนจนมีผู้บาดเจ็บขึ้น ดารา นักแสดงได้ออกมาแสดงจุดยืนผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ส่วนตัวของตน ที่บางคนมีผู้ติดตามจำนวนมาก โดยใช้พื้นที่ส่วนนั้นเป็นกระบอกเสียงในการป่าวประกาศถึงเหตุการณ์ความรุนแรงที่กำลังเกิดขึ้นให้แก่ผู้ติดตามของตนให้ได้รับรู้ ซึ่งก็มีทั้ง โฟกัส จีระกุล ดารานักแสดง ที่มาแสดงออกถึงจุดยืนของตนในการประณามการกระทำของรัฐ โดยกล่าวว่า หากตนไม่มีใครจ้างทำงานขอให้ประชาชนที่สนับสนุนประชาธิปไตย เช่นเดียวกันคอยสนับสนุนตนด้วย¹⁶ รวมไปถึงนักร้องอย่างแม็กซ์ เจนมานะ ที่ออกมาบอกว่า การสลายการชุมนุมที่ใช้ความรุนแรงของรัฐถือเป็นการละเมิดหลักสากลอย่างรุนแรง¹⁷ และในการโพสต์ทำนองเดียวกันที่ออกมาประณาม การไม่สนับสนุนความรุนแรง หรือติดแฮชแท็กว่า #หยุดทำร้ายประชาชน #หยุดคุกคามประชาชน ของดารานักแสดงหลายคนอย่าง เบน ชลาทิศ, โมสต์ วิศรุต, หมอไอค์และโอปอล์, ขนมนิจิน กุลมาศ, หมู พิมพ์ภา และมดดำ คชาภา ที่ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ชุมนุมมาก่อนด้วย¹⁸

นอกจากจะมีคนในวงการบันเทิงที่ออกมาแสดงจุดยืนอยู่ข้างประชาธิปไตยแล้ว ยังมีอีกกลุ่มที่ก็ออกมาแสดงจุดยืนเช่นกัน แต่เป็นจุดยืนที่ต่อต้านการรวมตัวชุมนุมไม่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้องของฝ่ายผู้ชุมนุมและมีการสนับสนุนรัฐบาลที่มาจาก การสืบทอดอำนาจของ คสช. ได้แก่ อู๋ หฤทัย นักร้องชื่อดัง ที่ได้มีการเคลื่อนไหวในการ

---

¹⁶ มติชน ออนไลน์, “โฟกัส จีระกุล” ดาราประชาธิปไตย เปิดใจทำไมถึงเลือก “EVE'S”, *มติชน*, 2 ธันวาคม 2563, https://www.matichon.co.th/publicize/news_2469152.

¹⁷ ไทยรัฐ ออนไลน์, “ย้อนโพสต์เด็ด 12 ดาราตั้ง Call Out จี้ใจรัฐ จนอาจโดนเรียกมาชี้แจง,” *ไทยรัฐ*, 22 กรกฎาคม 2564, <https://www.thairath.co.th/entertain/news/2119171>.

¹⁸ มติชน ออนไลน์, “ดารานักแสดง ร่วมประณามใช้ความรุนแรงสลายการชุมนุม,” *มติชน*, 16 ตุลาคม 2563, https://www.matichon.co.th/entertainment/news_2398928.

แสดงออกว่า สนับสนุนพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มาตั้งแต่มีการหาเสียงเลือกตั้งในต้นปี 2563 ในกิจกรรม “เดินเชียร์ลุง” โดยตั้งขึ้นเพื่อล้อกับกิจกรรมของฝ่ายตรงข้ามที่ใช้ชื่อว่า “วิ่งไล่ลุง” ที่เป็นกิจกรรมของกลุ่มนิสิตนักศึกษาและนักกิจกรรมการเมือง โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมสุขภาพและต่อต้านตัวถ่วงความเจริญประเทศ หรือที่เข้าใจกันในสังคมว่าเป็น พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา รักษาการนายกรัฐมนตรี ณ ขณะนั้น¹⁹ และหลังเหตุการณ์การสลายการชุมนุม อู๋ หฤทัย เป็นหนึ่งในคนในวงการบินที่แสดงจุดยืนต่อต้านการชุมนุม โดยการนัดกลุ่มคนเสื้อเหลืองรวมตัวหน้าสถานทูตสหรัฐฯ เพื่อเรียกร้องไม่ให้แทรกแซงกิจการในประเทศ ซึ่งอุ๊คคีว่า การรวบรวมรายชื่อประชาชนในการแก้ไขรัฐธรรมนูญของโพลวั้นนั้น ได้รับการสนับสนุนทุนจากสหรัฐอเมริกา อีกทั้งอู้อย่างเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง “กลุ่มไทยภักดี” ร่วมกับ นพ.วรงค์ ซึ่งเป็นกลุ่มต่อต้านข้อเรียกร้อง 10 ประการของคณะราษฎร 2563 ในการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ อีกทั้งยังมีการเรียกร้องขอให้ดำเนินคดีกับผู้ชุมนุมและบุคคลที่เรียกร้องให้มีการปฏิรูปสถาบันฯ อย่างเด็ดขาดอีกด้วย²⁰ คนในวงการบินอีกคนที่ได้ออกมาวิจารณ์ถึงกลุ่มผู้ชุมนุมคือ ม้า อรณา พิธีกรและนักแสดง ที่ออกมาโพสต์ข้อความที่รุนแรงและไม่เหมาะสมในสื่อสังคมออนไลน์ของตนถึงกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่ออกมาเรียกร้อง ซึ่งทำให้เกิดกระแสวิพากษ์จากประชาชนอย่างหนักจนทำให้ม้า อรณายุติบทบาทพิธีกรทุกรายการที่ตนทำหน้าที่อยู่ไปทั้งหมด²¹ จากเหตุการณ์ข้างต้นทำให้ประชาชนกลุ่มหนึ่งได้ขุดค้นจุดยืนในอดีตของ ม้า อรณา ในการเข้าร่วมการชุมนุมของกลุ่ม กปปส. ที่มองว่า เป็นหนึ่งในสาเหตุของการเกิดรัฐประหารในปี 2557 อีกทั้งส่งผลให้รัฐบาลจาก คสช. ดำรงอยู่ได้ถึง

¹⁹ BBC News ไทย, “วิ่งไล่ลุง เดินเชียร์ลุง: เปรียบเทียบกิจกรรม “วิ่ง-เดิน” การเมือง 12 ม.ค.,” 6 มกราคม 2563, <https://www.bbc.com/thai/thailand-51007294>.

²⁰ BBC News ไทย, “ไทยภักดี ประกาศสู้ขบวนการ “ประชาธิปไตยอำพรางต้องการล้มล้าง” ได้ 10 ข้อเสนอปฏิรูปสถาบันฯ,” *BBC News ไทย*, 30 สิงหาคม 2563, <https://www.bbc.com/thai/thailand-53964009>.

²¹ ไทยโพสต์, “ม้า อรณา'หลุดจาก'3 แซ่บ'อย่างเป็นทางการ,” *ไทยโพสต์*, 27 สิงหาคม 2563, <https://www.thaipost.net/main/detail/75669>.

ปัจจุบัน ซึ่งนอกจาก ม้า อรณภา แล้ว ยังมีดารานักแสดงอีกหลายคนที่เคยเข้าร่วมชุมนุมสนับสนุน กบปส. เช่นกัน ก็คือ นก สินจัย ดารานักแสดง ที่ได้ออกมาให้กำลังใจม้า อรณภา และกล่าวว่าสิ่งที่ม้า อรณภาแสดงความคิดเห็นออกมานั้นไม่ได้พุดผิดอะไรแต่อย่างใดเลย และเกลือ กิตติ พิธีกรและนักแสดงที่มีภาพปรากฏอยู่บนเวทีปราศรัยของกลุ่ม กบปส. ที่ถูกชาวเน็ตเรียกร้องให้ออกมาขอโทษกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตแต่เจ้าตัวตอบกลับว่าไม่มีอะไรที่ตนต้องขอโทษอีกทั้งยังชูเอาผู้คนที่เข้ามาแสดงความคิดเห็นถึงตน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลกลุ่มนี้ยังคงมีความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองเช่นเดิมไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่บางส่วนที่เคยร่วมชุมนุม กบปส. ที่เห็นการเคลื่อนไหวของการชุมนุมในปัจจุบัน ก็มีความคิดทางการเมืองที่เปลี่ยนไปและยังมีความตระหนักรู้ที่มากขึ้นในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองนั่นคือ ครูลูกกอล์ฟ คณาธิป ที่ออกมาขอโทษและรู้สึกผิดกับการกระทำในอดีตที่ผิดพลาดของตนทำให้ได้กำลังใจจากคนในวงการบันเทิงและคำชื่นชมจากประชาชน²²

เสียงสะท้อนจากประชาชนต่อการแสดงจุดยืนของคนในวงการบันเทิง

การแสดงจุดยืนและการประณามการกระทำของรัฐเช่นนี้ มีบางคนกล่าวว่า เป็นการเสียสละตนเองเพราะดารารหรือบุคคลมีชื่อเสียงเหล่านั้นมีราคาที่ต้องจ่าย การที่ประกาศตนต่อต้านรัฐบาลอาจทำให้เสียภาพลักษณ์การเป็นดารานักแสดงหรือนักกร้องที่ไม่ควรไปยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่บุคคลที่มีชื่อเสียงดังกล่าวกลับไม่สนใจว่าตนจะถูกเลิกจ้าง ถูกภาครัฐเพ่งเล็ง ถูกตั้งข้อกล่าวหา ถูกจับกุมตัวหรือไม่ แต่มองว่าสิทธิมนุษยชนและการใช้ความรุนแรงกับประชาชนจนได้รับบาดเจ็บเช่นนี้เป็นสิ่งที่สำคัญกว่าและไม่สามารถมองข้ามไปได้เลย เมื่อมีดาราศิลปินมากมายออกมาแสดงจุดยืนเช่นนี้ประชาชนบางกลุ่มก็หวังว่า ดาราศิลปินที่ตนชื่นชอบจะออกมาแสดงจุดยืนให้ทราบบ้าง เพราะมีแนวคิดที่ว่า ถ้าหากไม่แสดงจุดยืนใด ๆ ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นกลางแต่จะ

---

²² WorkpointTODAY, “#แบนดาราสลิม ชุดวีรกรรมดาราร่วมมือ,” ดำเนินรายการโดย วศิณี พบปะพบ, ออกอากาศวันที่ 27 สิงหาคม 2563, TODAY - สำนักข่าวทูเดย์.

ถูกมองว่าเป็นพวกเพิกเฉย (Ignorant) ต่อเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น อีกทั้งมองว่า หากดาราศิลปินเหล่านั้นไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนที่ไม่สามารถอยู่ในวงการบันเทิงได้เช่นกัน จนมีการเรียกร้องให้ดาราศิลปินของตนออกมาแสดงจุดยืนเพื่อที่ตนจะ 'ได้เลือก'ว่าจะสนับสนุนดาราศิลปินคนนั้น ๆ ต่อหรือไม่²³ โดยเป็นการสร้างความหวังว่าจะได้รับการช่วยเหลือจากดาราศิลปินในการกระจายข่าวให้สาธารณชนรับรู้และสร้างแรงกดดันไปถึงรัฐบาลได้

จากกรณีที่มีคนในวงการบันเทิงที่แสดงจุดยืนต่อต้านข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุม ได้มีการยกตัวอย่างเหตุการณ์การชุมนุม กปปส. ที่มีบุคคลมีชื่อเสียงร่วมชุมนุมหรือแสดงจุดยืนเห็นด้วยกันแนวคิดของกลุ่ม กปปส. ส่งผลให้เกิดกระแส “แบนดาราสลิม” ซึ่งเกิดจากการที่ประชาชนจำนวนหนึ่งไม่สนับสนุนผลงานใด ๆ ของดารานักแสดงที่เกี่ยวข้องกับการชุมนุมในครั้งดังกล่าว ทำให้มีดารานักแสดงบางส่วนเกิดความระมัดระวังในการแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น หรือเป็นการแสดงออกแบบทางอ้อมไม่โผงผางและรุนแรง เช่น การแชร์โพสต์การเตรียมความพร้อมไปชุมนุม หรือการแก้พิษหากโดนแก๊สน้ำตาในการสลายการชุมนุม เป็นต้น

ผลกระทบต่อคนในวงการบันเทิงหลังจากแสดงจุดยืนทางการเมือง

สิ่งที่ทำให้เห็นว่า ทิศทางการเมืองและอุดมการณ์ทางการเมืองของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศมีความเปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีความเชื่อมโยงกับดารานักแสดงนั้นคือ ในการเลือกตั้งปี 2566 ที่มีเหล่าดารานักแสดงหลากหลายคนหันมาเล่นการเมืองโดยการลงสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองต่าง ๆ ตามอุดมการณ์ที่เคยแสดงจุดยืนทางการเมือง ตัวอย่างที่ดี คือ เพชร ภาณุพล ที่ลงสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของพรรคก้าวไกล ซึ่งเพชรเคยลงสมัครเป็น

²³ รุ่งภา ทิมมะศรี, “แฟนคลับเรียกร้องคนดังแสดงจุดยืน ไม่ใช่การบังคับ แต่เป็นความคาดหวังต่อคนที่รัก (กัน ?),” *the interview*, 30 ตุลาคม 2563, <https://theinterviewclub.com/opinion-call-out/>.

ส.ส. ในการเลือกตั้งตั้งซ่อมของเขตหลักสี่ในปลายปี 2564 และได้รับเลือกเป็นอันดับที่สอง ในการเลือกตั้งครั้งต่อมาเขายังคงยึดมั่นในอุดมการณ์เดิมและยังคงเชื่อมั่นในพรรคก้าวไกล และเพชรก็ได้เป็นหนึ่งใน ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อลำดับที่ 21 ได้เข้าไปทำหน้าที่เป็นผู้แทนในสภาผู้แทนราษฎร²⁴ และเมื่อเทียบกับบุคคลในวงการบันเทิงที่มีอุดมการณ์การเมืองอีกฝั่งอย่างแมน ศุภกิจ ที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. สังกัดพรรคภูมิใจไทยแบบแบ่งเขต กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นอันดับ 9 ส่วนอีกปรากฏการณ์ที่ทำให้เห็นได้เช่นกันคือ การเรียกร้องกดดันของประชาชนให้คนในวงการบันเทิงออกมาแสดงจุดยืน เพราะประชาชนเชื่อว่าอาชีพอย่างดารานักแสดงนั้นมีพลังในการสื่อสารที่จะสามารถเป็นกระบอกเสียงหรือปลุกกระแสความสนใจไม่ว่าจากในประเทศหรือต่างประเทศมากกว่าอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่มีชื่อเสียงหรือเป็นที่รู้จักในสังคม ซึ่งทำให้ดารานักแสดงบางส่วนที่ไม่ได้มีความสนใจทางด้านการเมือง ถูกกดดันจากประชาชนให้ออกมาแสดงจุดยืนที่ชัดเจนของตน เพื่อให้ประชาชนใช้เป็นข้อตัดสินใจว่าจะให้การสนับสนุนต่อหรือไม่ ลักษณะดังกล่าวทำให้ดารานักแสดงต้องมีการศึกษาและหาข้อมูลเพิ่มเติมในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามมา และเมื่อออกมาแสดงจุดยืนต่อด้านการกระทำที่รุนแรงของรัฐบาลกับประชาชน ส่งผลต่อประชาชนที่ติดตามดารานักแสดงเหล่านั้นด้วย ที่แม้โดยทั่วไปจะไม่มี ความสนใจการเมือง แต่เมื่อดาราที่ตัวเองชื่นชอบออกมาแสดงความคิดเห็นจึงเริ่มศึกษาเหตุการณ์ดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ดีดารานักแสดงที่ออกมาแสดงจุดยืนสนับสนุนไม่ว่าจะฝ่ายไหนก็ตาม จะมีทั้งประชาชนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยเสมอ ผ่านการสนับสนุนผลงานของดารานักแสดงนั้น ๆ และจะมีกรณีที่ถูกรายการหรือช่องต่าง ๆ ให้อยู่ดีการปฏิบัติหน้าที่จากการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

---

²⁴ ไทยรัฐออนไลน์, “ประวัติ เพชร กรุณพล เทียนสุวรรณ จากนักแสดงจ๊อแก้ว สู่นักการเมืองในสภา พรรคก้าวไกล,” *ไทยรัฐ*, 15 พฤษภาคม 2566, <https://www.thairath.co.th/lifestyle/men/2694162>.

สรุป

จากบริบทการเมืองไทยในปี 2563 ที่ประชาชนเริ่มมีความตื่นตัวมากขึ้นหลังการเลือกตั้ง จากแรงกระตุ้นของพรรคหน้าใหม่อย่างอนาคตใหม่ที่เหมือนเป็นความหวังของประชาชนบางส่วนในการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศไทย ให้หลุดพ้นจากการสืบทอดอำนาจของคณะรัฐประหารและการเกิดขึ้นของวงจรรูปาทวิในสังคมการเมืองไทย เมื่อผลการเลือกนายกรัฐมนตรีที่ไม่มีความชอบธรรมเท่าที่ควร จากการมีเสียง สว. 250 เสียงที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชนแต่มาจากการแต่งตั้งโดย คสช. ทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้นในหมู่ประชาชนบางกลุ่ม ผนวกกับกระแสสนับสนุนอย่างร้อนแรงของพรรคอนาคตใหม่ ส่งผลให้เกิดเกมการเมืองในการหาข้อกล่าวหาการทำลายพรรคอนาคตใหม่โดยการยุบพรรค รวมไปถึงการจัดการกับสถานการณ์โควิด-19 ที่ไร้ประสิทธิภาพ การเมินเฉยต่อเหตุการณ์ที่นายวันเฉลิมผู้ลี้ภัยทางการเมืองถูกอุ้มหาย เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นชนวนเหตุสำคัญในการเริ่มแฟลชม็อบในกรุงเทพมหานคร และลุกลามไปทั่วทั้งประเทศ ประชาชนจำนวนมากได้รับบาดเจ็บจากการสลายการชุมนุมเป็นประเด็นใหญ่ จนมีคนในวงการบินที่รู้สึกท้อใจไม่ได้ออกมาเรียกร้องให้รัฐบาลหยุดคุกคามประชาชน รวมไปถึงการประณามการกระทำดังกล่าวที่เป็นการใช้ความรุนแรงอีกด้วย ตรงกันข้ามมีคนในวงการบินที่เป็นฝ่ายต่อต้านการชุมนุมแสดงความไม่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้อง วิเคราะห์ด้วยถ้อยคำที่ไม่สุภาพ อีกทั้งยังต้องการให้รัฐดำเนินคดีข้อหาหมิ่นพระมหากษัตริย์กับผู้ชุมนุม แต่เมื่อทิศทางการเมืองไทยนั้นมีความเปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว เมื่อมีคนต่อต้านและวิจารณ์การชุมนุมที่เป็นการเรียกร้องประชาธิปไตยก็ส่งผลให้ประชาชนนำไปเปรียบเทียบกับเหตุการณ์การชุมนุม กปปส. ที่ก็มีคนในวงการบินเข้าร่วมการชุมนุมด้วยเช่นกัน โดยประชาชนส่วนหนึ่งมีความคิดว่าการชุมนุม กปปส. ในครั้งนั้นเป็นหนึ่งในสาเหตุของการทำรัฐประหารและส่งผลมาถึงการสืบทอดอำนาจต่อมาเช่นนี้ จึงทำให้เกิดการขุดค้นดาราคิลปินที่สนับสนุนหรือเข้าร่วมการชุมนุม กปปส. และเป็นกระแสไม่สนับสนุนผลงานของกลุ่มเหล่านั้น อีกทั้งยังมีการกดดันให้คนในวงการบินออกมาแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนเพื่อเป็นการให้ประชาชนตัดสินใจว่าจะสนับสนุนผลงานต่อหรือไม่ เพราะการสนับสนุนจากประชาชนต่อดารา

นักแสดงก็ถือเป็นสิ่งสำคัญในหน้าที่การงาน รวมไปถึงการบังคับให้เลือกข้างแบบไม่มีตรงกลางโดยให้เหตุผลว่า การใช้ความรุนแรงของรัฐต่อประชาชนไม่สามารถเลือกข้างได้ หากไม่เลือกข้างจะเท่ากับเลือกที่จะเมินเฉยต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การกระตุ้นดังกล่าวทำให้คนในวงการบันเทิงเริ่มเรียนรู้เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น และเมื่อดาราศิลปินแสดงจุดยืนก็ถือเป็นกระบอกเสียงให้เกิดกระแสและความสนใจในเหตุการณ์การเมืองขยายไปในหมู่ประชาชนขยายตัวออกไป

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นข้อคิดสำคัญของคนในวงการบันเทิงในการแสดงจุดยืนทางการเมือง ว่าควรเข้าใจบริบทการเมืองอย่างถ่องแท้ และไม่ ควรแสดงความคิดเห็นอย่างรุนแรง เพราะการเป็นบุคคลสาธารณะอย่างดาราศิลปินนั้นมีคนคอยฟังเล็งและคอยจับผิดอยู่เสมอ จึงควรคิดไตร่ตรองด้วยตัวเองไม่ไหลไปตามกระแสสังคม รู้ว่าอะไรถูกผิดด้วยการตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนจะแสดงความคิดเห็น

บรรณานุกรม

- BBC News ไทย. “ไทยกักตุน ประชาศรัทธาขบวนการ ‘ประชาธิปไตยอำพรางต้องการล้มล้าง’ โต้ 10 ข้อเสนอปฏิรูปสถาบันฯ.” *BBC News ไทย*. 30 สิงหาคม 2563. <https://www.bbc.com/thai/thailand-53964009>.
- BBC News ไทย. “ผลเลือกตั้ง 2562: กกต. แฉลงผลเลือกตั้ง 100% คะแนนมหาชนของ พปชร. พุ่งเป็น 8.4 ล้านเสียง.” *BBC News ไทย*. 28 มีนาคม 2562. <https://www.bbc.com/thai/thailand-47730271>.
- BBC News ไทย. “วิ่งไล่ลุง เดินเชียร์ลุง: เปรียบเทียบกิจกรรม “วิ่ง-เดิน” การเมือง 12 ม.ค.” *BBC News ไทย*. 6 มกราคม 2563. <https://www.bbc.com/thai/thailand-51007294>.
- BBC News. “แฟลชม็อบนักศึกษา ถึง ชุมนุมใหญ่ของ “คณะราษฎร 2563” ลำดับเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองปี 2563.” *BBC News ไทย*. 30 ตุลาคม 2563. <https://www.bbc.com/thai/thailand-54741254>.
- iLaw. “วันนี้เมื่อปี 63: #มีอบ13ตุลา จุดเริ่มต้นของมหากาพย์ “ล้อมจับ” ประชาชนเข้าเรือนจำ.” *iLaw*. 12 ตุลาคม 2565. <https://www.ilaw.or.th/articles/10207>.
- PPTV Online. “เกิดอะไรขึ้นบ้าง ในวันที่ 16 ตุลา 63 บันทึก “สลายการชุมนุม” มีอบคณะราษฎร – มีอบคนรุ่นใหม่.” *PPTV*. 17 ตุลาคม 2563. <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/135039>.
- PPTV Online. “ย้อนรอย! คดี “ธนาธร” ปมความผิดอาญา มาตรา 151 จากการถือหุ่นสื่อ.” *PPTV*. 7 มิถุนายน 2566. <https://www.pptvhd36.com/news/การเมือง/198108>.
- Workpoint TODAY. “ธนาธร: ชัดเจน ผมเคยชุมนุมร่วมกับทั้งกลุ่มพันธมิตรและนปช.” *Workpoint*. 16 กุมภาพันธ์ 2562. <https://workpointtoday.com/ธนาธรชุมนุม>.

WorkpointTODAY. “#แบนดาราสลิม ชุดวีรกรรมดาราร่วมมือ.” ดำเนินรายการโดย วคินี พงษ์ประภาพ. ออกอากาศวันที่ 27 สิงหาคม 2563. *TODAY - สำนักข่าว ทูเดย์*.

ไทยโพสต์. “ม้า อรรภาหูลุดจาก'3 แซ่บ'อย่างเป็นทางการ.” *ไทยโพสต์*. 27 สิงหาคม 2563. <https://www.thaipost.net/main/detail/75669>.

ไทยรัฐ ออนไลน์. “ย้อนโพสต์เด็ด 12 ดาราตั้ง Call Out จี้ใจรั้ว จนอาจโดนเรียกมา ชี้แจง.” *ไทยรัฐ*. 22 กรกฎาคม 2564. <https://www.thairath.co.th/entertain/news/2119171>.

ไทยรัฐออนไลน์. “ประวัติ เพชร กรณพล เทียนสุวรรณ จากนักแสดงจอกแก้ว สูเส้นทาง นักการเมืองในสภา พรรคก้าวไกล.” *ไทยรัฐ*. 15 พฤษภาคม 2566. <https://www.thairath.co.th/lifestyle/men/2694162>.

นิยม รัฐอมฤต. “คณะราษฎร 2563.” *สถาบันพระปกเกล้า*. http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=คณะราษฎร_2563. (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2567).

บัณฑิต จันทรโรจนกิจ และ นน ศุภสาร. “การคอลเอท์กับการเมืองไทย.” *สถาบันพระปกเกล้า*. http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การคอลเอท์กับการเมืองไทย#_ftn12. (สืบค้นเมื่อ 14 พฤษภาคม 2567).

มติชน ออนไลน์. “‘แอมมี’ เล่าจุดเริ่มต้นสนใจการเมือง สู้จำเลยคดี ม.112 ล่าสุดศาลเลื่อนนัดพร้อมไป ม.ค.67.” *มติชน*. 18 ธันวาคม 2566. https://www.matichon.co.th/politics/news_4336240.

มติชน ออนไลน์. “‘โฟกัส จีระกุล’ ดาราประชานิธิไทย เปิดใจทำไมถึงเลือก “EVE’S”. *มติชน*. 2 ธันวาคม 2563. https://www.matichon.co.th/publicize/news_2469152.

มติชน ออนไลน์. “ดารานักแสดง ร่วมประณามใช้ความรุนแรงสลายการชุมนุม.” *มติชน*. 16 ตุลาคม 2563. https://www.matichon.co.th/entertainment/news_2398928.

“...แม้ว่าสังคมจะเปิดกว้างและยอมรับความหลากหลายทางเพศเพิ่มมากขึ้น
แต่เป็นการยอมรับแบบมีเงื่อนไขเท่านั้น...”

สิทธิมนุษยชนกับความหลากหลายทางเพศ

ธณัฐภา รัตไตรทอง¹ นิรุธานา สาและ² และฮาซันอักกรม ดงนะเต็ง³

บทคัดย่อ

สิทธิมนุษยชนเป็นหลักการสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ สิทธิทางเพศถือเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ การถูกเลือกปฏิบัติและกระทำความรุนแรงต่อบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงในสังคมปัจจุบัน แม้ว่าสังคมจะเปิดกว้างและยอมรับความหลากหลายทางเพศเพิ่มมากขึ้น แต่เป็นการยอมรับแบบมีเงื่อนไขเท่านั้น บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของสิทธิมนุษยชน และความหลากหลายทางเพศ รวบรวมประเภทของความหลากหลายทางเพศ รวมไปถึงวิเคราะห์สิทธิมนุษยชนที่กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศพึงได้รับ ผลการศึกษาพบว่าสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของคนทุกคน ไม่ว่าจะเชื้อชาติ แหล่งกำเนิด เพศ อายุ สีผิว ที่แตกต่างกัน และไม่มีบุคคล องค์กร หรือแม้แต่รัฐ สามารถล่วงละเมิดความเป็นมนุษย์นี้ได้ ซึ่งสิทธิมนุษยชนครอบคลุมไปถึงความหลากหลายทางเพศของกลุ่มบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ ที่สามารถเปลี่ยนแปลงและแตกต่างออกไปจากการกำหนดโดยระบบเพศของสังคม ในส่วนของประเภทของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ สามารถจำแนกได้ 14 ประเภท ดังนี้ 1) เลสเบียน 2) เกย์ 3) ไบเซ็กชวล 4) ทรานส์เจนเดอร์ 5) เคียวรี่ 6) เควสชันนิ่ง 7) อินเตอร์เซ็กส์ 8) อะโรแมนติก 9) อะเซ็กชวล 10) อะเจนเดอร์ 11) แพนโรแมนติก 12) แพนเซ็กชวล 13) นอน-ไบนารี 14) ทุ-สปิริต และสิทธิมนุษยชนที่ผู้

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี: E-mail: arsun.do@psu.ac.th

² นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

มีความหลากหลายทางเพศพึงได้รับ ได้แก่ สิทธิเสรีภาพและความมั่นคงปลอดภัย สิทธิเสรีภาพจากการกระทำทารุณกรรมและการปฏิบัติที่โหดร้าย สิทธิด้านสุขภาวะทางเพศ และสิทธิด้านการดำเนินชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว

คำสำคัญ: ความหลากหลายทางเพศ, สิทธิทางเพศ, สิทธิมนุษยชน

Abstract

Human rights are an important principle in human life. Among others, gender rights are one of important part. Discrimination and violence against individuals with diverse sexual orientations is a matter of concern in contemporary society. Although society is becoming more open and accepting of increased sexual diversity, this acceptance often comes with conditions. Therefore, this paper aims to explore the meaning of human rights and sexual diversity, categorize types of sexual diversity, and analyze the human rights that individuals with diverse sexual orientations should receive. The study finds that human rights are the rights of every person, regardless of their ethnicity, origin, age, or skin color. No individual, organization, or even the state has the authority to violate these human rights. Human rights extend to the sexual diversity of individuals who may have gender identities that can change and differ from societal gender norms. Regarding the categories of individuals with sexual diversity, they can be classified into 14 types, as follows: 1) Lesbian, 2) Gay, 3) Bisexual, 4) Transgender, 5) Queer, 6) Questioning, 7) Intersex, 8) Aromantic, 9) Asexual, 10) Agender, 11) Panromantic, 12) Pansexual, 13) Non-binary, and 14) Two-Spirit. The human rights of individuals with diverse sexual orientations include the right to freedom

and security, freedom from acts of violence and cruelty, sexual health rights, and the right to live life together as a family.

Keywords: sexual diversity, gender rights, human rights

บทนำ

สิทธิมนุษยชนเป็นหนทางที่จะสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้น และเป็นหลักการสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นเครื่องมือของการแสวงหาชีวิตทางสังคมที่ดี สืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบสุขของสังคมในอดีตที่นำมาซึ่งความเจ็บปวดและความสูญเสียของมนุษย์ เป็นเหตุผลสำคัญให้คนในสังคมนวมตัวกันเพื่อจัดทำข้อกำหนดเพื่อให้ความคุ้มครองต่อมนุษย์ เกิดการกำหนดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานเป็นแนวคิดที่สร้างให้สังคมเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเริ่มจากการยอมรับความเป็นมนุษย์ที่มีสิทธิเสรีภาพจากความชอบธรรมที่มีติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดและให้ความสำคัญกับชีวิต⁴ สิทธิทางเพศถือเป็นหนึ่งในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิทางเพศแก่บุคคลทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนรักต่างเพศหรือรักเพศเดียวกัน ไม่ว่าจะเชื่อชาติหรือนับถือศาสนาใดก็ตาม โดยจะครอบคลุมถึงสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิที่จะมีอิสระเสรีภาพทางเพศ สิทธิในการแสดงออกทางเพศ และสิทธิที่จะไม่ถูกรังแกหรือทารุณกรรมใด ๆ⁵

การเลือกปฏิบัติและการกระทำความรุนแรงต่อผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ เป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงในสังคมโลก แม้ว่าปัจจุบันพบว่า สังคมไทยเปิดกว้างและยอมรับผู้ที่

⁴ วรธา มงคลสืบสกุล, “พัฒนาการการยอมรับและรับรองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ,” *มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์* 39, 3 (2565): 109-138.

⁵ เพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ, “การกำหนดนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน กรณีการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน,” *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 15, 29 (2566): 1-17.

มีความหลากหลายทางเพศเพิ่มมากขึ้น แต่เป็นการยอมรับแบบมีเงื่อนไขเท่านั้น สังคมอาจจะเปิดกว้างมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา แต่ด้วยอคติที่ฝังลึกกับคนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ประกอบกับการคุ้มครองในด้านตัวบทกฎหมายที่จำกัดในการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งวิถีทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ ส่งผลให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญกับการถูกรังแกและการละเมิดในรูปแบบต่าง ๆ ⁶ ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความต้องการด้านสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมิได้จำกัดแต่เพียงในสังคมวงกว้างเท่านั้น ในสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นแหล่งวิชาการเป็นที่รวมของปัญญาชนกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศยังคงประสบปัญหาด้านสิทธิและความเท่าเทียมกันทางเพศ ดังปรากฏข่าวสารเกี่ยวเนื่องกับการเรียกร้องสิทธิในการแต่งกายตามเพศสภาพอยู่อย่างต่อเนื่อง⁷

บทความวิชาการนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายของสิทธิมนุษยชนและผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ประเภทของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ รวมไปถึงสิทธิมนุษยชนที่กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศพึงได้รับ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงการยอมรับผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้กับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างเท่าเทียมในสังคมไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความหมายของสิทธิมนุษยชนและความหมายของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ
2. เพื่อศึกษาประเภทของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

---

⁶ ชุณิภา เป็ดโลกนิมิต, “ความหลากหลายทางเพศในองค์การสาธารณะ,” *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 1, 2 (2562): 42-51.

⁷ ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง, สร้อยสุดา ทีฆาพล, ผอบพลอย ศศิรัศม์, ปณิดา ช่วยแทน, สุตินา กำพล, บุสริน หมดแจ้งริฎ และเทพยุดา เผือกคง, “ความต้องการด้านสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง,” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*, 3, 2 (2564): 1-30.

3. เพื่อศึกษาสิทธิมนุษยชนที่กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศพึงได้รับ

ผลการศึกษา

1. ความหมายของสิทธิมนุษยชน และความหมายของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

ผู้เขียนสังเคราะห์และนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับความหมายสิทธิมนุษยชน และความหมายของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ดังต่อไปนี้

1.1 ความหมายของสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน หมายถึง สิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิในความเป็นคนอันเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาก็มีสิทธิติดตัวมาตั้งแต่เกิด สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่ไม่สามารถโอนให้แก่อันได้ และไม่มีบุคคล องค์กร หรือแม้แต่องค์รัฐสามารถล่วงละเมิดความเป็นมนุษย์นี้ได้ สิทธิในความเป็นมนุษย์นี้เป็นของคนทุกคน ไม่เลือกว่าจะมีเชื้อชาติ แหล่งกำเนิด เพศ อายุ สีผิว ที่แตกต่างกัน หรือจะยากดีมีเงิน หรือเป็นคนพิการ⁸ การต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนทุกครั้งต้องมีเรื่องของสิทธิทางเพศมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องสิทธิของสตรีหรือสิทธิของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ และการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชนในประเด็นสิทธิความเสมอภาคทางเพศ⁹

1.2 ความหมายของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

⁸ วานัส ปิยะกุลชัยเดช, สิทธิมนุษยชน: ปัญหาในมโนทัศน์ และการนำเข้ามาในประเทศไทย, *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*, 31,2 (2561): 6-24; แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ไทยแลนด์. “สิทธิมนุษยชนคืออะไร,” *แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ไทยแลนด์*, 2561, <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/62/> (สืบค้น 30 ตุลาคม 2566).

⁹ เพ็ชรรัตน์ ไสยสมบัติ, “การกำหนดนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน กรณีการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน,” *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 15, 29 (2566): 1-17; อัญฉิมา แสงชัย, “กรณีห้องเรียนเพศวิถี: สิทธิความหลากหลายทางเพศกับชายแดนใต้/ปาตานี,” *วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์*, 4, 1 (2560): 208-269.

กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ในหลายวาระ มักเรียกโดยรวมในภาษาอังกฤษว่า LGBTQ+ โดยตัวอักษรภาษาอังกฤษแทนคำต่าง ๆ กล่าวคือ Lesbian (เลสเบี้ยน) Gay (เกย์) Bisexual (ไบเซ็กชวล) Transgender (ทรานส์เจนเดอร์ หรือคนข้ามเพศ) และ Queer (ควีร์) หรือ Questioning (ควอสชันนิ่ง) สำหรับเครื่องหมาย + เป็นสัญลักษณ์สื่อถึงกลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่รวมอยู่ใน 5 กลุ่มแรก¹⁰ เป็นกลุ่มที่มีความพอใจหรือมีรสนิยมทางเพศและมีวิถีทางเพศที่แตกต่างไปจากบุคคลทั่วไปในสังคม และมีคุณลักษณะอันบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่มีรูปแบบตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลง และแตกต่างออกไปจากกรอบของเพศชายหรือหญิงที่ถูกกำหนดโดยสรีระตามธรรมชาติหรือระบบเพศของสังคม¹¹ ด้วยสิ่งนี้ทำให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศมักถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่แปลกและมีภาพลักษณ์แง่ลบ เนื่องจากมีพฤติกรรมขัดแย้งกับมาตรฐานสังคม จึงต้องพยายามปิดบังตัวตนที่แท้จริงเพราะกลัวการต่อต้านการแสดงออกทางเพศที่ไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิดของแต่ละบุคคลเป็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมของมนุษย์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ทั่วไป และไม่ควรตัดสินว่าเรื่องดังกล่าวเป็นความผิดปกติ หรือจัดให้เป็นอาการเจ็บป่วย จนทำให้คนกลุ่มนี้กลายเป็นคนกลุ่มน้อยทางเพศ ไม่ว่าจะเป็นเกย์ ไบ เลสเบี้ยน ผู้หญิงข้ามเพศ หรือเพศอื่น ๆ มักได้รับแรงกดดันจากความไม่เป็นธรรม การถูกล้อเลียน ไม่ได้รับการยอมรับจากบุคคลรอบตัวเพื่อนในโรงเรียน สถานที่ทำงาน หรือแม้แต่สมาชิกในครอบครัว¹²

---

¹⁰ Thelwall, M., Devonport, T. J., Makita, M., Russell, K., Ferguson, L., “Academic LGBTQ+ terminology 1900-2021: Increasing variety, increasing inclusivity?,” *Journal of Homosexuality* 70, 11 (2023), 2514-2538.

¹¹ ปรียศ กิตติธีระศักดิ์, “ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคำนิยามในการศึกษาถึงความหลากหลายทางเพศในคนกลุ่มน้อยทางเพศในประเทศไทย,” *วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต*, 31, 2 (2560): 1-15; ฮาซันอักกรม ดงนะเต็ง และคณะ, อ้างแล้ว; วรธา มงคลสืบสกุล, อ้างแล้ว.

¹² ปรียศ กิตติธีระศักดิ์, เพิ่งอ้าง; วรธา มงคลสืบสกุล, เพิ่งอ้าง.

2. ประเภทของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+)

ผู้เขียนได้รวบรวมประเภทของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ รายละเอียดดังตารางที่ 1 ทั้งนี้ Thelwall และคณะ¹³ ศึกษาพบว่า นักวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ และบรรณาธิการวารสารวิชาการแนะนำให้ใช้คำที่มีความหลากหลายยืดหยุ่นเพื่ออธิบายถึงผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ

ตารางที่ 1 ประเภทของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+)

ที่	ประเภท	คำอธิบาย
1	Lesbian (เลสเบี้ยน)	เพศหญิงที่มีความสนใจในเพศหญิงด้วยกัน
2	Gay (เกย์)	เพศชายที่มีความสนใจในเพศชายด้วยกัน
3	Bisexual (ไบเซ็กชวล)	ผู้ที่ชอบได้ทั้ง 2 เพศ ไม่กำหนดว่า จะชอบเฉพาะเพศตรงข้าม หรือเพศเดียวกัน
4	Transgender (ทรานส์ เจนเดอร์ หรือ คนข้าม เพศ)	เพศชายหรือเพศหญิงที่เปลี่ยนตัวเองเป็นเพศตรงกันข้าม
5	Queer (ควีร์)	ผู้ที่มีอัตลักษณ์ทางเพศไม่ใช่ทั้งเพศชายและหญิง อาจจะอยู่กึ่งกลาง หรือผสมผสาน
6	Questioning (ควอสชัน นิง)	ผู้ที่กำลังตั้งคำถามในเพศวิถีของตน ยังไม่รู้ว่าเป็นตัวเองเลือกอะไร แต่ไม่ใช่ตามเพศกำเนิด
7	Intersex (อินเตอร์เซ็กส์ หรือภาวะเพศกำกวม)	ผู้ที่มีลักษณะทางกายภาพที่ไม่สามารถระบุเพศได้ชัดเจน

¹³ Thelwall, M., Devonport, T. J., Makita, M., Russell, K., Ferguson, L., Ibid.

ที่	ประเภท	คำอธิบาย
8	Aromantic (อะโรแมนติก)	ผู้ที่ไม่มีความดึงดูดใจต่อความโรแมนติกกับผู้อื่น
9	Asexual (อะเซ็กชวล)	ผู้ที่ไม่รู้สึกดึงดูดทางเพศกับผู้อื่น หรืออาจรู้สึกเล็กน้อย
10	Agender (อะเจนเดอร์)	ผู้ที่ไม่ต้องการระบุเพศว่า ตนเองเป็นเพศใด ๆ
11	Panromantic (แพนโรแมนติก)	ผู้ที่มีความรักให้แก่อีกฝ่ายโดยไม่ได้มองเพศของฝ่ายนั้น
12	Pansexual (แพนเซ็กชวล)	ผู้ที่มีความสนใจต่อกลุ่มคนทุกเพศ โดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพ หรือรสนิยมทางเพศ
13	Non-binary (นอน-ไบนารี)	ผู้ที่ไม่ต้องการระบุเพศว่า ตนเองเป็นชายหรือหญิง
14	Two-spirit (ทู-สปิริต)	ผู้ที่ระบุว่า ตนเองมีจิตวิญญาณทั้งความเป็นชายและความเป็นหญิงในร่างเดียวกัน

ที่มา: ผู้เขียนสังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง¹⁴

¹⁴ พิมพ์ชนก เข้มพิลา, LGBTQ คืออะไร สำคัญอย่างไร มหาวิทยาลัยต่างประเทศจัดการกับประเด็นนี้อย่างไร, 2561, <https://www.hotcourses.in.th/study-abroad-info/before-you-leave/what-is-lgbtq/> (สืบค้น 24 กันยายน 2566); วรธา มงคลสืบสกุล, อ่างแล้ว; ชุณนิภา เปิดโลกนิมิต, อ่างแล้ว; กฤตพล สุธีภัทรกุล, “เปิดตัวย่อ ‘LGBTQIA+’ คืออะไร มาจากไหน,” 2565, <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1008000?fbclid=IwAR11LNsv3abcJ UxUzL5AICk3lCMtML7boM0GqHfIKewLzK-S0Cw2T4Uhz8> (สืบค้น 24 กันยายน 2566); ไทยรัฐออนไลน์, “แอลจีบีที (LGBT) คืออะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง,” 2564, <https://www.thairath.co.th/lifestyle/culture/2043795?fbclid=IwAR2ceW8ytp1pGQin6ghmmMHRqjUYIali6lmJEFi9R3Kdpz-sf3jdsEoZYLO> (สืบค้น 1 กันยายน 2566); พิรณัฐ จันทร์สุกุลณี, “อภิธานศัพท์ LGBTQ+...ชวนทำความเข้าใจกลิศัพท์คำศัพท์ของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศให้มากขึ้น,” 2564, <https://www.>

3. สิทธิมนุษยชนที่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศพึงได้รับ

ผู้เขียนสังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านสิทธิมนุษยชนที่กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศพึงได้รับ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 สิทธิเสรีภาพและความมั่นคงปลอดภัย

สิทธิที่จะได้รับการรับรองว่าทุกคนย่อมมีสิทธิในเสรีภาพ และสิทธิ ความมั่นคงปลอดภัยของบุคคล ความเป็นอิสระ ส่วนตัว เป็นตัวของตัวเอง สิทธิที่จะ แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ปราศจากการแบ่งแยก และสิทธิที่จะได้รับความ ปลอดภัยจากการกระทำทุกรูปแบบ¹⁵

3.2 สิทธิเสรีภาพจากการกระทำทารุณกรรมและการปฏิบัติที่ โหดร้าย

สิทธิที่จะมีเสรีภาพจากการกระทำทารุณกรรมและการเลือกปฏิบัติ หรือการลงโทษที่มีลักษณะป่าเถื่อน ไร้มนุษยธรรมหรือลดทอนคุณค่ามนุษย์ ไม่ว่าจะ เป็นการบังคับข่มขู่ทางเพศ การแสวงหาผลประโยชน์ การล่วงเกินทางเพศและการ

---

vogue.co.th/lifestyle/article/ lgbtq-words-definition-2021 (สืบค้น 24 ตุลาคม 2566); ศูนย์ วิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, “Happy Pride Month: ทำความเข้าใจอัตลักษณ์และ เพศวิถีเบื้องต้นหลัง LGBTQIA+,” <https://library.ssru.ac.th/news/view/s13066501> (สืบค้น 24 ตุลาคม 2566); โรงพยาบาลเพชรเวช, “LGBTQ ความหลากหลายที่ต้องเข้าใจ,” 2563, https://www.petcharavej-hospital.com/th/Article/article_detail/LGBTQ (สืบค้น 24 ตุลาคม 2566); มนูญ วงษ์มะเขาะ, “ทำความเข้าใจกับ LGBTQI ด้วยย่อที่มีความหมาย,” 2564, <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/860/> (สืบค้น 24 ตุลาคม 2566); Thelwall, et al., Ibid.; Amnesty International, “LGBTI rights,” 2024, <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/discrimination/lgbti-rights/> (Retrieved 24 August 2024); U.S. Mission Thailand, “เครื่องหมาย “+” ใน LGBTQI+ หมายถึงอะไร,” <https://th.us-embassy.gov/th/what-does-the-plus-sign-mean-in-lgbtqi-plus-th/> (สืบค้น 24 ตุลาคม 2566).

¹⁵ อำนาง มงคลสิบลกุล, “สิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในบริบทสังคมไทย. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย,” 1, 1 (2561): 69-80; ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง และคณะ, อ้างแล้ว.

ทารุณกรรมในทุกรูปแบบ รวมทั้งมีสิทธิที่จะได้รับความเท่าเทียมทางเพศ ไม่ว่าจะมิใช่เชื้อชาติ ศาสนา ชนชั้น หรือมีรสนิยมทางเพศแบบใดก็ตาม¹⁶

3.3 สิทธิด้านสุขภาวะทางเพศ

สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมในการเข้ารับบริการและดูแลสุขภาพอย่างเหมาะสมทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ รวมถึงได้รับความรู้เรื่องเพศศึกษาที่กว้างขวางเพื่อช่วยให้การตัดสินใจในการดำเนินชีวิต¹⁷

3.4 สิทธิด้านการดำเนินชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว

สิทธิที่จะสามารถตัดสินใจได้โดยอิสระในการแต่งงาน การจดทะเบียนสมรส หย่าร้าง รวมทั้งการมีบุตร ไม่ว่าจะเป็นผู้ดุษฎีธรรมหรือบุตรที่มาจากเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ โดยสามารถตัดสินใจและสามารถเลือกจำนวนบุตรที่สามารถมีรูปแบบการใช้ชีวิตร่วมทางครอบครัวตามที่ตนเองประสงค์¹⁸

บทสรุป

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ และเป็นสิทธิที่ได้จากความเป็นมนุษย์ ไม่เลือกว่าจะมีเชื้อชาติ แหล่งกำเนิด เพศ อายุ สีผิว ที่แตกต่างกัน จะยากดีมีจน จะเป็นคนพิการ ล้วนแล้วแต่มีสิทธิ และไม่มีบุคคล องค์กร หรือแม้แต่วัฒนาธรรม สามารถล่วงละเมิดความเป็นมนุษย์นี้ได้ ซึ่ง

---

¹⁶ เพิ่งอ้าง.

¹⁷ ประสิทธิ์ วัฒนาภา, “สิทธิในการเข้าถึงการรักษาพยาบาลของประชาชน,” 2563, https://institute.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1491 (สืบค้น 2 ตุลาคม 2566); พลเดช ปิ่นประทีป, “ความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุข,” 2562, <https://infocenter.nationalhealth.or.th/node/2763> (สืบค้น 3 ตุลาคม 2566); ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง และคณะ, อ้างแล้ว.

¹⁸ ฉัตรชัย เอมราช, “งานวิจัยทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลเพศหลากหลายในประเทศไทย,” *ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา นักคิด นิตยสารไทย* 13, 2 (2560), 120-144; ฮาซันอักริม ดงนะเต็ง และคณะ, อ้างแล้ว.

สิทธิมนุษยชนนี้ครอบคลุมไปถึงความหลากหลายทางเพศของกลุ่มบุคคลที่เป็นกลุ่มที่มีความพอใจ หรือมีรสนิยมทางเพศและมีวิถีทางเพศที่แตกต่างไปจากบุคคลทั่วไปในสังคม และมีอัตลักษณ์ทางเพศที่ไม่มีรูปแบบตายตัว สามารถเปลี่ยนแปลง และแตกต่างออกไปจากกรอบของเพศชายหรือหญิงที่ถูกกำหนดโดยสรีระตามธรรมชาติหรือระบบเพศของสังคม

ในส่วนของประเภทของผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือที่เรียกกันว่า LGBTQ+ สามารถจำแนกได้ 14 ประเภท ดังนี้ 1) เลสเบียน (Lesbian) กลุ่มหญิงรักหญิง 2) เกย์ (Gay) กลุ่มชายรักชาย 3) ไบเซ็กชวล (Bisexual) กลุ่มที่ชอบได้ทั้ง 2 เพศ 4) ทรานส์เจนเดอร์หรือคนข้ามเพศ (Transgender) กลุ่มที่เปลี่ยนตัวเองเป็นเพศตรงกันข้าม 5) ควีแยร์ (Queer) กลุ่มที่มีอัตลักษณ์ทางเพศไม่ใช่ทั้งเพศชายและหญิง 6) เควสชันิง (Questioning) กลุ่มที่ยังไม่รู้ว่าจะเลือกอะไร แต่ไม่ใช่ตามเพศกำเนิด 7) อินเตอร์เซ็กซ์ หรือภาวะเพศกำกวม (Intersex) กลุ่มที่มีลักษณะทางกายภาพที่ไม่สามารถระบุเพศได้ชัดเจน 8) อะโรแมนติก (Aromantic) กลุ่มที่ไม่มีแรงดึงดูดความโรแมนติกกับผู้อื่น 9) อะเซ็กชวล (Asexual) กลุ่มที่ไม่รู้สึกดึงดูดทางเพศกับผู้อื่น 10) อะเจนเดอร์ (Agender) กลุ่มที่ไม่ต้องการระบุเพศว่า ตนเองเป็นเพศใด 11) แพนโรแมนติก (Panromantic) กลุ่มที่มีความรักให้แก่อีกฝ่ายโดยไม่ได้มองเพศของฝ่ายนั้น 12) แพนเซ็กชวล (Pansexual) กลุ่มที่มีความสนใจต่อกลุ่มคนทุกเพศ 13) นอน-ไบนารี (Non-binary) กลุ่มที่ไม่ต้องการระบุเพศว่า ตนเองเป็นชายหรือหญิง และ 14) ทู-สปิริต (Two-spirit) กลุ่มคนที่ระบุว่า ตนเองมีจิตวิญญาณทั้งความเป็นชายและความเป็นหญิงในร่างเดียวกัน ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาถึงสิทธิมนุษยชนที่กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศพึงได้รับ ซึ่งประกอบด้วยสิทธิ 4 ประการหลัก ได้แก่ สิทธิเสรีภาพและความมั่นคงปลอดภัย สิทธิเสรีภาพจากการกระทำทารุณกรรมและการปฏิบัติที่โหดร้าย สิทธิด้านสุขภาวะทางเพศ และสิทธิด้านการดำเนินชีวิตร่วมกันเป็นครอบครัว

บรรณานุกรม

- กฤตพล สุธีภัทรกุล. “เปิดตัวย่อ ‘LGBTQIA+’ คืออะไร มาจากไหน.” 2565. <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1008000?fbclid=IwAR11LNsv3abcJ UxJUzL5AicK3l CMtML7boM0GqHfKewLzKSOCw2T4Uhz8> (สืบค้น 24 กันยายน 2566).
- ฉัตรชัย เอมราช. “งานวิจัยทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการใช้ชีวิตร่วมกันของบุคคลเพศหลากหลายในประเทศไทย.” *ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา นักคิด นิติศาสตร์ไทย* 13, 2 (2560). 120-144.
- ชุณิภา เป็ดโลกนิมิต. “ความหลากหลายทางเพศในองค์กรสาธารณะ.” *วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*. 1, 2 (2562): 42-51.
- ไทยรัฐออนไลน์. “แอลจีบีที (LGBT) คืออะไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง.” 2564. <https://www.thairath.co.th/lifestyle/culture/2043795?fbclid=IwAR2ceW8ytp1pGQin6ghmmMHRqjUYLali6lmJEfl9R3Kdpz-sf3jdsEoZYL0> (สืบค้น 1 กันยายน 2566).
- ประสิทธิ์ วัฒนภา. “สิทธิในการเข้าถึงการรักษาพยาบาลของประชาชน.” 2563. https://institute.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=1491 (สืบค้น 2 ตุลาคม 2566).
- ปริญญ์ กิตติธีระศักดิ์. “ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมในการศึกษาถึงความหลากหลายทางเพศในคนกลุ่มน้อยทางเพศในประเทศไทย.” *วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต*. 31, 2 (2560): 1-15.
- พลเดช ปิ่นประทีป. “ความเหลื่อมล้ำด้านสาธารณสุข.” 2562. <https://infocenter.nationalhealth.or.th/node/2763> (สืบค้น 3 ตุลาคม 2566).
- พิมพ์ชนก เข้มพิลา. LGBTQ คืออะไร สำคัญอย่างไร มหาวิทยาลัยต่างประเทศจัดการกับประเด็นนี้อย่างไร. 2561. <https://www.hotcourses.in.th/study-abroad-info/before-you-leave/what-is-lgbtq/> (สืบค้น 24 กันยายน 2566).

- พีรณัฐ จันทร์สกุลณี. “อภิธานศัพท์ LGBTQ+...ชวนทำความเข้าใจคำศัพท์ของกลุ่มคนหลากหลายทางเพศให้มากขึ้น.” 2564. <https://www.vogue.co.th/lifestyle/article/lgbtq-words-definition-2021> (สืบค้น 24 ตุลาคม 2566).
- พีเชิร์ตน์ ไสยสมบัติ. “การกำหนดนโยบายเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน กรณีการสมรสระหว่างบุคคลเพศเดียวกัน.” วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). 15, 29 (2566): 1-17.
- มนูญ วงษ์มะเขาะห. “ทำความเข้าใจกับ LGBTQI ด้วยย่อที่มีความหมาย.” 2564. <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/860/> (สืบค้น 24 ตุลาคม 2566).
- โรงพยาบาลเพชรเวช. “LGBTQ ความหลากหลายที่ต้องเข้าใจ.” 2563. https://www.petcharavejhospital.com/th/Article/article_detail/LGBTQ (สืบค้น 24 ตุลาคม 2566).
- วนัส ปิยะกุลชัยเดช. สิทธิมนุษยชน: ปัญหาในมโนทัศน์ และการนำเข้ามาในประเทศไทย. วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช. 31,2 (2561): 6-24.
- วรธา มงคลสืบสกุล. “พัฒนาการการยอมรับและรับรองสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศ.” *มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์* 39, 3 (2565): 109-138.
- ศูนย์วิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. “Happy Pride Month: ทำความเข้าใจอัตลักษณ์และเพศวิถีเบื้องหลัง LGBTQIA+.” <https://library.ssru.ac.th/news/view/s13066501> (สืบค้น 24 ตุลาคม 2566).
- อันธิมา แสงชัย. “กรณีห้องเรียนเพศวิถี: สิทธิความหลากหลายทางเพศกับชายแดนใต้/ปาตานี. วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์. 4, 1 (2560): 208-269.
- แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ไทยแลนด์. “สิทธิมนุษยชนคืออะไร?” แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ไทยแลนด์. 2561. <https://www.amnesty.or.th/latest/blog/62/> (สืบค้น 30 ตุลาคม 2566).
- อำนาจ มงคลสืบสกุล. “สิทธิมนุษยชนของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศในบริบทสังคมไทย. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.” 1, 1 (2561): 69-80.

ฮาซันอักกริม ดงนะเต็ง, สร้อยสุดา ทีฆาพล, ผอบพลอย ศศิรัศม์, ปณิดา ช่วยแท่น, สุติมา ก่าพล, บุสริน หมัดเจริญ และเทพยุดา เผือกคง. “ความต้องการด้านสิทธิของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง.” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*. 3, 2 (2564): 1-30.

Amnesty International. “LGBTI rights.” 2024. <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/discrimination/lgbti-rights/> (Retrieved 24 August 2024)

Thelwall, M., Devonport, T. J., Makita, M., Russell, K., Ferguson, L. “Academic LGBTQ+ terminology 1900-2021: Increasing variety, increasing inclusivity?.” *Journal of Homosexuality* 70, 11 (2023). 2514-2538.

U.S. Mission Thailand. “เครื่องหมาย “+” ใน LGBTQI+ หมายถึงอะไร.” <https://th.us.embassy.gov/th/what-does-the-plus-sign-mean-in-lgbtqi-plus-th/> (สืบค้น 24 ตุลาคม 2566).

“...ทุนและสถานภาพทางสังคมมีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานในแง่ของกลายเป็น
เครื่องมือในการเพิ่มพูนทุนที่ตนไม่มีแต่คู่สมรสมี เพื่อให้ตนได้รับทุนชนิดนั้นของคู่สมรส
ไปด้วยได้อย่างชอบธรรม...”

ทุนและสถานภาพทางสังคม: ปัจจัยที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจในการแต่งงาน

ณิชภัทร ทองแก้วเกิด¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนและสถานภาพทางสังคมที่เป็นปัจจัยที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจแต่งงานและเพื่อเข้าใจกระบวนการและวิถีคิดต่าง ๆ ของผู้คนก่อนการตัดสินใจแต่งงาน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากการค้นคว้าทางเอกสาร บทความวารสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ผู้วิจัยทำการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล โดยใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงเป็นเพศชายและเพศหญิงที่แต่งงานแล้วและยังไม่แต่งงานเป็นตัวแทนทั้งหมด 4 คน โดยเกณฑ์การสุ่มเน้นผู้ให้ข้อมูลที่สามารรถเปิดเผยเรื่องราวส่วนตัวได้ ประกอบไปด้วยเพศหญิงที่ยังไม่แต่งงานจำนวน 1 คน เพศหญิงที่แต่งงานแล้วจำนวน 2 คน และเพศชายที่แต่งงานแล้วจำนวน 1 คน จากจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และจังหวัดกระบี่ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับมุมมองด้านต่าง ๆ ในการตัดสินใจแต่งงาน ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลไม่ได้เป็นตัวแทนของจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง

ผลการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ระดับการศึกษา สังคมเพื่อนรอบตัว ฐานะทางการเงิน อิทธิพลของครอบครัว หน้าตาทางสังคม และความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่กำหนดทิศทางการแต่งงานในการแต่งงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องทุนของปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ ที่แบ่งทุนออกเป็น 4 ประเภท คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบทฤษฎีในงานวิจัยชิ้นนี้

คำสำคัญ: ทุนและสถานภาพทางสังคม, การสมรส, การตัดสินใจแต่งงาน

Abstract

---

¹ นักศึกษาภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

This research aims to study capital and social status as factors that determine the direction of marriage decision-making and to understand the processes and thinking patterns before people make the decision to marry. In this study, the researcher employed qualitative research methodology by reviewing documents, academic journal articles, and related research relevant to the study's context. Data were also collected through individual interviews, using purposive sampling. The sample consisted of 4 individuals, both male and female, who were either married or unmarried. The selection criteria focused on participants who could openly share their personal experiences. The sample included 1 unmarried female, 2 married females, and 1 married male, from Chiang Mai, Lamphun, and Krabi provinces. The goal was to understand various perspectives on marriage decision-making. However, the participants were not representative of any particular province.

Upon data collection, the findings revealed that educational level, social circles, financial status, family influence, social appearances, and career advancement were all factors aligned with Pierre Bourdieu's theory of capital. Bourdieu divides capital into four types: economic, cultural, social and symbolic capital. This framework served as the main theoretical approach for this research.

Keywords: Capital and Social Status, Marriage, Marriage Decision-Making

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันผู้คนในสังคมมักนิยมแต่งงานกันในช่วงอายุที่เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับในอดีต คนหนุ่มสาวที่อยู่ในวัยทำงานตัดสินใจใช้ชีวิตแบบครองโสดกันเพิ่มมากขึ้น ด้วยแรงคาดหวังจากสังคม ครอบครัว และความกดดันที่มาจากสถานะทางเศรษฐกิจ

ที่กระตุ้นให้ผู้คนต้องตั้งใจทำงานเพื่อจะประสบความสำเร็จในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการมีงานที่มั่นคง เงินเดือนสูง เรียนจบปริญญา เป็นต้น การตัดสินใจแต่งงานกันระหว่างคู่รักสำหรับบางคู่อาจเป็นเหตุผลในเรื่องของความรักแต่สำหรับบางคู่อาจมีปัจจัยอื่นที่เป็นเหตุผลให้ตัดสินใจแต่งงาน เช่น ความเหมาะสมในหน้าที่การงาน ฐานะการเงิน ทุนทางเศรษฐกิจ ครอบครัว สภาพแวดล้อมทางสังคม หรือระดับการศึกษา ซึ่งเรียกโดยรวมว่าคือ ทุนและสถานภาพทางสังคม ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาปัจจัยดังกล่าวว่าเป็นแรงจูงใจที่ส่งผลต่อการตัดสินใจแต่งงานของผู้คนด้วยหรือไม่ อย่างไร โดยผู้วิจัยเน้นศึกษาสัมภาษณ์เจาะลึกเฉพาะเพศชายและเพศหญิงที่แต่งงานแล้วกับยังไม่ได้แต่งงานจากจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และกระบี่ ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์นั้นไม่ได้เป็นตัวแทนของคนสมรสทั้งหมดและไม่ได้เป็นตัวแทนของจังหวัดใด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการและวิธีคิดของผู้คนก่อนตัดสินใจแต่งงาน
2. เพื่อศึกษาทุนและสถานภาพทางสังคมที่เป็นปัจจัยในการตัดสินใจแต่งงาน

คำถามงานวิจัย

ทุนและสถานภาพทางสังคมมีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานอย่างไร

ขอบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยและวารสารวิชาการจำนวน 4 ชิ้น เพื่อนำมาใช้ศึกษาและต่อยอดงานวิจัยในหัวข้อของผู้วิจัย ดังนี้

บทความวิจัยชิ้นที่ 1 ผู้วิจัยศึกษาเป็นเรื่อง “ทัศนคติของการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงาน” ของ ชเนตตี มิลินทางกูร² โดยงานชิ้นนี้ระบุว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะแต่งงานน้อยลงเนื่องจากกลุ่มคนที่มีระดับการศึกษาสูงก็จะเป็นคนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีงานและอาชีพที่มั่นคงมากกว่ากลุ่มคนที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า คนที่มีระดับการศึกษาสูงจึงมักไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการแต่งงาน ทฤษฎีที่ใช้เป็นทฤษฎีการเลือกคู่ครอง เป็นทฤษฎีคุณภาพชีวิตสมรสและความมั่นคงในชีวิตสมรส ซึ่งจะมีปัจจัย 3 กลุ่มที่มีความสำคัญ คือ

1. ปัจจัยก่อนสมรส เป็นปัจจัยทางสังคมของคู่สมรส ซึ่งจะประกอบไปด้วย 1.1 ความคล้ายคลึงกันของคู่สมรส เช่น เชื้อชาติ สถานภาพทางเศรษฐกิจ อายุ 1.2 คุณลักษณะของคู่สมรส ได้แก่ ระดับการศึกษา ชั้นทางสังคม 1.3 แบบอย่างจากบิดาและมารดา (วัยที่บิดามารดาตัดสินใจแต่งงาน) 1.4 สิ่งสนับสนุนจากครอบครัว การเห็นด้วยของพ่อแม่

2. ปัจจัยการสมรส เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม อิทธิพลของสังคมรอบตัวคู่สมรส

3. แรงผลักดันจากภายนอกและแรงดึงดูด คือ 3.1 แรงผลักดันจากภายนอก ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคม แรงบังคับจากสถาบันอื่น ๆ 3.2 แรงดึงดูดจากทางเลือก ที่เกิดจากการเปรียบเทียบผลได้และผลเสียในชีวิตสมรส

โดยงานชิ้นนี้ที่ผู้วิจัยได้ศึกษานั้นมีการแบ่งศึกษาเป็นเขตพื้นที่ที่ต่างกันเพื่อศึกษาทัศนคติการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานโดยใช้ประเด็นเรื่องเพศ ระดับการศึกษา วัยวุฒิ สถานภาพการสมรส และภาคที่อยู่อาศัย ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติของผู้คน คือ เขตพื้นที่ที่อยู่อาศัย เช่น ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีความเห็นในทัศนคติของการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานนั้นเห็นด้วยน้อยเมื่อเทียบ

---

² ชเนตตี มิลินทางกูร, “ทัศนคติของการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน,” *วารสารประชากรศาสตร์* 35 (ฉบับที่ 1 มิถุนายน 2562), <https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=1312&context=jdm>.

กับภาคกลาง เนื่องจากภาคกลางเป็นภาคที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประเพณี ทำให้แนวคิดและทัศนคติเรื่องการมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงานแตกต่างจากภาคอื่น รวมไปถึงทัศนคติดังกล่าว ได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากมีการรับความคิดและวัฒนธรรมจากตะวันตก จึงทำให้คนรุ่นใหม่หรือคนที่อยู่ในวัยแรงงานในปัจจุบันนั้นเห็นว่าการมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงานเป็นเรื่องที่ยอมรับได้มากกว่ากลุ่มประชากรที่อยู่ในวัยสูงอายุ ส่วนในด้านของสถานภาพนั้น กลุ่มคนโสดปัจจุบันมีแนวคิดที่เห็นด้วยกับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานสูงกว่ากลุ่มคนที่แต่งงานแล้ว

จากการศึกษางานชิ้นนี้สามารถนำมาปรับใช้ในบริบทในงานของผู้วิจัยได้ คือ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานมีผลต่อการตัดสินใจในการแต่งงานของผู้คนในแต่ละพื้นที่ โดยที่มีหลากหลายปัจจัยทั้งเชื้อชาติ ศาสนา อายุ รวมถึงสถานภาพสมรสด้วยเช่นกัน โดยแนวคิดทฤษฎีการเลือกคู่ครองเป็นแนวคิดที่บอกได้ถึงหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจแต่งงาน อย่างเช่น การเลือกคู่สมรสจากความคล้ายคลึงจากบิดามารดา การที่เติบโตมาครอบครัวที่ได้สัมผัสและเห็นความสัมพันธ์ระหว่างคู่ของพ่อกับแม่ วัยของพ่อแม่ที่ตัดสินใจแต่งงานกัน คุณภาพชีวิตของครอบครัวจากการที่พ่อแม่สมรสกัน หรือแม้กระทั่งความสุขในวัยเด็ก ส่งผลให้เกิดการเอาเยี่ยงอย่างและเห็นว่า เป็นสิ่งที่ถูก และควรที่จะใช้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวในการจะตัดสินใจแต่งงานหรือเลือกคู่สมรส หรืออย่างเช่นคนในเมือง ที่ถูกคาดหวังให้มีระดับการศึกษาที่สูง มีการงานที่ดีและมั่นคงก็อาจต้องการให้ได้มาซึ่งฐานะและสถานภาพทางสังคมที่ดีก่อน การแต่งงานจึงมีความสำคัญน้อยกว่าการมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดี การแต่งงานจึงอาจส่งผลต่อความมั่นคงในการทำงาน เนื่องจากอิทธิพลของสังคมรอบตัวมีผลอย่างมากต่อผู้คนในการตัดสินใจทำอย่างใดอย่างหนึ่ง

บทความวิจัยชิ้นที่ 2 เรื่อง “ปัจจัยที่กำหนดการสมรส” ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณี ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์³ งานวิจัยชิ้นนี้ได้มีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อ

³ อรุณี ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์, “ปัจจัยที่กำหนดการสมรส,” *วารสาร HR Intelligence* 15, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563), http://www.journalhri.com/pdf/1501_3.pdf.

การสมรสของประชากรไทยเพศชายและเพศหญิงแยกกัน ซึ่งปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อการสมรส ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ คือ อัตราส่วนเพศ (2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจส่วนบุคคล คือ ค่าจ้างและระดับการศึกษา (3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม คือ สัดส่วนของอัตราการว่างงานในเพศชายต่อเพศหญิง และสัดส่วนคนจน (4) ปัจจัยด้านสาธารณสุข คือ สุขภาพจิตและสุขภาพกาย ซึ่งผลการคาดประมาณปัจจัยที่กำหนดอัตราการแต่งงานของเพศชาย พบว่า ค่าจ้างของเพศชาย ระดับการศึกษา อัตราการว่างงานและความแตกต่างของท้องถิ่น มีผลกระทบต่ออัตราการสมรสของเพศชาย ส่วนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออัตราการสมรสของเพศหญิง ได้แก่ อัตราส่วนเพศ อัตราการว่างงาน และความแตกต่างของท้องถิ่น การแต่งงานจะเกิดขึ้นเมื่ออรรถประโยชน์ของทั้งสองคนเพิ่มขึ้นเมื่อแต่งงานกัน โดยกำหนดให้อรรถประโยชน์ขึ้นอยู่กับผลผลิตที่ผลิตได้จากการแต่งงาน งานชิ้นนี้ได้้นำกรอบแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การแต่งงาน (Economics of Marriage) ซึ่งเป็นการนำแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการวิเคราะห์การสร้างครอบครัวหรือการแต่งงานและการหย่าร้างกันภายในครอบครัว การตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรเวลาและทรัพยากรอื่น ๆ ของสมาชิกครอบครัวเพื่อใช้ในการผลิตทั้งในและนอกครัวเรือน ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า อายุแรกสมรสของประชากรไทยทั้งชายและหญิงสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยที่ผู้อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ มีอายุแรกสมรสสูงสุด ขณะที่ผู้อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีอายุแรกสมรสต่ำที่สุด และนอกจากนี้ยังพบว่า คนไทยแต่งงานช้าลง ชะลอการแต่งงานกันมากขึ้น และสัดส่วนผู้ที่ครองโสดก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกด้วย ซึ่งจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การแต่งงานสามารถสรุปได้ว่าปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อการสมรส ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ อายุ เชื้อชาติ/ชาติพันธุ์ อัตราการเกิด และอัตราส่วนเพศ (2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจส่วนบุคคล ได้แก่ รายได้และปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ เช่น ระดับการศึกษา (3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การว่างงานในเพศชายและเพศหญิง การขยายตัวของเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ ระดับรายได้เฉลี่ยของประชากร และการกระจายรายได้ (4) ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ บรรทัดฐานของสังคมที่เกี่ยวกับบทบาทของผู้คน

จากการอ่านบททวนวรรณกรรมชิ้นนี้ แนวคิดที่ผู้วิจัยเลือกใช้คือ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การแต่งงาน ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวสามารถอธิบายในส่วนของการทำงาน ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจแต่งงานในหลายประเด็นด้วยกัน เช่น การเลือกคู่ครองที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ การเข้าสู่ตลาดแรงงานภายหลังการแต่งงาน การบริโภคในครัวเรือนและการมีบุตร ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นทางด้านเศรษฐศาสตร์ โดยนำมาใช้ศึกษาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการแต่งงาน ยกตัวอย่างเช่น ค่าเสียโอกาสที่เกิดขึ้นเมื่อแต่งงาน เช่น รายได้ที่สูงขึ้น ระดับการศึกษาที่สูงขึ้น หรือไม่ว่าจะเป็นทัศนคติและการให้ความสำคัญกับการสมรสเปลี่ยนไป เพราะในปัจจุบันการอยู่ร่วมกันโดยไม่แต่งงานได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น ทั้งนี้จากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การแต่งงานที่ได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อการแต่งงานจึงเป็นปัจจัยที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นไปได้สูง นั่นคือ ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแล้วในส่วนของการทำงานแนวคิดเศรษฐศาสตร์การแต่งงานจึงสามารถใช้อธิบายปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานได้

บทความวิชาการชิ้นที่ 3 เรื่อง “ทุนกับการแต่งงาน” ของ รุ่งภา ยรรยงเกษมสุข⁴ งานชิ้นนี้ที่ผู้วิจัยศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการแต่งงานที่มาพร้อมกับการเพิ่มทุน ซึ่งได้ใช้แนวคิดเรื่องทุน ของปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ โดยแบ่งทุนออกเป็น 4 ประเภท คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ ประเภทแรก ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) คือ เงินและรวมถึงทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในรูปของวัตถุ เช่น การมีสิทธิในทรัพย์สิน การถือครองหุ้น ประเภทที่สอง ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ซึ่งจะแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ ทุนที่อยู่รวมในฮาบิทัส ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ และทุนที่อยู่ในรูปของสถาบัน ซึ่งเป็นทุนที่สามารถบ่งบอกถึงคุณสมบัติของผู้ที่ครอบครองทุน ประเภทที่สาม คือ ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นความสัมพันธ์

---

⁴ รุ่งภา ยรรยงเกษมสุข, “ทุนกับการแต่งงาน,” *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา* 3, 2 (2558), <https://ojs.lib.buu.ac.th/index.php/poleco/article/download/4235/1476>.

ทางสังคมและเครือข่ายทางสังคม ซึ่งมันแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้ครอบครองทุน และคุณภาพของทุนที่ครอบครองอยู่ ประเภทที่สี่ ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) ทุนชนิดนี้นั้นจะมีคุณสมบัติของทุนได้ต่อเมื่อบุคคลทั่วไปในสังคมรับรู้ถึงการมีอยู่ของทุน ทั้งนี้ทุนเศรษฐกิจก็สามารถเปลี่ยนเป็นทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของสถาบันได้เช่นกัน เช่น การได้เข้าศึกษาในสถาบันชั้นนำของประเทศได้ เมื่อได้ครอบครองทุนทางวัฒนธรรมในรูปของสถาบันแล้ว ผู้ครอบครองทุนก็จะได้ทุนทางสังคม คือ กลุ่มเพื่อนที่เรียนด้วยกันในสถาบันชั้นนำด้วย ซึ่งก็จะเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในชนชั้นและมีทุนใกล้เคียงกัน และการที่ได้รับการศึกษาจากสถาบันชั้นนำก็จะได้ทุนทางสัญลักษณ์ติดตัวไปด้วยพร้อม ๆ กัน เนื่องจากสถาบันที่ได้ชื่อว่าเป็นสถาบันชั้นนำย่อมได้รับการยอมรับอย่างดีแล้วจากสังคม

ยุทธศาสตร์การแต่งงานจึงเป็นเรื่องของการเพิ่มผลกำไรให้เกิดขึ้นอย่างสูงสุด ทั้งเชิงสัญลักษณ์และเชิงวัตถุ เป็นยุทธศาสตร์ของการผลิตซ้ำทางสังคม วัฒนธรรม และทางชีวภาพ กล่าวคือการแต่งงานไม่ได้มีเพียงมุมมองด้านความรักเพียงอย่างเดียว แต่การแต่งงานยังสามารถแสดงออกได้ในฐานะการกระทำที่แสดงถึงยุทธศาสตร์การผลิตซ้ำเพื่อการเพิ่มทุน เห็นได้จากการยกลูกสาวของผู้นำชนเผ่าให้กับผู้นำอีกเผ่า สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงการใช้การแต่งงานเพื่อเป็นวิธีการในการรักษาและเพิ่มทุนด้วยการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ การสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติก็บราซวงค์ก็เช่นเดียวกัน เป็นไปเพื่อเพิ่มทุนทางสังคมอันนำไปสู่การเพิ่มทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสัญลักษณ์ไปพร้อม ๆ กันด้วย ทั้งนี้การเพิ่มทุนด้วยการแต่งงานนั้นไม่เพียงแคผู้ที่แต่งงานเท่านั้นจะได้ประโยชน์จากทุน แต่จะรวมถึงครอบครัวก็จะได้รับทุนประเภทอื่นเพิ่มขึ้นด้วยอย่างชอบธรรม นอกจากนี้การแต่งงานระหว่างสองครอบครัวที่ครอบครองทุนต่างชนิดกัน ก็จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนและเพิ่มทุนที่ตนเองไม่มีหรือมีน้อยได้เช่นกัน

แนวคิดเรื่อง ทุน ของปีแอร์ บูร์ดิเอด สามารถนำมาอธิบายกับบริบทในงานวิจัยเกี่ยวกับ “ทุนและสถานภาพทางสังคม: ปัจจัยที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจแต่งงาน” เนื่องจากการที่คนสองคนได้ตัดสินใจแต่งงานกันนั้นย่อมมีหลากหลายปัจจัยที่มากกว่าในด้านของความรักเสมอ แม้จะได้ทำการคิดหรือไมในเรื่องของผลประโยชน์ที่

จะได้มาผ่านการแต่งงาน ก็ย่อมมีเรื่องของความเหมาะสมและคู่ควรเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ คนทั่วไปจึงจะตัดสินใจแต่งงานกับคนที่คู่ควรเหมาะสม ยกตัวอย่างเช่น นักการเมืองแต่งงานกับดารานักแสดง นักการเมืองก็จะได้ทุนทางสังคมของดารานักแสดงไปพร้อมกันด้วย ทุนทางสังคมของดารานักแสดงในที่นี้ก็คือ แฟนคลับ จะเห็นได้ว่าการแต่งงานระหว่างสองครอบครัวที่ครอบครองทุนต่างชนิดกัน เมื่อแต่งงานกันแล้วก็จะสามารถแลกเปลี่ยนและเพิ่มพูนทุนที่ตนไม่มีหรือมีน้อยได้อย่างชอบธรรม หรือแม้กระทั่ง การจัดงานแต่งงานให้ยิ่งใหญ่ให้สมกับการที่ได้ครอบครองทุนชนิดต่าง ๆ ของตระกูลก็เป็นการประกาศให้สังคมรับรู้และยอมรับในการมีทุนชนิดนั้น ๆ อยู่ในครอบครองของตระกูล การแต่งงานจึงไม่ใช่เพียงแค่พิธีการ หากแต่ยังเป็นการแสดงถึงตำแหน่งทางสังคมและตำแหน่งในสนามของสองตระกูลด้วย อีกทั้งรูปแบบและความยิ่งใหญ่ของงานก็สามารถแสดงเชิงสัญลักษณ์ได้ เนื่องจากจะต้องใช้เงินทุนในการลงไปจำนวนมากในการให้มืออาชีพในด้านต่าง ๆ มาช่วยจัดงานแต่งงาน และยังแสดงให้เห็นถึงทุนทางสังคม ทั้งของเจ้าบ่าวกับเจ้าสาวและของครอบครัวที่สองฝ่าย จะเห็นได้จากแขกที่มาร่วมงานเช่นนี้ เป็นต้น ทฤษฎีในเรื่องของทุนจึงเป็นการอธิบายการแต่งงานเพื่อสะสมทุน รักษาทุน และเพิ่มพูนทุนที่มีอยู่ หรือไม่ว่าจะเป็นทุนที่ฝ่ายตนมีน้อยแต่ฝ่ายคู่สมรมีเยอะกว่าก็จะเป็นการเข้าถึงทุนนั้นได้มากขึ้นอย่างชอบธรรมตามบริบทข้างต้นที่ได้ยกตัวอย่างมา โดยที่ก็จะเกี่ยวข้องกับทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ที่ได้พูดถึงแนวคิดไปในก่อนหน้านี้ อย่างเช่น นักธุรกิจจะมีทุนทางสัญลักษณ์น้อยกว่าดารานักแสดง จึงต้องพึ่งคู่สมรสที่เป็นดารานักแสดงเพื่อให้ได้มาซึ่งทุนทางสัญลักษณ์ที่เพิ่มมากขึ้นอย่างชอบธรรม ส่วนนักการเมืองก็จะได้ทุนทางสังคมของคู่สมรสที่เป็นดารานักแสดง เนื่องจากดารานักแสดงมีฐานแฟนคลับ แต่ก็จะมีการแต่งงานที่มาจากสนามเดียวกัน (ครอบครองทุนชนิดเดียวกัน) เช่น นักธุรกิจกับนักธุรกิจซึ่งเป็นคู่ที่มาจากสนามเดียวกันก็จะเป็นการสะสมทุนและเพิ่มพูนให้ดูมั่งคั่งขึ้นไปอีก ทั้งหมดเป็นไปได้ทั้งเกิดจากความตั้งใจและไม่ตั้งใจ แต่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้

บทความวิจัยชิ้นที่ 4 เรื่อง “สุนทรียะในประเพณีการแต่งงาน: การวิพากษ์แบบโพสต์โมเดิร์น” ของอารีวรรณ หัสติน⁵ โดยบทความวิจัยชิ้นนี้ได้กล่าวถึงสุนทรียศาสตร์ ซึ่งเป็นแขนงวิชาหนึ่งของปรัชญา โดยสรุปแล้ว “สุนทรียะ” คือ การรับรู้อารมณ์ในเชิงบวกของปัจเจกบุคคล ที่มีการตัดสินในเรื่องของความงาม ความนิยม คุณค่า อันเป็นการรับรู้ที่สร้างความพึงพอใจแก่ผู้เสพ ซึ่งผู้เสพแต่ละคนก็มีเกณฑ์ในการตัดสินที่ต่างกันไปเนื่องจากมีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่ต่างกันไปและส่งผลต่อการรับรู้ในสุนทรียะในระดับที่ต่างกันไป ส่วนแนวคิดแบบโพสต์โมเดิร์นหรือหลังสมัยใหม่มีความเชื่อว่า สิ่งต่าง ๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็นความจริง ความรู้ คุณค่า ความเชื่อต่าง ๆ ไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริงตามธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น ดังนั้นจึงไม่ได้มีลักษณะสากลเป็นหนึ่งเดียว ไม่มีอะไรเหนือกว่าอะไร มีแต่ลักษณะที่แตกต่างและหลากหลายขึ้นอยู่กับการรับรู้ และให้ความหมายของแต่ละคนแต่ละสังคม มุมมองต่อสุนทรียะแบบโพสต์โมเดิร์นในประเพณีการแต่งงานเป็นมุมมองที่มีต่อปรากฏการณ์ของสังคมในปัจจุบัน ต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด ค่านิยม รสนิยม ซึ่งการได้ทำการสร้างความหมายของประเพณีจากคนรุ่นใหม่ที่ทำให้คุณค่าให้ความหมายของประเพณีการแต่งงานแบบจารีตดั้งเดิมที่เคยมีมาเปลี่ยนแปลงไป โดยพบเห็นได้มากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะวิถีคิดและวิถีปฏิบัติที่เป็นระดับปัจเจกบุคคลมากขึ้น จึงก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เป็นไปในลักษณะที่ผูกพันและเกี่ยวข้องกันมากขึ้น อย่างเช่นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือองค์ประกอบภายนอกของประเพณี ทั้งที่ลดทอนและเพิ่มเติมขั้นตอน วิธีการนำเสนอในแบบที่ตนเองชื่นชอบและถนัดโดยจะแตกต่างไปจากประเพณีดั้งเดิม ผ่านรูปแบบการจัดงานและองค์ประกอบของพิธีกรรม

สุนทรียะของคนตามแนวคิดแบบโพสต์โมเดิร์นจึงไม่มีเส้นแบ่งคู่ตรงข้ามที่ชัดเจนอีกต่อไป ความพอใจ ความสวยงามจึงเป็นสุนทรียะแบบปัจเจกมากกว่าจะเป็น

---

⁵ อารีวรรณ หัสติน, “สุนทรียะในประเพณีการแต่งงาน:การวิพากษ์แบบโพสต์โมเดิร์น,” *วารสารกระแสวัฒนธรรม* 16, 29 (มกราคม-มิถุนายน 2558).

สุนทรียะชุดหลักของสังคม จากที่ในอดีตหากเป็นประเพณีการแต่งงานจะใช้ระยะเวลา นานมากกว่าจะเสร็จสิ้น มีทั้งการทาบหมั้น การสู่ขอ การหมั้น แล้วถึงจะเข้าสู่พิธีแต่งงาน แต่ด้วยสภาพสังคมปัจจุบันที่ระบบทุนนิยมได้ฝังรากลึกลงมาในระดับปัจเจกบุคคล แต่ละบุคคลจึงจะรักษามลประโยชน์และกำไรของตนให้มากที่สุด อย่างเช่น ลดวันเวลาในการจัดงานให้เหลือน้อยลง การปรับเปลี่ยนฤกษ์แต่งงานที่มีการยึดฤกษ์สะดวกเข้ามาปรับใช้ด้วย เช่น ครอบครัวก็มีหลายรูปแบบมากขึ้นไม่ใช่เฉพาะพ่อ-แม่-ลูก แต่จะเป็นพ่อ-พ่อ-ลูก หรือแม่-แม่-ลูก ก็ได้ ทั้งนี้การที่จะสามารถและมีโอกาสในการสร้างสุนทรียะให้กับตนเองได้นั้นมักพบในคู่ที่ไม่มีปัญหาเรื่องสถานะทางการเงิน โดยจะพบได้มากกว่ากลุ่มคนที่มีสถานะทางการเงินน้อย ดังนั้นแนวคิดแบบโพสต์โมเดิร์นจึงเชื่อว่าคุณค่าและความหมายของสิ่งต่าง ๆ ไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียวแต่ทุกคนมีเสรีภาพที่จะสร้างความหมาย ให้ความหมายและให้คุณค่าต่อสิ่งต่าง ๆ ในแบบตนเองได้

สุนทรียะตามแนวคิดแบบโพสต์โมเดิร์นจึงสามารถปรับใช้กับบริบทในปัจจุบันที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจแต่งงาน คือ เมื่อยุคสมัยได้มีการเปลี่ยนไป กรอบแนวคิดและวิถีปฏิบัติที่ยึดถือกันมาของประเพณีการแต่งงานจากอดีตก็ค่อยๆ เลื่อนลงไปหลาย ๆ คู่มือมีความผ่อนคลายแต่งงานและอยากออกแบบงานแต่งงานในฝันด้วยตัวเอง ตามวิถีการใช้ชีวิตและความชื่นชอบส่วนตัวที่ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา การสามารถออกแบบการแต่งงานโดยให้มีความเป็นตัวเองลงไปในรูปแบบของพิธีแต่งงานจึงเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่ตัดสินใจแต่งงานกันมากขึ้น หรือแม้แต่บางคู่ที่อีกฝ่ายไม่ได้สนใจในเรื่องของประเพณีและพิธีการ แต่หากคู่สมรสชื่นชอบประเพณีที่จะสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบและใส่ความเป็นตัวเองลงไปได้หรือมองว่าเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตคู่ แม้ตนจะไม่ได้รู้สึกว่าเป็นพิธีที่สำคัญอะไรแต่ก็ตัดสินใจจัดพิธีแต่งงาน เนื่องจากหลาย ๆ คนก็มีมุมมองและให้นิยามความหมายของประเพณีการแต่งงานว่าเป็นเพียงการเริ่มต้นชีวิตของครอบครัว สร้างครอบครัว และได้สนใจในตัวพิธีการ ทั้งนี้เมื่อแนวคิดแบบโพสต์โมเดิร์นมีอิทธิพลมากขึ้นในสังคมปัจจุบันรูปแบบการแต่งงานจึงมีได้มีเพียงแค่ว่าชาย-หญิง และรูปแบบของครอบครัวก็ได้มีเพียงแค่ว่าพ่อ-แม่-ลูก แต่สามารถเป็นได้ทั้งแม่-แม่-ลูก หรือพ่อ-พ่อ-ลูก เป็นต้น เหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่ทำให้คนหลายคู่ตัดสินใจแต่งงาน

การแต่งงานจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัวที่ต้องใช้เวลานานในการจัดเตรียมหรือเน้นพิธีการอะไรมากมายอย่างเช่นในอดีต ทำให้การตัดสินใจแต่งงานของผู้คนยุคปัจจุบันจึงไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัวจนเกินไป

กรอบทฤษฎี

แนวคิดหลัก: แนวคิดเรื่อง *ทุน* ของ *ปีแอร์ บูร์ดิเยอร์* ที่ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “*ทุน*” ไว้ว่า *ทุน* คือ แรงงานที่ถูกสะสมในรูปแบบที่ทำให้เป็นวัตถุหรือถูกรวมอยู่ด้วยกันกับบุคคลโดยปัจเจกบุคคลหรือกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้พวกเขาสามารถจัดสรรพลังทางสังคมในรูปของแรงงานที่เป็นรูปธรรมหรือแรงงานที่อยู่ในตัวบุคคล *ทุน* จึงเป็นพลังที่ถูกจารึกในโครงสร้างวัตถุและโครงสร้างของบุคคล เป็นหลักการที่เป็นพื้นฐานของระเบียบทั่วไปในสังคมโลก

ปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ ได้มีการพูดถึงทฤษฎีของการจัดแบ่งลำดับช่วงชั้นทางสังคมโดยอธิบายถึงโครงสร้างของกลุ่มชนชั้นในสังคมที่มีลักษณะของการผลิตซ้ำของโครงสร้างความเหลื่อมล้ำที่มีในสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน โดย *บูร์ดิเยอร์* ได้อธิบายผ่านแนวคิดในเรื่องของรูปแบบของ *ทุน* (*Forms of Capital*) ในการนำมาใช้อธิบายกลุ่มชนชั้นที่มีในสังคมโดยที่แต่ละกลุ่มบุคคลก็จะมี *ทุน* ในรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งแน่นอนว่าก็จะมีปริมาณของ *ทุน* ชนชั้นนั้น ๆ ในแต่ละรูปแบบที่ไม่เท่ากันด้วย ตำแหน่งของ *ทุน* ที่ถูกจัดวางก็แตกต่างกัน *ทุน* จึงเป็นปัจจัยในการกำหนดตำแหน่งทางสังคมและในสนามแนวคิดเรื่อง *ทุน* จะแบ่ง *ทุน* ออกเป็น 4 ประเภท คือ *ทุน* ทางเศรษฐกิจ *ทุน* ทางวัฒนธรรม *ทุน* ทางสังคม *ทุน* ทางสัญลักษณ์ โดย

1. *ทุน* ทางเศรษฐกิจ (*economic capital*) เป็น *ทุน* ที่อยู่ในรูปแบบของเงินตรา รวมถึงทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในรูปของวัตถุ เช่น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต่าง ๆ การถือครองหุ้น ตลอดจนโอกาสทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล โดย *ทุน* ทางเศรษฐกิจนั้นเป็น *ทุน* ที่สามารถคำนวณและวัดค่าได้อย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม

2. *ทุน* ทางวัฒนธรรม (*cultural capital*) ซึ่งจะแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ *ทุน* ที่ติดอยู่กับร่างกาย (*the embodied state*) คือ นิสัยหรือสันดาน (*habitus*) เป็น

สิ่งที่อยู่ในรูปแบบของร่างกายและจิตใจที่แต่ละคนนั้นได้ซึมซับและรับเอาโครงสร้างที่อยู่ภายนอกเอาเข้าไปภายในจิตใจ ผ่านการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งจะสะท้อนผ่านความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคม ต่อมารูปแบบที่สองเป็นทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปที่เป็นรูปธรรม เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของวัตถุ สื่อ และสิ่งของ ที่สามารถเห็นได้ชัดเจนและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม เช่น รูปภาพ หนังสือ พจนานุกรม เครื่องมือ เครื่องจักร ทุนดังกล่าวสามารถแสดงออกและสืบทอดผ่านวัตถุในรูปแบบของการสะสม ทุนได้ รูปแบบที่สาม คือ ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปของสถาบัน ซึ่งเป็นทุนที่สามารถบ่งบอกได้ถึงคุณสมบัติของผู้ที่ครอบครองทุน เป็นเงื่อนไขในการรับรองถึงความสามารถที่แต่ละปัจเจกบุคคลมีอยู่

3. ทุนทางสังคม (social capital) เป็นลักษณะของทุนที่เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคมและเครือข่ายทางสังคม ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของผู้ครอบครองทุน และคุณภาพของทุนที่ได้ครอบครองอยู่ โดยปริมาณของทุนทางสังคมจะมีมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับความสำคัญของบุคคลที่ปัจเจกมีความสัมพันธ์ด้วยมากกว่าจะพิจารณาจากจำนวนของบุคคลที่ปัจเจกมีความสัมพันธ์ด้วย

4. ทุนทางสัญลักษณ์ (symbolic capital) ทุนชนิดนี้จะมีคุณสมบัติของทุนได้ต่อเมื่อบุคคลทั่วไปในสังคมรับรู้ถึงการมีอยู่ของทุน เป็นลักษณะของทุนที่สามารถได้มาจากเกือบทุกที่ที่คนในสังคมรับรู้และยอมรับว่ามีอยู่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วทุนประเภทนี้จะอยู่ในรูปของเกียรติยศ ชื่อเสียง สถานภาพทางสังคม และสิทธิพิเศษที่แต่ละปัจเจกบุคคลมีอยู่ นอกจากนี้ทุนทางสัญลักษณ์จะเป็นรูปแบบของทุนที่ช่วยให้ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมของกลุ่มชนชั้นในแต่ละสังคมมีเพิ่มขึ้นได้

อย่างไรก็ดี แนวคิดเรื่อง ทุน ของปีแอร์ บูดีเยอร์ ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของการวิจัยนี้มีข้อจำกัดของแนวคิดบางประการที่ไม่สามารถปรับใช้ได้ลงตัวในบริบทที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา โดยผู้วิจัยมองว่า คู่สมรสทั้งคู่อาจไม่ได้ตัดสินใจแต่งงานกันเพียงแค่อัจฉริยะในด้านของการได้ครอบครองทุนชนิดต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมกันเพียงแค่นั้น ซึ่งแน่นอนว่าต้องมีคู่ที่แต่งงานโดยไม่ได้นับถึงปัจจัยด้านความเหมาะสมหรือสนใจหน้าตาทางสังคม อาจมีเรื่องของความลำบาก ฐานะทางการเงินที่ไม่ดีนักแต่ก็เลือกจะแต่งงานกัน

หรือแม้กระทั่งคู่รักที่มีทุนทางเศรษฐกิจทั้งคู่ แต่เลือกที่จะไม่จัดงานแต่งงานก็ยังมีเกิดขึ้นในสังคม ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างของคุณเมอา บุคคลที่มีชื่อเสียงและมีฐานแฟนคลับอยู่จำนวนมากแต่ไม่ได้จัดงานแต่งงานมาประกอบการอธิบายเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น โดยคุณเมอาเป็นยูทูบเบอร์และเป็นเจ้าของกิจการที่ทำร่วมกับแฟน คุณเมอาได้ออกมาบอกเล่าในช่องยูทูปของตนเองว่า คู่ของตนนั้นตัดสินใจที่จะไม่จัดงานแต่งงาน เนื่องจากได้ลองใช้ชีวิตด้วยกันกับฝ่ายชายมาแล้ว และตัดสินใจจะจดทะเบียนสมรสเท่านั้น จะเห็นได้ว่า ทั้งคู่มีทุนทางเศรษฐกิจในครอบครอง แต่คุณเมอาไม่มีทุนทางสังคมด้วย เนื่องจากมีฐานแฟนคลับค่อนข้างมาก จุดนี้จึงทำให้คู่สมรสของคุณเมอาจะได้รับทุนทางสังคมไปด้วยอย่างชอบธรรมผ่านการสมรส แต่ทั้งคู่ก็ไม่ได้ตัดสินใจมีพิธีแต่งงานกัน แต่ก็เป็นที่รับรู้กันว่าทั้งคู่เป็นสามีและภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนนี้จึงกลายเป็นข้อจำกัดของกรอบคิดเรื่องของการจัดงานแต่งงานเพื่อประกาศทุนที่คู่ของตนได้ครอบครอง

ส่วนแนวคิดตรงที่สามารถนำมาใช้ได้ในปีบริบทงานวิจัยของผู้วิจัย คือ 1. แนวคิดทฤษฎีการเลือกคู่ครอง เป็นทฤษฎีคุณภาพชีวิตสมรสและความมั่นคงในชีวิตสมรส โดยจะมีปัจจัยหลัก ๆ ที่สำคัญอยู่ 3 กลุ่ม คือ ปัจจัยก่อนสมรส ปัจจัยการสมรส และแรงผลักดันจากภายนอกและแรงดึงดูด โดย (1) ปัจจัยก่อนสมรส เป็นปัจจัยทางสังคมของคู่สมรส จะประกอบไปด้วยความคล้ายคลึงกันของคู่สมรส คุณลักษณะของคู่สมรส แบบอย่างจากบิดาและมารดา และสิ่งสนับสนุนจากครอบครัว (2) ปัจจัยการสมรส เช่น สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม อิทธิพลของสังคมรอบตัวคู่สมรส (3) แรงผลักดันจากภายนอกและแรงดึงดูด ซึ่งแรงผลักดันจากภายนอก ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคม แรงบังคับจากสถาบันอื่น ๆ และต่อมา คือ แรงดึงดูดจากทางเลือก ที่เกิดจากการเปรียบเทียบผลได้และผลเสียในชีวิตสมรส แนวคิดตรงอีกแนวคิด คือ 2. แนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การแต่งงาน (Economics of Marriage) ซึ่งเป็นการนำแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ไปใช้ในการวิเคราะห์การสร้างครอบครัวหรือการแต่งงานและการหย่าร้างกันในครอบครัว การตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรเวลาและทรัพยากรอื่น ๆ ของสมาชิกครอบครัวเพื่อใช้ในการผลิตทั้งในและนอกครัวเรือน ปัจจุบันพบว่า

คนไทยแต่งงานช้าลง ชะลอการแต่งงานกันมากขึ้น และสัดส่วนผู้ที่ครองโสดก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกด้วย ซึ่งจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การแต่งงานสามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อการสมรส ได้แก่ (1) ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ อายุ เชื้อชาติ/ชาติพันธุ์ อัตราการเกิด และอัตราส่วนเพศ (2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจส่วนบุคคล ได้แก่ รายได้ และปัจจัยที่มีผลต่อรายได้ เช่น ระดับการศึกษา (3) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การว่างงานในเพศชายและเพศหญิง การขยายตัวของเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจระดับรายได้เฉลี่ยของประชากรและการกระจายรายได้ (4) ปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ บรรทัดฐานของสังคมที่เกี่ยวกับบทบาทของผู้คน

จากกรอบทฤษฎีแนวคิดหลักเรื่องทุนของปีแอร์ บูร์ดิเยอร์ และแนวคิดรองที่สอง คือ แนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การแต่งงาน จะเห็นได้ว่าทั้งสองแนวคิดนี้มีตัวแปรที่คล้ายคลึงกัน คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ที่เป็นองค์ประกอบในแนวคิดหลัก และปัจจัยด้านเศรษฐกิจส่วนบุคคลกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นองค์ประกอบในแนวคิดรองที่สอง เนื่องจากมีตัวแปรที่เหมือนกันนั่นคือ รายได้หรือสิ่งที่เป็นทรัพย์สิน และยังมีปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมจากแนวคิดรองที่สอง ที่มีตัวแปรในเรื่องที่เหมือนกันกับทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ในแนวคิดหลักเช่นกัน คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นบรรทัดฐานทางสังคม เครือข่ายทางสังคม หรือกล่าวได้ว่า เป็นสิ่งที่สามารถบอกสถานภาพทางสังคมของปัจเจกได้ ดังนั้นแนวคิดหลักและแนวคิดรองทั้ง 3 แนวคิด จึงเป็นกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมและสามารถนำมาใช้อธิบายในบริบทของหัวข้อวิจัยเรื่อง “ทุนและสถานภาพทางสังคม: ปัจจัยที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจแต่งงาน” ได้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ทุนและสถานภาพทางสังคม: ปัจจัยที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจสมรส” ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลในรูปแบบของการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร แบ่งออกเป็นส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1. ช่วงเวลาที่เลือกศึกษา

24 พฤศจิกายน พ.ศ.2566-31 มีนาคม พ.ศ.2567

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคคลที่มีสถานภาพสมรสและบุคคลที่มีสถานภาพโสด

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สามารถเปิดเผยเรื่องราวส่วนตัวได้ โดยมาจากการสุ่มจากจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูนและจังหวัดกระบี่ โดยใช้เกณฑ์จากสถานะสมรสเป็นหลัก ได้แก่ บุคคลที่แต่งงานแล้วจำนวน 3 คน โดยเป็นเพศหญิง 2 คน อายุ 34 ปี และ 49 ปี เพศชาย 1 คน อายุ 31 ปี และบุคคลที่ยังไม่แต่งงานเป็นเพศหญิง อายุ 20 ปี จำนวน 1 คน รวมทั้งหมด 4 คน ซึ่งเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากการตัดสินใจของตัวผู้วิจัย ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลไม่ได้เป็นตัวแทนของจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วารสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับทุนและสถานภาพทางสังคม และปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานของผู้คนในสังคม แล้วนำมากำหนดขอบเขตของคำถามในแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้กับผู้ให้ข้อมูล โดยอยู่ในขอบเขตและสอดคล้องกับกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยเลือกใช้ ต่อมาจึงนำแบบร่างของแบบสัมภาษณ์ไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาประจำวิชาเพื่อตรวจสอบและแก้ไขหากมีข้อบกพร่อง จากนั้นจึงสามารถใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้ได้

4. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

การสัมภาษณ์บุคคลที่แต่งงานแล้วและบุคคลที่ยังไม่แต่งงานในช่วงอายุและเพศที่ต่างกันเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมมากยิ่งขึ้นและสามารถนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ได้ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจแต่งงาน

5. การศึกษาข้อมูลจากวิจัยเอกสาร

จากหนังสือเรื่อง อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย ของ ยศ สันตสมบัติ⁶ ที่ผู้วิจัยอ่านเชื่อมโยงประเด็นที่มีประโยชน์กับงานวิจัยของผู้วิจัยในหัวข้อ “ทุนและสถานภาพทางสังคม: ปัจจัยที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจแต่งงาน” โดยมีแนวคิดของวิลเฮล์ม ดิลเทย์ ที่เสนอไว้ว่า ความเป็นจริงดำรงอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ซึ่งถูกกำหนดโดยประสบการณ์ ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการตอบคำถามสัมภาษณ์ของบุคคลที่แต่งงานแล้วโดยเป็นการตอบคำถามที่มาจากประสบการณ์ในชีวิตที่ได้ผ่านและพบเจอมาแล้ว ซึ่งคำตอบก็จะแตกต่างกับคนที่ยังไม่แต่งงาน อาจเนื่องด้วยประสบการณ์และผู้ครอบครองที่ต่างกัน กรอบความคิดต่าง ๆ ของคนสองคนที่ต่างกันในเรื่องของสถานะการแต่งงานจะถูกกำหนดโดยประสบการณ์ที่ได้พบเจอ รวมถึงครอบคลุมไปถึงความคาดหวัง ความกลัว ความวิตกกังวล ซึ่งตามทัศนะของดิลเทย์ ได้กล่าวว่า เราสามารถเรียนรู้ประสบการณ์ของผู้อื่นได้ด้วยวิธีการแสดงออก สิ่งเหล่านี้สามารถทำให้เห็นถึงประสบการณ์ชีวิตซึ่งถูกหล่อหลอมและกำหนดโดยสังคม วัฒนธรรมที่บุคคลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นั้นดำรงอยู่ ประสบการณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งคนที่แต่งงานแล้วและยังไม่แต่งงานจึงเป็นตัวกำหนดการแสดงออก เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยจึงสามารถทำความเข้าใจผู้ให้สัมภาษณ์และการแสดงออกของผู้ให้สัมภาษณ์โดยที่ ใช้พื้นฐานของประสบการณ์ รวมถึงความเข้าใจของตัวเอง ในการนำเอาประสบการณ์และการแสดงออกมาเป็นกรอบในการศึกษามนุษย์และสังคมวัฒนธรรม ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นประโยชน์ในการปรับใช้ในงานวิจัยของตนเองได้ อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องแบ่งแยกระหว่าง (1) ความเป็นจริง สิ่งที่ดำรงอยู่จริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง (2) ประสบการณ์ ความเป็นจริงที่จิตสำนึกของมนุษย์รับรู้ คือ บุคคลสองคนทั้งคนที่แต่งงานแล้วและยังไม่ได้แต่งงานก็อาจรับรู้เหตุการณ์เดียวกันแตกต่างกันออกไป เพราะมันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาในอดีตที่คนสองคนนั้นได้รับและพบเจอมาแตกต่างกัน (3) การแสดงออก คือ การถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตออกมาในรูปของ

⁶ ยศ สันตสมบัติ, *อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย*, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533, หน้า 15-32, 67-98.

การบอกเล่า ดังเช่นที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ทั้งคนที่แต่งงานแล้วและยังไม่ได้แต่งงาน บุคคลทั้งสองกลุ่มถ่ายทอดเรื่องราวประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดในรูปของการเล่าเรื่องเพื่อตอบคำถามสัมภาษณ์ของผู้เขียนแตกต่างกันไป ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชีวิตในอดีตและความคาดหวังในอนาคตด้วยกันทั้งสิ้น อีกทั้งผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องเข้าใจในส่วนของ การบอกเล่าเรื่องราวของผู้ให้สัมภาษณ์ที่อาจจะปิดบังหรือไม่กล่าวถึงประสบการณ์บางอย่างที่เกิดขึ้นให้แก่ตัวผู้วิจัยได้รับฟัง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์คนที่แต่งงานแล้ว ตัวผู้วิจัยเองสัมผัสและรับรู้ได้ว่า อาจมีปัจจัยใดบางอย่างที่ทำให้ตัวผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สามารถที่จะบอกเล่าหรือแสดงความรู้สึกความคิดที่มีอยู่มากเล่าให้ผู้วิจัยฟังได้ ผู้วิจัยคิดว่า อาจเพราะด้วยปัจจัยของคนที่แต่งงานแล้วมีความเกรงใจคู่ครองหรือว่าจะเป็นการรักษาภาพลักษณ์ของตนขณะตอบคำถามหรือเล่าเรื่องราวให้แก่ผู้วิจัยฟัง ทำให้การสัมภาษณ์ที่ดำเนินไปในขณะนั้นเป็นไปอย่างระมัดระวังทางคำพูดและมีการสงวนท่าทีการแสดงออกบางอย่างของผู้ให้สัมภาษณ์ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเข้าใจว่า ประสบการณ์ในปัจจุบันเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงอดีตและอนาคต โดยการให้ความหมายต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตและสร้างความคาดหวังสำหรับอนาคต จึงสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยได้ผ่านการฟังและทำความเข้าใจในการวิเคราะห์ของคำตอบที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้เล่าเรื่องราวจากประสบการณ์ต่าง ๆ เช่น การที่คนที่แต่งงานแล้วมีงานแต่งงานในฝันเป็นอย่างไรนั้น ก็แสดงให้เห็นถึงความหมายต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตและเห็นถึงความคาดหวังในอนาคตในด้านของเครือข่ายที่จะมีเพิ่มมากขึ้นหลังการแต่งงานผ่านเครือข่ายของคุณสมรส

แนวพินิจเชิงชีวประวัติช่วยให้ผู้วิจัยสามารถทำความเข้าใจกับความรู้สึกนึกคิดและปฏิสัมพันธ์ของบุคคลที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ที่เขามีต่อความเชื่อหรือบรรทัดฐานของสังคมที่เขาอาศัยอยู่และเติบโตขึ้น ซึ่งก็ครอบคลุมไปถึงความรู้สึกที่เขามีต่อบทบาทหน้าที่ในการเป็นครู (อาชีวะผู้ที่แต่งงานแล้วที่ผู้เขียนได้สัมภาษณ์) หรือแม้กระทั่งบทบาทความเป็นแม่ที่สังคมหยิบยื่นให้ แนวคิดของเขาที่มีต่อการเลือกคู่ครองว่า มีอิทธิพลหรือมีศักยภาพในการเลือกด้วยตนเองมากน้อยเพียงใดและข้อจำกัดต่างๆที่ตนถูกกำหนดโดยสถาบันครอบครัวและสังคม แนวพินิจเชิงชีวประวัติจึงเป็นการแปล

ประสบการณ์และความหมายของประสบการณ์นั้น ๆ ที่ผู้ให้สัมภาษณ์แสดงออกมาเพื่อใช้สื่อความเข้าใจ แต่ทั้งนี้การที่ผู้ให้สัมภาษณ์ของผู้วิจัยเป็นบุคคลที่แต่งงานแล้วและยังคงมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นภรรยาและเป็นแม่อยู่นั้นอาจเป็นปัจจัยที่ทำให้เขาไม่เปิดเผย และอาจหลีกเลี่ยง เบี่ยงเบน หรืออาจบิดเบือนการตอบคำถามและแสดงความรู้สึกส่วนตัวเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตและความคาดหวัง ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ตลอดจนการกระทำของผู้ให้สัมภาษณ์ แต่อย่างไรก็ตามแม้จะเป็นเช่นนั้นผู้วิจัยจะต้องพิจารณาว่าประสบการณ์ชีวิตในส่วนไหนบ้างที่ยังส่งผลให้ผู้แต่งงานแล้วมีความรู้สึกในลักษณะดังเช่นที่แสดงออกมาผ่านการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยในการถามถึงเหตุการณ์หรือปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหรือเคยเกิดขึ้นในอดีต กล่าวรวมถึงตอนที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความเชื่อมั่นหรือความไม่สบายใจในการเล่าเรื่องราว เหตุการณ์และประสบการณ์ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ต้องพยายามวิเคราะห์และมองหาอิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้ผู้ให้สัมภาษณ์เกิดความรู้สึกดังกล่าว เนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละบุคคลก็มีประสบการณ์ชีวิตในสังคมที่เติบโตมาแตกต่างกันออกไป

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์บทสัมภาษณ์ด้วยทฤษฎี

บุคคลที่ได้สัมภาษณ์มีด้วยกัน 4 คน โดยแบ่งเป็นคนที่ยังไม่แต่งงานและคนที่แต่งงานแล้ว คนที่ยังไม่แต่งงาน เป็นเพศหญิง อายุ 20 ปี ในส่วนของคนที่แต่งงานแล้ว มี 3 คน แบ่งออกเป็นเพศหญิง 2 คน อายุ 34 ปี และ 49 ปี โดยแต่งงานตอนอายุ 27 ปีทั้งคู่ และเพศชาย 1 คน อายุ 31 ปี แต่งงานตอนอายุ 30 ปี

ในส่วนของคนแรก คือ คนที่ยังไม่แต่งงาน ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานของผู้ให้สัมภาษณ์มากที่สุดคือ ระดับการศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจ โดยเขามองว่าระดับการศึกษามีความสำคัญต่อการเลือกคู่สมรส แม้ไม่ต้องจบสูงมากแต่ก็ควรมีระดับการศึกษาที่ดี เนื่องจากเขามองว่าหากมองตามสังคมที่เราอยู่คนที่เราพบเจอก็มักเป็นคนที่มีระดับการศึกษาที่ไล่เลี่ยกันอยู่แล้วและหากไม่ได้อยู่ในระดับการศึกษาเดียวกันสังคมที่อยู่ก็จะคนละรูปแบบทำให้การพบเจอกันก็มีน้อยกว่า และสถาบันที่

ศึกษาก็มีผลทำให้ได้พบเจอกันได้แม้ไม่ใช่สถาบันเดียวกันแต่เป็นระดับเดียวกัน ส่วนเรื่องของสถานะทางเศรษฐกิจของที่บ้านก็มีผลต่อการเลือกคู่แข่งงานเพราะเขาคิดว่าคนที่เลือกมาควรจะเป็นคนที่ระดับเดียวกัน คือ ต้องไม่ลำบากจนต้องกัดก้อนเกลือกิน จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่า ปัจจัยในเรื่องของระดับการศึกษา มีความสำคัญมาก ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องของทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบของทุนที่อยู่ในรูปของสถาบันซึ่งมันเป็นทุนที่บ่งบอกได้ถึงคุณสมบัติของผู้ครอบครองทุนเป็นเงื่อนไขในการรับรองถึงความสามารถที่แต่ละปัจเจกบุคคลมีอยู่ รวมถึงผู้ให้สัมภาษณ์ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของทุนทางเศรษฐกิจด้วย

ต่อมาเป็นในส่วนของผู้ให้สัมภาษณ์ที่แต่งงานแล้ว โดยคนแรก เป็นเพศหญิง อายุ 34 ปี ปัจจัยที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความสำคัญจะเป็นระดับการศึกษา ความคล้ายคลึงกับพ่อแม่ และสถานะทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเขากล่าวว่า ระดับการศึกษาของอีกฝ่ายจำเป็นที่ต้องระดับเดียวกันหรือสูงกว่า ในส่วนนี้ผู้วิจัยคิดว่า เนื่องจากเพราะผู้ให้สัมภาษณ์คนดังกล่าวเป็นรับราชการ ครู ส่วนพ่อแม่ก็มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ผู้ให้สัมภาษณ์จึงสร้างมาตรฐานในการเลือกคู่ครองโดยมองจากความคล้ายคลึงจากบุคลิก นิสัย และความสัมพันธ์ของคู่พ่อกับแม่ สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการเลือกคู่ครอง ในส่วนของฐานะของคู่ครองก็มีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานเช่นกันเพราะหลังแต่งงานผู้ให้สัมภาษณ์มีความเป็นอยู่ดีขึ้น หมายถึงทุนทางเศรษฐกิจของทั้งคู่มีเพิ่มขึ้นเนื่องจากอาชีพที่เกื้อหนุนกัน และแบบอย่างจากพ่อแม่ก็เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจแต่งงานซึ่งมาจากแนวคิดทฤษฎีการเลือกคู่ครอง

คนต่อมาเป็นเพศหญิงอายุ 49 ปี ปัจจัยที่เห็นเด่นชัด คือ อิทธิพลของครอบครัว เนื่องจากพ่อแม่เองช่วยดูนิสัยใจคอของคู่แข่งงานให้ คือ ต้องไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ เป็นคนรักครอบครัว ทำให้เห็นได้ว่า การเห็นชอบจากพ่อแม่มีผลต่อการตัดสินใจแต่งงาน สถานภาพทางสังคมของผู้ให้สัมภาษณ์เองก็เปลี่ยนไปหลังจากแต่งงานเนื่องจากเขาได้เจอคนที่ระดับสูงขึ้นจากเพื่อนร่วมงานและครอบครัวของสามี ตรงจุดนี้จึงเห็นได้ว่า ทุนทางสังคมมีมากขึ้นหลังแต่งงาน รวมถึงในด้านของจำนวน

สินสอด ผู้ให้สัมภาษณ์มองว่า สามารถบ่งบอกสถานภาพทางการเงินของอีกฝ่ายได้ จึงเป็นในเรื่องของทุนทางเศรษฐกิจ

คนสุดท้ายเป็นเพศชายอายุ 31 ปี เมื่อผู้วิจัยวิเคราะห์จากคำตอบสัมภาษณ์ แล้วจึงเห็นว่า เป็นประเด็นในส่วนของปัจจัยด้านความคล้ายคลึงของพ่อแม่ เนื่องจากเขายากแต่งงานกับคนชั้นทำงาน ไม่พุ่มเพื่อย โดยได้ให้เหตุผลว่า เพราะพ่อกับแม่ตนเป็นคนชั้นทำงานมาก ตนจึงไม่ชอบคนชู้เกียจ ปัจจัยต่อมาจะเกี่ยวกับแนวคิด เศรษฐศาสตร์การแต่งงาน เนื่องจากการว่างงานมีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานของเขา ทั้งในส่วนของการทำงานของตนเองและทั้งด้านของคนที่ยากแต่งงานด้วย และอีกปัจจัย คือ เรื่องของทุนทางเศรษฐกิจเนื่องจากผู้ให้สัมภาษณ์มองว่า จำนวนสินสอดสามารถเป็นหน้าเป็นตาให้แก่ฝ่ายหญิงได้ จำนวนสินสอดจึงสามารถบอกสถานะทางเศรษฐกิจได้ รวมถึงอาชีพของอีกฝ่ายด้วย

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เรื่องของทุนกับ อิทธิพลหรือความคล้ายคลึงกันของพ่อแม่มีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานของทุกคน รวมถึงคนที่ยังไม่แต่งงานด้วย แต่มีสิ่งหนึ่งที่ผู้ให้สัมภาษณ์ที่แต่งงานแล้วคิดเหมือนกัน ทั้ง 3 คน คือ สังคมเพื่อนรอบตัวไม่ได้เป็นกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตหรูหราและใช้ชีวิตติด ฐานะปานกลาง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมองว่า สังคมเพื่อนรอบตัวก็มีผลต่อการตัดสินใจแต่งงาน เนื่องจากพวกเขาไม่ได้กดดันตัวเองว่า จะต้องมีคู่สมรสที่ฐานะสูง และอีกประเด็น คือ เรื่องงานแต่งงานในฝัน ทั้ง 3 คนบอกเหมือนกันว่า ตนไม่มีงานแต่งงานในฝัน ไม่จำเป็นต้องมีแขกจำนวนมากหรือเป็นงานใหญ่โต เพียงแค่มีสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนสนิท จัดงานให้ถูกต้องตามประเพณีและให้พ่อแม่ชื่นใจเพียงเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า พวกเขาไม่ได้จัดงานแต่งงานเพื่อเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงทุนทางสังคมและทุนทางสัญลักษณ์ที่ตนและคู่ของตนมี เนื่องจากทุนทางสังคมในการจัดงานแต่งงานนี้ จะเห็นได้จากแขกที่มาร่วมงาน และทุนทางสัญลักษณ์ก็มาจากชื่อเสียง เกียรติยศ ผ่านรูปแบบวิธีการจัดงานแต่งงาน แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องของทุนทั้ง 4 ชนิดนั้น จะต่อยอด สอดคล้อง และเชื่อมโยงกัน เพราะเมื่อมีทุนทางเศรษฐกิจก็จะมีทุนทางวัฒนธรรม

ที่มาในรูปแบบของสถาบันที่เรียน แล้วจะตามมาด้วยทุนทางสังคม ก็คือกลุ่มเพื่อนที่เรียนด้วยกัน ส่วนสถาบันที่เรียนนั้นก็จะเป็นทุนทางสัญลักษณ์ติดตัวไป

2. ข้อค้นพบในงานวิจัย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้ง 4 คน คำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ล้วนเกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยเลือกใช้ในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ แนวคิดหลักเรื่องทุนของปิแอร์ บูดีเยอร์ และแนวคิดตรง 2 แนวคิด คือแนวคิดทฤษฎีการเลือกคู่ครองกับแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การแต่งงาน

จากผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 คือ เพศหญิงอายุ 20 ปี ยังไม่แต่งงาน ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ความสำคัญกับระดับการศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจ โดยผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 กล่าวว่า “ระดับการศึกษาของอีกฝ่ายมีผลต่อการตัดสินใจเลือกคู่ครอง ฐานะทางเศรษฐกิจก็เช่นเดียวกัน ส่วนบุคลิกก็จะชอบคนที่มีมารวางตัวดีและทัศนคติดีแบบคุณแม่” (สัมภาษณ์, ให้ข้อมูลเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2567) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลคนอื่น ๆ

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 คือ เพศหญิงอายุ 34 ปี ที่แต่งงานแล้ว กล่าวว่า “ฐานะของคู่ครองมีผลในการตัดสินใจแต่งงาน ถ้าคู่ครองของเราไม่มีอะไรเลย ไม่ทำงาน ก็คงไม่แต่งงานด้วย” และ “บุคลิกของพ่อแม่ก็มีผล เพราะพ่อแม่อยู่ด้วยกัน ไม่ได้ทะเลาะกัน พ่อไม่ได้เจ้าชู้ ก็มีผลในการสร้างมาตรฐานในการเลือกคู่ครอง” (สัมภาษณ์, ให้ข้อมูลเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2567)

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 คือ เพศหญิงอายุ 49 ปี ที่แต่งงานแล้ว กล่าวว่า “สถานภาพทางสังคมเปลี่ยนไปหลังแต่งงานเพราะเจอคนระดับสูงขึ้นจากเดิมเนื่องจากหน้าที่การงานของคู่ครองและครอบครัวอีกฝ่าย สามีเป็นวิศวกร พี่และน้องของสามีก็เป็นหมอ” (สัมภาษณ์, ให้ข้อมูลเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2567)

ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 คือ เพศชายอายุ 31 ปี ที่แต่งงานแล้ว กล่าวว่า “คิดว่าจำนวนสินสอดมันบอกฐานะทางการเงินได้เพราะมันสามารถเป็นหน้าเป็นตาให้ผู้หญิงได้ด้วย ผู้ชายมีฐานะดีแล้วเต็มใจให้ผู้หญิง” (สัมภาษณ์, ให้ข้อมูลเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2567)

จากตัวอย่างคำตอบสัมภาษณ์ข้างต้นของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนนั้นล้วนแล้วแต่สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่ผู้วิจัยมาใช้ศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ โดยแนวคิดเรื่องของทุน กล่าวถึงโครงสร้างของกลุ่มชนชั้นในสังคมที่มีลักษณะของการผลิตซ้ำของโครงสร้างความเหลื่อมล้ำที่มีในสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางสัญลักษณ์ การตอบคำถามสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งคนที่แต่งงานแล้วและคนที่ยังไม่แต่งงานจะสอดคล้องกับแนวคิดนี้อย่างมาก รวมถึงแนวคิดทฤษฎีการเลือกคู่ครอง ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายคุณภาพชีวิตสมรสและความมั่นคงในชีวิตสมรสที่มีปัจจัยด้านความคล้ายคลึงกันของคู่สมรส แบบอย่างจากคู่ของบิดามารดาและสิ่งสนับสนุนของครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย อีกทั้งแนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การแต่งงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรเวลาและทรัพยากรอื่น ๆ ของสมาชิกในครอบครัวเพื่อใช้ผลิตทั้งในและนอกครัวเรือน เป็นทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์การสร้างครอบครัวหรือการแต่งงานและการหย่าร้างกันภายในครอบครัว

ดังนั้นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ได้จากบทสัมภาษณ์และข้อมูลในเอกสารจึงสามารถยืนยันได้ถึงความจริงในสังคมที่ว่า ทุนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการตัดสินใจแต่งงาน เพราะไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษา ฐานะทางการเงิน สังคมรอบตัวของคู่สมรส หรือจะเป็นอาชีพของอีกฝ่าย ก็ล้วนแล้วแต่จัดอยู่ในเรื่องของทุนและสถานภาพทางสังคม

อย่างไรก็ตามเมื่อผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 เพศชาย สถานภาพสมรสแล้ว ก็พบว่ามีส่วนที่เขาไม่ได้สนใจในเรื่องของการเพิ่มพูนทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสัญลักษณ์ ทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมเลย เช่น การที่ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 ให้ข้อมูลว่า “ระดับการศึกษาของอีกฝ่ายไม่ได้มีผลต่อการเลือกคู่ครองเลย” หรือ “พ่อแม่ให้อิสระและไม่บีบบังคับในการตัดสินใจแต่งงานของเขาเลย” หรือ “ฐานะของอีกฝ่ายไม่จำเป็นต้องอยู่ในระดับสูงกว่า จะรวยหรือจนมันไม่มีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานของเขาแต่อยากสร้างไปด้วยกันมากกว่า” (สัมภาษณ์, ให้ข้อมูลเมื่อ

วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2567) เป็นต้น ส่วนนี้ในมุมมองของผู้วิจัยจึงอาจกลายเป็นข้อจำกัดของแนวคิดในวรรณกรรมชิ้นนี้ที่มีต่อบริบทของหัวข้อของผู้วิจัย

สรุป

การศึกษาเรื่อง “ทุนและสถานภาพทางสังคม: ปัจจัยที่กำหนดทิศทางการตัดสินใจแต่งงาน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทำความเข้าใจคนในปัจจุบันว่า มีกระบวนการและวิธีคิดอย่างไรในการตัดสินใจแต่งงาน รวมถึงเพื่อศึกษาปัจจัยด้านทุนและสถานภาพทางสังคมที่เป็นปัจจัยในการตัดสินใจแต่งงาน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากการค้นคว้าทางเอกสาร บทความวารสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการและวิธีคิดต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจแต่งงานของคนในสังคม รวมถึงได้สัมภาษณ์เจาะลึกเฉพาะเพศชายและเพศหญิงที่แต่งงานแล้วและยังไม่ได้แต่งงาน เหนือกว่าการสุ่มเน้นผู้ให้ข้อมูลที่สามารถเปิดเผยเรื่องราวส่วนตัวได้ โดยใช้สถานะการสมรสของผู้ให้ข้อมูลเป็นตัวตั้ง รวมทั้งหมด 4 คน จากจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูนและจังหวัดกระบี่ เมื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการวิธีคิดของผู้คนก่อนตัดสินใจแต่งงานและอิทธิพลของทุนและสถานภาพทางสังคม

จากการศึกษาพบว่า ทุนและสถานภาพทางสังคมมีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานของผู้คนในสังคม โดยการเลือกคู่ครองนั้นมักจะมิในเรื่องของทุนเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งอาจเกิดได้ทั้งจากความตั้งใจเพื่อเพิ่มพูนทุนที่ตนมีอยู่หรือมีน้อย หรือแม้กระทั่งไม่ได้ตั้งใจแต่ก็มักจะเกี่ยวข้องกันในเรื่องของทุนและสถานภาพทางสังคม เนื่องจากคู่สมรสของตนก็มักพบเจอจากสังคมที่อยู่ในระดับเดียวกัน สิ่งแวดล้อมคล้ายคลึงกัน ทุนและสถานภาพทางสังคมจึงมีผลต่อการตัดสินใจแต่งงานในแง่ของกลายเป็นเครื่องมือในการเพิ่มพูนทุนที่ตนไม่มีแต่คู่สมรสมีเพื่อให้ตนได้รับทุนชนิดนั้นของคู่สมรสไปด้วยได้อย่างชอบธรรม โดยทุนแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสัญลักษณ์ โดยทุนทั้ง 4 รูปแบบดังกล่าว เป็นทุนที่ต่อยอด สอดคล้อง และเชื่อมโยงกัน เพราะเมื่อมีทุนทาง

เศรษฐกิจก็จะมีทุนทางวัฒนธรรมที่มาในรูปแบบของสถาบันที่เรียน เช่น การได้เข้าศึกษาในสถาบันชั้นนำของประเทศได้ แล้วจะตามมาด้วยทุนทางสังคม ก็คือกลุ่มเพื่อนที่เรียนด้วยกัน ส่วนสถาบันที่เรียนนั้นก็จะเป็นทุนทางสัญลักษณ์ติดตัวไป ซึ่งเป็นกรอบทฤษฎีในแนวคิดเรื่องทุน ของปีแอร์ บูร์ดิเยอร์

อย่างไรก็ตามแม้ว่าทุนและสถานภาพทางสังคมจะเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจแต่งงาน แต่ผู้วิจัยมองว่า ไม่ใช่คู่สมรสทุกคู่ที่แต่งงานกันเพื่อไปครอบครองหรือเพิ่มพูนทุนชนิดต่าง ๆ และประกาศการได้ครอบครองหรือเพิ่มพูนทุนนั้นผ่านการจัดงานแต่งงาน ยังคงมีคู่สมรสที่ตัดสินใจแต่งงานโดยไม่ได้คำนึงถึงการได้รับทุนชนิดต่าง ๆ ผ่านการสมรสเช่นกัน ในจุดนี้จึงกลายเป็นข้อค้นพบใหม่ที่มีความแตกต่างจากกรอบแนวคิดในงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษา

บรรณานุกรม

- ชเนตตี มิลินทางกูร, “ทัศนคติของการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน,” *วารสารประชากรศาสตร์* 35 (ฉบับที่ 1 มิถุนายน 2562), <https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=1312&context=jdm>.
- ยศ สันตสมบัติ, *อำนาจ บุคลิกภาพ และผู้นำการเมืองไทย*, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533, หน้า 15-32, 67-98.
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, “ทุนกับการแต่งงาน,” *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา* 3, 2 (2558), <https://ojs.lib.buu.ac.th/index.php/poleco/article/download/4235/1476>.
- อรุณี ปัญญาสวัสดิ์สุทธิ์, “ปัจจัยที่กำหนดการสมรส,” *วารสาร HR Intelligence* 15, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563), http://www.journalhri.com/pdf/1501_3.pdf.
- อารีวรรณ หัสติน, “สุนทรียะในประเพณีการแต่งงาน: การวิพากษ์แบบโพสต์โมเดิร์น,” *วารสารกระแสวัฒนธรรม* 16, 29 (มกราคม-มิถุนายน 2558).